

शिव छत्रपती शिक्षण संस्था संचलित
राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर
(स्वायत्त)

स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठाचा आदर्श महाविद्यालय (शहरी) पुरस्कार,
शैक्षणिक अंकेक्षण 'अ' दर्जा

यु.जी.सी. चा कॉलेज विथ पॉटेसियल फॉर एक्सलन्स स्टेटस

केंद्र शासनाचा डी.एस.टी.-एफ.आय.एस.टी. स्कीम मंजूर

नॅक पुनर्मुल्यांकनात 'अ' दर्जा, सी.जी.पी.ए.-३.३८ सह
I.S.O.9001:2008 (QMS) Certification

NIRF-2017 रँकिंगमध्ये भारतातील पहिल्या
१५० गुणवत्ताधारक महाविद्यालयात स्थान

शब्दगंध

२०१७-१८

राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर (स्वायत्त) पहिला पदवी प्रमाणपत्र वितरण सोहळ्याचे प्रमुख पाहुणे गडचिरोली येथील गोंडवाना विद्यापीठाचे कुलगुरु मा.डॉ. एन.व्ही. कल्याणकर उद्घाटनपर अभिभाषण करीत असताना मंचावर संस्थेचे पदाधिकारी, अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर.देशमुख, सचिव प्राचार्य अनिरुध्द जाधव व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके.

राज

लीकराजा
छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज

आमचे प्रेरणास्थान

मा. डॉ. गोपाळराव विठ्ठलराव पाटील

अध्यक्ष

शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, लातूर

SS

आमचे श्रद्धास्थान

मा. प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव

सचिव

शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, लातूर

मा. डॉ. श्रीधर धोंडेराव साळुंके
प्राचार्य
राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर
(स्वायत्त)

भूगोल विभागातील प्रा.डॉ.ओमप्रकाश व्ही. शहापूरकर हे संस्था अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळराव पाटील यांच्या शुभ हस्ते 'शाहू भूषण' पुरस्कार स्वीकारताना.

इंग्रजी विभागातील प्रा. विलास काशीनाथ कांबळे हे संस्था अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळराव पाटील यांच्या शुभ हस्ते 'शाहू भूषण' पुरस्कार स्वीकारताना.

th
C

उल्लेखनीय यश निवड

डॉ. महादेव गव्हाणे
उपप्राचार्य
निवड : अभ्यास मंडळ सदस्य,
स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड

प्रा. डॉ. ई. यू. मासूमदार
१. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ,
नांदेडच्या इलेक्ट्रॉनिक्स विषयाच्या अभ्यास
मंडळावर अध्यक्ष म्हणून निवड.
२. महाविद्यालयाच्या भौतिकशास्त्र व इलेक्ट्रॉनिक्स
या विभागाचे प्रमुख म्हणून नियुक्ती.

प्रा. विलास कांबळे
उपप्राचार्य
कनिष्ठ महाविद्यालय

प्रा. सुचेता वाघमारे
पर्यवेक्षक
कनिष्ठ महाविद्यालय

डॉ. प्रकाश आर. रोडीया
स्वा.रा.ती.म.नांदेड अंतर्गत
लघुशोध प्रकल्प मंजूर
(वाणिज्य विद्या शाखा)

प्रा. समरीन बागवान
सेट/नेट उत्तीर्ण
(वाणिज्य विभाग)

प्रा. डॉ. डी. एस. राठोड
स्वा.रा.ती.म.नांदेड अंतर्गत प्राणिशास्त्र
या विषयात संशोधन
मार्गदर्शक/पर्यवेक्षक म्हणून निवड.

प्रा. डॉ. काकासाहेब सीताराम राऊत
स्वा.रा.ती.म.नांदेड अंतर्गत प्राणिशास्त्र
या विषयात संशोधन
मार्गदर्शक/पर्यवेक्षक म्हणून निवड.

प्रा. सुचित्रा किशनराव कसबे
सेट उत्तीर्ण
(आयटी विभाग)

सेवानिवृत्त प्राध्यापक व कर्मचाऱ्यांचा निरोप समारंभ

दि.३०.०६.२०१७ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती कनिष्ठ महाविद्यालयातील इंग्रजी विषयाचे प्राध्यापक व पर्यवेक्षक प्रा. कल्याण कांबळे व प्रयोगशाळा परिचर श्री.जी.डी.मोरे (भौतिकशास्त्र विभाग), मंचावर उपस्थित संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, उपप्राचार्य सौ.एम.एम.दुरुगकर, स्टाफ सचिव प्रा.सूर्यकांत चव्हाण व प्रा. सोमदेव शिंदे आणि इतर मान्यवर

दि.३१.०८.२०१७ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती प्रयोगशाळा परिचर श्री.पी.ए.गवळी (प्राणीशास्त्र विभाग) यांचा सत्कार करताना संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव व संस्थेचे सदस्य व प्राचार्य आर.एल.कावळे आणि मंचावर उपस्थित प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, उपप्राचार्य सौ.एम.एम.दुरुगकर, पर्यवेक्षक प्रा.विलास कांबळे, स्टाफ सचिव प्रा. सोमदेव शिंदे आणि इतर मान्यवर

दि.२९.०९.२०१७ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती श्रीहरी तलवाडे (इतिहास विभाग) यांचा सत्कार करताना संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव आणि मंचावर प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, उपप्राचार्य सौ.एम.एम.दुरुगकर, पर्यवेक्षक प्रा.विलास कांबळे, स्टाफ सचिव प्रा.सोमदेव शिंदे आणि इतर मान्यवर

दि.३१.१०.२०१७ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती उपप्राचार्या प्रा.सौ. एम.एम. दुरुगकर यांचा सत्कार करताना संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.गोपाळराव पाटील आणि मंचावर उपस्थित संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, वरिष्ठ पत्रकार श्री. जयप्रकाश दगडे इत्यादी.

दि.३१.१०.२०१७ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती प्रयोगशाळा परिचर श्री.बी.एन.साखरे यांचा सत्कार करताना संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.गोपाळराव पाटील आणि मंचावर उपस्थित प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य सौ.एम.एम.दुरुगकर आणि इतर मान्यवर

दि.२८.०२.२०१८ रोजी निरोप समारंभात सत्कारमूर्ती प्रा.आर.एन.केंद्रे (भौतिकशास्त्र विभाग) यांचा सत्कार करताना संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, संस्थेचे सदस्य व प्राचार्य आर.एल.कावळे, मंचावर उपस्थित श्रीमती सौ.केंद्रे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, स्टाफ सचिव प्रा.सूर्यकांत चव्हाण आणि इतर मान्यवर

मान्यवरांच्या भेटी

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाच्या उद्घाटन प्रसंगी बोलत असताना मा.ना.संभाजीराव पाटील निलंगेकर, कौशल्य विकास मंत्री महाराष्ट्र राज्य व मंचावर संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील व इतर मान्यवर.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाच्या सांगता समारंभात मार्गदर्शन करताना माजी राज्यपाल व केंद्रीयमंत्री मा.श्री शिवराज पाटील चाकूरकर व मंचावर संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील व इतर मान्यवर.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त आयोजित माजी कर्मचारी मेळाव्यात संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील यांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाची सांगता समारंभात माजी राज्यपाल श्री शिवराज पाटील चाकूरकर यांच्या समवेत शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील.

माजी राज्यपाल श्री शिवराज पाटील चाकूरकर यांचे हस्तांदोलन करताना संस्था उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर. देशमुख.

माजी राज्यपाल श्री शिवराज पाटील चाकूरकर यांचे हस्तांदोलन करताना संस्था सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव.

प्राचार्य व संस्थाचालकासाठी आयोजित परिसंवाद कार्यक्रमात महाराष्ट्र राज्याचे धर्मादाय आयुक्त मा.शिवकुमार डिगे समवेत संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव व इतर मान्यवर.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते दीपप्रज्वलन करताना मा.श्री. शिवराज पाटील चाकूरकर, संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील मा.खासदार श्री. डॉ.सुनील गायकवाड, मा.ना.संभाजीराव पाटील, मा.श्री. कमलकिशोर कदम व इतर.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते आयोजित माजी विद्यार्थी मेळावा : मा.ना.श्री. संभाजीराव पाटील निलंगेकर संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, संस्था उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर. देशमुख, संस्था सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, संस्था सहसचिव किशनरावजी सोनवणे, संस्था सहसचिव श्री गोपाळ शिंदे, डॉ. अजित अग्रोया, डॉ.विठ्ठल लहाने महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते आयोजित माजी कर्मचारी मेळाव्यात दीपप्रज्वलन करताना माजी खासदार डॉ.जनार्दन वाघमारे समवेत संस्था अध्यक्ष डॉ.गोपाळराव पाटील, संस्था उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर. देशमुख

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाची सांगता समारोप प्रसंगी मनोगत व्यक्त करताना माजी खासदार डॉ. जनार्दन वाघमारे मंचावर माजी केंद्रीयमंत्री शिवराज पाटील चाकूरकर, संस्था अध्यक्ष डॉ.गोपाळराव पाटील, मा.श्री.दिलीपराव देशमुख, मा.ना.संभाजीराव पाटील, श्री कमलकिशोर कदम, श्री.पाशा पटेल, मा.श्री विक्रम काळे, खासदार डॉ.सुनील गायकवाड, आमदार अमित देशमुख इ.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते मा.दिलीपराव देशमुख यांचे हस्तांदोलन करताना संस्था अध्यक्ष डॉ. गोपाळराव पाटील.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते
मा.आमदार श्री.अमित देशमुख, संस्था सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते
माजी राज्यमंत्री श्री.राणा जगजीतसिंह पाटील हस्तांदोलन
करताना संस्था अध्यक्ष डॉ. गोपाळराव पाटील.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्ते
लातूरचे खासदार मा.डॉ. सुनील गायकवड यांचे हस्तांदोलन करताना संस्था सदस्य आनंद माने.

विद्यार्थी संसद २०१८ उद्घाटन

विद्यार्थी संसद २०१८ उद्घाटनपर भाषण करताना कवी योगीराम माने, मंचावर संस्था अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळराव पाटील,
उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर. देशमुख, प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके व इतर

स्नेह - संमेलन

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ च्या उद्घाटन प्रसंगी कवी मा.श्री. इंद्रजित भालेराव.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये भारत मातृभूमीला सलाम करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये गीत गायनात आपला कलाविष्कार सादर करताना विद्यार्थिनी.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्यात छत्रपती शिवाजी महाराजांना आदरपूर्वक मंचावर प्रस्थान करताना सहभागी कलाकार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लावणी नृत्यात आपला कलाविष्कार सादर करताना विद्यार्थिनी

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये गीत गायनात आपला कलाविष्कार सादर करताना विद्यार्थिनी.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये नृत्यातील कलाविष्कार सादर करताना विद्यार्थिनी.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये लोकनृत्य सादर करताना सहभागी कलाकार

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये बक्षीस वितरण समारंभात विद्यार्थिनींना बक्षीस प्रदान करताना मा.ना.संभाजीराव पाटील निलंगेकर सोबत लातूर मनपा महापौर श्री सुरेश पवार.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये मनमुराद स्नेहसंमेलनाचा आनंद लुटताना महाविद्यालयातील विद्यार्थी.

वार्षिक स्नेह-संमेलन २०१८ मध्ये मनमुराद स्नेह-संमेलनाचा आस्वाद घेताना महाविद्यालयातील बहुसंख्य विद्यार्थिनी.

राष्ट्रीय खेळाडू २०१७-१८

किशोर शिंदे
 बेसबॉल-चंदीगढ

ज्योती पवार
 बेसबॉल-चंदीगढ, सॉफ्टबॉल-दिल्ली

स्नेहा दिवेकर
 बेसबॉल-चंदीगढ

शेख सानिया
 सॉफ्टबॉल-दिल्ली

सनाबी पठाण
 बेसबॉल-चंदीगढ

प्रितेश अमृतराव
 बेसबॉल-चंदीगढ

आंतरविद्यापीठ व अश्वमेघ स्पर्धा खेळाडू २०१७-१८

विजय राठोड
अथलेटिक्स-दापोली

रुबिना शेख
व्हॉलीबॉल-दापोली

सना सय्यद
व्हॉलीबॉल-दापोली

हिनाज शेख
व्हॉलीबॉल-दापोली

प्रियंका गायकवाड
खो-खो-दापोली

राधा भुत्ते
खो-खो-दापोली

शैलेशकुमार घोलप
बेस्ट फिजिक-चंदीगढ,
मोहाली

स्वप्नील मुळे
मल्लखांब-कुरुक्षेत्र

ऋषीकेश शेळके
नेटबॉल-मंगलोर

कपील धानुरे
बेसबॉल-मंगलोर

लहू भोसले
नेटबॉल-मंगलोर

सोनी कसबे
बास्केटबॉल-दापोली

अंकिता पाटील
बास्केटबॉल-दापोली

प्रेरणा भोसले
बास्केटबॉल-दापोली

सुजाता पाटील
बास्केटबॉल-दापोली

तेजाली कुलकर्णी
बास्केटबॉल-दापोली

वैष्णवी दुबे
बास्केटबॉल-दापोली

शिवानी काटकर
बास्केटबॉल-दापोली

सोनाली हांडे
टेबल टेनिस-भोपाळ

दिक्षा राठौर
बास्केटबॉल-दापोली

व्यंकटेश झिपरे
बेसबॉल-रोहतक

नारायण झिपरे
बेसबॉल-रोहतक

प्रेमराज पौळ
बेसबॉल-रोहतक

गुणपाल शिंदे
बेसबॉल-रोहतक

अजय भारती
बेसबॉल-रोहतक

दिपक केंद्रे
नेटबॉल

सुदर्शन माने
नेटबॉल

शब्दगंध पदाधिकारी

संपादक	: प्राचार्य डॉ. श्रीधर सालुंके
सहसंपादक	: उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे
सहसंपादक	: उपप्राचार्य डॉ. ए.जे. राजु
कार्यकारी संपादक	: डॉ. विजयकुमार करजकर
कार्यकारी संपादक	: डॉ. पल्लवी पाटील

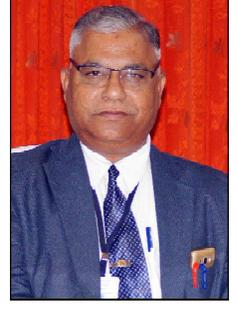
सहाय्यक संपादक मंडळ	विद्यार्थी प्रतिनिधी :
प्रा. सायली समुद्रे (संकलन विभाग)	--
प्रा. सूर्यकांत मस्के (संकलन विभाग)	--
डॉ. चंद्रशेखर दवणे (इंग्रजी विभाग)	--
डॉ. व्यंकट धुमाळ (वाणिज्य विभाग)	--
प्रा. मंजुषा शिंदे (आयटी विभाग)	--
डॉ. रवि शिंदे (बीटी विभाग)	--
डॉ. गोविंद उफाडे (मराठी विभाग)	करण बनसोडे, बी.ए.तृतीय वर्ष (मराठी विभाग)
प्रा. सूर्यकांत चव्हाण (हिंदी विभाग)	शेख अजहर गफार, बी.ए.तृतीय वर्ष (हिंदी विभाग)
डॉ. सचिन भंडारे (इंग्रजी विभाग)	कु. चेतना खटके, बी.ए. तृतीय वर्ष (इंग्रजी विभाग)
प्रा. सोमदेव शिंदे (संस्कृत विभाग)	कु. दीपाली पंडित, १२वी वाणिज्य (संस्कृत विभाग)
डॉ. सुरेश सोनोने (पाली विभाग)	कु. स्नेहा तरकसे, बी.एस्सी प्रथम (पाली विभाग)
प्रा. राजीव सावरे (रशियन विभाग)	पोकर्णा ऋषभ, १२ वी वाणिज्य (रशियन विभाग)
प्रा. धनंजय पालके (विज्ञान विभाग)	कु. झीनत सय्यद, बी.एस्सी प्रथम (विज्ञान विभाग)

अक्षर जुळणी	: श्री अमोल सोनकांबळे
मुद्रक	: अमरजित प्रिंटर्स, लातूर
	: मो.नं. ९८२३३५८०४८, ९४२३७४०७३३

२०१७-१८ या वार्षिक अंकातील साहित्य स्वलिखित आहे असे गृहीत धरले आहे. साहित्यात व्यक्त झालेली मते संबंधित लेखक व कवींची आहेत. त्याच्याशी संस्थाचालक, प्राचार्य, संपादक मंडळ व मुद्रक हे सहमत असेलच असे नाही.

प्रस्तावना

प्रिय वाचक मित्रांनो,

शिक्षणाने विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास व्हावा असे मानले जाते. या जाणीवे बरोबरच समाजातील सुशिक्षितांनी सामाजिक ऋणाचे भान ठेवून समाजासाठी झटावे ह्या जाणीवेने लातूर मधील काही ध्येयवादी शिक्षणप्रेमी मंडळींनी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेची स्थापना १९६८ मध्ये केली.

शैक्षणिक व सामाजिक क्षेत्रातील प्रशंसनीय जनसेवेच्या गौरवार्थ आपल्या संस्थेला महाराष्ट्र शासनाचा 'उत्कृष्ट संस्था' हा राज्य सरकारचा पुरस्कार सर्व प्रथम प्राप्त झालेला आहे. शैक्षणिक मूल्यांची जोपासना आणि उत्कृष्टतेचा ध्यास (**Pursuit of Excellence**) हे ध्येयवाद सुरुवाती पासून संस्थेचे अध्यक्ष आमचे प्रेरणास्थान असलेले मा.डॉ. गोपाळराव पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली या संस्थेने बाळगलेले आहे. या उदात्त हेतूच्या पूर्ततेसाठी महात्मा फुले, राजर्षी शाहू महाराज व भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या सामाजिक प्रेरणेतून राजर्षी शाहू महाविद्यालय १९७० मध्ये सुरु करण्यात आले. या महाविद्यालयाच्या स्थापनेला आज ४८ वर्ष पूर्ण होत आहेत. एकेकाळी विद्यार्थी संख्या पुरेशी नसलेल्या या महाविद्यालयात आज शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या १२,००० च्यावर गेल्यामुळे त्याचे आज एका 'वटवृक्षात' रूपांतर झालेले आहे. सामाजिक जाणीवा उराशी बाळगून या महाविद्यालयात शैक्षणिक उपक्रमाबरोबरच अभ्यासपूरक असे ४० विद्यार्थी केंद्रित उपक्रम कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये व ३८ नाविन्यपूर्ण (**Innovative Practices**) विद्यार्थी केंद्रित उपक्रम वरिष्ठ महाविद्यालयामध्ये यशस्वीपणे राबविले जातात.

संस्थेचे व महाविद्यालयाचे बोधचिन्ह 'फिनिक्स' पक्षी आहे. या पक्षीच्या जीवन प्रवासाप्रमाणेच महाविद्यालयाचा प्रवास प्रतिकूल परिस्थितीतून, अनंत अडी-अडचणीवर मात करीत झाला आहे. पण त्या परिस्थितीवर मात करण्याची क्षमता संस्थेमध्ये काम करणाऱ्या व्यक्तीमध्ये, त्या वेळेचे महाविद्यालयाचे प्राचार्य, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु, खासदार मा.डॉ.जे.एम. वाघमारे, संस्थेचे सचिव, प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, संस्थेचे सदस्य, प्राचार्य डॉ.आर.एल. कावळे व त्यांच्या सोबत काम करणाऱ्या शिक्षकांमध्ये होती. अगदी आत्मविश्वासाने या महाविद्यालयाने दमदारपणे पाऊल उचलत राहिले. या दमदार वाटचालीत अनेक हितचिंतक आणि देणगीदारांचे प्रत्यक्षाप्रतक्ष सहकार्य लाभलेले आहे. संस्थाचालक, पालक, विद्यार्थी, महाविद्यालयाचे प्रशासन, प्राध्यापक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे उत्स्फूर्त आणि सक्रीय सहकार्य लाभले. त्यामुळे महाविद्यालयाची दैदीप्यमान निकालाची उज्वल परंपरा निर्माण झाली आणि आज ते यशाच्या शिखरावर विराजमान झालेले आहे. सामाजिक जाणवा उराशी बाळगून या महाविद्यालयाने अनेक विद्यार्थी केंद्रित उपक्रम यशस्वीपणे राबविलेले आहेत. त्यात राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्रसेना योजना, क्रीडा, सांस्कृतिक मंडळ, वाड्मय मंडळ, वाणिज्य मंडळ, विज्ञान मंडळ, समाजशास्त्र मंडळ, अविष्कार, शाहू प्रबोधिनी, विवेक वाहिनी, अ.नि.स. उपक्रम, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर वाचन स्पर्धा, महात्मा फुले लेखन स्पर्धा, कर्मवीर नारायणराव पाटील विद्यार्थी साहाय्यता निधी, प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव कमवा व शिका योजना, प्राचार्य डॉ.आर.एल. कावळे अनाथ विद्यार्थी दत्तक योजना इत्यादींचा समावेश आहे.

या संस्थेच्या गरजेतून व प्रयत्नातून 'शाहू पॅटर्न' निर्माण केला. शिस्त, सचोटी आणि कार्यप्रवणता या वैशिष्ट्यांच्या बळावर शाहू पॅटर्नची निर्मिती झाली. या पॅटर्नच्या निर्मितीत संस्थेचे सहसचिव व माजी प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव यांचा सिंहाचा वाटा आहे. या पॅटर्न अंतर्गत एक सक्रीय सीईटी-सेल विभाग कार्यरत आहे. यामुळे या विभागांतर्गत या वर्षात अकरावी आय.आय.टी. बॅचची एक व ए.आय.आय.एम.एस्.ची एक अशा दोन तुकडीसाठी प्रवेशपूर्व परीक्षा घेण्यात आली. त्यामध्ये राज्यातील १४००० हून अधिक विद्यार्थी सहभागी झाले होते. शिक्षण क्षेत्रातील 'लातूर पॅटर्न' यातूनच निर्माण झाला आणि लातूरने महाराष्ट्राच्या नव्हे; तर देशपातळीवर आपले वेगळे स्थान निर्माण केले आहे.

संस्थेचे सदस्य व माजी प्राचार्य डॉ.आर.एल. कावळे यांच्या नेतृत्वाखाली महाविद्यालयातील वाणिज्य शाखेची जडण-घडण अशा रीतीने झाली आहे की, आज वाणिज्य शाखा आपल्या विद्यापीठ परिसरातील एक अग्रगण्य शाखा म्हणून ओळखली जाते. या वाणिज्य शाखेने आपल्या निकालाची उज्वल परंपरा राखून ठेवली आहे. तसेच विविध विद्यार्थी केंद्रित उपक्रम राबविण्यात अग्रेसर आहे. त्यात सी.ए. - सी.पी.टी. फाऊंडेशन कोर्सचा आवर्जून उल्लेख करावा लागेल. त्याच बरोबर वेळोवेळी उद्योजकता विकास कार्यशाळेचे आयोजन या शाखेमार्फत केले जाते.

लातूर पॅटर्नची निर्मिती करून राज्य व देशपातळीवर गुणवत्तेचा ठसा उमटविणाऱ्या आपल्या महाविद्यालयाचे स्वायत्त महाविद्यालयात

रूपांतर होऊन ५ वर्ष पूर्ण होत आहेत. मराठवाड्यात स्वायत्तता स्वीकारणारे एकमेव पहिले महाविद्यालय आहे. ध्येयवादी व्यवस्थापन मंडळ, मेहनती व ध्येयाने प्रेरित शिक्षक, कर्मचारी आणि नियमित व गुणवत्तेचा ध्यास असणारे विद्यार्थी, सुजाण पालक व शिक्षणाशी संबंधित सर्व घटकांचे सहकार्य लाभल्यामुळे स्वायत्तता स्वीकारता आली. सर्व शाखांचा अभ्यासक्रम स्वतःच्या अभ्यास मंडळातील तज्ज्ञ व्यक्तीकडून केल्यामुळे तो काळाशी अनुरूप व सुसंगत झालेला असून विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता उंचविणारा आहे. आपले महाविद्यालय हे गुणवत्तेचे माहेरघर आहे. स्वायत्ततेमुळे आता गुणवत्तेबरोबरच कौशल्यवृद्धिला महत्त्व देण्यात येत आहे. याचाच एक भाग म्हणून पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमामध्ये वेगवेगळे **ॲड-ऑन कोर्सेस** व **इंटर डिसिप्लिनरी कोर्सेस**चा समाविष्ट करण्यात आलेले आहेत. यामध्ये **एन.सी.सी.** **इलेक्ट्रीक** व **जी.आय.एस.** सारखे विषय सुरु करण्यात आलेले आहेत. या वर्षापासून **ब्युटिशियन**, **सुगम संगीत** **सर्टिफिकेट कोर्सेस** पदवी स्तरावर पत्रकारिता हे आंतरविद्याशाखीय ऐच्छिक विषय तसेच पदव्युत्तर स्तरावर **एम.ए.** (पत्रकारिता, राज्यशास्त्र व इंग्रजी) व **एम.एस्सी.** (गणित व वनस्पतीशास्त्र) अभ्यासक्रम नव्याने सुरु करण्यात आले आहेत. विद्यार्थ्यांना रोजगाराभिमुख शिक्षण देण्याचा महाविद्यालयाचा प्रयत्न राहणार आहे. त्याअनुषंगाने एक स्वतंत्र **प्लेसमेंट** सेलची निर्मिती करण्यात आलेली आहे. या प्लेसमेंट सेल द्वारे नामांकित बहुराष्ट्रीय कंपनी मार्फत **कॅम्पस इंटरव्ह्यू** घेतले गेलेले आहेत. नुकत्याच झालेल्या आय.सी.आय.सी.आय., एच.डी.एफ.सी., ॲक्सिस व फिनोपेटेक बँक तथा माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील राष्ट्रीय व बहुराष्ट्रीय कंपनीमार्फत आयोजित कॅम्पस इंटरव्ह्यू मध्ये एकूण १९८ विद्यार्थ्यांची अधिकारीपदी नियुक्ती झालेली आहे. या सर्व विद्यार्थी केंद्रीत उपक्रम राबवण्यास स्वातंत्र्य मिळाल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीत भर पडली आहे.

स्वायत्ततेमुळे विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासाला बहुमोल संधी लाभलेली आहे. शिक्षण घेणे म्हणजे नुसते गुण आणि प्रमाणपत्र मिळवावयाचे नसते तर शिक्षणामुळे स्वावलंबी, आत्मनिर्भर आणि निर्णयक्षम बनायचे असते आणि शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांच्या मनाची अशी जडण-घडण होते की, त्यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण होतो आणि खऱ्या अर्थाने जगणे अर्थपूर्ण होते.

आपल्या महाविद्यालयाला पुनर्मुल्यांकनात **नॅक** या संस्थेकडून **३.३८ सी.जी.पी.ए.** सह **‘अ’ दर्जा (‘A’ Grade)** प्राप्त झालेला आहे. **यु.जी.सी.** चा **सी.पी.ई.** दर्जाही प्राप्त झालेला आहे. या योजने अंतर्गत महाविद्यालयाला **१.५** कोटी रुपये अनुदानही मिळालेले आहे. त्याच बरोबर **DST-FIST** ही योजनाही मंजूर झालेली आहे. तसेच या महाविद्यालयाला आपल्या विद्यापीठाचा **‘उत्कृष्ट महाविद्यालय’** (शहरी) पुरस्कार प्राप्त झालेला आहे.

जागतिकीकरणाच्या या २१ व्या शतकात आमचे विद्यार्थी स्पष्ट अग्रेसर रहावेत म्हणून महाविद्यालयात जगातील नामांकित संस्थेशी, विद्यापीठाशी सामंजस्य करार केलेले आहेत. यामुळे महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थ्यांना संशोधनाच्या नव्या संधी प्राप्त झालेल्या आहेत.

फ्रांस येथील लिल्लू विद्यापीठात आपल्या महाविद्यालयाचे दोन विद्यार्थी संशोधनासाठी गेले होते. इतर दर्जेदार युनिव्हर्सिटी व संशोधन संस्थेबरोबर सामंजस्य करार करण्याचा मानस आहे. महाविद्यालयातील विविध विषयातील एकूण ७ संशोधन केंद्रे नाविण्य पूर्ण संशोधन कार्यासाठी प्रयत्नशील आहेत. महाविद्यालयातील एका शिक्षकाला हळदी प्रक्रियेवरील **पेटेंट** व एका शिक्षकाला **DST - Fast Track** संशोधन प्रकल्प अनुदान प्राप्त झालेले आहे. आय.एस.ओ. च्या समितीने महाविद्यालयास भेट देऊन आपण राबवत असलेल्या व्यवस्थेचे परीक्षण केले. महाविद्यालयास **‘आय.एस.ओ. १०००१:२००८ (QMS) प्रमाणपत्र’** मिळाल्याने नॅकच्या तिसऱ्या मूल्यांकनाला सामोरे जाण्यास मदत होईल, हे निश्चित.

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा **IIT** तर्फे चालविल्या जाणाऱ्या **NPTEL** कोर्सेस मध्ये सहभाग राहिलेला आहे.

केंद्र शासन मानवसंसाधन विकास मंत्रालयाद्वारे घेण्यात आलेल्या **NIRF - 2017** रँकिंग प्रक्रियेमध्ये महाविद्यालयाला भारतातील गुणवत्ताधारक पहिल्या १५० महाविद्यालयात स्थान प्राप्त झालेले आहे. महाविद्यालयाने तिसऱ्या नॅक मूल्यांकनाची प्रक्रिया यशस्वीपणे पूर्ण केलेली आहे.

स्वा.रा.ती. मराठवाडा विद्यापीठाने केलेल्या **Academic Audit** मध्ये महाविद्यालयाला **४०० पैकी ३९२ गुणासह ‘अ’ दर्जा प्राप्त झालेला आहे.**

प्रतिवर्षाप्रमाणे बोर्ड व विद्यापीठ परीक्षेच्या निकालात महाविद्यालयाने यशस्वी व उज्वल परंपरा कायम राखली आहे.

महाविद्यालयाच्या सुरुवाती पासून आजतागायत काम करणारे महाविद्यालयाच्या जडण-घडणीत व प्रगतीत मोलाची भूमिका निभावलेले व महाविद्यालयाच्या प्रगती आलेखात ज्यांचा मोलाचा वाटा राहिलेला आहे, असे प्रा.के. कांबळे, प्रा.एस.एम. तलवारे, उपप्राचार्या प्रा.श्रीमती एम.एम. दुरुगकर व प्रा. आर.एन. केंद्रे तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी श्री. जी.डी. मोरे, श्री.बी.एन. साखरे व पी.ए. गवळी हे ही याच वर्षी सेवानिवृत्त झालेले आहेत. त्यांच्याही पुढील आयुष्याला शुभेच्छा.

कनिष्ठ विज्ञान महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या गरजू, होतकरू व आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांच्या आर्थिक अडचणी लक्षात घेऊन दर वर्षाप्रमाणे या वर्षाही त्यांच्या शिष्यवृत्तीसाठी भरीव आर्थिक निधीची तरतूद करण्यात आलेली आहे.

राजर्षी शाहू महाराजांच्या राज्यारोहणाचे शतकोत्तर ३४ वे वर्ष आणि शिव छत्रपती शिक्षण संस्था स्थापनेचे सुवर्ण महोत्सवी वर्षाचा 'शब्धगंध' हा वार्षिकांक आपल्या हाती देताना आम्हाला आनंद होत आहे.

विद्यार्थ्यांमधील सुप्त गुणांच्या विकासाला संधी उपलब्ध करुण देणे, तसेच अभिव्यक्ती आणि आत्माविष्काराचे सामर्थ्य वाढावे यासाठी दरवर्षी महाविद्यालयाचा 'शब्धगंध' हा वार्षिकांक प्रकाशित केला जातो. या अंकात विद्यार्थ्यांनी लिहिलेल्या साहित्याचे ललित लेख, कविता, कथा, वैचारिक लेखन याच बरोबर वर्तमान समस्येवरील लेखांचे व त्यांनी रेखाटलेल्या चित्रकला आवर्जून निवड करत असतांना जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना संधी देण्याचा प्रयत्न केला आहे. या सर्व विद्यार्थी निर्मित, स्वरचित साहित्याचे, कला प्रकाराचे व त्यांच्यातील प्रतिभेचे कौतुक करावे हा या वार्षिक अंक प्रकाशित करण्याचा मुख्य उद्देश होय.

२०१८ या वर्षात शिव छत्रपती शिक्षण संस्था सुवर्ण महोत्सवी वर्ष साजरे करीत आहे. शैक्षणिक मूल्यांची जोपासना आणि उत्कृष्टतेचा ध्यास (**Pursuit of Excellence**) हे ध्येयवाद बाळगून, निःस्वार्थ शैक्षणिक सेवा देण्याच्या उद्दिष्टाला समोर ठेवून ग्रामीण नाळ असलेल्या लातूर मधील कांही ध्येयवादी व्यक्तींनी या संस्थेची स्थापना केली. या संस्थेला छत्रपती शिवाजी महाराज, राजर्षी शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व महात्मा ज्योतिबा फुले यांच्या विचारांचे वारसा, पारदर्शी, दूरदृष्टी, निःस्वार्थ सेवेने प्रेरित नेतृत्व व संस्थाचालक, प्रगत विचारसरणीला प्रोत्साहन देणारे राज्यशासन, विद्वान व शैक्षणिक विद्वत्तेचे प्रशासक, नैतिक व आर्थिक पाठबळ देणारे दाते. प्रामाणिक व निष्ठावंत शिक्षक वृंद, सुजाण पालक, गुणवान व होतकरू विद्यार्थी गण व प्रगल्भ समाज व्यवस्था लाभल्यामुळे विद्यार्थी हाच केंद्रबिंदू मानून चालणाऱ्या या संस्थेला दैदीप्यमान यश प्राप्त करता आले व महाराष्ट्रात स्वतःचे एक वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान प्राप्त करता आले. संस्थेने शिक्षण क्षेत्रात विविध प्रकारचे मानदंड प्रस्थापित केलेले आहेत. मर्यादित विद्यार्थी संख्येने सुरुवात करून शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थी संख्येत प्रचंड वाढ झाल्यामुळे ते एका वटवृक्षात रूपांतरित होऊन आज ते यशाच्या शिखरावर विराजमान झालेले आहे. या संस्थेचा अर्धशतकाचा हा प्रवास इतरांना प्रेरणादायी ठरलेला आहे. त्या दृष्टीने संस्थेचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष "**Millennium Goal**" (सहस्रवर्षीय ध्येय) साध्य करण्याच्या दृष्टीने एक गरूड झेप ठरले आहे. म्हणूनच या वर्षाला विशेष महत्त्व प्राप्त झालेले आहे.

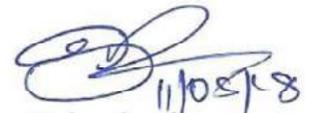
तरुणांनी महत्वाकांक्षी असावे. महत्वाकांक्षेशिवाय मनुष्य धडपड व प्रयत्न करू शकत नाही. त्यांच्या या विचाराला अनुसरून समाजाप्रती असलेल्या त्यांच्या भावनांना उजाळा देणारे कथा, काव्य, लेख या अंकात समाविष्ट करण्यात आलेले आहेत. वर्तमानातील विविध ज्वलंत समस्येवर आधारित साहित्यकृतीलाही या अंकात महत्त्व देण्यात आलेले आहे. या अंकामध्ये विविध भाषा विषयक विभागाबरोबर विज्ञान साहित्याचा एक स्वतंत्र विभाग जोडण्यात आलेला आहे. काव्य व वैचारिक निबंध अनेक विविध विषयावर आहेत. या अंकातील कथा वाचकांना निश्चितच आवडतील. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक समस्येपासून ते सामाजिक, राजकीय, आर्थिक समस्यांचे चिंतन विद्यार्थी अधिक गांभिर्याने करीत आहेत. ही जागृती निश्चितच आशादायक आहे.

कथा, कवितामधील सामाजिक जाणीवा कलात्मक पातळीवरून व्यक्त झाल्या आहेत. परीक्षेतील गुणवत्तेबरोबरच सांस्कृतिक पातळीवरची व्यक्तिमत्त्व विकासातील गुणवत्ताही लक्षणीय आहे. हे नव-लेखकांचे साहित्य आहे हे लक्षात घेवून वाचक या लेखनाकडे पाहतील ही अपेक्षा आहे. नेहमीप्रमाणे या अंकासाठी विद्यार्थ्यांकडून उदंड प्रतिसाद मिळाला. ज्या विद्यार्थ्यांचे साहित्य विचार प्रकाशित झाले त्यांचे अभिनंदन. ज्या विद्यार्थी मित्रांचे साहित्य जागे अभावी अथवा साहित्य मूल्यांच्या दृष्टीने कमी पडल्याने प्रकाशित होऊ शकले नाही त्यांनी निराश न होता या पुढेही जोमाने लेखन करावे.

सेवाभाव, सचोटी, प्रामाणिकपणा आणि गुणवत्ता यांचा उचित समन्वय तुमच्यामध्ये निर्माण झाला तर तुम्ही आयुष्यात नेहमीच यशस्वी व्हाल याची मला खात्री आहे. तुमच्या सुजाण व्यक्तिमत्त्वाचा उदय आणि विकास व्हावा हीच तुम्हास सदिच्छा आणि शुभेच्छा !

या अंकाच्या प्रकाशनासाठी अनेकांचे सहकार्य लाभलेले आहे, त्यांचे मी आभार व्यक्त करतो. सर्व वाचक या अंकाचे स्वागत करतील अशी आशा बाळगतो.

धन्यवाद !

प्राचार्य

डॉ.एस.डी. सांकुंके

संपादकीय...

२०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षाचा 'शब्दगंध' हा वार्षिक अंक विद्यार्थी-विद्यार्थिनी, शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्या हाती देताना मनोमन आनंद होत आहे. वार्षिक अंक ह्या महाविद्यालयाचा एक प्रकारचा आरसाच असतो. महाविद्यालयात अथपासून इतिपर्यंतच्या घडणाऱ्या सर्व बाबी त्यात पहायला मिळतात. या प्रतिबिंबात महाविद्यालयातील शैक्षणिक, सांस्कृतिक, वाडमयीन, राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना, क्रीडा, वादविवाद, वक्तृत्व तसेच विविध स्वरूपाचे सामाजिक उपक्रम समाविष्ट असतात. या उपक्रमात विद्यार्थी-विद्यार्थिनी, प्राध्यापक, प्राचार्य उत्स्फूर्तपणे सहभागी झालेले असतात. महाविद्यालयाच्या कार्य, ध्येय-धोरणांचा मुख्य दस्तावेज हा वार्षिक अंक असतो. या दृष्टिने वार्षिक अंक महत्त्वाचा असतो.

काळ नको-तेवढा गतिमान झाला आहे. पर्यायाने मानवी जीवनही गतिमान झाले आहे. क्षणाक्षणाला बदलाला सामोरे जावे लागत आहे. जीवघेणी स्पर्धा वाढली आहे. इंटरनेट, संगणकानी मानवी जीवन व्यापले आहे. इंटरनेट, संगणक यांचे सुष्ट, दुष्ट परिणामही जाणवत आहेत. जग जवळ आले आहे; परंतु दुर्दैवाने माणूस दूर चाललेला आहे नात्या-गोत्यामध्येही कमालीचा दुःखाचा वाढत चाललेला आहे. जीवनमूल्ये पायदळी तुडवीत आहे. अशा अवती-भोवतीच्या जीवनानुभवाचे पडसाद नेहमीच मानवी मनपटलावर उमटत असतात. अशा गुंतागुंतीचे चित्रण साहित्यात प्रकर्षाने प्रतिबिंबित होते. अशा प्रतिबिंबाचे प्रतिकूल आणि अनुकूल परिणाम नवप्रवर्तक कल्पना करू पाहणाऱ्या विद्यार्थी वर्गावर जाणवत असतात. कारण विद्यार्थी हा नेहमी शोधक व जिज्ञासू वृत्तीचा असतो. तो सर्जनशील असतो. वर्तमान मनाचे विविध कंगोरे त्याच्या लक्षात येतात. तो स्वतःही ऊन-सावलीचा खेळ अनुभवीत असतो. तो सजग असतो. सभोवतीच्या चक्रव्यूहाचा भेदही त्याच्या लक्षात येतात. वर्तमान अस्वस्थ असले तरी तो अस्वस्थतेची कारणमीमांसा, चिकीत्सा करण्याचे बळ विद्यार्थ्यांच्या अर्थात देशाचे भाग-भांडवल असणाऱ्या तरुणामध्ये निश्चितच असते. मग तो शब्दरूपी, शस्त्राच्या माध्यमातून या सर्वांचे तरल, दाहक, व्यथा, वेदना, विद्रोह व आनंदी क्षणही मांडतो. त्यासाठी महाविद्यालयीन स्तरावर वार्षिक अंक हे त्यांच्या हक्काचे एक व्यासपीठ असते.

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील तमाम विद्यार्थ्यांचे 'शब्दगंध' अभिव्यक्तीचे माध्यम आहे. विद्यार्थी केंद्रभूत ठेऊनच 'शब्दगंध' शब्दबद्ध करण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न केला आहे. या महाविद्यालयात मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संस्कृत, पाली व रशियन अशा भाषा-भगिनींचा अभ्यास आवडीने आणि आनंदाने केला जातो. या भाषेतील 'ज्ञानसौरभ' विद्यार्थी सातत्याने घेत असतात. प्रत्येक विद्यार्थ्यांमध्ये एक उर्जा दडलेली असते. त्या उर्जेचे स्वरूप विद्यार्थीपरतवे भिन्न असते. अशा भिन्नतेचा गंध या शब्दगंधात पहायला मिळतो. लेखक, कवी हा त्या-त्या काळावरची एक स्पष्ट मुद्रा दाखवण्याचा प्रयत्न करतो. या अनुषंगाने या अंकातील विद्यार्थी लेखकाने एक संवेदनशील अभिव्यक्ती प्रकट केली आहे. अभ्यासपूर्ण लेख, कथा, कविता यामधून विद्यार्थी लेखकाच्या प्रज्ञा, प्रतिभाची जाणीव लक्षात येते. केवळ विचारप्रधान साहित्य ते लिहित नाहीत; तर मानवी जीवनातील सौहार्दाचे दर्शन घडवित, प्रेयसी-प्रियकर यांच्यातील हळूवार प्रेमाचे दर्शनही ते उलगडून दाखवितात. माणसाच्या आदर्शवत जीवनासाठी काय आवश्यक आहे याचा धांडोळाही घेतात, ते कमालीचा आशावादही प्रकट करतात. सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आर्थिक, राजकीय, शैक्षणिक, पर्यावरण, स्वच्छता, आरोग्य, भ्रमणध्वनी, विश्वशांतीचे जनक अशा ज्वलंत विषयावरही तितक्याच ताकदीने प्रकाश टाकतात. माता-पिता, मातृभूमी, मातृभाषा, माती आणि माणूस यांचे महात्म्ये तसेच यशस्वी जीवनासाठी विश्वशांतीचे जनक तथागत महात्मा गौतम बुद्ध, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, छत्रपती शाहू महाराज, महात्मा फुले, छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे आदर्शवत विचारवंत या अंकात विद्यार्थी लेखकाने अत्यंत अभ्यासपूर्ण पद्धतीने मांडले आहे. मानवी जीवनासाठी संस्कृत भाषेतील ज्ञान किती उपकारक आहे याचाही शोध ते घेतात. पाली, इंग्रजी व

रशियन या ज्ञानभाषेतील विद्यार्थ्यांचे महत्त्वपूर्ण लेख आहेत. ललित, वैचारिक, चरित्र, व्यक्तिवेध, वैज्ञानिक अशा कितीतरी लेखांचा समावेश या अंकात दिसून येतो. विद्यार्थ्यांमधील वैज्ञानिक दृष्टी या दृष्टीचा शोधही विज्ञान विभागातू आपणास जाणवतो. एकूणच, विद्यार्थी लेखकातील अभिव्यक्ती किती सजग, सकस आणि दर्जेदार आहे हेच या अंकातून सिद्ध होते.

या अंकाचे आणखीन एक महत्त्वपूर्ण वैशिष्ट्ये असे की, या अंकातील विविध विभागाचे अहवाल, सचित्र अहवालात समाविष्ट करण्यात आले आहे. महाविद्यालयातील प्रत्येक विभाग हा अत्यंत उपक्रमशील आणि कार्यान्वित आहे. विद्यार्थ्यांच्या आवडी-निवडी लक्षात घेऊन राबविलेले विविध उपक्रम, खरे तर विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास हेच या विभागातील विविध उपक्रमशीलतेच्या पाठीमागचे निखळ प्रयोजन आहे. काही विभागाचा नामोल्लेख केल्याशिवाय राहवत नाही. त्यामध्ये क्रीडा, राष्ट्रीय सेवा योजना, सांस्कृतिक, वक्तृत्व-वादविवाद, राष्ट्रीय छात्र सेना, संगीत, आविष्कार इत्यादी. एकूणच, विभागाचे पर्यायाने महाविद्यालयाच्या यशाची उत्तुंग भरारी लक्षात येते.

या अंकात जास्तीत - जास्त विद्यार्थी लेखक यांच्या लेखन कलाकृतीला वाव देण्याचा सहाय्यक संपादकाने प्रयत्न केला आहे. ज्या विद्यार्थी लेखकांनी लेखन सहाय्य केले आहे, त्या सर्व उदयोन्मुख लेखकाचे मी कार्यकारी संपादक या नात्याने अभिनंदन करतो व ज्या विद्यार्थ्यांचे लेख समाविष्ट झाले नाहीत, त्यांचेही अभिनंदन !

‘शब्दगंध’ हा वार्षिक अंक अत्यंत दर्जेदार निर्दोष व्हावा; म्हणून आमच्या महाविद्यालयाचे कर्तव्यदक्ष व कार्यमग्न प्राचार्य आदरणीय डॉ.एस.डी. सालुंके यांचे आभार शब्दापलीकडचे आहेत. विशेषतः स्वायत्त महाविद्यालयाचे डोंगराएवढे काम करत असतानाही त्यांनी ‘शब्दगंध’ निर्मितीत कोणत्याही प्रकारच्या मर्यादा असू नयेत; म्हणून घेतलेली दक्षता मोलाची आहे. ‘शब्दगंध’ निर्मितीच्या बाबतीत सूचक व दिशादर्शक असे मार्गदर्शन करणारे महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे यांचेही आभार ! तसेच उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, ‘शब्दगंध’ वार्षिक अंक सहाय्यक कार्यकारी संपादिका डॉ. पल्लवी पाटील, उपप्राचार्य प्रा.विलास कांबळे व पर्यवेक्षिका प्रा. सुचेता वाघमारे यांचेही आभार !

‘शब्दगंधा’च्या कामात अत्यंत बहुमोल सहकार्य करणारे आमचे ग्रंथपाल प्रा.एस.बी. मस्के, श्री जगन्नाथ क्षीरसागर, प्रा.सायली समुद्रे, व ‘शब्दगंध’ अंकाच्या संपादकीय मंडळातील सर्व सन्माननीय सदस्यांचे मनोमन आभार ! शब्दगंधाचे मुद्रण हे अत्यंत अवघड, कठीण काम अत्यंत निष्ठेने व संयमाने करणारे कनिष्ठ लिपीक श्री अमोल सोनकांबळे यांचेही आभार ! हा अंक अत्यंत सुबक व आकर्षक बांधणी करणारे श्री अमरजित प्रिंटर्स व शब्दगंधाचे अत्यंत बोलके व अर्थपूर्ण आपल्या कुंचल्यातून साकारलेले सुप्रसिद्ध चित्रकार श्री सरदारजी जाधव यांचे आभार व्यक्त करणे, मी माझे कर्तव्य समजतो. शेवटी या अंकातील चांगलेपणाचे वाटेकरी अनेक आहेत, उणीवाचा धनी मात्र मी आहे...

‘शब्दगंध’ या अंकातील विचारधनाला वाचकवर्ग उत्स्फूर्तपणे स्वागत करतील या अपेक्षासह... संत समर्थ रामदास स्वामी यांच्या वाणीने लांबत असलेल्या संपादकीय मनोगताला मी पूर्णविराम देतो.

कवित्व शब्द सुमनमाळा |

अर्थ परिमळ आगळा |

तेणें संत षट्पदकुळा | आनंद होय ||

परोपकारणें | कवित्व अगत्य करणें |

तया कवित्वाचीं लक्षणें | बोलिजेती ||

डॉ. विजयकुमार काशीनाथ करजकर

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	लेख / कथा	पृष्ठ क्र.	अ.क्र.	लेख / कथा	पृष्ठ क्र.
मराठी विभाग			५.	बँट गये हैं रंग	२५
१.	विज्ञानाचा खजिना	०४	६.	क्या पैसा ही सबकुछ है ?	२५
२.	मराठी भाषा संवर्धन उपाय	०५	७.	मोबाईल के शिकंजे में अटका मनुष्य	२६
३.	काव्या	०६	८.	२१ वीं सदी में महिलाओं की समस्याएँ	२७
४.	विविध विचारप्रवाह, बौद्धिक संघर्ष व सामाजिक उन्माद...	०८	९.	प्रदूषण एक बड़ी समस्या	२७
५.	काही मुलींचे मुलांबद्दल असलेले विचार..	११	१०.	महिलाओं की प्रगति	२८
६.	सावली	१२	११.	जब पराये भी अपने होते हैं.....	२९
७.	पुस्तके	१२	१२.	दहेज एक कुप्रथा	३१
८.	तर तू जा...	१३	१३.	वर्तमान का सच	३२
९.	काहीसं मनातलं...	१४	१४.	ऐसा कुछ बने...	३२
१०.	लढाई विचारांची	१४	१५.	लक्ष्य	३२
११.	तुझाच मी होऊन गेलो...	१५	१६.	तुझे अब खुद ही लड़ना होगा...	३३
१२.	मन विचारते स्वतःला	१५	१७.	Exam की लहरें	३३
१३.	एक रूपगर्विता	१६	१८.	वो हसीन लम्हें..	३४
१४.	सखी	१६	१९.	तुमने देना नहीं सीखा	३४
१५.	ऋण	१६	२०.	घायल सिपाही का संदेश	३४
१६.	वास्तव	१७	२१.	कुछ ऐसा करके जाना है...	३५
१७.	नातं	१७	२२.	हमारा महाविद्यालय...	३५
१८.	दुष्काल	१७	२३.	अब भी तलाश है उस टिफीन की...	३५
१९.	पैसा	१८	२४.	अहमियत वक्त की	३६
२०.	आदर्श शिक्षक	१८	२५.	माँ की हालत	३६
२१.	लेक	१८	२६.	दोस्ती	३७
२२.	आई	१८	२७.	प्यार के साईड इफेक्ट्स	३७
२३.	कधी जमलं नाही...	१९	२८.	बातें	३७
२४.	निंदकाची निंदा	१९	२९.	पर्यावरण संतुलन अभियान	३८
हिंदी विभाग			इंग्रजी विभाग		
१.	स्वच्छता का दीप जलाएँगे चारों ओर उजियाला फैलाएँगे	२२	1.	FINLAND WILL BECOME THE FIRST COUNTRY IN THE WORLD TO GET RID OF ALL SCHOOL SUBJECTS	४०
२.	मातृभाषा में शिक्षा का महत्व	२३	2.	THE PERSONALITY I HAD EVEN	४०
३.	केदारनाथ सिंह के योगदान को शब्दसुमनों से श्रद्धांजलि	२३	3.	CORRUPTION IN INDIA	४१
४.	अपने कर्तव्यों को भूलाते जनसंचार माध्यम	२४			

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	लेख / कथा	पृष्ठ क्र.	अ.क्र.	लेख / कथा	पृष्ठ क्र.
4.	MAGICAL WORDS	४१	८.	तथागत आणि पाली भाषा	८०
5.	M.P.INTERVIEW	४२	९.	राजा मिलिंद	८०
6.	IMPROVE YOUR ENGLISH	४२	१०.	पाली साहित्य	८१
7.	DESTINY	४३	११.	विश्व शांतीचे जनक - तथागत गौतम बुद्ध	८५
8.	GREAT MEN'S CELEBRATIONS	४५	१२.	खरोसा लेणी	८८
9.	ENGLISH VINGLISH	४५	१३.	गौतम बुद्धांनी सांगितलेला मन:शांतीचा मार्ग	९२
10.	SOCIAL PROBLEMS IN INDIA	४७	१४.	सुविचार	९२
11.	FILM REVIEW-SADMA	४८	१५.	नमो बुध्दाय	९२
12.	THE ANIMAL SCHOOL : A FABLE	४९	१६.	नमो बुध्दाय भगवान गौतम बुद्ध	९३
13.	COMPUTER-THE NEED OF HOUR.	५१	१७.	बुद्धांची शिकवण	९४
14.	FOR SUCCESS	५२	१८.	माझे आवडते.....गौतम बुद्ध	९४
15.	BUILD FOR GENERATION	५२	१९.	वह बुद्ध था	९५
16.	THE MEDIUM OF PRIMARY EDUCATION	५२	२०.	ग्रेट बुद्ध	९५
17.	THEY NEVER DIE	५३	+	रशियन विभाग	९८-१००
18.	LIFE 'A' TO 'Z'	५३		विज्ञान विभाग	
	संस्कृत विभाग		१.	स्टीफन विल्यम हॉकिंग	१०२
१.	आयुर्वेद:	५६	2.	Genius Stephen Hawking	१०४
२.	एकोडपि वृक्षो वर्धितव्योऽस्माभिः	५७	3.	How to develop interest in mathematics : The Four Number Problems.	१०५
३.	स्त्रीभूणहत्या अयोग्या	५७	4.	Nano-Science, Nano-Techonology and Chemistry	१०५
४.	स्वच्छता	५८	5.	Present Status of Research in India	१०६
५.	माता निर्माता भवति	५८	6.	Internet & its Misuse	१०८
६.	वृक्षो रक्षति रक्षितः	५९	7.	Use of Mathematics	१०८
७.	संस्कृतसुभाषितानि	५९	8.	Water and Future	१०९
	पाली विभाग		9.	Stephen Hawking	१०९
१.	कर्म सिध्दात	६२	10.	Global Warming	११०
२.	पराभवाची कारणे	६४	+	विभागीय अहवाल	११३-१७२
३.	यशस्वी जीवनासाठी	६६	+	सचित्र वार्षिक अहवाल	१७३-२३६
४.	बुद्धाचे जीवनचरित्र	६९			
५.	भगवान बुद्ध आणि त्यांचे पहिले प्रवचन	७१			
६.	‘आर्य अष्टांगीक मार्ग’	७४			
७.	देशप्रेमी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	७६			

मराठी विभाग

विज्ञानाचा खजिना

कृ. निशा आदिनाथ सिरसाट

एम.एस्सी.द्वितीय वर्ष

कोपर्निकस :

पोलंडमध्ये १९ फेब्रुवारी १४७३ मध्ये जन्मलेला निकोलस कोपर्निकस एक हुशार विद्यार्थी म्हणून शालेय जीवनात ओळखला जात होता. वयाच्या २१व्या वर्षी तो एक ज्ञानसंपन्न व्यक्ती म्हणून ओळखला जाऊ लागला. तो काळ अंधश्रद्धांचा होता. धर्मगुरुंचे मत आणि विचार प्रमाण मानले जात होते. इसवीसनपूर्व १५० च्या दरम्यान टॉलमी नावाच्या शास्त्रज्ञाने सर्व ग्रह पृथ्वीभोवती फिरत असतात असा विचार मांडला. ही संकल्पना जवळ जवळ १००० वर्षे ग्राह्य ठरली. कोपर्निकसने मात्र असा सिद्धांत मांडला की, “या विश्वाचे केंद्र पृथ्वी नाही, तर तो हा एक छोटा ग्रह आहे.” हा सिद्धांत धक्कादायक होता, क्रांतीकारक होता. प्रस्थापित धर्मगुरुंच्या मताला उघड उघडपणे छेद देणारा असा हा सिद्धांत होता.

गॅलिलिओ :

गॅलिलिओचा जन्म १५ फेब्रुवारी १५६४ मध्ये इटलीतील ‘पिसा’ येथे झाला. त्याचे शिक्षण घरीच झाले. त्याचे वडील खुल्यामतांचे स्वागत करणारे होते. वैद्यकीय व्यवसाय हा समाजात स्थान आणि प्रामुख्याने पैसा मिळवून देणारा होता. म्हणूनच १५८१ मध्ये वडिलांच्या म्हणण्यानुसार गॅलिलिओने ‘पिसा’ विद्यापीठात वैद्यकीय शाखेत प्रवेश घेतला. रुढ कल्पनाविरुद्ध प्रतिप्रश्न करून गॅलिलिओ शिक्षकांना भंडावून सोडत असे.

“पृथ्वी सुर्याभोवती फिरते, हेच वैज्ञानिक सत्य आहे”. धर्मगुरुंच्या कोर्टातून बाहेर पडताना गॅलिलिओ, चिडून पाच पाय आपटून पुटपुटला.

१८८५ मध्ये त्याने वैद्यकीय अभ्यास सोडून दिला. गतीविषयक प्रयोग आणि दोलकाचे प्रयोग त्याने केले. कोपर्निकसच्या सुर्यकेंद्री सिद्धांताला आपला पाठिंबा दर्शविला. त्याने दुर्बिणीत अनेक उपयुक्त सुधारणा केल्या.

आल्फ्रेड नोबेल :

आल्फ्रेड नोबेल यांच्या स्मृती निमित्त नोबेल पुरस्कार देण्यात येतो. त्यांनी स्फोटाबाबतीत काही महत्त्वाचे शोध

लावले व जगभर ९० कारखाने आणि प्रयोगशाळा काढल्या. या शोधांमुळे जमलेली त्याची सारी संपत्ती त्याने मृत्यूनंतर दान केली. एकूण ३.१ कोटी स्वीडिश क्रोनर (९.३ अब्ज रु.) एवढी संपत्ती ‘मानव जातीच्या उन्नतीसाठी व जगभरात जे काही सर्वोत्कृष्ट काम केले जाईल आणि शोध लावले जातील त्यांना पारितोषिक रूपाने द्यावी, असे त्याने आपल्या मृत्यूपत्रात लिहून ठेवले होते.’ या संपत्तीच्या व्याजातून दर वर्षी हा पुरस्कार देण्यात येतो सध्या सर्व मिळून दर वर्षी या पुरस्कारांची रक्कम सुमारे ‘साडेसात कोटी’ रूपये इतकी आहे. त्याखेरीज ‘नोबेलचे चित्र’ असलेले २०० ग्रॅम वजनाचे सोन्याचे नाणेही पदक म्हणून दिले जाते. नोबेल पुरस्कार मिळणाऱ्या भारतीयांमध्ये रवींद्रनाथ टागोर, सी.व्ही.रमण, सुब्रह्मण्यम चंद्रशेखर, अमर्त्य सेन यांची नावे तर सर्वश्रुत आहेत; पण त्याखेरीज भारतात कार्य केले म्हणून मदत तेरेसा, रुडयार्ड किपलिंग आणि रोनाल्ड रॉस यांनाही पुरस्कार देण्यात आलेला आहे.

आयझॅक न्यूटन :

गुरुत्वाकर्षणाचा सिद्धांत म्हटले, की न्यूटनचे नाव डोळ्यांसमोर आलेच ! जन्माआधी वडिलांचा मृत्यू, ३ वर्षांचा असताना आईचा पुनर्विवाह, त्यामुळे आजीकडे ‘आयझॅक’ वाढला. शाळेत अजिबात लक्ष नसलेला हा मुलगा १४ वर्षांचा झाला तेव्हा त्याच्या एका शिक्षकाच्या मदतीने केंब्रीजमध्ये १६६१ मध्ये दाखल झाला. त्या काळी न्यूटनची परिस्थिती फार भरभराटीची नव्हती. शिवाय नेहमीप्रमाणे तो आपल्या पोशाखाबद्दल फारसा दक्षही नव्हता. त्याच्या अंगावरचा कोट त्या मानाने साधा होता. त्याला एक दोन भोकेही पडलेली दिसत होती. त्या गृहस्थाचे लक्ष नेमके त्याकडे गेले. तो म्हणाला की, “मि. न्यूटन तुमचे दारिद्र त्या भोकातून डोकावायला लागले की... न्यूटनला कपड्यांचे काय विशेष ! तो ताडकन उद्गारला, महाशय, तसे नाही घडत. उलट तुमचा मुखर्षणा त्यातून आत शिरताना दिसतोच मला”.

थॉमस एडिसन :

इलेक्ट्रीक बल्ब आणि फोनोग्राफ यांचा शोध लावून जगाला मोठी देणगी देणाऱ्या थॉमस अल्वा एडिसन यांचा जन्म अमेरिकेतील ओहियो येथे ११ फेब्रुवारी १८४७ रोजी झाला. त्याच्या पित्याचे नाव ‘सॅम्युएल’, तर आईचे नाव

‘नॅन्सी एलीयट’ होत. वयाच्या केवळ सातव्या वर्षी त्याच्या परिवाराला ‘हुरॉन’ मिशिगन बंदरावर आश्रय घ्यावा लागला. एडिसनचे प्रारंभीक शिक्षण इथच पार पडत असताना एके दिवशी गृहपाठ घेऊन न आणल्यामुळे, त्याची शिक्षकांने शाळेतून हकालपट्टी केली. याच खरं कारण असं होत की, एडिसनला बालपणी भयंकर तापाचा आजार जडल्यामुळे त्याला कानानं कमी ऐकू येत होत.

थॉमसच्या आईला जेव्हा कळलं, की तिच्या मुलाला शाळेतून काढण्यात आलं, तेव्हा ती सरळ शाळेच्या शिक्षकांजवळ गेली आणि म्हणाली की, “तुम्ही स्वतःला काय समजता एके दिवशी सर्व जगाला थॉमस काय आहे हे कळेल; पण तुम्हाला कुणीच विचारणार नाही”. आपल्या आईची भविष्यवाणी थॉमस अल्वा एडिसन यांनी १०३३ शोधांचे पेटंट स्वतःच्या नावावर दाखल करून, सिद्ध करून दाखविली.

मेरी क्यूरी :

किरणोत्सर्गी पदार्थांसंदर्भात आयुष्यभर संशोधन करणाऱ्या आणि त्यासाठी दोन वेळा नोबेल पुरस्कार मिळालेल्या प्रसिद्ध शास्त्रज्ञ ‘मादाम मारी क्यूरी’ यांचा जन्म १८६७ मध्ये पोलंडची राजधानी ‘वॉर्सा’ येथे झाला. शिक्षण घेत असतानाही हलाखीच्या आर्थिक स्थितीमुळे तिला अनेक वेळा दोन वेळचे साधे जेवणही मिळत नसे. त्यामुळे ती वर्गात चक्कर येऊन पडत असे, तरी देखील तिने वर्गात पहिला क्रमांक कधी सोडला नाही. तिचे केस कुरळे असल्याने विस्कटल्यासारखे दिसत. त्यामुळे शाळेत शिक्षिका ब्रश घेऊन तो विंचरण्याचे प्रयत्न करत, परंतु बंडखोर स्वभावाच्या मेरीचे केसही बंडखोरी करून पुन्हा उभे राहत.

मराठी भाषा संवर्धन उपाय

कु. निकिता विश्वंभर इंगोले
बी.ए.द्वितीय वर्ष

२७ फेब्रुवारी हा ‘मराठी राजभाषा दिन’ या निमित्ताने महाराष्ट्रभर वेगवेगळे कार्यक्रम घेऊन मराठी भाषा कशी संपुष्टात येत आहे, यावर मोठ्या प्रमाणात चर्चा होत आहेत. पण माझे व्यक्तिगत मत असे आहे की, कोणतीही भाषा

कधीही मरत/संपत नसते, मात्र ती जरूर बदलत असते. म्हणजे १२ व्या शतकात बोलली जाणारी मराठी १६व्या शतकात बोलली जात नव्हती आणि शिवाजी महाराजांच्या काळात बोलली जाणारी मराठी आज कुठेही बोलली जात नाही. पण काळानुरूप भाषेत बदल होत असताना त्यात अनेक चुका आढळून येत आहेत. भाषा सदोष बदलत आहे. मराठीचा हास टाळण्यासाठी मराठी भाषकांनी स्वतःहून पुढाकार घेऊन त्या संदर्भात काही उपाय सुचविले पाहिजेत.

आजकालचे मराठी चित्रपट व मालिका पाहताना एक गोष्ट प्रकर्षाने जाणवते, ती म्हणजे या चित्रपटांची अमराठी नावे उदा.क्लासमेटस्, टाईमपास, हॅप्पी जर्नी, हॉस्टेल डेज् अशी अगणित उदाहरणे सांगता येतील. मालिका व चित्रपट बनवणारे हिंदी वा इंग्रजी भाषेला प्राधान्य देत आहेत. मला वाटते की, हे चित्र मराठी भाषा संवर्धनासाठी धोक्याचे आहे. सर्व रसिकांनी मराठी चित्रपटांची नावे मराठीतच असली पाहिजेत असा आग्रह करू नये? मराठी गाण्यातील हिंदी, पंजाबी व इंग्रजीचा प्रभाव कमी केला गेला पाहिजे.

मराठी संवर्धनाचा विषय निघाला की, सर्वजन गतीने वाढणाऱ्या इंग्रजी शाळेत मुलांना घालणाऱ्या मराठी पालकांना दोष देतात. माझा इंग्रजी शाळांना कसलाही विरोध नाही, परंतु जर आपले मुल इंग्रजी शाळेत असेल तर त्याच्या मराठी भाषाकडे आपण अधिक लक्ष दिले पाहिजे. त्याला जॉनी जॉनी, एस पापा. यासोबतच विं.दा.करंदीकराच्या ४ बालकवितांचीही ओळख करून दिली पाहिजे.

मराठी भाषा अभ्यासकांनी मराठी भाषा संवर्धना करिता नवीन मराठी पर्यायी शब्द निर्मिती करायला पाहिजे आज तंत्रज्ञानाच्या युगात गिगाबाईट, मेगाबाईट, मदरबोर्ड यासारखे शब्दाला मराठी प्रतिशब्दच नाहीत. भाषा पंडितांनी अशा शब्दांसाठी पर्यायी मराठी शब्द बनवावेत.

मराठी बोलताना आपण आपल्या व्याकरणाकडेही जाणीवपूर्वक विशेष लक्ष द्यायला हवे. मराठीचा जयघोष करताना अनेकांच्या मनात एक भिती असते की, इंग्रजीचा हात सोडला तर आपण जगाच्या स्पर्धेत मागे पडू; पण जर तुम्ही जपान, चीन, कोरिया यासारख्या इंग्रजी न वापरणाऱ्या देशांकडे पाहिले तर ते देश आंतरराष्ट्रीय स्तरावर यशस्वी

होताना पहाल, तेव्हा तूमची भीती किती खोटी आहे; हे तुमच्या ध्यानात येईल.

वाचन करण्यामूळे आपली भाषा समृद्ध होते असते. पण मोठ्या पिढीची नेहमी तक्रार असते की आजची तरुणाई वाचन करत नाही. पण तुम्ही जर इंस्टाग्राम व फेसबुक सारख्या समाजमाध्यमावर नजर फिरवली तर पुस्तकांच्या नावे वाहून घेतलेली अनेक अकाऊंट्स आढळून येतील. आमची पिढी वाचते, पण ती काय वाचते तर ती वि.स.खांडेकर, पु.ल.देशपांडे यांचे जूने क्लासिक्स वाचते पण नवीन मराठी पुस्तके या पिढीच्या वाचनात येत नाही. आम्ही नवीन मराठी तरुण लेखकांची पुस्तके वाचत नाही, कारण तरुण लेखक मराठीत लिहीतच नाहीत. कारण इंग्रजी पुस्तक लेखनात जितकी प्रसिद्धी, पैसा मिळतो. तितका पैसा, प्रसिद्धी मराठी लेखनाने मिळत नाही. म्हणून मराठी रसिकांनी मराठी पुस्तकांना ग्लॅमर मिळवून देण्याची गरज आहे. तसेच मराठी साहित्य संमेलनात तरुणांना प्रयत्नपूर्वक सामिल करून घेतले पाहिजे.

या बरोबरच मोबाईलवर मराठीत लिहिताना मराठीतच टाईप करण्याची सवय लावून घेणे, बोलताना कमीत कमी इंग्रजी/हिंदी शब्द वापरण्याची खबरदारी घेणे आणि जास्तीत जास्त मराठी भाषेचा वापर करणे इ. उपाय प्रत्येकाने स्वयंप्रेरणेने केले, तर मराठीला संवर्धनाची गरज भासणार नाही.

काव्या

✍ कु. धुमाळ प्रियंका दत्तात्र्य
बी.ए.द्वितीय वर्ष

सायंकाळचे सात वाजले तरी काव्या अजून घरी आलीच नाही. अनिल येण्याची वेळ झाली आहे. काव्या घरी नसल्याचे पाहून तो माझावरच ओरडेल, म्हणेल 'लक्ष्मी तुझे आज-काल आपल्या मुलीवर लक्षच नाही!' पण अशातच तर काव्या कुठे घरा बाहेर जाऊ लागली आहे. माझी चिमुरडी ती तिला खेळायला, वेळ घालवायला लहान भाऊ-बहीण तर सोडा एखादा मित्र किंवा मैत्रीण देखील नव्हते अशातच कुठे

तिची एक मैत्रीण झाली आहे. डॉक्टरांनी स्पष्ट सांगितले आहे. आम्हास आता मुलं होऊ शकणार नाही, मी आता नवीन जिवाला जन्म देऊ शकणार नाही 'त्या जिवघेण्या अपघातातून आम्ही तिघे वाचलो हिच केवढी मोठी ईश्वरकृपा' !

काव्याला मित्र-मैत्रीण नसण्याचे आणखी एक कारण म्हणजे, आमचे घर, हो आमचेच घर, कारण आमचा हा सुंदर, विशाल असा वाडा शहराच्या एकदम बाहेर आहे, एका सुंदर, विशाल अशा तलावाच्या बाजूला इथे सर्वत्र हिरवळच-हिरवळ, निळसर पाणी, पाण्यावर पांढरी शुभ्र अशी बदके, नानाविध चिमण्या, पाखरे, त्या पाखरांचा किलबिलाट हे सर्व इथे आहेच पण... पण या अशा ठिकाणी एखादा शेजारी देखील नाही, येवढेच दुःख. अनिलच्या खूप आठवणी, त्याचे बालपण, त्याने त्याच्या आई-बाबांसोबत घालवलेले क्षण या घरातच, म्हणूनच की काय त्याला हा वाडा सोडावयास नको वाटते आहे. मी नेहमीच त्याला ओरडते. अरे किमान आपल्या मुलीसाठी, मुलीच्या भविष्यासाठी तरी हा वाडा सोड; पण तो माझे काही ऐकतच नाही. म्हणतो कसा- सुट्टीच्या दिवशी मी तुम्हा दोघांना घेऊन जातोना नेहा वहिनीकडे, सुलभाताईकडे तेव्हा तुम्ही दोघी दिवसभर तिघे तिथे रहा.

आता काव्या कुठे या घरात रमायला लागली आहे. काव्या ! माझी सात वर्षाची चिमुरडी. या सात - आठ दिवसातच खूप हसायला लागली आहे. नेहमी तिच्या त्या नविन मैत्रीणी बद्दल बोलत असते. तिचे म्हणे तळ्याच्या दुसऱ्या बाजूला घर आहे. तिचे बाबा म्हणे मासे पकडतात. ती दररोज तिथे येते. काव्या जेव्हां-केंव्हा जाई तेव्हा ती तिथेच असते म्हणे मी तिला खूपदा म्हटले, "तुझ्या त्या मैत्रीणीला आपल घरी घेऊन ये", तुम्ही दोघी आपल्या घरीच खेळत जा पण तिची मैत्रीण घरी यायचे नको म्हणते. म्हणे आज काव्याने कहरच केला. या मुलीला वेळेचे काही भानच नाही. सायंकाळाचे सात वाजले तरी हिचा घरी यायचा पत्ता नाही. अनिल घरी आल्यानंतर माझावरच ओरडेल.

अगं किती उशीर गं काव्या? अंधार पडत असल्याचे तुला समज नाही का? आई ! आगं माझी मैत्रीण अनघा घरी

जायचं नको म्हणत होती. मी तिला समजावून, उद्या लवकर येईन असे म्हणून घरी आले. आई ! तिला देखील माझ्या विना दुसरी मैत्रीण नाही, अनघा फक्त मलाच दिसते, ती फक्त माझीच मैत्रीण आहे.

“काय म्हणालीस”? ती फक्त तुलाच दिसते? हो ग आई, अनघा फक्त मलाच दिसते.

काय करतयं माझं बाळ? अनिलऽऽऽ अनिल.. आलास तु? बघ, काय म्हणत आहे मुलगी. आता तर म्हणें तिची मैत्रीण अनघा हिलाच दिसते; तिला कोणी पाहू शकत नाही म्हणून हिला काही कळत की नाही? उगाचं काहीही बोलत आहे. ती असे-कसे बोलत आहे ते विचारा! तिला. काव्या, बाळा रडू नकोस? जा तुझ्या खोलीत. आईच मनावर घेऊ नकोस. तुला म्हणायच तरी काय अनिल? आज म्हणत आहे. अनघा कोणास दिसत नाही. उद्या भलतच काही तरी म्हणेण. अगं, असं काही नाही होणार? काव्या लहान आहे. आणि लहान मुले असे काल्पनिक, काहीही बोलातात. त्याचं येवढं मनावर घ्यायचं नसतं. त्यांच एक काल्पनिक जग असतं. ते त्यांच्या भविष्यात जगत असतात. तिचे ते बोलणे तु मनावर घेऊ नकोस. मला जेवायला वाड. तु माझं काही ऐकत जाऊ नकोस. कर मुलीचे लाड. कर.. नंतर मला काही म्हणू नकोस.

काव्या, बाळा! रुसलीस का माझ्यावर? बघं मी तुझ्यासाठी काय बनवलं आहे. तुझा आवडीचा गाजराचा हलवा. धन्यवाद! आई पण मी खरचं बोलत आहे. अनघा कोणालाच दिसत नाही बरं! ठिक आहे. तू हा गाजराचा हलवा तिला खायला घेऊन जा. आई, अनघाला पण गाजराचा हलवा खूप आवडतो. मी लगेच घेऊन जाते. अनघाला पाहण्यासाठी लक्ष्मीने काव्याच म्हणणं ऐकून तिला गाजराचा हलवा घेऊन जाण्यास सांगून ती काव्याचा चोरून पाठलाग करते.

लक्ष्मी काव्याचा चोरून पाठलाग करते, तिला न-कळत तिचा मागे जाते. लक्ष्मीला समोरचं दृश्य पाहून धक्काच बसला. काव्या त्या ठिकाणी एकटीच बसली होती. ती मनाशीच बोलत होती.

हे काय आहे काव्या? कुठे आहे तुझी मैत्रीण? माझ्याशी खोटं बोललीस? तुला काही कळतं की नाही?

आई तु फार खराब आहेस? वाईट आहेस? बघ माझी मत्रीण रागात येऊन निघून गेली. आता परत ती मला कधीच बोलणार नाही, भेटणार नाही.

काव्या आता तरी असले खोटे, लबाड बोलणे बंद कर. घरी चल तू, तुझी ही सर्व नाटके मी तुझा बाबांना सांगते.

अनिल, बघ आज (काव्याने) तुझा मुलीने काय केलं? असे म्हणून घडलेला सर्व प्रकार लक्ष्मीने अनिलला सांगितला. अनिल लक्ष्मीची समजू काढतो. तिला म्हणतो - तु अशी चिडू नकोस, लहान मुले असच वागतात. त्याचं काल्पनिक जग असतं ते त्याच जगात वावरत असतात. तुला येवढं चिडण्यासारखं तिनं काही केलं नाही. तू तिला वेळ दे, तिला निट समजावून माझं काही ऐकायच नाही, केव्हांच सांगते घर बदल, शहरात जाऊन राहू पण तुला मात्र आपल्या मुलीची, माझी काळजीच नाही. तुला काही हे घर सोडायच नाही, तुझ मनासारखच होऊ दे.

सकाळी अनिल कामावर निघून जातो, लक्ष्मी स्वयंपाक घरात असते. काव्या तिचं खोलीत असते. अचानक काव्याचा मोठ्याने रडण्याचा, ओरडण्याचा आवाज लक्ष्मीला ऐकू येतो, लक्ष्मी धावत-पळतच काव्याच्या खोलीत जाते व काव्यास विचारते, काय झालं?

काय झालं बाळा? काव्या रडतच आईला सांगते आई, अनघा आता आली होती. ती खूप रागात होती. ती खूप भयानक दिसत होती. ती तुला मारणार आहे असं म्हणून ती निघून गेली. आई, मला फार भिती वाटत आहे, फार रडायला येत आहे, हे ऐकल्या नंतर लक्ष्मीच्या पायाखालची जमीनच सरकली. तिला काय करावे, काय नाही हे सूचेना. तिने लागलितच अनिलला दुरध्वनी करून तातडीने बोलावून घेतले. अनिल घरी आला. लक्ष्मीने घडलेला सर्व प्रकार अनिलला सांगितला. अनिल, लक्ष्मीचं ऐकून एक-दोन मिनीटांसाठी गोंधळून गेला. थोडा शांत होऊन लक्ष्मीला म्हणाला, “तू काव्याच बोलणं, वागणं काही मनावर घेऊन नकोस, ती असचं स्वप्नात बोलत असेल, किंबहुना ती झोपेतच असेलं”. लक्ष्मी फारच चिडली होती ती त्याला म्हणाली ‘तुला काही वाटतं की नाही? आपल्या मुलीचं. तिला चांगल डॉक्टरांची

गरज आहे. तिला चांगल्या डॉक्टरांकडे घेऊन जायच सोडून, तू मलाच सांगत आहेस, तिच्याकडे लक्ष देऊ नकोस म्हणून घर सोड असे कधीपासून म्हणते आहे; पण तूला तर माझे ऐकायचेच नाही, तुला तर काही आमची काळजीच नाही. पहिल्या दिवसा पासून तिचं विचित्र वागणे तुला दाखवून देत आहे, तुला सांगत आहे, पण तुला तर तिचे वागणे काही मनावर घ्यायचेच नाही? आणखी मलाही मनावर घेऊ नकोस म्हणून सांगतोस? तिला डॉक्टरांकडे घेऊन चल, नाही तर मला तरी घेऊन जाऊ दे. हे सर्व ऐकल्या नंतर अनिलचा रागाचा बांध सुटला. तो रागात तिच्यावर ओरडला, 'डॉक्टरांची गरज काव्याला नाही, तर ती तुला आहे. काव्या वेडी नाही, तू वेडी आहेस'. काव्याच काही वेगळं स्वप्नातलं जग नसून ते स्वप्नातलं जग तुझ आहे. तुच आहेस, जी या वेगळ्या स्वतःच्या जगात जगत आहेस. आणि तीच तुच आहेस जिला हे घर, हे स्वप्नातलं जग सोडायच नाही ते मी किंवा काव्य नसून तूच आहेस. त्या दोन वर्षापूर्वीच्या जिवघेण्या आपघातात आपली काव्या आपल्याला सोडून गेली. हो आपली मुलगी, आपली पाच वर्षांची चिमूरडी त्या पाषाणाणे (त्या दगडी हृदयाच्या देवाने) आपल्या कडून हिसकावून नेली. आपली काव्या आपल्या दोघांना या जगात एकटं सोडून गेली.

हे ऐकताच लक्ष्मी धाडकन खाली कोसळली ती कायमची.

विविध विचारप्रवाह, बौद्धिक संघर्ष व सामाजिक उन्माद...

✍ विक्रांत शंके

बी.ए. प्रथम वर्ष

मानवीसमाज ज्या स्तरीकृत अवस्थेमधून बनला आहे. असे सामाजिक स्तरीकरणाचे घटक म्हणजे वर्ग आणि जाती तर याबद्दल जगामध्ये व भारतामध्ये असलेले वाद ज्याला आपण विचारसरणी असे म्हणतो. तर ते काय आहेत, त्यांचा बौद्धिक काथ्याकूट कसा चालला व यातून समाजामध्ये काही लढे, चळवळी उभारल्या गेल्या. त्या कधी व कोणत्या याबद्दल

थोडासा परामर्श मी प्रस्तुत लेखात घेणार आहे.

प्रथम आपण धर्मासंबंधी विचार करूयात. धर्माचा उगम हा मानवाला देवाचा शोध लागल्यानंतर झाला. कारण जेव्हा मानवाची समज ही मोठी नव्हती. त्याला निसर्गाच्या क्रियांचे आकलन नव्हते. तेव्हा तो उन, वारा, पाऊस, विज इ. नैसर्गिक क्रियांना घाबरून जायचा व नेहमीचे निसर्गाचे हे रौद्ररूप पाहून त्याला भिती वाटायची. तेव्हा या सर्व घडामोडी आकाशात घडत असल्यामुळे या आपल्या आकलनापलीकडच्या विश्वात कोणती तरी अद्भूत शक्ती वास करीत असून तीच या जगाचे, विश्वाचे नियंत्रण करते. तेव्हा आपल्यावरही त्याची कृपा राहवी. यासाठी तिला आपण प्रसन्न ठेवले पाहिजे या जणीवेतून तो आपल्या बुद्धीला पटेल, झेपेल त्या पद्धतीने सूर्य, नदी, समुद्र इ. निसर्गातील विविध घटकांची पूजा बांधू लागला, जगातील सर्व धर्मांमध्ये ईश्वर हा आकाशात राहत असल्याचे सांगितले आहे. ही सार्वत्रिकता वरील मानसिकतेतूनच आली. अशाप्रकारे ईश्वरचा शोध लागल्या नंतर पृथ्वीवर हळूहळू माणसांची ही संख्या वाढू लागली. तेव्हा मग मानवी समाज नियंत्रित करण्यासाठी नीतीमूल्ये व संहिता त्या काळातील बौद्धिक लोकांना कराव्या लागल्या. मात्र जेव्हा समाजातील सर्वच लोक ही नीतीतत्वे अनुसरत नाहीत, हे त्यांना दिसून आले. तेव्हा त्यांनी या लोकांना ईश्वराचे भय दाखवण्यास सुरुवात केली. हीच खरी धर्माची सुरुवात होय. यातूनच मग धर्मासंबंधीच्या विविध विचारसरणी आस्तित्वात आल्या व त्याच बरोबर मुलत्ववादही जोर पकडू लागला. भारतातील अध्यात्मवाद, तसेच इहवाद व वर सांगितलेला मुलतत्ववाद हे धर्मासंबंधीचे तीन वाद आहेत.

जगातील सर्वात प्राचीन धर्म हा भारतातील वैदिक धर्म आहे. यामधून पुढे हिंदुधर्म उदयास आला. वास्तविक पाहता सिंधु प्रदेशात राहणाऱ्या लोकांचा धर्म म्हणजे सिंधूधर्म. याचा पुढे अपभ्रंश होवून, हिंदूधर्म हा शब्दप्रयोग तयार झाला असावा, असे बऱ्याच विचारवंतांचे म्हणणे आहे. वैदिक धर्माची विचारसरणी ही अशी होती की, सर्व जगामध्ये नियता एकच आहे. व तो म्हणजे सर्वगुण संपन्न परमेश्वर यामध्ये जे शैव व वैष्णव पंथ तयार झाले आहेत यात सुद्धा हीच विचारसरणी अग्रेसर दिसते. जगामध्ये ब्रम्हाचे अस्तित्व आहे, हे जग ब्रम्ह

तत्वापासून बनलेला आहे. यात मानवी देह हा गौण आहे. त्याचा आत्मा मात्र अमर आहे. तो कधीच मरत नाही. तेव्हा माणसाने या नाशवंत मिथ्या अशा मानवी देहावर प्रेम करण्यापेक्षा परमेश्वर प्राप्तीसाठी साधना करावी व पृथ्वीवर चांगले कर्म करून स्वर्गात मोक्ष प्राप्तीसाठी पात्र व्हावे. मात्र या काल्पनिक गोष्टींना इहवादी तत्ववेत्त्यांनी छेद दिला यामध्ये चार्वाकाचे नाव अग्रक्रमाने घ्यावे लागेल. चार्वाकाने आपला इहवादा सांगत असताना 'चार्वाक दर्शन' या आपल्या ग्रंथात असे सांगितले आहे की, जे डोळ्यांना दिसते, स्पर्शाला जाणवते तेच खरे जग असून जन्माच्या आधी व मृत्युच्या नंतर मानवाला कुठलेच अस्तित्व नसते. अशा प्रकारे भौतिकवादी अशा स्वरूपाचे तत्वज्ञान, या अध्यात्मिक तत्वज्ञानाच्या विरोधात चार्वाकानी मांडले. तसेच वैदिक धर्मांमधील कर्मकांडाला छेद देत गौतम बुद्धांनीही आपले तत्वज्ञान मांडले, ज्यात त्यांनी ही दहा गोष्टींची चर्चा करू नका. असे आपल्या अनुयायांना सांगितले. जसे की, देव आहे का? स्वर्गाचे नेमके स्वरूप कोणते? मृत्युनंतरचे अस्तित्व कसे असेल? इत्यादी मधून त्यांनीही इहवादाला चालनाच दिली. मात्र या विषयम बौद्धिक संघर्षातून त्या काळातही काही मोठ्या प्रमाणावर लोकचळवळी निर्माण झाल्या त्या आजतागायत टिकून आहेत. यात प्रामुख्याने चार्वाकाची 'लोकायत चळवळ' जी आजही दक्षिण भारतात आपले अस्तित्व टिकवून आहे. युरोप मध्ये ही जव्हा १६व्या शतकात पोपचे वर्चस्व वाढले व ख्रिश्चनांची चर्च ही संस्था धर्माच्या नावावर जेव्हा सामान्य माणसांवर अन्याय करणारी दमनकारी यंत्रणा बनली तेव्हा या विरोधातही तेथील लोकांनी बंड केले व यातूनच धर्मसुधारणा चळवळ (रेनेसान्स) उभी राहिली. कालानुरूप धर्मांमध्ये बदल होत गेले. लोकांची धर्मासंबंधीची चिकित्सा वाढली. व मानवी मूल्यांची रूजवण झाल्यानंतर तर माणूस हा धर्मासाठी नसून, धर्म हा माणसांसाठी आहे. ही विचारसरणी दृढ होवू लागली. तेव्हा मात्र काही मुठभर लोकांच्या हिताचा धर्म होता. असे धर्माचे ठेकेदार या आधुनिक विचाराला विरोध करू लागले. तेव्हा मात्र काही धर्मांमध्ये किंवा धर्मग्रंथांमध्ये जे सांगितले आहे तेच अंतिम आहे, याची चिकित्सा करणे किंवा यात बदल करणे हा गुन्हा आहे. असा युक्तिवाद करित काही लोकांनी धर्मचिकित्सेला

विरोध केला. यालाच मुलतत्त्ववाद असे म्हणतात. तर हा मुलतत्त्ववाद कमी अधिक प्रमाणात सर्वच धर्मांमध्ये आढळून येतो. हिंदु धर्मातही तो आहे, या बदल जागतिक दर्जाचे धर्मचिकित्सक व अभ्यासक, 'सॅम्युएलन हॅटिंगटन' हे आपल्या मुलतत्त्ववाद आणि जगाचे भविष्य या ग्रंथात असे भाकित करतात की, 'जग हे दोन विचार सरण्यामध्ये विभागले जाणार असून यात पहिली विचारसरणी ही आधुनिकता माननारी असेल' व दुसरी विचारसरणी ही आधुनिकतेला विरोध करणारी असेल. मुलतत्त्ववाद तर या दोन विचारसरणीच्या मधला संघर्ष हाच भविष्यकालीन मानवी इतिहास असेल आणि आज आपण पाहिले तर जगामध्ये सर्वत्र हेच चित्र दिसत आहे. जगभर फक्त इस्लाम हाच धर्म हवा, या जिहादी मानसिकतेतून जगाला वेठीस धरणाऱ्या इस्लाम सारख्या संघटना या कुराणाचा हवाला देत आधुनिकतेला विरोध करतात. स्त्रियांनी बुरख्यातच रहावे किंवा त्यांना शिक्षण देण्यात येवू नये, ही मानसिकता कशाचे चित्रण आहे? हिंदु धर्मासंबंधी जरी विचार केला, तर संस्कृतीच्या नावाखाली स्त्रियांवर अन्याय, अत्याचार लादणारी तसेच इथल्या दलित, बहुजन समाजावर दमन करू पाहणारी विचारसरणी आहे. तेच भारतीय आधुनिकतेला विरोध करणारा कट्टर हिंदु मुलतत्त्ववाद आहे.

हे झाले धर्माबाबतीत मात्र जगामध्ये धर्मांबरोबरच वर्गही अस्तित्वात आहेत. त्यात प्रामुख्याने व ठळक पद्धतीने लक्षात येणारे म्हणजे एक आहे आहे वर्ग व दुसरा नाही वर्ग. जेव्हा पासून मानव संपत्ती संचय करून लागला तेव्हा पासून हे दोन वर्ग अस्तित्वात आले. म्हणून मानवी इतिहासाची व्याख्या करित असताना मार्क्स म्हणतो की, "मानवी इतिहास म्हणजे वर्गयुद्धांचा इतिहास आहे. तर जगाच्या प्रारंभापासून किंवा थोड्या प्रमाणात उत्तरार्धात जी विषम अशा स्वरूपाची आर्थिक दरी मानवी समाजात निर्माण झाली व ज्यामूळे अवघा मानवी समज गरीब व श्रीमंत या दोन वर्गात विभागला गेला". या वर्गावादाची चिकित्सा मार्क्सने जो १८ व्या शतकात शास्त्रीय पद्धतीने केली. याच विचारसरणीला आपण मार्क्सवाद किंवा साम्यवाद असे म्हणतो. थोडक्यात साम्यवाद हे सांगतो की, जगामध्ये श्रमजीवी लोकांचे बुद्धीजीवी लोकांकडून सतत शोषण होत आलेले आहे. व यातूनच भांडवलशाही प्रवृत्ती

उदयास आली आहे. तेव्हा या विषमतेची किंवा सामाजिक रचनेची आर्थिक व भौतिक दृष्टिकोणातून मार्क्सने शास्त्रीय पद्धतीने मीमांसा केली. ही दरी मिटवण्यासाठी जगातील सर्वच श्रमजीवी लोकांनी म्हणजे ज्यांचे आजतागायत शोषणच झालेले आहे, त्यांच्या जवळ काहीच नाही अशा वर्गाने या प्रस्थापित भांडवली सत्तेला शह दिला पाहिजे व ही सत्ता उलथून लावली पाहिजे अशी राजकीय विचारसरणी मांडली. मार्क्सवाद हा राजकीय व आर्थिक क्षेत्रावर जगातील श्रमजीवी लोकांचे प्रतिनिधीत्व करतो. किंबहुना दिशादर्शनही करतो. या दोन्ही बाजूंनी मार्क्सने सांगितलेला मानवमुक्तीचा मार्ग हा भांडवली व प्रस्थापित व्यवस्थेच्या पोटाला चिरून प्रकाशाकडे किंवा मुक्तीपंथाकडे जातो. म्हणून मार्क्स हा पर्यायाने सामाजिक व राजकीय विचारवंत ठरतो.

अशा प्रकारे जगामध्ये साम्यवाद रुजल्यानंतर जगातील अनेक राष्ट्रातील सर्वहारा वर्गाने त्यांना शोषणमुलक ठरू पाहणारी प्रस्थापित भांडवली व्यवस्था उलथून टाकण्यासाठी व्यापक अशा स्वरूपाच्या चळवळी उभारल्या व यातून हिंसक स्वरूपाच्या क्रांत्याही झाल्या उदा. वोल्शेव्हिक क्रांती, चीनची क्रांती, क्युबाची क्रांती इ. आणि आजही साम्यवाद हा जगातील सर्व राष्ट्रांमध्ये सर्वहाराच्या मुक्तीसाठी प्रयत्नशील आहे.

धर्म आणि वर्गासंबंधीचे हे विविध विचारप्रवाह व त्या अनुषंगाने झालेले बौद्धिक संघर्ष पाहिल्यानंतर आपण जातिवादाकडे वळूयात. भारतीय समाजामध्ये पाच हजार वर्षांपासून चातुर्वर्ण्य व्यवस्था अस्तित्वात होती. मानवी समाजाचे वर्गीकरण करित असताना तत्कालीन विचारवंतांनी ही पद्धत वापरली व ब्राम्हण, वैश्य, क्षत्रिय, व शुद्र असे चार वर्ण मानून त्यांची उतरंडीसारखी रचना केली. ज्यात ब्राम्हण हा सर्वात वरच्या स्तरावर, त्या खाली क्रमानेही तीन वर्ण, अश्या प्रकारे विषमतेचा उघड उघड पुरस्कार करणारी ही चातुर्वर्ण्य व्यवस्था तयार झाली. ही व्यवस्था व्यक्त्याच्या गुणकर्मावर आधारलेली आहे असे प्रतिपादन करण्यात आले असले तरी ती विशिष्ट मानवी समुहाला गुलाम बनवण्याच्या हेतूने बनवली गेली होती व उत्तरार्धात ती प्राणपणाने जपली व टिकवून ठेवली गेली. यासाठी या व्यवस्थेसंबंधी ही ईश्वरनिर्मित आहे व याला धर्माचा आधार आहे. असे सांगून पद्धतशिरपणे

समाजमनावर बिंबवले गेले. त्यातूनच पुढे विविध जाती निर्माण झाल्या. पण जेव्हा कधी या चातुर्वर्ण्य व्यवस्थेचा विरोध करण्याचा प्रयत्न केला गेला तेव्हा तोंड दाबून टाकण्यासाठी या विषमतावादी प्रवृत्ती उभ्या राहील्या आणि यातूनच जी हिंसक आंदोलने दडपण्याचे व स्वतंत्र बुद्धीच्या विचारवंताना मारण्याचे सत्र सुरु झाले ते आजतागायत. म्हणजे संत तुकाराम महाराजापासून ते दाभोळकर, कलबुर्गी, गौरी लंकेश यांना मारूनही थांबलेले दिसत नाही.

तर या जातीच्या मीमांसेचे केंद्र आपण डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या चिकित्सेपासून गृहित धरले पाहिजे. जातीवादाची चिकित्सा या आधीही थोड्या फार प्रामाणात झाली होती. (संदर्भ 'माहारातील जातीसंस्थात्मक विचार'- मंगुडकर म.पो.) मात्र आंबेडकरांनी त्यांच्या शास्त्रीय अभ्यासातून जातीची चिकित्सा करित असताना यांच्या वर्णव्यवस्थेच्या तोकड्या समर्थनाला विरोध करून त्यांच्या युक्तीवादालाही शह दिला. वर्णव्यवस्थेच्या निर्मितीबाबत डॉ. आंबेडकरांच्या 'चातुर्वर्ण्यव्यवस्था ही श्रमाचं विभाजन नसून ते श्रमिकांच विभाजन आहे' असे सांगितले. यामधून निर्माण झालेल्या जातीचीही त्यांनी चिकित्सा केली व भारतीय समाजाला लागलेली कीड जर आपणांस दूर करावयाची असेल तर प्रथम आपण जातीला असलेला धार्मिक आधार व तिला दिलेला पावित्रतेच्या दर्जा या दोनही गोष्टी भारतीय समजा मानसिकतेतून नष्ट केल्या पाहिजेत. असे निदान केले. (द अॅनहिलेशन ऑफ कास्ट - डॉ. बी. आर. आंबेडकर) यानुसार त्यांनी आपल्या हयातीत काही सामाजिक लढे उभारले व प्रतीकात्मक अशा स्वरूपाची आंदोलने केली. यामध्ये चवदार तळ्याचा सत्याग्रह तसेच काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह इ. चा समावेश होतो. यामध्ये डॉ. आंबेडकरांचा उद्देश हा दलित समाजामधील हजारो वर्षांपासूनची गुलाम मानसिकता व आपण दलित असल्याचा न्यूनगंड बाहेर काढून एक सार्वत्रिक मानसिक क्रांती घडवून आणणे हा होता. पण जातीव्यवस्थेचे समर्थक व पुरस्कर्ते यांचा विरोध आंबेडकरांना केला नसता तर नवल? यामध्ये जातीव्यवस्था किंवा विषमता ही नैसर्गिक आहे. अशा आशयाचेही विचार मांडले गेले. यातूनच पुढे आंबेडकरी विचारधारेने प्रभावित झालेल्या नेतृत्वाने आंबेडकरी चळवळी

उभारल्या गेल्या. ज्यांचा उल्लेख आपण आंबेडकरोत्तर दलित चळवळी म्हणून करतो. ज्यामध्ये दलित पँथरची भूमी अधिग्रहण चळवळ असेल किंवा मराठवाडा विद्यापीठाची नामांतर चळवळ असेल. या चळवळी ह्या व्यापक सामाजिक आशयाला धरून जरी उभारल्या गेल्या असल्या तरीही यामधून दलितांची व सवर्णांची सुद्धा मानसिकता आपणांस दिसून येईल.

अशा प्रकारे जगभर असलेला अध्यात्मवाद, मुलतत्त्ववाद, जो फार प्राचीन काळापासून अस्तित्वात आहे. तसेच साम्यवाद १८ व्या शतकात आसपास उदयास आला व आंबेडकरवाद २० व्या शतकात अस्तित्वात आला असूनही तो फक्त भारतातील जाती संस्थेपुरता मर्यादित आहे. या सर्व विचारसरणींचे फक्त भारतीय समाजमानसिकता लक्षात घेवून केलेले हे विवेचन होते. बाकी आंबेडकरवाद सोडला तर साम्यवाद, मुलतत्त्ववाद व अध्यात्मवादाचे अवकाश व त्याची चिकित्सा मोठी आहे. जगातील सर्व देशांच्या, राज्यांच्या, भौगोलिक प्रदेशावर सुद्धा आधारित या विचारसरणींची चिकित्सा केली जावू शकते. किंबहुना ते या संशोधनाचे पैलू होऊ शकतात. बाकी जागेअभावी ही माहिती फक्त या विचार सारणींची पुसटशी तोंडओळख वाटू शकते. मात्र तरी सुद्धा या वेगवेगळ्या काळात उदयास आलेल्या पण आजपर्यंत अवघ्या मानवी समाजावर गारुड बनून राहिलेल्या या विचारधारांचा संबंध हा भारतातील प्रत्येक सामान्य माणसांच्या जगण्याशी आहे. हे जरी यामधून प्रतित होत असेल तर मी यालाच माझे यश समजतो.

संदर्भसूची :

१. गुरु गोपाळ (अनु.अनिल जायभाये,) वर्चस्व आणि सामाजिक चिकित्सा, हरिती पब्लिकेशन, पुणे.
२. डॉ. थॉमस हेन्री (अनु.साने गुरुजी), कथा मानवजातीची, रिया पब्लिकेशन कोल्हापूर, २०११.
३. डॉ. रणसुभे सूर्यनारायण, मी, तुम्ही, धर्म आणि सत्ता, स्वरूप प्रकाशन औरंगाबाद - २००४.
४. म.पो. मंगुडकर महाराष्ट्रातील जातीसंस्थात्मक विचार.
५. डॉ. कुंभार नागोराव संपा. विचारशलाका त्रैमासिक जोडअंक मार्च २००६-०७, विसाव्या शतकातील पाश्चात्य राज्य शास्त्रज्ञ.

६. डॉ. कुंभार नागोराव. संपा. ध्यास सामाजिक परिवर्तनाचा, अॅड.मनोहरराव गोमारे गौरवग्रंथ जुन २०१३
७. डॉ. आंबेडकर बी.आर. द अॅनहिलेशन ऑफ कास्ट.
८. जगातील प्रमुख धर्माची मुलतत्वे.
९. Hilgard R. Ernest - An Introduction to Psychology, Stanford University.
10. A Hand Book of Modern Europe.

काही मुलींचे मुलांबद्दल असलेले विचार..

✍ अशिष प्रभाकर ढाके
बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

मुलं ही टपोरी असतात, खोटारडी असतात, आणि सर्वात जास्त बोललेली वाक्य म्हणजे.. “सगळे मुलं ही सारखीच असतात” खरं तर मुलं ही सगळे सारखी नसतातच... आणि सगळीच मुलं वाईट ही नसतात... मुळात सगळेच मुलं चांगली असतात हे पण बरोबर नाही.. मुलींना हर्ट झालं, की त्या ढसढसा रडतात.. पण त्यांना काय माहित? मुलं हर्ट झाल्यावर, तोंडावर दुःख न दाखवता कुठेतरी एकांतात, नाहीतर रात्री अंधरुणात रडतात... आणि जिच्यावर प्रेम असतं, तिला सुखी ठेव रे देवा, अशीच देवाला प्रार्थना करतात.. पण ... मुलींना मात्र मुलं वाईटच दिसत असतात... प्रेयेसीच्या समोर आपली शान वाढावी म्हणून किती झोल करतात, मात्र तिने धोका दिल्यावर, मित्रांकडून घेतलेलं उसणंच फेडत असतात... आईबाबा पेक्षा जास्त, आपल्या मैत्रीणीच ऐकतात.. पण मुलींना वाटतं मुलं वाईट असतात.. जिवापाड प्रेम करतात. आणि काहीही करायला तयार असतात. पण.. त्या.. काही .. काहीतरी चुक काढून, सगळा आत्मविश्वासच संपवतात. स्वतःमात्र निट अभ्यास करून चांगले गुण मिळवतात, पण मी फक्त टाईमपास करत होते.. असं म्हणून, त्यांच्या अभ्यासाची वाटच लावतात.. कारण त्यांना वाटतं, “सगळीच मुलं सारखीच असतात”.. मुलीच लग्न जमल्यावर मित्राला नकार देऊन

सगळा दोष त्यालाच देतात, पण त्यांना काय माहित जिच्या सोबत लग्न करणार आहोत तीला खुश ठेवण्यासाठी किती धडपडत असतात. आणि त्यांना वाटतं, सगळी मुलं वाईट असतात.

आयुष्याची राखरांगोळी करून जेव्हा.. त्या मुली जातात तेव्हा, तिची बदनामी होवू नये म्हणून सगळं मुकाट्याने सहन करतात..

आणि त्यांना वाटतं, सगळी मुलं वाईट असतात..

ती गेली तर जाऊ दे.. दुसरी शोधू,

असं फक्त मित्रांच्या तोंडावर म्हणतात.. पण एकांतात बसून तिच्या आठवणीत रडतात.

आणि कोणी पाहिल्यावर .. काय नाही रे डोळ्यात कचरा गेला म्हणून पाणी आलं... असं म्हणणारी मुलंच असतात..

आणि मुलींना वाटतं, सगळी मुलं वाईट असतात..

खरं तर १०० मधून ७५ मुलं वाईट असतात..

पण या ७५ मुलांची वाट लावून .. त्यांना तसं. वागायला मुलीच भाग पाडतात.. आणि त्यांना वाटतं, मुल वाईट असतात..

कधीतरी मुलांच्या भावना, खऱ्या मनाने समजून घ्या.. कारण हाताची ५ची बोटं सारखी नसतात आणि सगळीच मुलं वाईट नसतात..

शेवटी एवढंच कबुल करतो. मुल ही मुल असतात. पण सगळी मुलं काही वाईट नसतात..

सावली

✍ खोत शुभम् तानाजी
एम.एस्सी.प्रथम वर्ष

मी माझ्याच सावलीला गवसणी घालू पाहत होतो पण ती सावलीच! तिच्या भौतिकतेने माझी भावनिकता कधी ओळखलीच नाही. 'माझीच चूक' दाखवण्यासाठी तिचे शब्द फुटत राहिले. जी सदैव माझ्यासोबत राहण्यासाठी बनली होती, त्याच सावलीनं मला भयान गर्तेत डुबवलं. उदास मनानं मला मग ठरवावंच लागलं. तिच्याशिवायही मी जगू शकतो, जगून दाखवणार! पण सावली ती सावलीच. प्रत्येक क्षणी ती माझ्याच सोबत. तिचा काळेकुट्टपणा विसरण्यासाठी

मला काही काळ स्वतःला अंधारात ठेवावं लागलं, तिथे फक्त मी होतो. एकटाच!

तिथे माझ्या मनानं असंही म्हटल्याचं मला आठवतं, 'तिची साथ सोडणं तुझ्यासाठी अशक्य आहे'. पण त्या बिचाऱ्या मनालाही माहित नव्हतं की, तिला माझी साथ नकोशी वाटत होती. तिच्यासाठी मी हा काळोख पत्करला होता. आणि काळोख कुठलाही असो, कल्पनेतला किंवा वास्तवातला, तो फक्त भिती निर्माण करतो. आजपर्यंत मी जिच्याशी काडीचाही संबंध ठेवला नव्हता, तीची भिती मला डिवचू लागली. म्हणू लागली, 'अवास्तव गोष्टीच्या (सावलीच्या) हव्यासापोटी तू वास्तविकतेशी असलेला संबंध तोडणार? बोल'.. 'मुलीच नाही' ! काहीसं गर्जतच माझ्या विवेकाना आरोळी ठोकली चहूबाजूंनी वेढलेला काळोख मुक्त होण्यासाठी थरथरू लागला. जी कालपर्यंत माझ्यासाठी सदैव अनोळखी होती. ती सावली परत 'अनोळखी सावली झाली'. प्रधान-गौण सर्व भेद स्पष्ट झाले. थोडक्यात सांगायचं झालं तर, माझ्या एका हळहळीने माझे विचार आणखी दृढ बनविले. पुढे सरसावून मी अंधकाराचा निष्प्राण पडदा बाजूला सारला पुनश्च तेजम् हे जग अधिकच प्रकाशमय वाटू लागलं....

पुस्तके

✍ कु. निकिता विश्वंभर इंगोले
बी.ए. द्वितीय वर्ष

बंद आलमारीच्या काचातून
पून्हा पून्हा वाकून बघतात पुस्तके
महिनोनमहिने उघडत नाही कपाट
आपसातच कुजबुजत असतात पुस्तके
प्रत्येक पान उलटताना,
अपसूकच बोट देई चव पुस्तकांची
आता इंटरनेटचा चकवा, मासिक थकवा
विचित्र गत झाली मस्तकाची
अनेकदा तर वाचता वाचता झोपायचो पुस्तक छातीशी धरून
पुढच्या दिवशी कौतुकच व्हायचं
खोटं खाटं रागवून

हमखास येई झोप, उघड्या पुस्तकांची प्रेमळ
झोपडी ठेडून तोंडावर
पुस्तक अस थांबलेलच स्वागताला
सुखी निद्रेच्या उंबरठ्यावर
आणि
आज इंटरनेटच्या आभासी महाजालात
झोप आमची उडून गेली
गर्दीतही एकाकीपणा, बैचैनी
हीच आमची शैली झाली
कधीतरी पुस्तक देता-घेता
मोरपंक्षी स्पर्श होई
हृदयामधले अनाम संगीत
दिवसेंदिवस वाजत राही
चळवा चळवीत पुस्तकातून
जपलेल्या फूलांच्या पाकळ्या गळतात
आणि गोड जून्या आठवणी
पंख लाऊन भूतकाळात पळतात
फूलपाखरे पंखावर घेऊन गुलाबी शब्द
इकडून तिकडे उडायची
मधून नाती जुळवणारी त्याची सफर
पुस्तकातून घडायची
या सर्वांना झालो पारखे
पोरके झालो, तुम्ही आम्ही
चला, कवितेतून सांगूया
पुढच्या पिढ्यांना
पुस्तकांच्या आठवणी....

(स्वैर अनुवाद-मुळ कविता गुलजार हिंदी)

तर तू जा...

कु. स्वप्नाली वालचंद कस्पटे
बी.कॉम.द्वितीय वर्ष

किती प्रेम केलंय मी
तुझ्यावर हे पहायचं असेल तर,
माझ्या काळजात एकदा

डोकावून तर बघ
प्रत्येक हृदयाच्या ठोक्यात
जर तुला तुझं अस्तित्त्व
नाही जाणवल तर तू जा...
मी नाही थांबवणार तुला
किती प्रेम केलंय मी
तुझ्यावर हे पाहायचं असेल
तर, माझ्या डोळ्यात निरखून तर बघ...
पाणावलेल्या डोळ्यातला प्रत्येक अश्रू
जर तुझ्यासाठी रडत नाही
अस जाणवलं तर तू जा...
मी नाही थांबवणार तुला
किती प्रेम केलंय मी तुझ्यावर
हे पहायचं असेल तर
माझ्या चेहऱ्यावरून फक्त
एक नजर फिरवून तर बघ...
फक्त तू समोर नाहीस म्हणून
रडून केविलवाणा कासावीस
चेहरा तुला दिसला नाही
तर तू जा...
मी नाही थांबवणार तुला
किती प्रेम केलंय मी
तुझ्यावर हे पाहायचं असेल तर,
माझा हात प्रेमाने एकदाच
हातात घेऊन तर बघ...
फक्त तुझ्या प्रेमळ स्पर्शाने
माझ्या हाताची थरथर नाही थांबली
तर तू जा
मी नाही थांबवणार तुला..

किती प्रेम केलंय मी
तुझ्यावर हे पाहायचं असेल तर,
माझ्यासोबत दोन पावलं चालून तर बघ...
फक्त तू सोबत आहेस या भावनेने भांबरून
माझ्या पायांत हिम्मत आली

असं जाणवल तर तू जा...
मी नाही थांबवणार तुला
किती प्रेम केलंय मी
तुझ्यावर हे पाहयच असेल तर,
माझ्या आत्म्याचा स्वर
तुझ्या मनरुपी कर्णाने ऐकून तर बघ..
फक्त तू हवा आहेस.... या भावनेने
अकांत करत बेभान कोसळणाऱ्या आसवांसोबत
माझ्या हृदयाची धडधड वाढत नाही
अस जाणवल तर तू जा...
मी नाही थांबवणार तुला

काहीसं मनातलं...

✍ कु. प्रांजली कुंभार
बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

बोलायचे तर खूप आहे
पण बोलायचे राहूनच जाते
तुमच्याबद्दल असणाऱ्या
आदरयुक्त भितीमुळे की, भितीयुक्त आदरामुळे
अनुभवायचा आहे प्रत्येक क्षण
जपायच्या आहेत गोड आठवणी
सोबतच तुमचे रागावणे आणि हसवणे
जाणवायचे आहे दोन्ही

नारळाचे पाणी आम्ही
तुम्ही मात्र कवच आहात
लेकरांच्या मायेपोटी
स्वतः मात्र राबत आहात
तडजोड करता आमच्यासाठी;
पण दाखवत नाही कधी
साठलेलं आहे खूप काही
पण बोलत नाही कधी

बोलत नसलात तरी तुम्ही
तरी जाणवते ते आम्हाला
इच्छा तुमच्या पूर्ण होवो
अशी प्रार्थना देवाला.

लढाई विचारांची

✍ बनसोडे करण
बी.ए.तृतीय वर्ष

लढावी लागेल लढाई
आपणास त्या विचारांची
अनुसरून शिकवण त्या
फुले-शाहू-आंबेडकरांची

ना भाला, ना तलवार
ना रक्तपाताची,
तयारी करावी लागेल आपणास
कलमाच्या त्या युद्धाची
पाठीमागून वार करणारी
मुळात औलादच नाही आमची,
पण अशाने वाया नाही जाऊ देणार
आहुती पानसरे आणि दाभोलकरांची
लढावी लागेल लढाई
आपणास त्यांच्या विचारांची
कमी नाही या समाजात समाजकंटकांची
अहो, दिवसाढवळया
भांडण लावली जातात भावाभावांची
वेळ आली आहे आपण सर्वजण
एकत्रीत येण्याची
आठवण
प्रेम श्वास जीवनाचा
जगती त्यावर सगळे
भाव अतक्य प्रेमाचे,
भावनाचे बंध आगळे!
प्रेमही तिथेच असतं
ओठ तिथं अंतरीची

नात्यात प्रेमाच्या मुळीच
नसते भीती दुराव्याची!
थांबवू कसे कुणाला
करू कशी साठवण
श्वास वाहतोय माझा
घेऊन तुझी आठवण

तुझाच मी होऊन गेलो...

✍ सोनवते विष्णु

बी. ए. तृतीय वर्ष

तुझ्या त्या जीवघेण्या नजरेने
असे घायाळ मला केले
नाही कळले काय घडले
माझे मीपण हरवून गेलो
ध्यासात तुझ्याच हमेशा
भूकेला मी विसरून गेलो
लागीर लागली अशी की,
तुझाच मी होवून गेलो
इथे तू... तिथे तू...
सगळीकडे तूच तू
याला म्हणायचे तरी काय
आता सांग ना तूच...

मन विचारते स्वतःला

✍ कु. प्राची बेलगावकर

बी.ए. तृतीय वर्ष

मन विचारते स्वतःला काय
करत आहेस तू ?

जिथे कोणीही येणार नाही
तिथे कोणाची वाट पाहत आहे तू
भकास या वाळवंटात कोणाची
साथ शोधत आहे तू ?

फुलांचा सुगंध सुटेल
मात्र त्याचा सुवास तुला
घेता येणार नाही अशी
फुलझाडे का लावत आहेस तू ?

सात समुद्राच्या पलीकडे
मन खूप रमायचे आहे
पण त्या ठिकाणी जाण्याचा
निर्णय का घेत आहेस तू ?

तुझा जन्म या अरण्यात झालाय
जिथे तुझी किंमत करायला
कोणीही येणार नाही मग
कोणाची वाट पाहत आहेस तू ?

जिथे कोणीही येणार नाही
तिथेकोणाची हाशा करतेस तू?
या जगाला पुढे नेण्यासाठी
तुलाच काहीतरी करावे लागेल
या वाळवंटातून सुटका करण्यासाठी
तुलाच पाऊल उचलावे लागेल

रुढी-परंपरेला जोपासण्यासाठी
मनाला आळा का घालत आहेस तू ?
बस झाल आता बुरख्या घेणं
देशासाठी काय केलस तू ?

देशासाठी प्राण पणाला लावणे
हे तुझे कर्तव्य आहे मग या
कर्तव्याकडे का पाठ फिरवतोस तू
मन विचारते स्वतःला काय
करत आहेस तू.... ?

एक रूपगर्विता

✍️ स्रोत शुभम तानाजी
एम.एस्सी.प्रथम वर्ष

पुरे झाली तुझ्या बटांची प्रशंसा,
पुरे झाली स्तुती तुझ्या त्या मदमस्त नयनांची
आता ऐक काही शब्द कटु सत्याचे,
आणि दे उत्तरे तिरासम तीक्ष्ण प्रश्नांची
कित्येक तपस्वींचा तपोभंग तू केला,
तुझ्याच चरणी झाले कित्येक वीर नेस्तनाबूत
हे मनमोहिने मग सांग आता
म्हणावे तरी काय तुझ्या या जहरी लहरीपणाला?
हिमालयाची उत्तुंग शिखरे गाठण्यास,
अनेक ध्येयवेडी पाखरे निघाली होती.
किती अलगदपणे काहींची दिशाभूल केली तू,
अशी ही अवखळ शिकवण सांग बरे तुला कोणी दिली?
ज्यांच्या ठायी वसली होती,
महासागरी शांतता नी शितलता त्या चंद्राची
उद्रेगाची लाट उठविली किमया तुझ्याच शब्दांची
तुझ्या कृतींना माला वहाव्या सांग कोणत्या सुमनांची?
हळव्या मनांची बेछुट शिकार केली तू
आणि भस्म केले कित्येकांतील दिलदारपणाला
स्वतःच्या करमणुकीस्तव भावनांशी खेळण्याचा,
हे अहम्वर्धिते तुला हा हक्क कोणी दिला
असशील तू मोठी किमयागार
जिंकली असशील हजारो लढवय्ये
पुरे झाली तुझ्या बटांची प्रशंसा
पुरे झाली स्तुती तुझ्या त्या मदमस्त नयनांची

सखी

✍️ कु. वैष्णवी बब्रुवान वाघ
बी.ए.प्रथम वर्ष

हक्क मागायला नाही
हक्क सांगायला शिक
सखी तू वाघिणीसारखी
वागायला शिक
पुरे झाली बंधन
पुरे झाली रितीरिवाज
उंबरठ्या बाहेरचं जग
तू जगायला शिक
सखी तू वाघिणीसारखी
वागायला शिक
नको विचार करू
त्या कुजलेल्या विचारांचा
मायेच्या गर्भात तू
निर्धास्त वाढायला शिक
सखीत तू वाघिणीसारखी
वागायला शिक
का सहन करते
तू अत्याचाराचे फटके
तू ही आता हंटर
चालवायला शिक
सखी तू वाघिणीसारखी
वागायला शिक

ऋण

✍️ कु. प्रथमा अप्पासाहेब ठोंबरे
१२ वी (वाणिज्य)

अंधश्रद्धा नष्ट करू
लोकशाहीचे खांब बळकट करू
विवेकी वादाची कास धरू
वैज्ञानिक दृष्टिकोन निर्माण करू
अंधश्रद्धा विरोधी लढाई करू
शिक्षणाने विवेकी विचार रुजवू

मुलगा, मुलगी भेद नष्ट करू
 अंधार दूर करणारी ती पणती
 जन्माला येण्याअगोदरच करता तिची माती
 जन्माला येण्यासाठी संघर्ष करावा लागतो
 सिंहाचे कातडे पांघरून गाढव सिंह होत नाही
 अंधश्रद्धा अंगी रूजवुनी पुरोगामी होता येत नाही

वास्तव

✍ कृ. क्रांती ढगे
 बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

वास्तविकता आता नकोशी वाटतीये
 स्वप्नांचीच गर्दी आता मनी दाटतीये
 स्वप्नांच काय? ते तर विखुरनारचं;
 माहिती आहे!
 पण, वास्तविकता ही थोडी भयान आहे
 स्वप्नांमध्ये रमायला तर कोणालाही जमतं
 वास्तविकाता स्विकारायला मात्र
 थोडसं धाडसही लागतं
 स्वप्न तर मनाशी बांधलं जातं
 वास्तविकतेचं फक्त डाळ्यांपुढे धुकचं दाटतं
 वास्तवाला दृष्टीचं तर
 स्वप्नांना सृष्टीचं
 बंधन शेवटी असावच लागतं
 कसही असलं तरी, वास्तव मात्र
 स्विकारावचं लागतं...

नातं

✍ कृ. चटणाळे शुभांगी गणपती
 बी.ए.द्वितीय वर्ष

माणसे येती, माणसे जाती
 टिकवून ठेवावी ती फक्त नाती
 कुणी हसवती, कुणी रडवती
 तरी हक्काने मित्र म्हणवती

प्रेम घ्यावे, प्रेम दयावे
 सगळ्यानांच आपलेसे करावे
 लागले जरी कधी भांडावे
 तरी विषय प्रेमाने मांडावे
 एकादाच जीवन हे मिळते
 कधी हसावे, कधी रुसावे
 रंग हे ही चाखून पहावे
 हीच तर मजा खरी नात्यांची
 म्हणूनच नात्यांमध्ये
 हृदय मात्र सदा शुद्ध ठेवावे.

दुष्काळ

✍ कृ. मुंजे सोनाली सुनिल
 १२ वी (कला)

झालं कोरड हे रान
 आलं भैताडाच राज्य
 आल्या आसंवाच्या लहरी
 झालं ओसाड हे रान
 ऐक कथा व्यथेची
 राब राब तो रानात, एक पिक नाही हातात
 तोच तोच दुष्काळाचा सडा, ही दुष्काळाची व्यथा
 झालं काळं हे रान उरलं काळ्या मातीचं रान
 त्या काळ्या मातीचा कहर
 उडून गेला त्या गावचा बहर
 ज्या ठायी तो झुरतो त्या रानी तो उरतो
 होत त्याच्या रक्ताचही पाणी
 त्या शिवाराच्या ठायी
 झालं कोरड हे रान
 आलं भैताडाच राज्य
 आलं भैताडाच राज्य

पैसा

कु. ढोपरे आम्रपाली बालाजी
बी.एस्सी द्वितीय वर्ष

लग्नात वरपित्याला हवा असतो पैसा,
देवदर्शनासाठी थांबले असता ब्राम्हण मागतो पैसा,
कागदपत्रे काढून देण्यासाठी अधिकारी मागतात पैसा,
कॉलेजमध्ये प्रवेश घ्यायला द्यावा लागतो पैसा,
समाजात मान मिळवायचा असेल तर हवा असतो पैसा,
गरिबांना श्रीमंत होण्यासाठी लागतो पैसा,
नोकरी मिळवायची असेल तर आधी द्यावा लागतो पैसा,
जीवनावश्यक गरजा भागवण्यासाठी लागतो पैसा,
नेत्याला निवडून घेण्यासाठी खर्चावा लागतो पैसा,
भिकारी म्हणतो भाकर नको, हवा आहे पैसा,
अरे, सर्वजण का करतात पैसा-पैसा...
मग आहे तरी दिसायला तो कसा...

आदर्श शिक्षक

कु.मारे प्रतिक्षा बळीराम
११ वी (कला)

विद्यार्थी आणि शिक्षक एक अस नातं असतं,
जे कायमस्वरूपी टिकतं
ज्यांना नसते कसलीही जात आणि धर्म,
तेच विद्यार्थ्यांसाठी करत असतात चांगले कर्म
विद्यार्थ्यांचे जीवन घडवणं हाच त्यांचा छंद,
त्यांच्या शिकवण्यात विद्यार्थी घेतात आनंद
विद्यार्थ्यांच्या यशात ज्यांना होतो हर्ष,
तेच असतात विद्यार्थ्यांसाठी आदर्श
जे देतात फक्त आणि फक्त कामाला महत्त्व,
ते असते शिक्षक हे एकमेव व्यक्तीमत्त्व.
जे असतात स्वतःच्या कामात अतिदक्ष,
विद्यार्थी घडवणं हेच त्यांच लक्ष्य
त्या आदर्श शिक्षकाचं शब्दात करता येत नाही वर्णन
आता पुन्हा वाटत, त्यांच्या हाताखाली शिकण्याचे धडे घ्यावे
म्हणूनच लिहावं त्यांच्याविषयी, शब्दही आनंदी होतील बापूडे,
बोलावं तंच्याविषयी, निसर्गही झुकेल त्यांच्यापुढे

लेक

कु. सुर्यवंशी अंबिका चंद्रकांत
बी.ए.द्वितीय वर्ष

अशी कशी लेक देवा
माझ्या पोटी येते
नाव सुद्धा माझं ती
इथेच ठेवून जाते
माझ्याकडून ती
पहिलं अक्षर शिकते
तिच्यासाठी सुद्धा मी
रात्र रात्र जागतो

पहिला घास देवा ती
माझ्याकडून खाते
माझ्याच हात धरून ती
पहिलं पाऊल टाकते

कुशीत माझ्या झोपण्यासाठी
गाल फुगवून बसते
मी आणलेला फ्रॉक घालून
घर भर नाचते

अशी कशी लेक देवा
माझ्या पोटी येते
असे कसे वेगळे हे
तिचे माझे नाते

आई

कु. पारवे मंजुषा माधव
११ वी (कला)

सांग ना गं आई असा कोणता मोठा गून्हा मी केला
सुंदर जग पाहण्याआधी प्राण का ग गेला ।।धृ।।
मुलगी झाल्याने रडू नको
चांगले नाते तोडू नको
दुनिया सारी जरी बदलली माया माझी तोडू नको
अगं आई माझी आई ।।१।।
दोन्ही घरच दीप उजळतं

अशी तूझी ही मुलगी गं
सासरचा हा स्पर्श पाहते
माहेरची मी पाहूनी गं
अगं आई माझी आई ॥२॥
उरलं सूरलं काढू नको
भरलं सरलं काढू नको
भरलं पोट वाढू नको
दुनिया सारी जरी बदलली, माया माझी तू तोडू नको
अगं आई माझी आई ॥३॥
विज्ञानाच्या शोधामधुनी होत नव्हत कळवलं
सोनोग्राफीत दिसता मुलगी
जगणं तीचं हरवलं
अगं आई माझी आई ॥४॥
परधान्याचे प्रधान म्हणुनी
मुलीस का हो चिडवता
उच्च शिक्षण देण्यासाठी मुलगाचं का हो निवडता
अगं आई माझी आई ॥५॥
मुख्य जीवाला तोडू नको
स्त्रीधन सारे सांडू नको
दुनिया सारी जरी बदलली, माया माझी तोडू नको
अगं आई माझी आई ॥६॥

कधी जमलं नाही...

✍ कु. बेलगावकर प्राची दिलीप
बी.ए.तृतीय वर्ष

क्लासमध्ये टॉपर येणं
कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र टॉप टेनच्या खाली
आम्ही कधी गेलो नाही...
अभ्यास करत बसणं
कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र आयुष्याच्या परीक्षेत
नापास कधी झालो नाही...
सिन्सीअर बनायला
कधी आम्हाला जमलं नाही,

मात्र गैरीपणा
कधी आम्ही केला नाही...
आपलं मत पटवून सांगणं
कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र विचारांच्या मागे पळणं
आम्ही कधी सोडल नाही...
प्रेमाच्या सागरात पोहणं
कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र गुरुजनांचा आदर करणं
आम्ही कधी सोडलं नाही...
करिअर घडवणं
कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र आमची फॅशन
आम्ही कधी सोडली नाही...
माणसं जोडणं कधी आम्हाला जमलं नाही,
मात्र आमची माणुसकी
आम्ही कधी सोडली नाही...

निंदकाची निंदा

✍ कु. कांबळे सुरज बालाजी
बी.ए.द्वितीय वर्ष

जग निंदा करत होतं माझी
मी मात्र हरून रडत होतो
पण आता कळून चुकलोय,
तेव्हाच मी खरा घडत होतो
कोणी हसत होतं माझ्यावर,
मी त्याच्या हसण्यावर, लाजवत होतो,
नकळत माझ्या निंदकांना
मीच पाठिंबा देऊन माजवत होतो
आज त्यांचा माज अतरलाय
मी मात्र आकाशत उडत राहतो
कारण आता कळून चुकलय
तेव्हाच मी खरा घडत होतो
कदाचित ती वेळ समजली नव्हती
कारण चमकण्याची संधी काधी समजलीच नव्हती

चाहोर, असलेल्या अंधारात
प्रकाशाची आणि माझी जमलीच नव्हती
आज एवढं उजळलय स्वतःला की,
माझं मीच अंधाराशी भिडत राहतो
कारण आता कळुन चुकलय मला की,
उजळतानाच मी खरा घडत होतो.

आज जरी उजळलो असला
तरी अजून माजलो नाही
माझी निंदा करणाऱ्या निंदकाप्रमाणे
अजून तरी गजबजलो नाही
न माजण्याच कारण असं की,
मही ही कधीतरी रडत होतो,
अशाच निंदकाच्या निंदा पचवून
मी ही कधीतरी घडत होतो.

हिंदी विभाग

स्वच्छता का दीप जलाएँगे चारों ओर उजियाला फैलाएँगे

शेख तय्यबा मुसा
ग्यारहवीं कला

स्वच्छ भारत अभियान यह एक राष्ट्रीय स्तर का अभियान है जिसे भारत सरकार द्वारा चलाया जा रहा है। जो कि शहरों और गावों की सफाई के लिए आरम्भ किया गया है। इस अभियान में शौचालयों का निर्माण, ग्रामीण क्षेत्रों में स्वच्छता कार्यक्रमों को बढ़ावा देना, गलियों एवं सड़कों की सफाई करके देश के बुनियादी ढांचे को बदलना आदि शामिल है। इस अभियान को अधिकारिक तौर पर राजघाट नई दिल्ली में २ अक्टूबर, २०१४ को महात्मा गांधी की १४५ वीं जयंती पर प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी द्वारा शुरू किया गया था।

“हम सब का एक ही नारा
साफ-सुथरा हो देश हमारा।”

स्वच्छ भारत अभियान भारत सरकार द्वारा चलाया गया एक स्वच्छता मिशन है। यह अभियान २ अक्टूबर, २०१४ को महात्मा गांधी की १४५ वे जन्मदिन के अवसर पर भारत सरकार की ओर से अधिकारिक तौर पर शुरू किया गया था। यह राजघाट नई दिल्ली जो महात्मा गांधी का अंतिम संस्कार का स्थान है वहीं से शुरू किया गया था। भारत सरकार ने २ अक्टूबर, २०१९ तक भारत को स्वच्छ भारत बनाने का उद्देश्य रखा है जो कि महात्मा गांधी की १५० वीं जयंती होगी। यह एक राजनीति मुक्त अभियान है और देशभक्ति से प्रेरित है।

“मेरा शहर साफ हो,

इसमें हम सब का साथ हो”

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी ने भारत को स्वच्छ भारत बनाने का सपना देखा और इसके लिए हमेशा कठिन प्रयास किये। राष्ट्रपिता के सपनों को साकार करने के लिए भारत सरकार ने इस अभियान को शुरू करने का फैसला किया स्वच्छता अभियान में शिक्षक और स्कूल के छात्र इसमें पूर्ण उत्साह और उल्लास के साथ शामिल हो रहे हैं। नदियों की

स्वच्छता होना भी बहुत जरूरी है। हम देखते हैं कि देहातों में खुले में शौच में जाना पड़ता है, इसलिए ‘टॉयलेट एक प्रेम कथा’ यह फिल्म भी बनाई गई जो पुरस्कृत भी हो हुई।

“स्वच्छ भारत का जन अभियान
जाग रहा है हिंदुस्तान
गली-मोहल्ला और मुकाम
जन-जन तक पहुँचे यह पैगाम।”

ग्रामपंचायतों के माध्यम से यह जनजागरण अभियान चलाया जाता है। बिहार के १०० गाँवों में उत्तरप्रदेश के १०० गाँवों में यह मिशन शुरू है। २०११ के अनुसार ६७ प्रतिशत शहरों में, १३ प्रतिशत परिवार खुले में शौच करते हैं। उनपर प्रतिबंध लाना जरूरी है ५०० पंचायतराज संस्थाओं के समुदाय के नेताओं, ५०० अंगणवाडी कर्मियों की सहायता से सीधे तौर पर इन गाँवों को दो लाख महिलाओं से जुड़कर उनको स्वच्छता से प्रेरित किया जा रहा है।

“हम सबने यह ठाना है,
भारत को स्वच्छ बनाना है।”

मोदी जी ने इस अभियान का प्रचार करने के लिए ११ लोगों को चुना था। इनमें सचिन तेंदुलकर, प्रियंका चोपड़ा, अनिल अंबानी, बाबा रामदेव, सलमान खान, शशि थरूर, तारक मेहता का उल्टा चश्मा की टीम, मृदुला सिन्हा, कमल हसन, विराट कोहली, महेंद्र सिंह धोनी आदि थे। भारत के शहरी विकास मंत्री और अभी के उपराष्ट्रपति एम.वेंकय्या नायडू ने दक्षिणी राज्य आंध्रप्रदेश में विशाखापट्टणम के तूफान से प्रभावित बंदरगाह शहर को साफ करने के लिए झाड़ू उठाया था।

“एक कदम स्वच्छता की ओर
आओ मिलकर करे संकल्प
हो ना मन में कोई विकल्प।
गंदगी को दूर भगाना है
भारत को स्वच्छ बनाना है।।”

इस तरह हम कह सकते हैं कि २०१९ तक भारत को स्वच्छ और हरा भरा बनाने के लिए स्वच्छ भारत अभियान

एक स्वागत योग्य कदम है। हम विश्वास के साथ कह सकते हैं कि अगर भारत की जनता द्वारा प्रभावी रूप से इसका अनुसरण किया गया तो आने वाले चंद वर्षों में स्वच्छ भारत अभियान से पूरा देश भगवान का निवास स्थल-सा बन जाएगा, चूँकि स्वच्छता से ईश्वर का गर्मजोशी से स्वागत शुरू हो चुका है तो हमें भी अपने जीवन में स्वच्छता को जारी रख उनको बनाये रखने की आवश्यकता है। स्वस्थ देश और स्वस्थ समाज को जरूरत है कि उसके नागरिक स्वस्थ रहे तथा हर व्यवसाय में स्वच्छता हो।

मातृभाषा में शिक्षा का महत्व

*मनियार शिरीन सादिक
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष*

भारत देश में बहुत सारी मातृभाषाएँ बोली जाती हैं। जैसे - हिंदी, मराठी, गुजराती, उर्दू, तमील, बंगाली, पंजाबी आदि। सभी देशों की मातृभाषाएँ अलग-अलग होती हैं। सभी अपनी मातृभाषा को जानते और समझते हैं। अगर मातृभाषा को हटा दिया जाए तो बहुत से लोगों को बहुत-सी परेशानियाँ होगी। वह अच्छे से पढ़ नहीं पाएँगे और समझ भी नहीं पाएँगे। इसी तरह वह जीवन में पीछे रह जाएँगे।

मातृभाषा वह होती है जो हम बचपन से बोलते हैं, जो हमारी माँ हमें बचपन से सिखाती है। मातृभाषा वह होती है जो जीवन के अंत तक हमें याद रहती है। मातृभाषा को कोई नहीं भूला सकता।

आजकल स्कूलों में, दफ्तरों में और हर जगह पर सभी लोग अंग्रेजी भाषा को अपनी बोलचाल में प्रयोग करते हैं और अपनी मातृभाषा को भूले जा रहे हैं। चाहे वह हिंदी हो, मराठी हो, गुजराती हो, पंजाबी, देश के हर हिस्से में अंग्रेजी बोली जा रही है। शिक्षक, माँ, बाप, सभी अपने बच्चों को अंग्रेजी बोलने को कहते हैं। अंग्रेजी भाषा पर जोर देते हैं। आज हर माँ - बाप का यही सपना है कि उनके बच्चों को अंग्रेजी बोलना आये। जो बच्चे अंग्रेजी में शिक्षा पाते हैं

वह नसीब वाले कहे जाते हैं। अगर कोई बच्चा अंग्रेजी नहीं बोलता तो उसे सजा दी जाती है। हमारे व्यावहारिक जीवन में अंग्रेजी बोलने, अंग्रेजी समाचार पत्र पढ़ने पर ध्यान देते हैं। अगर कोई मराठी या हिंदी समाचार पत्र पढ़ता है तो उसे एक अलग ही निगाहों से देखते हैं। अगर कोई अंग्रेजी समाचार पत्र पढ़ता है तो उसे बड़ा अच्छा और बहुत पढ़ा - लिखा माना जाता है इसीलिए हमें अगर मातृभाषा को आगे बढ़ाना हो तो हम सब को इस पर ध्यान देना होगा।

हिंदी एक ऐसी भाषा है जिसे भारत देश के करीब-करीब सभी लोग जानते हैं और बहुत लोगों की मातृभाषा भी है। और हिंदी भारत देश की राजभाषा भी है। अगर हिंदी भाषा में शिक्षा मिलने लगी तो हमारे देश के ज्यादा से ज्यादा लोग पढ़ पाएँगे। सोचने वाली बात है, अगर विज्ञान जैसे क्षेत्र की शिक्षा हिंदी में दी जाए तो कितने लोग पढ़ पाएँगे और आगे बढ़ पाएँगे। जितने ज्यादा लोग पढ़ेंगे उतना ही हमारा देश आगे बढ़ेगा।

“हमारी मातृभाषा हिंदी,
सरल, सुंदर भाषा हिंदी,
हमारे देश की शान हिंदी,
हिंदुस्तान की पहचान हिंदी,
हमारे मातृभाषा हिंदी।”

केदारनाथ सिंह के योगदान को शब्दसुमनों से श्रद्धांजलि

*वाघमारे औदुंबर गुणवंत
बी.ए.तृतीय वर्ष*

जीवन परिचय :

केदारनाथ सिंह का जन्म ७ जुलाई, १९३४ इ.स. में उत्तर प्रदेश के बलिया जिले के चकिया गाँव में हुआ था। उन्होंने बनारस विश्वविद्यालय से १९५६ इ.स. में हिंदी में एम.ए. और १९६४ में पी.एचडी. की उपाधि प्राप्त की। उनका निधन इसी वर्ष १९ मार्च, २०१८ को दिल्ली में उपचार प्राप्ति के दौरान हुआ। उन्होंने जवाहरलाल नेहरू विश्वविद्यालय में भारतीय भाषा केंद्र में बतौर आचार्य और अध्यक्ष के रूप में काम किया था।

साहित्यिक योगदान :

कविता संग्रह : अभी बिल्कुल अभी, जमीन पक रही है, यहाँ से देखो, बाघ, अकाल में सारस, उत्तर कबीर और अन्य कविताएँ, तालस्ताय और साईकिल

आलोचना : कल्पना और छायावाद, आधुनिक हिंदी कविता में बिंबविधान, मेरे समय के शब्द, मेरे साक्षात्कार

संपादन : ताना-बान (आधुनिक भारतीय कविता में एक चयन), समकालीन रूसी कविताएँ, कविता दशक, साख्री (अनियतकालिक पत्रिका), शब्द (अनियतकालिक पत्रिका)

पुरस्कार : उन्हें वर्ष १९८९ में उनकी कृति 'अकाल में सारस' को साहित्य अकादमी पुरस्कार मिला था। इसके आलावा उन्हें व्यास सम्मान, मध्य प्रदेश का मैथिली-शरण गुप्त सम्मान, उत्तर प्रदेश का भारत-भारती सम्मान, बिहार का दिनकर सम्मान तथा केरल का कुमार अशान सम्मान मिला था। उनको वर्ष २०१३ में प्रतिष्ठित ज्ञानपीठ पुरस्कार से सम्मानित किया गया था। इस पुरस्कार से सम्मानित होने वाले वह हिंदी के १० वें लेखक थे।

अपने कर्तव्यों को भूलते जनसंचार माध्यम

शिंदे शिवकन्या अशोक

बी.ए.द्वितीय वर्ष

भारत ने संसदीय लोकतांत्रिक व्यवस्था का पुरस्कार किया है। संसदीय लोकतंत्र के चार महत्वपूर्ण आधारस्तंभ माने जाते हैं। इसमें पहला आधारस्तंभ विधायिका, दूसरा कार्यपालिका, तीसरा न्यायपालिका और चौथा अख़बार ये हैं इस व्यवस्थाने इन सभी को काम बाँटकर दिया है। विधायिका द्वारा कानून तैयार करना, कार्यपालिका द्वारा उन कानूनों को अमल करता है, न्यायपालिका न्याय देने का काम करती है तो अख़बार जन-सामान्य व्यक्तियों की आवाज को सरकार तक पहुँचाने का काम करती है। जिससे जन-सामान्य लोगों की समस्याएँ, प्रश्नों का हल सरकार निकालती है। इसलिए मनुष्य के जीवन में अख़बार यह महत्वपूर्ण हिस्सा है, जिसके माध्यम से विश्व को एकसंघ और ज्ञान देने का कार्य किया जाता है।

आज की तारीख को अख़बारों का पूरा नक्शा बदल गया है, इसका कारण मनुष्य ही है। पहले अख़बारों का निर्माण जनहित जनकल्याण था। लेकिन अब उनका बाजारीकरण, व्यावसायिकीकरण, भूख मिटाने के साधन के रूप में प्रयोग होता है। हर व्यक्ति अख़बार पर विश्वास रख के चलता है। सभी घटनाओं की जानकारी वह, अख़बार, टि.वी. चैनल्स, मोबाईल, व्हॉट्सअप पर देखता है। स्मार्टफोन का तो निर्माण होने से पूरी जनता पागल ही हो गयी है। कुछ भी हुआ माबाईल, व्हॉट्सअप का ही इस्तेमाल किया जाता है। अख़बार पढ़ना तो युवक भूल ही गया है। आज का युवक ज्ञानार्थी से ज्यादा मोबाईलार्थी होते हुए दिखाई देता है। इसका परिणाम यह होता है कि समाज में व्यक्ति-व्यक्ति के प्रति संघर्ष बढ़ता जाता है।

आज समाज में ये जनसंचारमाध्यम पहले की तरह कार्यरत नहीं दिखाई देते। इनका मूल उद्देश्य अब पैसा कमाना और समाज में संघर्ष कराना है। जिसके माध्यम से लोगों में प्रबोधन का काम किया जाता था, अब उसी के माध्यम से लोगों में संघर्ष का वातावरण निर्माण होते हुए दिखाई देता है। इसका अच्छा उदाहरण है भीमा- कोरेगाँव दंगल। भीमा-कोरेगाँव में जो ०१.०१.२०१८ को दंगल हुई थी उसके परिणाम हमारे पूरे महाराष्ट्र पर हुए। इस दंगल की वजह से समाज में जो शांतता का वातावरण था उसे जातीय टेढ़ का स्वरूप प्राप्त हुआ। हर व्यक्ति अपने व्हॉट्सअप का डी.पी. अपने-अपने जाति-धर्म के झंडे को रखने लगा। लेकिन वह यह भूल गया कि मैं पहले हिंदुस्तानी हूँ। इसलिए जनसंचार माध्यमोंको ऐसे समय अपनी महत्वपूर्ण भूमिका निभानी आवश्यक होती है।

आज हम जब अख़बार को देखते हैं तब हमें यह दिखाई देता है कि अख़बार में ख़बरों से ज्यादा मनोरंजन की वस्तुओं का विज्ञापन दिखाई देता है। आज विविध राजनीतिक दलों के विविध अख़बार दिखाई देते हैं। इस तरह राजनीतिक दल अपने अख़बार के माध्यम से खुद की ही वाहवाही करके लेते हैं।

जनसंचारमाध्यमों का काम समाज में परिवर्तन लाना, आम जनता की आवाज और सरकार तथा आम जनता के बीच पूल के रूप में है। लेकिन आज घटित एक घटना होती

जो उसे मिर्च-मसाला लगाकर परोसा जाता है। जब अभिनेत्री श्रीदेवी की मृत्यु हुई थी तब उसी मीडियाने उसे बहुत उछाला था। पाँच-छह दिन सभी तरह यही खबरें थी। लेकिन जब कोई अपने जीवन में सफलता प्राप्त कर लेता है, किसी को भारतरत्न पुरस्कार मिलता है तब इन खबरोंकी एक झलक भी नहीं दिखाई जाती। जब समाज के परिवर्तन का माध्यम ही दूषित हो जाता है तब इस लोकतांत्रिक देश का विकास कैसे हो पायेगा ?

बँट गये हैं रंग

पटाण आफ्रिन लतीफ
बी.ए.द्वितीय वर्ष

हम कहते हैं कि मेरा भारत महान है। इस देश को स्वतंत्रता मिलाने में अनेक महापुरुषों ने अपना जीवन समर्पित कर दिया। तिरंगे को अपने देश में लहराने के लिए न जाने कितनी कुर्बानियाँ दी है। अपना प्राण त्याग करके उन्होंने हमारा जीवन सुरक्षित किया है लेकिन उस तिरंगे के रंग का हमारे जीवन में कोई महत्व नहीं रहा है। बस सिर्फ उसका महत्व २६ जनवरी और १५ अगस्त मनाने तक ही सीमित रह गया है। किसी-किसी को तो यहा तक पता ही नहीं कि हम १५ अगस्त, २६ जनवरी क्यों मनाते हैं ?

आज मनुष्य ने बहुत प्रगति कि है लेकिन वह दिन-ब-दिन मानवता को भूलता जा रहा है। आज सिर्फ वह जात, धर्म, रंग को ज्यादा महत्व दे रहा है। आज हम देखते हैं कि सभी ने अपने-अपने रंग चुन लिए हैं, रंग के साथ-साथ महापुरुषों को भी बँट लिया है। अपने जीवन में मानवता को कम महत्व देकर दिखावे के रंग को ज्यादा महत्व दे रहा है। हर मनुष्य के खून का रंग लाल है ना कि अलग रंग है। लेकिन आज पीढ़ी में एक अलग ही उल्लास है। दिखावाट का मुखड़ा अपने चेहरे पर लगाकर घुमता रहता है। हर महापुरुषों की जयंतियों के उत्सव मनाते हुए रैली निकालते हैं। बड़े-बड़े झेंड़े लहराकर गलियों-गलियों में फिरते है। जयंती मनाने में भी एक-दूसरो में होड़ लगी होती है।

भारत के वीरो ने कभी किसी को छोटा-बड़ा, तुच्छ, अछुत नहीं माना। ना किसी की जात, धर्म के लोगों में भेद भाव नहीं किया। देश ने प्रगति की है लेकिन आज के नौजवान पीढ़ी देश को धर्म के झुंडे में बाँटकर मानवता को शर्मसार कर रही है। बस हमें बनावटी के रंग को महत्व न देकर अपने तिरंगे के तीन रंग को ज्यादा महत्व देना चाहिए।

क्या पैसा ही सबकुछ है ?

शेख तय्यबा खुद्दुस
बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

“अमीरी यह नहीं की पैसा ज्यादा हो,
अमीरी यह है कि दिल मालामाल हो।”

अमीर वह नहीं है, जिसके पास गाडी, बंगला, बैंक बॅलेन्स, खुबसूरत पत्नी हो। अमीर तो वह है, जिसका मन बड़ा है, जो हर वक्त दूसरों की भलाई के बारे में सोचे। लेकिन हर कोई ऐसा नहीं होता। उपरवाला पैसे की अमीरी किसी-किसी के ही भाग्य में लिखता है, जिसके पास पैसों की नहीं दिल की अमीरी है, उसी को तो आज का युग गरीब कह रहा है।

आज के इस नए युग में हम अमीर और गरीब की तुलना सिर्फ पैसों से करते हैं। हिंदू धर्म यह मानता है कि दुनिया गाय के सींग पर टिकी है। युनानियों का मानना है कि एक देवता धरती को अपने हाथ पर उठाए हुए है। विश्व के तमाम विद्वानों ने कहा धरती सूरज के इर्द-गिर्द घूमती है। परंतु मैं यह कहती हूँ धरती डॉलर के तरफ घूमती है। जी हाँ, यही सच है, दुनिया रूपए की पूजारी है, पैसे की दीवानी है, दौलत की भूखी है। क्यों ना हो जब हर काम पैसों से ही होता है। पैसा हो तो मनुष्य हवा में उड़ता है, पैसा हँसाता है, पैसा रुलाता है, कभी रोते-रोते हँसाता है तो कभी हँसते-हँसते रुलाता है। किंतु क्या पैसा ही सबकुछ है ?

जिसके पास पैसा है उसके पास सबकुछ है, किंतु क्या वह अमीर है ? अमीर मीलों चलता है अपना खाना हज़म करने के लिए और गरीब मीलों चलता है अपना पेट

भरने के लिए। गरीब के पास खाने के लिए एक वक्त की रोटी नहीं है, तो अमीर के पास खाने के लिए वक्त नहीं है। कोई रोटी के लिए अपनों को छोड़ रहा है तो कोई अपनों के लिए रोटी छोड़ रहा है। आज के युग में कौन अपना है यह सिर्फ पैसा ही बताता है। किंतु क्या पैसा ही सबकुछ है ?

“टूट जाता है गरीबी में वह रिश्ता
जो खास होता है।
हजारों यार बनते हैं जब
पैसा पास होता है।।”

कोई पंचायत हो या सामाजिक झगड़े हो वहाँ अमीर आदमी की बात कही जाती है। फिर चाहे वह दोषी हो या ना हो, सामाजिक झगड़ों में फैसले पैसे वालों के हक में ही होते हैं और गरीब निर्दोष हो तो भी उसे सजा मिलती है।

“गरीबों को होती है जेल,
अमीरों को मिलती है बेल।
कुछ और नहीं है दोस्तों
बस सब है पैसों का खेल।।”

हमारे देश में छोटे से छोटा काम पैसों से ही होता है। क्या पैसा ही सबकुछ है ? क्या दौर आया है...। एक तरफ कुछ अमीर लोग कितना सोना खरीदें यह सोच रहे हैं, दूसरी तरफ कुछ गरीब लोग कहाँ सोना है, यह सोच रहे हैं। एक अमीर की बेटी पार्लर में जितना पैसा दे आती है उतने में एक गरीब की बेटी ससुराल चली जाती है। हमारी दुनिया में पैसों का सूर्य चमकता है। दुनिया एक ऐसा मंदिर बन गयी है, जहाँ पैसे की देवी की पूजा होती है। हमारे समाज की यह हालत हो गयी है, “जहाँ बाप बड़ा है ना भैया, सबसे बड़ा रूपय्या।”

ऐसा समाज जो पैसों पर खड़ा हो, जहाँ लोगों का भगवान सिर्फ पैसा हो, जहाँ पैसों के जोर पर इंसान, ईमान, इंसान, सब कुछ खरीदा जा सकता हो, क्या ऐसा समाज आगे बढ़ पाएगा ? यह ऐसा सवाल है, जिस पर विश्व के हर इंसान को सोचने की जरूरत है।

मोबाईल के शिकंजे में अटका मनुष्य

राजे नक्षत्रा प्रल्हादराव
बी.एस्सी.प्रथम वर्ष

मार्टिन कॉपर एक अमेरिकन इंजिनियर है। उन्होंने विश्व को पहला मोबाईल फोन दिया था जो कि आम लोगों के लिए था। जिसका वजन लगभग दो किलो था। सुनने में थोड़ा अजीब लगेगा किंतु ऐसा ही होता था। आज के युग के हिसाब से यह बहुत भारी था किंतु ८० के दशक के शुरुआत में ऐसा फोन रखना सुखसाधन का प्रतीक माना जाता था।

पिछले दशकों से हमारे रोजाना जीवन में बहुत बदलाव हुआ है। प्रतिदिन नई-नई वस्तुएँ आ रही हैं। इन नई वस्तुओं में से एक है - मोबाईल फोन।

मोबाइल का अर्थ है, चलता-फिरता दूरभाष। इसका संबंध टेलिफोन से बिल्कुल भिन्न है। इस फोन की विशेषता यह है कि इसे पर्स में या जेब में डालकर कहीं भी ले जा सकते हैं। इसकी मुख्य विशेषता है कि यह तारों से नहीं जुड़ा होता बल्कि बिना तार के नेटवर्क से जुड़ा होता है।

इसके सहायता से व्यक्ति किसी भी समय अपने रिश्तेदारों तथा संबंधियों से जुड़ता है। वह शहर में या देश में किसी भी जगह पर हो, उससे संपर्क कर सकते हैं। प्रारंभ में जब मोबाईल फोन बाजार में आये, तब इनका आकार बड़ा था तथा बहुत महँगे थे इसीलिए कोई अमीर व्यक्ति ही मोबाईल रख सकता था। मोबाईल का इस्तेमाल अपने कारोबार को बढ़ाने के लिए भी किया जाता है।

कभी-कभी इसका इस्तेमाल लोगों पर अपना रोब जमाने के लिए किया जाता है। आजकल बाजार में अनेक प्रकार के रंगबिरंगी एवं सस्ते मोबाइल उपलब्ध हैं। अब मोबाईल केवल अमीर लोगों की पहुँच में ही नहीं बल्कि गरीब लोगों के लिए भी जरूरत का साधन बन गया है। कुछ लोग मोबाईल फोन का गलत इस्तेमाल भी कर रहे हैं।

एक-दूसरों को अश्लील तस्वीरे एवं एम.एम.एस. भेज रहे हैं। यदि नौजवान पीढ़ी मोबाइल का सही प्रयोग करे तो मोबाइल अनेक लोगों के लिए वरदान सिद्ध तो सकता है। कुछ विद्यार्थी तो मोबाईल का इस्तेमाल गलत कामों के

लिए करते हैं। जैसे परीक्षा के दिनों में विद्यार्थी मोबाइल के माध्यम से परीक्षा में नकल करते हैं जो कि एक जुर्म है।

मोबाइल के बहुत से फायदे हैं। जैसे कि हम किसी की तस्वीर खींच सकते हैं, व्हिडीओ कॉलिंग कर सकते हैं, गाना सुन सकते हैं, गेम्स खेल सकते हैं, फोटो खींच सकते हैं, एक-दूसरे को संदेश भेज सकते हैं। विज्ञान की इस तरक्की पर हमें खूश तो जरूर होना चाहिए परंतु इसके द्वारा किए जा रहे दुरुपयोग को रोकना भी जरूरी है।

मोबाइल फोन के अनेक लाभ होने के बावजूद भी इसका अधिक प्रयोग सेहत के लिए हानिकारक है। डॉक्टर और वैज्ञानिकों का कहना है कि इसमें से निकलने वाली तरंगें मनुष्य के दिमाग पर असर करती है। इसलिए इसका जरूरत से ज्यादा प्रयोग नहीं करना चाहिए।

२१ वीं सदी में महिलाओं की समस्याएँ

*मारे प्रतिक्षा बळीराम
ग्यारहवीं कला*

आज हमारे समाज को, हमारे देश को सुशिक्षित माना जाता है। लेकिन हमारे देश में आज भी स्त्रियों को कनिष्ठ स्थान दिया जा रहा है। आज-कल महिलाओं की बढ़ती समस्या देखकर ऐसा लग रहा है कि हम हमारे देश को २१ वे शतक में पदार्पण करने दे रहे हैं या ११ सदी से बाहर निकल रहे हैं। हमें स्त्रियाओं की बढ़ती समस्याएँ नजर आ रही है। आज हमारे देश में बलात्कार, दहेज आदी अत्याचार बढ़ते जा रहे हैं।

आज-कल छोटी-छोटी लड़कियों पर जबरदस्ती की जाती है। इतना ही नहीं बल्कि महिलाओं पर भी जबरदस्ती की जाती है। इसका मतलब यह है कि स्वतंत्र भारत देश में आज भी स्त्री स्वतंत्र नहीं है। यह हमारे लिए कितने दूर्भाग्य की बात है। लेकिन हमारे देश को जागरूक रहना जरूरी है।

इसके साथ ही दहेज कुप्रथा जैसी प्रथा हमें हमारे देश में दिखाई देती है। हमारे संविधान के अनुसार दहेज यह एक अपराध माना गया है फिर भी हमारे देश में दहेज यह

एक प्रथा मानी जाती है। दहेज के नाम पर कितनी स्त्रियाँओं को बली पर चढ़ाया जाता है। उस स्त्री को जलाकर भस्म किया जाता है। उसके ससुरालवाले अर्थात् की पति और सास यह दोनों तो उसपर शिकारी जैसे लगे रहते हैं। मौका मिलने पर दहेज के नाम पर उसे मारा जाता है। उसकी सास को तो ऐसा लगता है जैसे उसे पैसे मिलवाने का साधन और बहुओं को मारने का लायसन्स ही प्राप्त हुआ है। लेकिन उस समय यह पता नहीं होता कि जब उसने इस घर का बहुत्व स्वीकारा था तब वह भी एक स्त्री थी इसलिए आज स्त्री ही एक स्त्री की शत्रु बन गई है। इसे देखकर ऐसा लग रहा है कि हमारे अखंड भारत देश को बाधा पहुँच रही है। लेकिन यह सब बंद होना जरूरी है। अगर यह ऐसे ही चलते रहा तो एक दिन यह देश पुरुषों का ही देश माना जाएगा। सन् १९७५ में भारत सरकार ने दहेज बंदी लागू किया था लेकिन यह सिर्फ लागू नहीं चलेगा, इसे हमारे समाज ने स्वीकारना बहुत जरूरी है। नहीं तो हमारे देश की अखंडता यहीं ठहरी रहेगी।

“कोमल है कमजोर नहीं तू
शक्ति का नाम ही नारी है।
जग को जीवन देने वाली
मौत भी तुझसे हारी है।”

प्रदूषण एक बड़ी समस्या

*शिंदे शितल धनु
बी.एस्सी.प्रथम वर्ष*

आजकल हम प्रदूषण की दुनिया में जी रह हैं। जल, थल और आकाश पर प्रदूषण के दैत्य ने अपना अधिकार जमा लिया है। प्रदूषण एक बहुमुखी दैत्य है। वह वायू-प्रदूषण, जलप्रदूषण और ध्वनि-प्रदूषण के रूप में अपना आतंक फैला रहा है। इसका प्रभाव सर्वत्र देखने को मिल रहा है। हमें दूषित जल मिल रहा है। आधुनिक यंत्रों का शोर-शराबा हमारे कानों के परदे फाड़ रहा है। प्रदूषण के ये रूप हमारी दुनिया को अस्वस्थ बना रहे हैं।

प्रदूषण की इस समस्या के दो मुख्य कारण है -

प्रौद्योगिक क्रांति और बढ़ती हुई जनसंख्या। कारखानों और यातायात के साधनों से निकलने वाला धुआँ हमारे वायुमंडल को विषैला बना रहा है। कारखानों का कूड़ा-कचरा और गटरों का दूषित जल नदियों, झीलों और समुद्र के पानी में मिलकर विष घोल रहा है। रेलगाड़ियों, हवाई जहाजों, वाहनों, लाऊडस्पीकरों आदि की ध्वनियाँ ध्वनि प्रदूषण फैला रही है।

हर तरह का प्रदूषण जीवन का शत्रु बन गया है। वायु प्रदूषण के कारण वायुमंडल में कार्बन डायऑक्साइड की मात्रा बढ़ती जा रही है। इससे पृथ्वी के पर्यावरण की रक्षा करने वाले ओज़ोन गैस का चक्र बुरी तरह प्रभावित हो रहा है। पृथ्वी का तापमान अनियमित होने से ऋतुओं का परिवर्तन चक्र बिगड़ रहा है। पृथ्वी का तापमान अनियमित वायु प्रदूषण तथा जल प्रदूषण से घातक रोग फैल रहा है। ध्वनि प्रदूषण के कारण मुनष्य बहरापन, अनिद्रा तथा मानसिक बीमारियों का शिकार हो रहा है। सभी तरह के प्रदूषण पर अंकुश लगाकर उसकी रोक-थाम करना आज के समय की सबसे बड़ी माँग है। इस माँग को पूरा करने पर ही हम स्वस्थ, सुखी और सुंदर जीवन की आशा कर सकते हैं।

हमारे लातूर शहर में तो गाड़ियाँ इतना धूल फैलाती हैं कि हमारे लातूर का वातावरण बिगड़ गया है। हमारे शहर में पेड़ों की संख्या बहुत कम होती जा रही है। जिसके कारण ऑक्सीजन की मात्रा कम मिलती है। हम जो पेट्रोल डालकर गाड़ी चलाते हैं, उसमें से जो धुआँ निकलता है उससे वातावरण बिगड़ जाता है।

हमारे देश में ऐसे भी लोग हैं जो उनका कचरा खुद नहीं फेंकते और कचरा बहुत दिनों तक जमा करके ऐसी ही रखते हैं। जो हमारे घर के लिए अच्छा नहीं होता और हमारे घर के पास कितनी गंदगी होगी, उतना हमारा घर प्रदूषित होगा। इसलिए आज प्रदूषण एक बड़ी समस्या बन गई है।

महिलाओं की प्रगति

शेख सोनी शहाबुद्दीन

ग्यारहवीं कला

हमारे समाज में आजकल महिलाएँ बहुत प्रगती कर रही हैं। पहले हमारे समाज में महिलाओं को उनका अधिकार नहीं दिया जाता था, पर आज हमें सरकार की ओर से अधिकार मिला है। जैसे पुरुष काम कर सकते हैं, अपना नाम कमा सकते हैं, उसी तरह महिला भी कर सकती है। इस अधिकार को सब को मानना ही होगा हमारे समाज में बहुत सी ऐसी महिलाएँ भी हुई हैं जिन्होंने हमारे समाज में उनकी एक अलग सी पहचान सी बनाई है।

महिलाओं ने भारत में ही नहीं बल्कि अंतरिक्ष में जाकर हमारे भारत का तिरंगा लहराया है। भारत में से पहली अंतरिक्ष महिला कल्पना चावला थी और दूसरी सुनीता विल्यमस थी। ये दोनों महिलाएँ हमारे भारत का नाम अंतरिक्ष में पर जाकर रोशन कर आयी है। इनमें से कल्पना चावला जब अंतरिक्ष से वापस आ रही थी तब उनका दुःखद निधन हो गया।

स्वतंत्रता संग्राम एवं समाजसुधारकों में भी महिलाओं का बहुत बड़ा योगदान रहा है। उनमें सावित्रीबाई फूले, राणी लक्ष्मीबाई, रज़िया सुल्तान आदि जैसी शेरनियाँ अपना योगदान दे चुकी है। सबसे बड़ा योगदान सावित्रीबाई फूले इनका था। सावित्रीबाई फूले शिक्षित थी, उन्हें ज्योतिबा फूले ने शिक्षित किया था। इन दोनों ने मिलकर पूणे के बुधवार पेठ में भिडे के आँगन में लडकियोंकी की पहली पाठशाला शुरू की। तब उन्हें लागों का बहुत विरोध था पर उन्होंने हिम्मत नहीं हारी और अपना कार्य चालू रहने दिया।

हमारे प्रगत देश की महिलाएँ खेल में भी अब्बल हैं। उसमें से गीता फोगाट, सानिया मिर्झा, सायना नेहवाल, मेरी कॉम, सिंधू, साक्षी मलिक, ललीता बाबर, बबीता फोगाट, अंजली बॉबी, पी.टी. उषा, मिताली राज, अंजली बॉबी जॉर्ज इन जैसी कई महिलाओं ने प्रगत देशों में जाकर भारत का नाम कमाया है। आज हमारे समाज में जितना स्थान पुरुषों को है उतना ही स्थान महिलाओं को भी मिलना चाहिए।

महिलाएँ ये घर की आन-बान-शान होती हैं।

हमारे देश की स्त्रियाँ बॉलिवूड और हॉलिवूड के कला के क्षेत्र में भी अपना योगदान दे रही हैं। लता मंगेशकर, आशा भोसले, हेमा मालिनी, रिया रॉय, दीपिका पदुकोन, श्रद्धा कपूर, नेहा कक्कर, तुलसी कुमार, ऐश्वर्या रॉय, सोनाक्षी सिन्हा आदि जैसी कई महिलाओं ने अपनी काबिलियत के बलबूते पर स्वयं का वजूद बनाया है।

पहले के जमानों में महिलाओं को पाप माना जाता था। लड़की पैदा हो गई कि उसे मारा जाता था। यह सोच आज भी बरकरार है। अब हमें बदलते समय के साथ हमारी सोच भी बदलनी आवश्यक है। क्योंकि लड़की और लड़का दानों को भी समान दर्जा, सम्मान देना चाहिए।

“लड़का लड़की एक समान,
दोनों को मिले एक सम्मान।”

जब पराये भी अपने होते हैं.....

पाटील धिरज धनराज
वी.कॉम. द्वितीय वर्ष

कॉलेज के पहले दिन नये-नये दोस्त एक दुसरोँ को मिलकर कॉलेज की तारीफ कर रहे थे। उसी वक्त एक गणेश नाम का लड़का बड़ी महँगी कार में प्रवेश किया। क्लास के लड़के उससे दोस्ती के लिए आगे आये तो गणेश उन लड़को के हाथ में एक छोटासा कपड़ा देकर गाडी साफ करने के लिए कहने लगा। इसलिए सभी छात्र उससे नाराज होकर उससे दूर ही रहने लगे। धीरे-धीरे गणेश कॉलेज की लड़कियों के साथ बुरी हरकतें करने लगा। एक दिन प्रिंसीपल साहब गणेश के पापा को बुलाकर पूरी कॉलेज की सामने गणेश को डाँटते हैं। गणेश के पिताजी प्रिंसीपल से माफी माँगकर गणेश को घर ले जाते हैं।

गणेश को गुस्सा तो बहुत आता है पर माँ और बहन के समझाने के बाद वह थोड़ा-थोड़ा बदलने लगता है। उसके दिन-ब-दिन होने वाले बदलाव को देखकर पापा गणेश को कॉलेज जाने को लिए कहते हैं। वे जाते कहते हैं कि “अक्सर

वही होता है, जो हम नहीं चाहते, शायद इसी का नाम जिंदगी है। दिमाग में आयी हुई बात को ना सोचे समझे बाहर निकालने के बजाय दिल की भी सुन लिया कर, इन्सानियत की कीमत समझ और आगे बढ़। यह बात गणेश के दिल को लग जाती है।

गणेश कॉलेज में आकर बाकी लड़को के साथ दोस्ती करने की कोशिश करता है। पर सभी छात्र उससे दूर हटने लगते हैं। गणेश को इस बात का अफसोस होने लगता है और समझने लगता है कि मेरे किये कराये की ही सजा है। वह खुद अकेला ही पढ़ाई करके अच्छे अंक लेने लगता है। कॉलेज में उसके होते बदलाव देखकर प्रिंसीपल साहब गणेश के पापा को बुलाकर उसकी बदलाव का सम्मान करते हैं।

अगले ही दिन गणेश के पापा गणेश के हाथ में गाडी की चाबी देने लगते हैं पर गणेश उसे मना करने लगता है। पापा कहते हैं कि “चुपचाप रखले वरना बाकी तरीके भी मुझे अच्छी तरह से आते हैं।” गणेश मुस्कराकर गाडी की चाबी लेकर पापा के पैर छूता है और कॉलेज में आते-जाते गरीब लोगोँ की मदत करता है।

(कुछ दिन बाद....) एक दिन गणेश कॉलेज की ओर जाते समय रास्ते में एक लड़की कॉलेज की ओर हाथ करते हुए गणेश को रुकने को कहती है। गणेश ने उसकी भी मदत की। पर बात ऐसी बनी की वह लड़की गणेश के ही क्लास मे पढ़ती थी।

उस लड़की का नाम है रागिनी। रागिनी गरीब परिवार की सुंदर और बहुत ही होशियार लड़की है। जब भी गणेश रागिनी को तिरछी नजरों से देखता था तो रागिनी उसे हर वक्त बहुत ही खुश रहती हुई दिखाई देती है। उसके साथ क्लास के सभी छात्र दोस्ती करते हैं। रागिनी भी उन सभी दोस्तों में घुलमिल जाती है।

एक दिन रागिनी की नजर अकेले ही बैठे हुए गणेश की ओर जाती है और सोचती है कि इन्होंने तो मुझे कॉलेज के पहले दिन- कॉलेज तक छोड़कर मेरी मदत की थी पर यह मेरा दोस्त क्यों नहीं? जब वह बाकी दोस्तों से पूछने लगती है तब बाकी के सारे दोस्त भी गणेश की पिछली बातें रागिनी को बता देते हैं। यह सब सुनकर रागिनी को भी बुरा लगता

है। पर रागिनी की नजरें गणेश की ओर ही टिकी रहती है। और कुछ दिन बाद रागिनी को लगता है कि पूराना गणेश अब बदल गया है और यह गणेश खुद में बदलाव करना चाहता है। इससे दोस्ती करना बेहतर होगा। रागिनी गणेश के साथ रहने लगती है और साथ रहते-रहते जब रागिनी गणेश को दोस्ती का हाथ बढ़ाती है तो गणेश खुशी के मारे पागल ही हो जाता है। रागिनी और गणेश की दोस्ती बहुत ही गहरी हो जाती है। गणेश रागिनी को किसी भी हालत में खोना नहीं चाहता था। वह रागिनी के साथ रहकर बहुत सारी अच्छी-अच्छी बातें सीखने लगा था। धीरे-धीरे गणेश एक बहुत अच्छा अच्छा इन्सान बन जाता है। इसी कारण गणेश के घरवाले बहुत खुश हो जाते हैं पर इस बदलाव का कारण परिवारवालों की समझ में नहीं आता। अगर सोचते भी तो यह कहते हैं कि अच्छा हो रहा है तो होने दो। इसकी गहराई में जाने की क्या आवश्यकता है? पर गणेश की बहन इसके पीछे का कारण ढूँढ़ लेती है। पर जानकर भी ना जाने जैसी बैठती है।

रागिनी गणेश के बहुत ही नजदीक आने के कारण गणेश उससे प्यार करने लगता है। लेकिन दिल की बात उसे बता नहीं सकता। पर एक दिन हिम्मत से बात करने की कोशिश करता है किंतु हिम्मत हार जाता है और बात पलटाकर रागिनी को उसके घरवालों के बारे में पूछता है। पर यहाँ बात अलग ही होती है और रागिनी भी एकदम मासूम चेहरा करके बातों पर परदा डालती है। गणेश को रागिनी का चेहरा देखकर कुछ अलग महसूस होता है। इसलिए वह उसकी सहेली स्वास्ती के पास रागिनी के बारे में सभी जानकारी इकट्ठा करने लगा था। तो बात ऐसी हुई की रागिनी जितना बाहर से खुश रहती थी इससे कई जादा वह अंदर से परेशान थी। क्योंकि रागिनी एक बहुत ही गरीब परिवार की लड़की थी और बड़ी बात यह थी कि उसको सिर्फ एक बहन थी और वह भी उससे छोटी थी। माँ और पापा दोनों भी चार साल पहले एक बड़े अॅक्सीडेंट में चल बसे थे। रागिनी और उसकी छोटी बहन का खर्चा रागिनी एक बड़े हॉटेल में साफ-सफाई करके कमा लेती थी। एक बड़ी बात यह थी कि इन परेशानियों के कारण वह बार-बार

बीमार पड़ती थी। किंतु उसे अपने से ज्यादा अपनी बहन की चिंता थी। इन सभी बातों से गणेश चौंक जाता है। गणेश को लगता है कि इन दोनों को भी अपने घर ले आये। पर गणेश ऐसा कर नहीं सकता था। क्योंकि पापा का उसको डर था। इसलिए वह सभी बातें अपनी माँ को बता दी क्योंकि 'एक औरत का दर्द एक औरत ही समझ सकती है' इसी कारण माँ को रागिनी पर बहुत तरस आ रहा था। इसलिए माँ रागिनी को हर महीना कुछ पैसा और कुछ खाने का इंतजाम करने लगी।

दो दिन बाद रागिनी कॉलेज में दिखाई नहीं देती तो गणेश उसके घर जाता है और देखता है तो रागिनी बीमारी से बहुत ही कमजोर होती जा रही थी। गणेश को यह देखा नहीं गया। वह रागिनी को लेकर अस्पताल पहुँच गया। अपनी माँ और बहन को भी अस्पताल में बुलाता है। माँ रागिनी को अपनी बेटि की तरह उसे प्यार करने लगी और गणेश की बहन रागिनी को और उसकी बहन को लेकर अपने घर ले जाती है।

रागिनी की पूरी जाँच होने के बाद डॉक्टर यह बताते हैं कि साफ-सफाई की धूल और खाना न खाने के कारण रागिनी इतना बीमार हो गई थी। और यह बीमारी पिछली बहुत दिनों से होने के कारण रागिनी का इस दुनिया में ज्यादा दिन रहना मुश्किल है। यह सुनकर गणेश पागल जैसी बातें करने लगा। माँ उसे समझाकर शांत कर देती है। पर बात ऐसी बनी कि चार दिन बाद रागिनी की तबीयत अच्छी होने लगती है। इसी कारण डॉक्टर भी रागिनी को घर ले जाने के लिए कहते हैं। यह बात सुनकर पागल जैसी हरकते करनेवाला गणेश रागिनी को बहुत ही प्यार से अपने गले लगाता है। वह भी अब खुशियों से पागल हो जाती है। गणेश और रागिनी का प्यार देखकर गणेश की माँ दोनों की भी शादी उसी वक्त तय करवाती है।

दहेज एक कुप्रथा

श्री.सालेगावे राजेंद्र अंगद

बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

एक प्राची नाम की लड़की थी। उसके पिताजी खेति में काम करके घर का गुजारा करते थे और माँ भी पिताजी को खेति के कामों में मदद करती थी। पिताजी को हमेशा लगता था कि आज प्राची छोटी है इसलिए कोई परेशानी नहीं है। लेकिन प्राची के कल के बारे में सोचकर पिताजी हमेशा परेशानी में रहते थे। पिताजी को कल की फिकर सताये जा रही थी। इसलिए वह थोड़ा - थोड़ा पैसा इकट्ठा करने लगे। लेकिन फिर भी प्राची की चिंता पिताजी को अंदर से खाये जा रही थी। गरीबी होने के बावजूद भी पिताजी ने कभी प्राची को किसी चीज कि कमी महसूस न होने दी।

(कुछ साल बाद.....) आज प्राची बड़ी हो गई है। प्राची महाविद्यालय को जाने लगी। कुछ नई-नई बातें सीखने लगी थी। इतने साल बीत गये थे लेकिन पिताजी आज भी गरीबी महसूस न होने देते थे। शायद पिताजी को अब लग रहा था की प्राची अब बड़ी हो गयी है, शादी के लायक हो गई है। शादी का सवाल तो बड़ा था लेकिन खुद की परेशानी वह प्राची को मालूम नहीं होने देते थे। वैसे तो शादी के लिए प्राची में कोई कमी नहीं थी। फिर भी पिताजी को एक चिंता खाये जा रही थी और वह भी 'दहेज' की चिंता। कुछ दिन बाद प्राची को देखने के लिए आये लड़कों ने प्राची को देखकर पसंद भी कर लिये लेकिन रीतिरिवाज और परंपराके अनुसार बात आ गई। अब लेन-देन की यानी दहेज की बात पर सबका ध्यान था। लड़केवाले अमीर थे इसलिए दहेज की माँग कुछ ज्यादा थी। पिताजी अब सोच में पड़ गये। उनको लगने लगा दहेज दिया जाय तो कहाँ से दिया जाय?

आखिर कर पिताजी ने अपनी पूरी जमीन गिरवी रख दी। पर प्राची को दहेज देकर शादी करना कदापि भी मंजूर नहीं था। वह शादी को मना करने लगी। लेकिन पिताजी के समझाने के बाद उसकी वह मजबूरी बन चुकी थी। पर अब शादी को मंजूरी मिल गई थी। पर न चाहते हुए भी पिताजी ने प्राची की शादी समाज को देखकर धूमधाम से

की। अब प्राची ससुराल में खुशी से रहने लगी थी।

एक साल बाद प्राची के पिताजी गिरवी रखी हुई जमीन का पैसा न लौटाने के कारण साहुकार ने पूरी जमीन प्राची के पिताजी से हथिया ली। घर का गुजारा करने के लिए पिताजी के पास कोई भी साधन नहीं था। दहेज की वजह से पिताजी बड़ी मुसीबत में आ गए। क्या करें कुछ समझ में नहीं आ रहा था। पिताजी को अब सिर्फ एक ही रास्ता दिखाई दे रहा था। और वह था 'खुदखुशी'....

.....और प्राची के पिताजी चल बसे।

दोस्तों, दहेज लेने की एक भूल ने प्राची के पिताजी की जान ले ली। लेकिन यह हादसा आपके साथ ना हो। इसीलिए 'दहेज मत लो और दहेज मत दो।'

वर्तमान का सच

✍ चव्हाण कल्पना बाबासाहेब
बी.ए.द्वितीय वर्ष

किसानों की मेहनत
सरकार की दहशत
गरीबों के हाल
अमीरों की ताल
अन्न का अनशन
सरकार का करप्शन।

रस्ते हैं बेहाल
शोरूम है तैयार
त्योहारों में है प्रतिशतों की छूट
फिर भी होती है पैसों की लूट
लगातार लोडशेडींग की मार
और उपर से बिजली का भार ।

हर कोई है रिश्वतखोर
फिर भी कहता मैं नहीं चोर
नेताओं का बोलबाला
अब हमें कौन संभालेगा भला?

ऐसा कुछ बने...

✍ शेख सुफिया लुखमान
बी.ए.द्वितीय वर्ष

सात रंग मिलकर एक ऐसी कोई तस्वीर बने
मेरा सपना, मेरी तमन्ना मेरी वो तकदीर बने ।
भौरों ने जो नगमें सुनाए
फूलों ने जो तराने बनाए
इन सबको सुनकर मेरा जीवन
सात सुरों का गीत बने
मेरा सपना, मेरी तमन्ना मेरी वो तकदीर बने ।
सितारों को ये आसमा समाए
बहती नदी को सागर बुलाए
इन सब अदाओं को अपनाए

ऐसा मेरा जमीर बने
मेरा सपना, मेरी तमन्ना मेरी वो तकदीर बने ।
मौसम आये, मौसम जाये,
एक बार एक नवसंदेश लाये
जो मेरे तन मन को लुभाए
ऐसा कोई संगीत बने
मेरा सपना, मेरी तमन्ना मेरी वो तकदीर बने ।
तू है दाता हम तेरे साये
कृपा की दृष्टि हमपर बनाए
तमाम बुराइयों को हम हराए
हमारा मन विनीत बने
मेरा सपना, मेरी तमन्ना मेरी वो तकदीर बने ।

लक्ष्य

✍ गायकवाड प्रज्ञा उत्तम
बी.ए.द्वितीय वर्ष

लक्ष्य न ओझल हो पाए
कदम मिलाकर चल
सफलता तेरे कदम चूमेगी
आज नहीं तो कल ।

धीरज से तुम काम लेना
मिलेगा मीठा फल
बिना डरे करोगे सामना
तो मुसीबतें जाएगी टल ।

इमानदारी से काम करोगे
मेहनत होगी सफल
उपयोग करो दिमाग का
हर वक्त नहीं चलता बल ।

भले ही हो आज बहुत से सवाल
कल निकलेगा उनका भी हल
यही संदेश तू याद रखके चल
यकीनन तेरा ही होगा कल ।

तुझे अब खुद ही लड़ना होगा...

✍ लोकरे श्रद्धा

बी.कॉम. प्रथम वर्ष

एक दिन निकला है कहीं
बहारों फूल खिल्ला है कहीं
लेकर चाँद-तारों की सौगात
बेटी का जन्म हुआ है कहीं ।

नन्हें पैरों से पायल की झनकार से
मीठी बोली की ललकार से
आँगन महका है कहीं
धीरे-धीरे बड़ी हुई
अपने पैरों पे खड़ी हुई ।

घर से बाहर निकली तो देखा
लोगों की नजरें सड़ी हुई
हर रोज रास्ते से जाती थी
बुरी नजरों से बचती थी
डर-डर कर जीती थी
दर्द खुद ही सहती थी ।

एक दिन निकली काम से बाहर
मम्मी पापा को कहकर
रात देर तक लौटी न घर
माँ-बाप थक गए इंतजार कर
आखिर क्या हुआ उसके साथ
पता चला उसके आने के बाद ।

जब खोला उसने अपना दर्द
तब पता चला दुनिया का मर्द
उस लड़की ने ये कहा था
गंदे हाथों ने उसे छुआ था ।

उसकी चारों ओर अब काला धुआँ था
उसके साथ बलात्कार हुआ था
सुनकर बात उसकी आँखें भर आये
ऐसी शर्मनाक हरकत कभी न दोहराए ।

इसलिए अब बस -

तुझे अब खुद ही लड़ना होगा
आत्मरक्षण भी खुद करना होगा
काट कर उन बुरें हाथों को

दुर्गा और काली तुझे बनना होगा ।
जब होगी तेरी खुद की तैयारी
कदमों में झुकेगी दुनिया सारी
कोई शैतान न देखे तेरी ओर
तभी कहलायेगी तू सुरक्षित नारी ।

Exam की लहरें

✍ शितल डोंगरे

बी.एस्सी द्वितीय वर्ष

ना डर तू इस Exam की लहरों से
एक बार उतर के तो देख इस लहरों में
ऐ लहरें, तूझे झूले की तरह लगेगी
जिसमें बैठकर तू झूला झूल रहा होगा
बस एक बार कोशिश तो कर ।

जब तू कॉलेज के समंदर में उतरेगा
तब तू खुद ही इस Exam की लहरों में लहराएगा
और इन Exam की लहरों को पार कर जाएगा
अंत में तू ही होगा तेरे जिंदगी का मुकद्दर ।

और एक बार तू लहराने सीख गया तो फिर
कोई भी तूझे इस लहरों में डूबा नहीं सकेगा
इस लहरों के संग तू आगे- ही-आगे बढ़ता जाएगा ।
परंतु तुमने इस Exam की लहरों के साथ
कभी भी गद्दारी की तो
जैसे पानी की लहरें किनारों पर मिट जाती है
वैसे ही तेरा वजूद मिट जाएगा ।

इसलिए तू इस Exam की लहरों के साथ
हर वक्त प्रामाणिक रहा कर
अगर तूझे खुद पर विश्वास होगा
तो मुश्किल को भी मुमकिन बनाने की ताकत रखेगा
तभी तो तू इस समंदर जैसी दुनिया में
अपने उड़ती लहरों को देख जाएगा ।

वो हसीन लम्हें..

शेख फतिमा
बी.एस्सी द्वितीय वर्ष

जी लो दोस्तों इस साल के कुछ वो हसीन लम्हें
याद आएगी वो हर बातें और हर मुलाकातें
जो की थी कभी ग्राऊंड में या फिर क्लास में
कुछ हसतें कुछ रोते, कुछ मनते कुछ मनाते
निकल पड़ी है जिंदगी...

जी लो दोस्तों इस साल के कुछ वो हसीन लम्हें ।

जब कोई रोता था तो सभी पूछते थे
जब कोई हँसता था तो बिना पूछे ही बस हँस पड़ते थे
किसी से नाराजगी तो किसी से खुदगर्जी है किसी की
सब भूल जाओ दोस्तों
ये वक्त फिर हाथ ना आयेगा...

जी लो दोस्तों इस साल के कुछ वो हसीन लम्हें ।

सभी अल्फा, बिटा तो कभी गामा के मारे
बस एक गाना आते ही सभी नाचे गए
वो भी क्या थे दिन....

जी लो दोस्तों इस साल के कुछ वो हसीन लम्हें ।

किसी पर चिड़ते तो किसी को चिड़ाते
न जाने किस मोड़ पर आ खड़ी है ये घड़ी
अजब-गजब किस्से सूने थे जिंदगी के
आज देख भी लिए और पढ़ भी लिए
जिसमें यादें तो सिर्फ यादें बनकर रह जायेगी...
जी लो दोस्तों इस साल के कुछ वो हसीन लम्हें ।

तुमने देना नहीं सीखा

शेख अदिबा अ. खुदुस
ग्यारहवीं (कला)

एक गरीब आदमी ने भगवान से पूछा-
मैं इतना गरीब क्यों हूँ ?

भगवान ने कहा-

तुम गरीब हो क्योंकि तुमने देना नहीं सीखा
गरीब आदमी ने कहा-

परंतु मेरे पास तो देने के लिए कुछ भी नहीं है

भगवान ने कहा-

तुम्हारा चेहरा एक मुस्कान दे सकता है
तुम्हारा मुँह किसी की प्रशंसा कर सकता है
या दूसरों का सुकून पहचानने के लिए
दो मीठे बोल बोल सकता है

तुम्हारे हाथ किसी जरूरतमंद की सहायता कर
सकता है और और तुम कहते हो कि
तुम्हारे पास देने के लिए कुछ भी नहीं ?

घायल सिपाही का संदेश

सोमवंशी वैष्णवी जीवन
ग्यारहवीं (कला)

ओ साथी मेरे घर में तुम संदेश पहुँचा देना
मुँह से किसी से कुछ न कहना
इशारों से समझा देना ।

हाल जो मेरे पिताजी पूछे
तो घर का जलता दीप बुझा देना
हाल जो मेरी माताजी पूछे
तो सुनी गोद दिखा देना ।

हाल जो मेरे भैया पूछे
तो दाहिनी भूजा कटी दिखा देना
हाल जो मेरे बहना पूछे
तो राखी वापस लौटा देना ।

हाल जो मेरी बीबी पूछे
तो खून से रंगी ये वर्दी दिखा देना
हाल जो मेरी बेटी पूछे
तो घर के चूल्हे की आग बुझा देना ।
हाल जो मेरे गाँववाले पूछे
तो भारतमाता की आन
और तिरंगे की शान दिखा देना ।
हाल जो मेरे गुरुजन पूछे
२६ जनवरी को मिला
वह सम्मान दिखा देना ।
ओ साथी मेरे घर में
तुम संदेश पहुँचा देना
मुँह से किसी से कुछ न कहना
बस इशारों से समझा देना ।

कुछ ऐसा करके जाना है...

 ढलाईत नगमा
ग्यारहवीं (कला)

जिंदगी है बहुत छोटी
खुलके इसे जीना है
मौत भी इतनी है खोटी
सब छोड़के जाना है ।

काटने के लिए नहीं है जिंदगी
कुछ करके दिखाना है
मौत एक अटल है घटना
राख बनके जाना है ।

राख तो सभी को है बनना
उसे माथे पर लगाकर
कुछ ऐसा करके जाना है ।

हमारा महाविद्यालय...

 शेख अजहर गफार
बी.ए.तृतीय वर्ष

शाहू महाविद्यालय की शान
सभी छात्रों का है सम्मान ।
महाविद्यालय में बसी है हम सब की जान
महाविद्यालय से मिला हम सबको ज्ञान
दुश्मनों को दोस्त बनाना
हर रोज कुछ नया सिखाना ।
महाविद्यालय में इतना ज्ञान है समाया
दोस्त जैसे अध्यापक को हमने है पाया
मेहनत, प्यार, जिद्द के राह का दिखाया सपना
महाविद्यालय को मानता है हर कोई अपना ।
महाविद्यालय की नींव है सिर्फ अनुशासन
प्रधानाचार्य का है प्यारा सुशासन
महाविद्यालय में प्लेसमेंट सेल भी है आया
बहुत से छात्रों ने है रोजगार पाया ।
महाविद्यालय में प्लेसमेंट सेल का है जो योगदान
लातूर पैटर्न को बनी यह नयी पहचान
सभी ओर मिलता है हमें मान-सम्मान
क्योंकि हमारा महाविद्यालय है महान ।

अब भी तलाश है उस टिफीन की....

 हुलगुंडे स्नेहल शंकर
बी.एस्सी.प्रथम वर्ष

बहुत याद आता है वह टिफीन....
जो मेरी माँ सुबह-सुबह गरमागरम
नाश्ता भर कर देती थी
बहुत याद आता है वह टिफीन.... ।

जब माँ ने कोई नया पकवान बनाकर दिया होता
और कक्षा में मैंने टिफीन खोला
तो उस पर पड़ने वाली
मेरी सहेलियों की भीड़
बहुत याद आता है वह टिफीन.... ।

जब सभी सहेलियों को भूख लगी होती
और किसी एक के पास ही टिफीन होता
तो उस टिफीन को बाँट-बाँटकर खाना
और उस में ही पेट का भर जाना
बात पेट भरने की नहीं
बल्कि अपनों का अपनों से
मिल-बाँटकर खाने की है
बहुत याद आता है वह टिफीन.... ।

जब पापा अपने हाथों से
हमारे लिए टिफीन करते थे
उसमें बहुत खाना डालते थे
वह हमसे खत्म नहीं होता था
लेकिन पापा के डर से
वह पूरा खाना पड़ता था
बात डर और पूरे खाने की नहीं
बल्कि हमारे प्रति
उनके अपनत्व की है
बहुत याद आता है वह टिफीन.... ।

अब वह टिफीन
सैण्डविच, पिङ्ग्रा, बर्गर
और वडा पाव में बदल गया है
जिसमें न वह मिल-बाँटकर
खाने का भाव और
न पिता का डर है
मुझे अब भी तलाश है
उस टिफीन की..... ।

अहमियत वक्त की

 राठोड प्रिती हरि
ग्यारहवीं (कला)

घर बनाने में वक्त लगता है
पर मिटाने में पल नहीं लगता
दोस्ती बड़ी मुश्किल से बनती है
पर दुश्मनी में वक्त नहीं लगता ।

जो कमाता है महीनों में आदमी
उसे गँवाने में वक्त नहीं लगता
पल-पल से उम्र पाती है जिंदगी
पर मिट जाने में वक्त नहीं लगता ।

जो उड़ते हैं अहं के आसमानों में
जमीं पर आने में वक्त नहीं लगता
हर तरह का वक्त आता है जिंदगी में
वक्त के गुजरने में वक्त नहीं लगता ।

माँ की हालत

 सुर्यवंशी अंबिका चंद्रकांत
बी.ए. द्वितीय वर्ष

वाह रे जमाने तेरी हद हो गई
बीबी के आगे माँ रद्द हो गई ।
बड़ी मेहनत से जिसने पाला
आज वो मोहताज हो गई
वो कल की छोकरी
तेरी सरताज हो गई
बीबी हमदर्द और
माँ सरदर्द हो गई
वा रे जमाने तेरी हद हो गई ।
पेट पर सुलानेवाली
परों में सो रही है
बीबी के लिए लिम्का
और माँ पानी को रो रही
सुनता नहीं कोई
वह आवाज देते ही सो गई
वाह रे जमाने तेरी हद हो गई ।

माँ माँजती बर्तन
वो सजती - सँवरती है
'अभी मरी ना बुढ़िया तू'
उसपर बरसती है
वो मोहब्बतें माँ के
सब रद्द हो गई

वाह रे जमाने तेरी हद हो गई ।
 माँ तो जन्नत का फूल है
 प्यार करना उसका उसूल है
 दुनिया की मोहब्बत फिजूल है
 माँ कि हर दुआ कबूल है
 माँ को नाराज करना
 इंसान तेरी भूल है
 अरे मुसीबत जिसने उठाई
 वो खुद मुसीबत हो गई
 वाह रे जमाने तेरी हद हो गई ।

दोस्ती

 सय्यद ज़िनत शौकत
 एम.एस्सी.प्रथम वर्ष (फिजीक्स)

कितनी हसीन है यह दोस्ती
 एक दोस्त के साथ रहो तो दूसरी रूठती
 साथ बिता यह पल हमेशा याद रहेगा
 और यादों में हमेशा तू ही आगे रहेगा ।
 बिछड़े हुए जैसे एक अरसा सा हुआ है
 पर दिल से दूर ना ही तू गया है
 दोस्ती है यह अब बनी इतनी सच्ची
 वादा है नहीं टूटेगी यह है अब पक्की ।

प्यार के साईड इफेक्ट्स

 ज्ञानेश्वर नवनाथ
 एम.एस्सी.प्रथम वर्ष (फिजीक्स)

दोस्तों से है एक गुजारिश
 मत करना तुम प्यार की बारीश ।
 प्यार है धोखा, प्यार है पाप
 नहीं मिलता यहाँ किसको इन्साफ
 यह तो है जीवन सादा
 मत लेना तुम गलत इरादा
 नहीं तो पड़ेगा गले में फँदा

अपना तो है कानून अंधा ।
 क्यों करते हो प्यार यारों
 नहीं है यहाँ उधार यारों
 पहले करते ये घायल
 फिर देते है मार यारों
 अगर कोई करे प्यार
 समाड़ो उसकी हुई हार
 वो होगा दिल का बीमार
 नहीं बस पाएगा उसका संसार ।

ना कोई है इन्हें धंदा
 ना कोई है इन्हें लाभ
 लैला मजनू को इन्होंने
 कर दिया है बदनाम
 न किसी पर होना फिदा
 न किसी को दिखाना अदा
 नहीं तो होगी यहाँ
 उम्र कैद की सजा ।

अगर नहीं छोड़ोगे यह धंधा
 माँगते फिरना पड़ेगा चंदा
 बिघड गया है
 यह अच्छा सा बंदा
 मानवता का मंत्र है लेना
 देश के लिए है कुछ करना
 सत्य के पथ पर है चलना
 क्योंकि एक दिन है सबको मरना ।

बातें

 गाडे अंजली
 बी.कॉम.द्वितीय वर्ष

वे रातें वे बातें
 संग थे हमारे साथी
 जम गया था ऐसा माहौल
 लगता जैसे कभी खत्म ना होगी ये रातें ।
 सुनते - सूनाते दिल के अफसाने
 कर दिए खाली दिल के पन्ने

रह गई बस खाली किताब
निकले थे राही कुछ ढूँढ़ने
दिल के जज्बात को दोहराने ।
हँसते मुस्कराते गम की
वादियों को भूलाके
छू रही थी हल्की हवा
चूरा लिया फिर से दिल को मुस्कराके ।
किताब का हर पन्ना
दे जाता था कुछ नजराना
तभी से अभी तक का
भरना है सारी उम्र का जुर्माना ।

पर्यावरण संतुलन अभियान

 फुलारी रुकसार
ग्यारहवीं (कला)

सुनो मनुष्यों एक दिन ऐसा आएगा
पशु- पक्षी भी रखेंगे अपनी बात
इसलिए मत करो
पशुओं के बच्चों को अनाथ ।
सृष्टि का है ये वरदान
जीवन की है ये शान
पशुओं का है इसमें योगदान ।
लेकिन मनुष्य ले रहे हैं उनके प्राण
कर्तव्य है मनुष्य का कि रखे उनका ध्यान
लेकिन क्या मनुष्य को नहीं है ज्ञान
या सिर्फ दिखावे के लिए खोलें इन्सानों ने अभियान ।
मत भूलो कि पशुओं में भी होती है जान
पर्यावरण संतुलन में ये देंगे अमूल्य योगदान
किंतु मनुष्य ना रखे उनका ध्यान
वह बोल नहीं सकते तो क्या हुआ
इसलिए मनुष्य नहीं करेगा उनका सम्मान ।
मनुष्य को मानना चाहिए उनका एहसान
पशुओं को देखकर चेहरे पे आती है मुस्कान
प्रेम करो उनसे, मत मारो उसे
मारकर उन्हें हम कर रहे है अपना ही नुकसान ।

इंग्रजी विभाग

FINLAND WILL BECOME THE FIRST COUNTRY IN THE WORLD TO GET RID OF ALL SCHOOL SUBJECTS

*✍ Ku. Ishrat Patel F. Yusuf
M.A.I English*

The huge changes will involve the removal of school subjects from the curriculum.

A revolution is coming for schools in Finland in the form of a destruction of all formal school subjects.

The head of the Department of Education in Helsinki, Marjo Kyllonen, has announced that he believes that the way children are taught now is based on a style that was a benefit to students in the beginnings of the 1900s, but now is no longer relevant and beneficial to our modernised way of learning. He strongly believes that our needs have changed and so we need to adapt our teachings to match with our new way of thinking and developing.

The huge changes will involve the removal of school subjects from the curriculum, as proposed by Finnish officials, which will be replaced by the study of individual events and phenomena.

This means that students will no longer have individual classes on subjects such as maths, geography and history, but will instead study an event, such as the Second World War, from the perspectives of maths, geography and history.

There is even a proposed course called "working in a cafe" which will provide students with skills on the English language, economics and communication.

This new system, which is due to commence in 2020, will be introduced to students at the age of 16, meaning that after completing their initial broad subject studies, they can then choose for themselves which particular event or phenomenon that they wish to study, based on their interests and future prospects. The idea of this is to eliminate disengagement of students who have to sit through individual classes that they believe they will not need based on their future hopes and ambitions of a working future, but instead

will apply those prior individual subjects to a specific topic of their choice, thereby still learning the same skills, but using them in a more productive way that is most beneficial to their individual learning.

The Finnish education system also encourages collective work, meaning that students will be working together in small discussion groups, instead of sitting behind individual desks and being taught by one teacher.

This new system will require all teachers to be on board and adaptable to the new teaching system, and around 70% of teachers in Helsinki have already begun work to prepare for the new teaching style, and as a result will get a pay rise.

As an education system that is seen as one of the best in the world, is this drastic change makes us how our children are taught pioneering the way forwards for other countries to follow in generations to come? What do you think?

THE PERSONALITY I HAD EVEN SEEN...

*✍ Ku. Londhe Payal Vijaykumar
XII Com*

The personality I am telling about is crucial for you and me.

Can you guess, Who is She ?

The first Story who told us, is our grandmother for caring her, why should we bother?

For her grandchildren, she makes delicious treat not to only eat, but to remain fit.

For all she has one lesson to teach "Be a good humane, thereafter be a rich".

With her, I have various memories,
I can't tell.

But, the person who doesn't care her, his life fails,
One's sorrow in old age home.

With whom will they share thinking about it, my eyes fill with tears.

CORRUPTION IN INDIA

✍ Shri. Arne Dnyaneshwar
M.Sc. I Yr.

In its simplest sense, corruption may be defined as an act of bribery or misuse of public position or power for the fulfilment of selfish motives or to gain personal gratifications. It has also been defined as misuse of authority as a result of consideration of personal gain which need not be monetary. Legally, corruption is defined as use of public power for private advantage in ways which transgresses some formal rule or law. Corruption in present time has spread over the entire society as a sensuous disease in all forms. The most common forms of corruption are taking of bribes (money offered in cash or kind or gift ect.) nepotism (under favour from holder of patronage to relatives), misappropriation and patronage.

Corruption is not a melody of modern age. History is replete with instances where Judas has received bribe in the ancient civilization of Egypt.

Presently India figures as the seventh most corrupt country in the world according to "Transparency International" a non government German Organization. Acceptance of gifts and rewards for workdone in an official capacity, or obtaining of fraudulent use of public property, acquiring financial resources more than ones income, abuse of public office, avoiding ones duty, are the corruption prevalent in our Society today. Defence Ministry and Ministry of communication are regarded as "Gold mines for making Money".

Corruption is also at a high rate in department like Public Works, Excise and Revenue. Corruption in these departments is complained at all levels from the highest to the lowest. The registered number of cases of corruption in India under the Prevention of Corruption Act, Varied from 300 to 500 between 1981 and 1987 but after the enforcement of the act, the number now varies between 1800 to 2000 annually.

Law and rules have to be implemented with strictness and if needed, the out dated ones should be amended in order to check the acts of corruption.

Vigilance should be increased so that people think twice before indulging in corrupt practices. Election expenses should be strictly curtailed and finally, without the co-operation of the commonman, the will of corruption can not be eradicated.

MAGICAL WORDS

✍ Shri. Arne Dnyaneshwar
M.Sc. I Yr.

The most selfish one-letter word

"I" Avoid it.

The most satisfying two-letter word

"We" Avoid it.

The most poisonous three-letter word

"EGO" Kill it.

The most used four-letter word

"LOVE" Value it.

The most used five-letter word

"SMILE" Keep it.

The fastest spreading six-letter word

"RUMOUR" Ignore it.

The hardest working seven-letter word

"SUCCESS" Achieve it.

The most enviable eight-letter word

"JEALOUSY" Distance it.

The most powerful nine-letter word

"KNOWLEDGE" Acquire it.

The most essential ten-letter word

"CONFIDENCE" Trust it.

M.P.INTERVIEW

Shri. Arne Dnyaneshwar

M.Sc. I Yr.

Candidate : Wish you M.P. Sir.

Chairman : Good. What do you mean by M.P. ?

Candidate : A morning of pleasure, Sir.

Chairman : Oh, I See. What is your name?

Candidate : M.P., Sir.

Chairman : What?

Candidate : Mohan Patil.

Chairman : What is your father's name?

Candidate : M.P.Sir.

Chairman : Again M.P.

Candidate : Manoj Patil, Sir.

Chairman : Where do you come from?

Candidate : M.P. Sir.

Chairman : Ok, What is your qualification ?

Candidate : Only M.P.,sir.

Chairman : M.P.? you mean?

Candidate : Only metric pass, Sir.

Chairman : Where were you working previously?

Candidate : In the M.P., Sir.

Chairman : What does it mean?

Candidate : Ministry of Planning, Sir.

Chairman : Oh! you may so now, but I am Sorry, you M.P.

Candidate : Excuse me sir, I didn't understand.

Chairman : It means you have missed the post.

Candidate : Ok, then I will become M.P. (Member ofParliament).

IMPROVE YOUR ENGLISH

Ku. Nikita Vishwam Ingole

B.A. II Yr.

Have you ever wondered how you can improve your English Skill? Here are some practical tips which are applicable and easy to follow:

1. Read, Read, Read. Not only blogs, read books, magazines, brochures, reports and what else you feel appropriate for your niche, You should read not just to learn new topics and about discoveries of your favourite discipline, but even to improve your understanding of grammar, sentence structure and technical jargon. I suggest underlining terms, verbs and idiomatic sentences you can encounter for the first time, so you can look them up in your dictionary of grammar reference letter.
2. What Adam listens English. Make your self a habit of watching English Movies, News, TV shows. start listening English songs. You might find it difficult to understand at first, but eventually you'll improve.
3. Build a personalized dictionary from your reading and listening. All you need is a notebook and pen. Write down new words, idiomatic expressions, irregular verbs and writing style notes to revise letter. using your own dictionary is very effective.
4. Try to speak in English. Engage in forum and chat conversations. You can't hope to perfect your English until you learn to think in English.
5. Start writing in English. Write anything about yourself, your opinions, your experiences, write your daily dairy in English. Then get it checked from a teacher for spelling and grammatical mistakes.
6. Keep humble attitude towards constructive

criticism. Learning involves being ready to discuss your own work.

In conclusion, learning English is not so hard. Just Keep positive attitude and start following the tips.

DESTINY

Ku. Pranav Dilip Ambegaonkar

B.Sc (CS) 1Yr.

Late'70s, It was the time of Christmas and the Christmas of New York is never been easy especially for an old man like me. Tired already, but people love the voice of the old man so I had to sing. I was walking home from Daller's Bar, near by 12 blocks to home. Another day, same things to see while going home. People clearing the snow from the roof of their houses, kids playing and building snowman. After walking 6-7 blocks I saw a boy and girl sitting on the roof of the house.

Maybe they were falling in love, he was holding her hand and may be saying "let me look into your eyes and say there's beautiful and then there's you " and she may have followed by saying " not until your eyes looking at me while I'm not watching". And it made me remember her, Angela Heckins.

God, do I still remember the day when I first saw her? Yes I do !!

It was March 23rd, 1923.

As I was young, my thoughts were getting wilder day by day !! I was going to an exhibition of Van Gogh's paintings, everybody loved his Starry Night painting but I loved the The Room more because it was more simpler and sadder !!

As I was going through the sadness my eyes looked towards a girl who was smiling while looking at the paintings and so my heart couldn't resist it so I had to ask, was Van Gogh smiling while he was painting these all?

No I guess she said but he may have painted all these to make us smile

But he did say" the sadness will last forever"

and which also was his last words.

That's how his life lived with him she replied
What about us then? Do we also have to go through it?

Aren't you now? It's upto us now how we take this

No reason why I remember this day till date.

Van Gogh did make me happy because I met the love of my life.

Hey, can I know your name?

She smiled at me and I guess it was a yes so I started walking with her

Thanks for walking me home.

Well thanks for existing.

It was almost 2 years then and I haven't seen her since but I guess Van Gogh loved us and we met again at the exhibition we did same thing like we did 2 years ago but this time she asked me out if I wanna go for some bitter of something.

And I realized my sadness part is over.

We fell in love watched ther stars together kissed.

We used to draw the starry night painting and she was getting perfect at it day by day.

Why don't you get acknowledged for this?

I wanna try my own thing now and I'm not getting that.

Let's go.

Wait, where?

Just come.

I took her at the top of the world trade centre and said how about this for a painting?

She hugged me tightly and said, this is just going to be a painting but you always gonna be my art.

She finished it by taking near by 2 months and it was so beautiful like her but you know fame possess you.

It was Sep25th, 1926

When she told me she got an offer from the Van Gogh's University at Chicago, illinois for a work thing and I couldn't resist it so I said, yes.

It's Nov17th, 1935

9 years and I haven't seen her and I also didn't try to meet.

She was everywhere with her sparkling colors and so I lost the track of my mind.

I used to go to Daller's Bar everyday, the bar was owned by Steven Daller. He was a king man, he used to let people sing, dance, laugh, cry, hate and love.

He asked me oneday why don't you go and sing a song for us.

Well, I don't know if I can.

You should try it, who knows might turn out to be perfect.

There was one song I wrote for her.....

9 years ago 15th July, 1925

I wrote a song for you and maybe I should sing it for you Go ahead.....

15th July, 1925/17th Nov, 1935

It's a lonely road, full of tired men.

And you can see it in their faces.

And you'll be home in spring.

I can wait till then.

I heard you're on the big train.

And oh this too shall pass.

This loneliness won't last for long.

I wasn't there to take his place.

I was ten thousand miles away.

So when you hear my voice.

And when you say my name.

May it never give you pain.

Because I don't wanna go.

But it's time to leave.

You'll be in my mind, my Destiny.

And I won't fight in vain.

I'll love you just the same.

I couldn't know what's in your mind.

But I saw the pictures.

You're looking fine.

And there was a time when I stood in line.

For love, for love, for love.

But I let you go, oh I let you go.

And he fell apart with his broken heart.

And this blood, this blood, this blood.

Oh, it drains from my skin, it does.

When I finished the song she came up with words, it was magical. Your voice it's just magical, why don't you do this often? Not only me but the world will feel the same way. The way I did if it is really magical then I could love more if it only stays with you.

At the Daller's Bar when I finished it someone from the crowd said " was she the art for your life?"

No it was me. who was?

What happened?

I do remember the last talk with her when she said.

If we ever get famous your music and my art will come together and I guess I'm hoping for it till now!! But all I wanted to be together and I guess I'm hoping for it till now!! But all I wanted to be together is the hearts!!

But Steven Daller said it may turn out perfect which it did !! It was none other than the man who shouted in the crowd ! He acknowledged my voice and gave me an offer to work with him !! It was Bill Paxton, the man who sang " The last thing on my mind "

We recorded a lots of songs together and the day finally came when Bill asked me to sing the song. I sang in the bar for the records!!

I named the song" Destiny"

I got fame, money, exotic life but still deep down in my heart, my heart was toleration the unreasonable beating which was pissing me off!!

It was getting better by song to song but worse for me !!

Present Day

12th July, 1970

And I reached home, a few letters were lying down on the floor at the front of my door.

I used to ignore these often but today in one of the letters her name was mentioned. I couldn't resist it so opened it.

The letter was from Angela asking me for permission to add up my soundtrack for her movie

✦ Hey Mark

It's me Angela, I guess you do remember me still.

It's been long isn't it? I really wonder about you. How you must be doing? Did you still look at the paintings we draw together? I guess you heard I being offered for a movie for my paintings.

And I want your music to be featured in it or I'm not doing it. Remember I told you once that may be one day your music and my art may come together and the day has finally come. I don't know if I can ask this to you but I would love to have the song you sang for me.

"You'll be on my mind, my destiny"

-Angela Heckins

at the end of the letter she specifically asked for that one song I wrote for her. It made me wonder like did she really remember the song? It means she used to listen it often. So may question raise but too late to answer to them now!!

I wrote a letter back to her with saying "Not together by body but by hearts". And that was it for me.

It was a long road journey with broken hearts, optimistic minds.

As I heard the news about the movies, featuring that one song of my life, my soul left my body with all those memories I lived with her

Her touch, her smile, her sparkling eyes and everything and the last thing in my mind. Her only Her.

GREAT MEN'S CELEBRATIONS.

Ku. Patel Gyoryabi Kulsher

M.A. 1 Yr.

Today, We celebrate the great men's Birth and Death anniversary because of the struggle which our great sufferers struggled, how hard their work was, how so insignificant they were fulfilled, which were incomplete, to reflect on how to fulfill then, celebrate the jayanti to memories the day of our great personalities. In fact, this should be done for their contribution to get freedom for our country. We express our gratitude for the great gentlemen. It is necessary for the people to know the enemy and friend because they consider the enemy to be friends because of all the ignorance of.

Today the great men's Birth and Death anniversary celebrated in the city as Jayanti for example Shivaji Maharaj's Birth Anniversary should be celebrated by Maratha brothers only. Jayanti should be celebrated by the gardener community. The birth anniversary of Babasaheb Ambedkar is celebrated by the Buddhist brothers. Only the Matang brothers celebrated the birth anniversary of Annabhau Sathe, Jayanti of Sultan celebrated by the muslim brothers. I should say that Shivaji Maharaj is not limited for Maratha, Babasaheb Ambedkar is not limited for Buddhist and Anna bhau Sathe is not limited for Matang Society. They are great gentlemen who sacrifice their lives for all downtrodden people. So it is our duty to celebrate their jayanti as a whole.

ENGLISH VINGLISH

Ku. Pathan Mahin Tajkhan

M.A. 1 Yr.

English Vinglish is that rare thing a Hindi Film that creates a heroine out of a home maker. Shashi Played by Sridevi, is a beautiful accomplished woman who efficiently manage her home, husband, mother-in-law and two children.

Mumbai, She has inner strength charm Beauty

and sincerity. A baize of wool outside kitchen and home. Succulent Ghee Laced Sancks in her Kitchen. She Pleases everyone. The ignorance of the English Language horribles her hyperactive. overachieving teenaged daughter, her husand, Bindsa, her safe, easy to demand What he wants. The aunts he perhaps studied in a vernacular, Medium School, who never really enjoyed college or learned much in college, graduated with a degree and then got married?

Shashi (Shridevi) in Gauri Shinde's English Vinglish, is that woman. Shinde's premise is simple. A woman can change her situation love her back. It is a winning them for a time ripe with dramatic possibilities the underdog. Her struggles, her Victory against the odds. The Writer and debut director build buoyant mood from early on, moving with a linera and predictable graph. The husband is strikingly shallow. He is either ridiculing his wife, or is busy attending to office calls. The plot is thin, with the depth of a mediocre television serial. There is no designed visual scheme to accentuate the story. Some of the imagery is even tacky, like an introduction to manhattan. We see manhattan through a hurried mantage of boring Location Shots. Peppily set to a track which uses the Word. "Manhtan" many times over, composed by the films music director Amit Trivedi so as for as cinematic technique goes.

English Vinglish is sorely bereft of imagination. Its pro English becomes a daily handicap. Shashi goes in a four week class to learn English. The Sister's Journey has been different from hers, but here too the man is key with the support of her husband is dead. She transcended the pettiness of the life they knew at Saraswati Vidya Mandir, the school in which both sisters studied. she has a career of her own in New York, and has raised two accomplished children by herself.

Shashi is inspired and eager to learn. The Small Class she attends secretly consists of people of various nationalities. Genders and sexual preference. While she begins to take baby steps towards a confident self a french cook, her classmate, begins to fancy her. His Metaphor for her eyes. Two large drops of drak Coffee on Thick White clouds. For Shashi, a

transformation need not be palpable or lead to a change in marital status but is about how she can adjust her new self to her roles. The most revealing moments about Shashi are with her new friends. especially with laureate French admirer for example in a moment of absolute self-pity she shares her against about being a mother to a daughter who does not respect her." Why can't a child respect her mother. You can teach your child everthing, but you can't teach her honour to understand another person's emotions."

Shinde achieves a fine balance to allow enough room for forgiveness and reconciliation. The feminist stand of Shindes story is accommodating rather than alienating and that complements the film's overly crowd pleasing quality. There is a Song. There is wedding and there is Sridevi cute and charismatic in equal measure.

The actor will not remind you of her electri bying old self here. She is melodic and restrained despite the characteristic tempo and shrillness in her voice. Her emotive Skill are a thousand shade move restrained and calculate, biting the role perhaps. but a for cry from the Sridevi we know. The secondary characters are boregettable Adil Hussain as her husband has work with a caricature so his acting skill are a waste.

Shridevi works on the details like her gait and her accent. A natural discomfort with English Possibly makes her so convincing and utterly endearing ultimately her imprint on screen is that of a stay-this is one of the most persuasive comeback of Bollywood star.

English Vinglish is breezy. Light hearted Cinema with a Woman's big journey at its. core, and the abiding reason to watch it is the lead actor.

Song :

- Coffe Voffe
- Sugar Vugar
- Paper Vaper
- News Vews
- Clock Vock
- Time Vime
- Run Vun

Train Vain
 Pass Vass Calss Vass
 Late Vate
 Friendship Vendship
 Bonding Vonding
 Fan van
 Badlao nazaraa yun yun yun
 Saaraa Ka Saaraa New New New
 Main happy vappy Kyun Kyun Kyun
 Main busy vusay hoon hoon hoon
 Dheeme Dheeme Slowly Slowly
 I'm Learning Vearning
 See Khun Veekhun Nai Zubaan
 Aflatoon! English Vinglish!
 Hain junoon! English Vinglish
 Mornig noon! English Vinglish
 English Vinglish , English Vinglish
 It's all about English Vinglish
 oh oh oh!
 Teda Lagta hai sab kuch yun
 Acchha lagta hai phir bhi kyun
 I'm trying vying dekho toh
 I'm liking viking this that woh
 mornig noon ! English Vinglish
 English Vinglish English Vinglish
 Kaisa asar
 chadho hai sar
 ke chalte chale hum bekhobar
 Rukne ko naa kahoo
 chalte hi jaane do
 oh oh
 Qatraa hain darr
 Qatraa fikar
 kahin rahoon main hum kho naa jaaye
 Raahoon ko mod do
 Rukne ko naa khao oh oh
 Badda nazarra yun yun
 saraa ka saara new new new
 main happy vappy kyun kyun
 mein busy vusy hoon hoo hoon
 Aflatoon ! English Vinglish !
 Hain junoon ! English Vinglish
 Mornig Voon! English Vinglish

English Vinglish ! English Vinglish
 It's al about English Vinglish
 oh oh oh!
 Morning noon! English Vinglish
 oh oh oh !
 Hurry Vurry
 walk shock
 Train Vain
 Clock Vock
 Late Vate
 Home Vome
 Run van run van
 Hello Vello
 Food Vood
 Call Vall
 Talk Valk
 Tv Shivi
 Sleep Veep
 Num num num num.....

SOCIAL PROBLEMS IN INDIA

Ku. Shaikh Tabbu Amir
M.A.I Yr.

The progress of any country depends on the attitudes of its citizens. Indian Society still not come up with innovative solutions to cope with the social issues which faltering our development aspirations. The major social problems India facing today are enlisted below.

✦ **Corruption :**

Corruption is major menace in India. Recently conducted survey highlights that as many as 75-80 % of people have paid bribes in last 10 years to get their work done.

✦ **Child Marriage :**

Which is also case of rise population. One reports claims that about 47% of Indian girls get married before legal age of 18 years.

✦ **Unplanned Urbanization :**

More than 17% urban dwellers lives

in slums. The slums are homes to crimes, illegal activities and epidemics.

✦ **Caste Based Discrimination :**

Caste Based Discrimination is still prevalent in India. It sometimes creates violence and makes working of democracy difficult. The different castes can easily mobilized in elections.

✦ **Women related Issues :**

Such as female infanticide, gender, discrimination, dowry related deaths, crime against women are still on rise. The patriarchal attitude is almost prevalent in each sections of society.

✦ **Communalism :**

Communalism was the major factor in pre-independence India which led to creation of Pakistan some instances of religion led violence are still prevalent in india.

✦ **Poverty :**

Poverty is major obstacle in development and inclusion of people. As large as 22% people are under the incidence of poverty and this population is near about population of USA!

"These socio-economic problems can be effectively tackled by better targeting of welfare schemes. Inclusion of until marginalized people in development process is necessary so that these people can be used as assets rather than liabilities on government".

FILM REVIEW-SADMA

✍ Ku. Sirsat Ashvini Valmik

M.A.I Yr.

Film : Sadma
Director : Balu Mehendra
Actors : Kamal Haasan, Sridevi, Silk Smitha, Gulshan Grover
Lyric : Gulzar
Release Date : 8 July, 1983

24 Feb, 2018 Sridevi died in Dubai from that day on T.V. every channel talk about her. The News Chan-

nels have her news about her death. Everywhere her news, Songs. Movies are shown. When I was surfing T.V. Channels then I see on of the movie channel. On that Channel 'Sadma' film I See. & I become fan of that film and her.

Sadma means Trauma. This film about Nehalata(Sridevi), who has suffered a head injury in car accident. Because of that accident she loses her memory & regresses to childhood. She is trapped in a brothel. Somprakash(Kamal Hassan) rescued her.

Somprakash is a lonely school teacher. He is not interested in getting emotionally & physically involved with Soni (silk Smitha). She always attempts to seduce Somprakash at every opportunity.

Somprakash lives in a small hill town. He rescued Nehalata & takes her with him. Nehalata or Reshmi who no longer remembers her identity or her past. She goes on her childhood mentally. Somprakash at first, gets easily irritated by Reshmi's behaviour. She always doing something which irritates him. In one of the scene she wants ink for her dog, Hariprasad (that name given by Reshmi). That time Somprakash is busy & he says her wait for a minute then I will give you ink but she does not listen & go in study room. She takes ink from the room and collapses from book shelf. That time Somprakash becomes very irritated.

Somprakash & Reshmi spent time together. He takes care of her like child. He feeds her, sings lullaby to her & monkey dance for her, Bear dance also he does for her. He tells stories to her . At night Somprakash does everything for Reshmi till she regains for memory. After some days he falls in love with her & Reshmi calls Somprakash like a innocence child Somu...

Somu's neighbour, Nani tells him that there is one of the Ayurvedic doctor, who is famous for regain memory of very critical problem's of people's health. Then Somu & Reshmi go to that Ayurvedic doctor. At same time Reshmi's parents find her with the help of police. Reshmi's parents come to that doctor this time Reshmi becomes Nehalata her lost memory now comes.

The ending of 'Sadma' Nehalata regains her memory but there is a very surprising twist that she remembers nothing about the time she has spent with her Somu. At the railway station when her parents taking her with them. Somu outside the train doing monkey dance for her remaining the time which they spent together but she cannot remember it & train goes on.

The tragedy of that film or story is loving unconditionally & losing every thing at the end. Never before or after have like that heart break. Trauma like this do not captured in film this way....

I like that film very much because of the unconditional Love. Somu accepts her with her all foolies. He takes care her like child, fulfill her all wishes.

Every one says that Sridevi is very good actress in bollywood. When I see Film 'Sadma' that time I also agree that she is very good actress. In ' Sadma' She does very fantstic acting. Her body language is today like a child her smiling also very pure like a child Sridevi's hand work about that character shown in that film. She justifies the character Reshmi in the film.

Life is song of Love.
 Life is song of Love
 Every heart has to sing
 It is also an ocean of sorrows
 with a smile, we have to cross to
 the other side.
 Life is form of medicine
 It is the hope of a broken heart
 Life is an exile
 It should cross, We have to live
 So what if life was unfair
 So what if those we love they are in anger
 So what if we have not hand in hand but we should
 have together
 Life is a smile
 It is the recognition of pain
 Life is a guest
 That has to leave the world.

Translation in Hindi.

जिंदगी प्यार का गीत है
 इसे हर दिल को गाना पड़ेगा
 जिंदगी गम का सागर भी है
 इसके उस पार जाना पड़ेगा
 जिंदगी एक एहसास है
 टूटे दिल कि कोई आस है
 जिंदगी एक बनवास है
 काटकर सबको जिना पड़ेगा
 जिंदगी बेवफा है तो क्या
 अपने रुते है हमसे तो क्या
 हाथ मे हाथ ना हो तो क्या
 साथ फिर भी निभाना पड़ेगा
 जिंदगी एक मुस्कान है
 दर्द कि कोई पहचान है
 जिंदगी एक मेहमान है
 छोड संसार जाना पड़ेगा.....

THE ANIMAL SCHOOL : A FABLE

Ku. Sable Pallavi Dilip

M.A.I Yr.

Once upon a time, the animals decided they must do something heroic to meet the problems of a " New World" so they organized a school. They adopted an activity curriculum consisting of running, climbing, swimming and flying. To make it easier to administer the curriculum, all the animals took all the subjects.

The Duck was excellent in swimming. In fact, better than his instructor but he made only passing grades in flying and was very poor in running. Since he was slow in running, he is stayed after school and also drop swimming in order to practise running. This was kept up until he webbed feet were badly worn and he was only average in swimming, But average was acceptable in school so nobody worried about that, except the duck.

The Rabbit started at the top of the class in running but had a nervous breakdown because of so much make up work in swimming.

The Squirrel was excellent in climbing until he

developed frustration in the flying class where his teacher made him start from the ground up instead a "Charlie horse" from overexertion and then got a C in climbing and D in running.

The Eagle was a problem child and was disciplined severely. In the climbing class, he beats all the others to the top of the tree but insisted on using his own way to get there.

At the end of the year, an abnormal feel that could swim exceedingly well and also run, climb and fly a little had the highest average and was valedictorian.

The prairie dogs stayed out of school and fought the tax levy because the administration would not add digging and borrowing to the curriculum. They apprenticed their children to a badger and later joined the groundhogs and gophers to start a successful private school.

Does this fable have a moral?

ECOWATCH - "R" YOU READY?

We observe Earth Day on 22 April across the world. Let's help protect our planet in very simple ways like these.....

We commemorate so many special days such as Republic Day, Independence Day, Mother's Day and so on. Well, here is one day that deserves not only a commemoration, but our total dedication-Earth Day, 22 April. At sanctuary, we live our lives like everyday is Earth Day, but we all believe that it would be fantastic to remind our relatives, friends, neighbours, teachers and elders on this day that protecting Mother Earth can make us both happy and safe.

Will you do something this Earth Day? Here's a handy list of things you can do.

1) Cut Consumption :

Consume as little as possible on Earth Day. This is a day when you can Refuse (to buy new things), Repair and Reuse (Old Stuff), Recycle (What you can not reuse), Reject Staff that is toxic (of dangerous to the environment) and Renew (your purpose

and resolve to protect the plane).

2) Cut Energy :

a) Ditch the old incandescent bulbs and shifts to CFLs/or LEDs

b) Walk or use public transport, try not to use private cars to save fuel. carpool. cut down on trips. use skype instead of travelling for meetings.

c) Switch off unnecessary gadgets(don't just use the remote... Walk to the mains!)

3) Cut Waste :

Start a waste segregation system in your building, school or neighbourhood. Compost organic waste, sell what you can to the raddi-wallah and give him a small token of appreciation also for he is protecting your world. Collect unused paper from old notebooks and make new ones from them.

4) Cut out Plastic :

Speak to at least five shopkeepers in your area and tell them you and your friends will only use his shop if they move away wasteful plastic packing.

5) Cut litter :

Shramdaan (voluntary service) is a great way to show your neighbours you care, and to ignite within others your care, and to ignite within others the desire to deep your neighbourhood clean. Inform people in advance and get your friends together to pick up litter in a public place near where you live (perhaps a garden beach or wooded area).

6) Cut toxics :

Speak and consult your parents and teachers about the effect of pesticides in your home, say, you would like organic food, which is much more easily available now. Also say that cleanliness is the real way to rid your home of unwanted 'guests' such as cockroaches, or rats! using poison really ends up poisoning the family.

7) Cut water Consumption :

Don't keep your taps on full flow. Have, a half-bucket both (it does work) instead of a long, wasteful shower. Use kitchen water for plants. Speak to your neighbours about setting up a rainwater harvesting system.

8) Buy local, buy seasonal, buy organic, check

out the impact of ' food miles' on Google.

9) Be upfront about Earth Day! Tell people why, so they might be motivated to follow your example.

Do your bit.

It's not the planet you will be protecting it's yourself. If you do some of these things, you will have taken a giant step towards greener horizons.

And you know what? we at sanctuary want to know what green steps you took, who took them with you and how you managed to do so.

HOW DO STRIPES GET INTO TOOTH-PASTE?

If you use striped toothpaste, you might have wondered how the stripes got in there, and why the colours don't smudge, or run into each other. The answer lies in clever engineering. Striped toothpaste is essentially white toothpaste. In the neck of the capsule, very close to the nozzle which squirts the toothpaste out, there are other little nozzles attached to bags of colour, so, when you squeeze a capsule of toothpaste, you squeeze both the main capsule and those little bags as well. As the white toothpaste comes out, the extra coloured bits get squeezed out on the outside, and you end up with a capsule of white toothpaste with little coloured bits around the outside, that give it the appearance of being a striped toothpaste. Isn't that clever?

तू क्यों बैठ गया है पथ पर ?

(हरिवंशराय बच्चन)

तू क्यों बैठ गया है पथ पर ?

ध्येय न हो, पर मग है आगे,

बस धरता चल तू पग आगे,

बैठ न चलने वालों के दल मे तू आज तमाशा बनकर !

तू क्यों बैठ गया है पथ पर ?

मानव का इतिहास रहेगा

कहीं पूकार-पूकार कहेगा-

निश्चय था गिर मर जाएगा चलता किंतू रहा जीवन भर!

तू क्यों बैठ गया है पथ पर ?

जीवित भी तू आज मरा-सा

पर मेरी तो यह-अभिलाषा

चिता - निकट भी पहुँच सकूँ मैं अपने पैरों- पैरों चलकर!

तू क्यों बैठ गया है पथ पर

TRANSLATION

Why Are you Sitting on the Path?

Why are you sitting on the path?

There is a no aim. but having a path, only, you goes continuously forward, Don't sit like a clown in between the group of walkers !

Why are you sitting on the path?

Human's History will remain,

Whenever, we loudly says,

Decision will be falling down or died, but walked whole life !

Why are you sitting on the path?

Today you are alive like dead,

But my desire is....

I'll be reached near of my funeral by walking!

Why are you sitting on the path?

COMPUTER: THE NEED OF HOUR.

Shri. Shaikh Ahmed L.

B.A. II Yr.

You may be a civil officer, Bank officer, Company manager, a teacher, shopkeeper or whatever, in today's world no one can say 'I am not at all concerned with computers'. Unless you are Tarzan and live in jungle! Computer is an inevitable perk of life. Call it a friend or foe ! if so, why not make it a friend ? once you call it a friend it is better than your best friend Computer is our best friend.

✦ Some tips for use of Computer :

✦ (ie Ergonomic Tips)

Keep the contrast of the monitor to minimum Most of the computer users for not pay attention to the contrast of screen but if you keep the contrast minimum, your eyes will be happy. Even if you use the Computer for 6-8 hours a day, your eyes won't become red, irritate and above all you may not have to use specs for years! Keep the screen (monitor) of your screen to such a height that your neck is in comfortable position.

Head not tilted to up nor to down. Seat height should be optimal. I really equal to the height of your knees.

Back support of seat is also important, particularly supporting lower part of the back is necessary.

So computer is most useful part of our life.

FOR SUCCESS

✍ Shri. Shaikh Ahmed L.

B.A. II Yr.

The one think that you have nobody else has you that is your voice, your story, your mind, your vision so play your responsibility in life and build your personality best in the world.

BUILD FOR GENERATION

✍ Shri. Shaikh Ahmed L.

B.A. II Yr.

We claim the skies, with freedom for all in our eyes.

Freedom to dream, to grow and to achieve, freedom of space to celebrate life.

From barren land to quality lifestyle to better communities, with focused determination and ignited passion we grow.

Building a strong foundation for generation of tomorrow.

A - 1st Letter

T - 20th Letter

T - 20th Letter

I - 9th Letter

T - 20th Letter

U - 21th Letter

D - 4th Letter

E - 5th Letter

(ATTITUDE - 100% Success)

Create good attitude in your life style and make it success in your life.

THE MEDIUM OF PRIMARY EDUCATION

✍ Ku. Patel Ishrat F. Yusuf

M.A. I English

Mother tongue or Other tongue.

Current system of education was designed in the industrial age mainly to turn out factory workers and this industrial age mentality of mass production and mass control still runs deep in schools. While the current situation is in need of skilled education. The only reason India had to start schemes like Skill India Make in India, Digital India, NSDC, DGT-MES, All these schemes focus on skill based employability. It has been proved that the development of one's skill occur if he/she has a command over his mother tongue.

Children whose mother tongue is not the language of instruction in school are more likely to drop out of school or trail in early grades. Mother tongue is the optimal language for literacy and learning throughout primary school. (UNESCO, 2008)

A Study Shows that newborn babies are listening to their mother's talk during the last 10 weeks of pregnancy. The baby absorbs the language while still in the womb. Such language which the child learns before he / she is even born will surely be a boon to its future development. It has been also proved that

having a strong mother tongue foundation leads to a much better understanding of the curriculum as well as more positive attitude towards school.

Moreover, even the Vice-President of India Hon. Shri.M.Venkaiyya Naidu says-"Primary education to children should be given in their mother tongue to instill a sense of respect for it in young minds." Abilities like critical thinking and literacy skills foster the child who has the foundation of a familiar language. If a child has developed the ability to guess the meaning of a word through its context to inter meaning by reading between the lines. These skills are easily tranferred when they begin studying other languages.

One of the leading countries in education system- Philippines, have recently established language - in education policies that embrace children's first language.

Being in a country like India, having multi lingual speech, It can be possible to use mother tongue at primary level like done in Nagaland. Seventeen languages are taught in the state. Article 350 B of the Indian Constitution directs that there should be a special officer for linguistic minorities who provieds and develops textbooks and required material for the schools. In Arunachal Pradesh there are 34 endangered languages which are protected through 3 months certiticate course. In West Bengal, the Primary education ie I to V is done in mother tongue.

When the child studies in a familiar language i.e mother tongue. He/she is in a Psychological comfort zone which leads to understanding and better comprehension, there is a increase in creative thinking and the participation of children and parents boost, the child preserves learning experience and a pride of identity also fosters. It is rightly said that

"If a child can not learn in the way we teach we must teach in a way the child can learn."

THEY NEVER DIE

✍ Ku. Chavan Kalpana B.

B.A. II Yr.

The Seasons come, the seasons go but the sweet memories remain. I'll always know today's moment, tomorrow's memories where did the time go? I don't know.....

Chocolate candy and trick or great childhood memories.... oh so sweet, some in the funny, photos gone by others in the stars, across the SKY !

Roaming, fighting, Studying, Talking Freindly memories.... first can't stop laughing.

Some in heartbeats, that best through years others in the echos for our smiles and tears.

Sweet, sour, salty and bitter only the memories we have we all chatter keep them with you, for they never die.

you can find them in fragrant rose or in the astral sky.....!

LIFE 'A' TO 'Z'

✍ Ku. Chavan Kalpana B.

B.A. II Yr.

A	:	Avoid negative sources, People, places, things and habits.
B	:	Belive in yourself
C	:	Consider things from every angle
D	:	Don't give up and don't give in.
E	:	Enjoy life today, yesterday is gone
F	:	Focus on your mission in life
G	:	Give more than you planned to
H	:	He whoever climbs never Falls
I	:	Ignore those who try to discourage you
J	:	Just do it.
K	:	Keep trying on matter how hard it seems, it will get easier.
L	:	Life is an ice-cream enjoy it be fore it melts
M	:	Make it happen
N	:	Never lie, cheat or steal, always strike a Fair deal

- O : Open your eyes and see things as they really are.
- P : Pratices makes man perfect.
- Q : Quitters never win and winners never quit.
- R : Read, Study and learn about every thing in your Life
- S : Slow and steady wins the race.
- T : Talk less and think more
- U : Understand yourself in order to understand others.
- V : Visualize it.
- W : Wish not so much live long, as to live well
- X : Accelerate your efforts/Excellence your efforts.
- Y : You are unique of all god's creations, nothing can replace you
- Z : Zero in on your target and go for.

संस्कृत विभाग

आयुर्वेदः

कृ. शेख हिरम निजाम
(बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष)

आयुर्वेदः अथर्ववेदस्य उपवेदोऽस्ति । काश्यपसंहितायां
ब्रह्मवैवर्त-पुराणे च आयुर्वेदः पञ्चमो वेदः इति निगदितमस्ति

आयुः कामयमानेन धर्मार्थसुखसाधनम् ।

आयुर्वेदोपदेशेषु विधेयः परमादरः ॥

जगति सर्वेषूत्तमकार्येषु धर्मार्थकाममोक्षाणां सिद्धता
शरीरेण दीर्घायुष्येणैव भवितुं शक्नोति ।

शरीरेन्द्रियमनः चेतनाधात्वात्मनां चतुर्णां संयोगः
आयुरिति कथ्यते । आयुर्विषयकमखिलं ज्ञानमायुर्वेदो निगद्यते ।
आयुर्वेदो न केवलमुपचारपद्धतिरस्ति अपितु आदर्शीभूता
जीवनशैली अस्ति । आयुर्वेदग्रन्थेषु पञ्चसप्ततिसहस्रम्
आयुर्वेदाचार्याणां नामानि उपलभ्यन्ते ।

आयुर्वेदपरम्परा -

आयुर्वेदस्य प्रथमः रचयिता ब्रह्मदेवोऽस्ति । ब्रह्मणः
दक्षप्रजापतिना एतज्ज्ञानमधिगतम् । दक्षप्रजापतेरश्विनौ, ततः
इन्द्रेणैदं ज्ञानं प्राप्तम् । चरकसुश्रुत-वाग्भटाः इति आयुर्वेदाचार्याणां
प्रमुखा परम्परा अस्ति ।

आयुर्वेदस्य प्रमुखप्रयोजने द्वे - स्वास्थ्यस्य रक्षणं
रोगाणां समूलं उच्चाटनम् च ।

ऋग्वेदे आयुर्वेदविषयकः उल्लेखः -

अश्विनीकुमाराभ्यां च्यवननामकाय ऋषये तारुण्यं
दत्तम्, दक्षस्य छिन्नं मस्तकं पुनः योजितम्, पूषा नामकदेवं
दन्तारः रोपिताः, भगदत्ताय नूतने चक्षुंषी रोपिते इत्यादयः
उल्लेखा ऐतिहासिकादृष्ट्या महत्वपूर्णाः ।

आयुर्वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः -

आयुरस्मिन् विद्यते इत्यायुर्वेदः ।

आयुर्विद्यते ज्ञायते अनेनेति आयुर्वेदः ।

वेदयति इति वेदः ।

आयुर्वेद यतो इत्यायुर्वेदः ।

आयुर्वेदस्य प्रमुखो विषयः आयुष्यमेवास्ति ।

आयुष्यविषयकं ज्ञानं प्राप्तव्यम् दीर्घकालं स्वस्थं

जीवनं यापनीयमिति आयुर्वेदस्य मुख्यो विषयः ।

अष्टाङ्गायुर्वेदः-

आयुर्वेदस्य अष्ट विभागाः सन्ति । अतः आयुर्वेदः
अष्टाङ्गायुर्वेद इत्युच्यते । तेषां नामानि- शल्यम्, शालाक्यम्,
कायचिकित्सा, भूतविद्या, कौमारभृत्यम्, अगदतन्त्रम्, रसायनम्,
वाजीकरणम् च ।

१) शल्यतन्त्रम् -

प्राचीनकाले शल्यतन्त्रम् अतीव विकसितमासीत् ।
शल्यतन्त्रे सन्धानकार्यम् विविधानामङ्गानां प्रत्यारोपणं विधीयते ।
शल्यतन्त्रविषयकः आद्यः ग्रंथः सुश्रुतसंहिता इतिनाम्ना
सुपूजितोऽस्ति ।

२) शालाक्यतन्त्रम् -

शालाक्यतन्त्रे मस्तकं, नेत्रे, कर्णौ इत्येतेषां इन्द्रियाणां
रोगाः उपचाराः च प्रतिपादिताः भवन्ति ।

३) कायचिकित्सा -

आयुर्वेदस्यास्मिन् भागे शरीरस्थाः रोगाः यथा - ज्वरः
रक्तपित्तम्, शोषः, उन्मादः, अपस्मारः कुष्ठः प्रमेहः इत्यादीनां
उपचाराः कथिताः सन्ति ।

४) भूतविद्या -

आयुर्वेदस्य अस्मिन् तन्त्रे देव-राक्षसगन्धर्वयक्षपितर
पिशाचनागेत्यादीनां ग्रहाणां त्रासैः त्रस्ताणां शान्त्यर्थं शान्तिपाठः
अन्यत् कर्म च उपचाररूपेण प्रतिपादितः अस्ति ।

५) कौमारभृत्यम् -

आयुर्वेदस्यास्मिन् तन्त्रे बालकानां पालनं पोषणं,
धात्रीदुग्धं तस्य गुणदोषाः प्रसूतिशास्त्रं, प्रसूतिकालीनरोगाः
इत्यादीनां ज्ञानम् उपचारश्च निगदितोऽस्ति ।

६) अगदतन्त्रम् -

आयुर्वेदस्यास्मिन् तन्त्रे सर्पकीटकमूषकेत्यादीनां
सविषप्राणिनां दंशे जाते सति तेषां लक्षणानि उपचारश्च
कथितोऽस्ति ।

७) रसायनतन्त्रम् -

आयुर्वेदस्यास्मिन् तन्त्रे युवावस्थां दीर्घकापर्यन्तं
स्थापयितुमुपचाराः आयुष्यधारणशक्तिः बलवर्धनम्
इत्यादयः विषयाः निगदिताः सन्ति ।

८) वाजीकरणम् -

अल्पदुष्टक्षीणशुष्कवीर्यवतां पुरुषाणां पुष्टिवर्धनम्
अत्र प्रतिपाद्यते ।

एकोऽपि वृक्षो वर्धितव्योऽस्माभिः

✍ कृ. दीपाली पंडित
(द्वादश वाणिज्य)

अद्यत्वे प्रदूषणविषये सर्वत्र चर्चा श्रूयते। यदा कदा जनाः प्रदूषणविषयकं वार्तालापं कुर्वन्ति। ते कथयन्ति यत् प्रदूषणस्य दुष्परिणामः मानवसमाजेन अनुभूयते। एतत् सत्यमेव।

अस्माकं निवासभूमिः प्रदूषणेन दुरवस्थां गता। प्रतिदिनं विषयुक्तानां वायुनां मिश्रणं जनान् दुःखीकरोति। प्राणवायोः प्रमाणं न्यूनीभवति। एवमेव प्रदूषणस्य स्तरः वृद्धिगतः चेत् सजीवानां स्थितिः अस्मिन् भूतले भविष्यति वा न वा इति न शक्यते निगदितुम्। अस्माभिः तु विश्वस्तरे ५ जुन इत्ययं दिवसः पर्यावरणदिनम् तथैव २२ अप्रैल इत्ययं दिवसः वसुन्धरा दिनम् इतिरूपेण आमन्येते। परम् एतादृशैः न किमपि साध्यते। स्वार्थपराः जनाः वृक्षाणां संहारं कुर्वन्ति एव। समाजे न कोऽपि जनः एतं विषयं पुरस्कृत्य वदति। वनानां रक्षणं न केवलं सर्वकारस्य उत्तरदायित्वं अपितु सर्वसामान्यजनानामपि उत्तरदायित्वम्।

वनसंहारेण पर्यावरणस्य कीदृशी हानिः भवति इति तु सर्वविदितम् एव अस्ति। नगराणां विकासः यन्त्रालयानां स्थापनं च वनसंहारस्य कृते कारणीभूताः सन्ति। ग्रामे ग्रामे नदीजले दूषितं जलं त्यज्यते। अनेन नदीजलं अधिकतया दूष्यते। केचन अल्पबुद्धिमन्तः अवकरम् अपि नदीजले क्षिपन्ति। एतत् सर्वं अज्ञानतः ज्ञानतः वा भवति।

अल्पवृष्टिकारणतः शस्यप्रदा भूमिरपि मरुस्थलवत् दृश्यते। एतादृशाः अनेके सङ्कटाः अस्माकं क्रोडे समुपस्थिताः सन्ति। एतान् सङ्कटान् दूरीकर्तुं एकमेवायम् उपायः दृग्गोचरीभवति यत् अस्माभिः प्राधान्येन वृक्षारोपणं करणीयम्। अन्यजीवानां का दुर्दशा भविष्यति इति चिन्तनं न कृतं चेत् वरम्।

यदि वृक्षाः न भविष्यन्ति तर्हि प्रवासखिन्नाय पथिकाय छाया कुतः लभ्येत? पुष्पसुरभिः फलास्वादः अपि दुर्लभः स्यात्। विना वृष्टिं विना धान्यं जीवनस्य कल्पना वृथा। उक्तमस्ति दुर्गासप्तशतीमध्ये -

यावत् भूमण्डलं धत्ते

सशैलवनकाननम्।

तावत् तिष्ठन्ति मेदिन्यां

सन्ततिः पुत्रपौत्रिकी।

मानवस्य जीवनं निसर्गावलम्बि। अद्यत्वे वृक्षारोपणस्य कार्यक्रमाः भवन्ति। परं यथा रोपणं आवश्यकं तथैव तस्य वर्धनमपि आवश्यककर्म। प्रत्येकस्य गृहे एकमपि वृक्षम् आरोग्य वर्धनं क्रियते चेत् कियान् लाभः मानवस्य इतरपशुपक्षिणामपि भवितुमर्हति। वस्तुतः वृक्षो रक्षति रक्षितः इति उक्तिः प्रसिद्धा एव।

स्त्रीभ्रूणहत्या अयोग्या

✍ कृ. श्रुति निकम
(द्वादश वाणिज्य)

स्त्री क्षणकालिका पत्नी परम् अनन्तकालिका माता अस्ति। एकविंशतितमे शतके स्त्रियः पुरुषवत् प्रत्येकस्मिन् क्षेत्रे प्रगतिं कुर्वन् जीवनं यापयन्ति इति दृश्यते। पुराकाले स्त्रियः पुरुषापेक्षया कनिष्ठाः मन्यन्ते स्म। परं आधुनिककाले स्त्रीभिः एतत् सिद्धं कृतं यत् ताः न पुरुषापेक्षया कस्मिन्नपि कार्येऽसमर्थाः। केचन जनाः स्त्रीणाम् उत्कर्षं न सहन्ते। ते तथा प्रयतन्ते यथा स्त्रियः उच्चपदं न प्राप्नुयुः। अद्यत्वे प्रत्येकस्मिन् क्षेत्रे स्त्रीणां कार्यं महत्त्वपूर्णं दृश्यते। सर्वेभ्यः माता आवश्यकी भवति परं पुत्री न। परं इदं जगत् अवगन्तुमसमर्थोऽस्ति यत् यदि माता आवश्यकी अस्ति तर्हि पुत्री अपि आवश्यकी एव। यदा समाजे स्त्रीभ्रूणहत्याः न भविष्यन्ति तदा एव पुत्र्यः भविष्यन्ति। आधुनिकविज्ञानस्य आविष्कारैः मनुष्यः स्वजातेः एव हत्यां कुर्वन्नस्ति। मातापितरौ एवं बालिकायाः शत्रू अभवताम्। पुत्री जाता इति न स्यात् भीतिः।

गुणवती पुत्री तु देशस्य सम्पत्तिः।

गर्भपातात् बालिकायाः रक्षणं भवेत्। यतो हि एषा बालिका एवं कालान्तरेण माता भविष्यति। स्त्रीभ्रूणहत्या कारणः सामाजिकं सांस्कृतिकं वातावरणं दूषितम् अभवत्। देशे अनेकत्र बालिका जन्मतः पूर्वमेव हन्यते। चिकित्सकाः भ्रष्टाचारद्वारा हत्याकार्यं कुर्वन्तः समाजस्य महतीं हानिं कुर्वन्ति। यदि स्त्री भ्रूणहत्या न अवरुद्धा तर्हि समाजे स्त्रीणां संख्या अतीव न्यूना

भविष्यति । भारतीयसमाजे परिवारेषु पुत्रीजन्म यावत्पर्यन्तं सुखकरम् आनन्ददायकं च न भविष्यति तावत्पर्यन्तं न किमपि परिवर्तनं शक्यते । समाजस्य स्थैर्यं विधातुं स्त्रीजातेः अस्मिन् जगति स्वागतमेव भवेत् । एतदर्थं जनानां मानसिकता परिवर्तनीया ।

यदा कन्या विवाहानन्तरं पत्युः गृहं गच्छति तदा तत्र तथा सह सर्वैः प्रेम्णा व्यवहर्तव्यम् । श्वश्रूः श्वशुरः च तथा आचरणं कुर्यात् तथा तस्याः किमपि कष्टं न भवेत् । कन्यायाः दुःखं दृष्ट्वा एव मातापितरौ कन्यां न इच्छन्ति । समाजे परिवर्तनम् आवश्यकम् ।

पुत्रः पुत्री एकसमानम् ।

उभौ वर्धयेतां देशस्य मानम् ।

पुत्री न अभिशापः अपितु वरदानम् अस्ति । पुत्री संस्कृतेः संवाहिका । पुत्री अस्ति सभ्यतायाः पालनकर्त्री । पुत्री अस्ति अनमोलधनम् ।

पुत्रे पुत्र्यौ न स्यात् भेदः ।

पुत्री जाता न स्यात् खेदः ॥

स्वच्छता

कु. नेहा महाजन

(द्वादश वाणिज्य)

अस्माकं देशे वेगेन प्रसरन्त्यः समस्याः अनेकाः सन्ति । तासु अस्वच्छतायाः समस्या खलु अतीव गम्भीरा । स्वच्छताविषये जनेषु जागरूकता आवश्यकी अस्ति । कोऽपि एको जनः स्वच्छताविषये प्रयत्नशीलः भवेत् अनेन न किमपि साध्यते । सर्वैः एव नागरिकैः एकीभूय अस्वच्छतायाः समस्या दूरीकर्तुं प्रयत्नशीलैः भवितव्यम् । अनेन एव अस्वच्छतायाः सङ्कटं दूरीभविष्यति । स्वच्छं भारतं सुन्दरं भारतम् इति अयं सन्देशः जनेषु क्रियाशीलः भवेत् । सम्प्रति स्थाने स्थाने ग्रामे ग्रामे, नगरे नगरे सर्वत्र एव स्वच्छताभियानं प्रचलति । परं एतदभियानं केवलं वृत्तपत्रेषु अथवा दूरदर्शने एव सीमितं न भवेत् अपितु प्रत्येकस्मिन् गृहे अयं सन्देशः गच्छेत् एवं प्रयत्नः कर्तव्यः । सर्वैः भारतीयैः एवं वक्तव्यम् -

अस्माकमयं घोषः

भारतं भवेत् स्वच्छम् ।

किल्बिषं दूरं भवेत्

भारतं भवेत् स्वच्छम् ॥

भारतीयसंस्कृतौ भक्तिः इति महत्त्वपूर्णः विषयः । विविधसम्प्रदायानां जनाः विविधप्रकारैः परमात्मानं पूजयन्ति । परं भारतीयसंस्कृतौ यत्र स्वच्छता तत्र एव परमात्मा इति उक्तिः प्रचलिता अस्ति । अतः अस्माभिः सर्वैः एव सर्वत्र स्वच्छता स्थापयितुं प्रयत्नः करणीयः ।

सर्वे जना स्वगृहेषु स्वच्छतां कुर्वन्ति परं अवकरः इतरत्र क्षिपन्ति । सार्वजनिकस्थानानि च मलीनीकुर्वन्ति । एषा मानसिकता अयोग्या एव । अस्वच्छताकारणतः अनेके रोगाः उद्भवन्ति ग्रामेषु नगरेषु अनेके जनाः शौचादिकं गृहात् बहिः क्षेत्रेषु, मार्गेषु वा कुर्वन्ति । अनेन दुर्गन्धिः प्रसरति । दुर्गन्धिः रोगान् जनयति ।

यदि वयं भारतस्य आधुनिक युगे उत्कर्षं द्रष्टुम् इच्छामः चेत् स्वच्छताविषये अस्माभिः सदैव जागरूकैः भवितव्यम् ।

माता निर्माता भवति

कु. विजया सुडे

(द्वादश वाणिज्य)

माता निर्माता भवति इति केनापि लेखकेनोक्तमस्ति । मातुः कृते संस्कृतभाषायाम् अनेकानि नामानि उपलभ्यन्ते । यथा - जननी, जन्मदात्री, अम्बा इत्यादीनि । माता इत्ययं शब्दः पुत्रस्य कृते अत्यानन्दकरः भवति । माता तु प्रेम्णाः प्रतीकमेवास्ति । सा जन्मनः प्रभृति पुत्रस्य कृते अनेकान् कष्टान् सोढ्वा अपि पुत्रस्य सुखाय यतते । अस्मिन् जगति मातृसमं अन्यद्वैवतं नास्ति । अस्मिन् लोके विविधाः सम्बन्धाः दृश्यन्ते । कोऽपि भ्राता भवति, कापि भगिनी भवति, कोऽपि पिता भवति, कोऽपि पत्नी भवति परं मातुः सदृशं कस्यापि जनस्य उच्चता न भवति । पृथ्वीवत् माता सर्वं दुःखं सहते । नवमासं यावत् स्वोदरे संस्थाय स्वबालकस्य सुखमेव चिन्तयति सर्वदा माता ।

माता बालकस्य प्रथमा शिक्षिका भवति । मातृमान् पितृमान् आचार्यवान् पुरुषो वेद । इति उपनिषदुक्तिः प्रसिद्धा एव । देवतुल्या एषा माता अस्मान् सङ्कटात् निष्कासयति ।

यदा यदा माता स्वपुत्रं शिक्षयति तदा तदा तं पुत्राः राष्ट्रसेवाय कटिबद्धाः दृश्यन्ते । राजमाता जिजाऊ स्वपुत्रं शिवरायं यथा अशिक्षयत् येन सः राष्ट्रस्य वैभवं अखिले विश्वे प्रकाशयितुं समर्थो जातः । अनेकाः माताः स्वपुत्रस्य कृते किं किं न कर्तुं सज्जाः नासन् । अतः मातुः कार्यम् अलौकिकमित्येव सत्यम् ।

वृक्षो रक्षति रक्षितः

✍ कु. वैष्णवी लिंगाडे

(द्वादश वाणिज्य)

(एकः काष्ठिकः अरण्ये सुन्दरं हरितं वृक्षं पश्यति तं कुटारेण प्रहर्तुं प्रयतते)

वृक्ष : अरे! अहं तुभ्यं पत्राणि, फलानि, पुष्पाणि च यच्छामि । त्वत्कृते अत्यावश्यकः प्राणवायुरपि यच्छामि । परम् अद्य त्वं मां छेतुं प्रवृत्तोऽसि ।

काष्ठिक : आम् । यतो हि तव छेदनेन अहं काष्ठानि प्राप्नोमि । काष्ठं विक्रीय अहं धनं प्राप्स्यामि । तेन धनेन मम आजीविका भविष्यति ।

वृक्ष : अरे! एवं केवलं धनार्जनार्थं मम छेदनं करोषि? किं एवं न जानासि यत् त्वं न केवलं मम नाशं करोषि अपितु निसर्गस्यैव नाशं कर्तुं प्रवृत्तोऽसि ।

काष्ठिका : तर्हि किमभवत्?

वृक्ष : काष्ठिक! त्वत्कृते केवलं धनमेव महत्त्वपूर्णम् । निसर्गः महत्त्वपूर्णः न?

काष्ठिकः - आम्! निसर्गादपि धनस्यैव मूल्यमधिकम् । आधुनिकयुगे धनेन सर्वमपि लभ्यते ।

वृक्षः - तर्हि त्वया निसर्गस्य विनाशः किमर्थं कर्तव्यः । अद्य त्वम् एकं वृक्षं कृन्तसि परं सर्वे एव एवं वृक्षान् छेत्यन्ति चेत् निसर्गस्य कीदृशं रूपम् अवशिष्टं भवेत्? तदा त्वं ज्ञास्यसि निसर्गस्य मूल्यम् । जानासि त्वम्?

काष्ठिकः - परम् अद्य यदि अहं तव छेदनं न करोमि तर्हि अहं धनं कथं प्राप्स्यामि?

वृक्षः - अरे ! काष्ठिक ! त्वम् अद्य मां छेत्यसि परं आगामिकाले यदा प्रदूषणं वर्धिष्यते तदा मम एव आवश्यकता भविष्यति ।

काष्ठिकः तव आवश्यकता कथम्?

वृक्ष : विना वृक्षं प्राणवायोः हासः भविष्यति । प्राणवायुः सर्वेषां प्राणिनां कृते विशेषतः मानवानां कृते अत्यावश्यकोऽस्ति ।

काष्ठिकः - परं पूर्वमपि जनाः वृक्षच्छेदनं कुर्वन्ति स्म । तदा एषा समस्या नासीत् ।

वृक्षः - पुरातनकाले जनानां संख्या न्यूना आसीत् । जनानाम् आवश्यकताः अपि न्यूनाः आसन् । एकं वृक्षं छित्वा ते बहवः अन्ये वृक्षाः रोपयन्ति स्म । तेषां स्वभावः सुष्ठु आसीत् ।

काष्ठिकः तर्हि अधुना मया किं कर्तव्यम्?

वृक्ष : अधुना त्वया वृक्षस्य छेदनम् अकृत्वा गृहं गन्तव्यम् । सर्वेषां जनानां मध्ये गत्वा वृक्षस्य लाभाः के सन्ति इति कथयितव्याः त्वया । नो चेत् यत् मया उक्तं तदेव सत्यं भविष्यति । मम शाखासु अनेके पक्षिणः विश्रामं कुर्वन्ति, नीडं निर्मापयन्ति च । वानराः वृक्षाश्रिताः एव भवन्ति । ग्रीष्मकाले मम छाया सर्वेषामेव कृते अतीव सुखदा भवति । मम फलानि भुक्त्वा जनाः सन्तोषम् अनुभवन्ति । पुष्पाणां सुरभयः जनानां मनांसि मोदयन्ति । मम प्रत्येकम् अङ्गं प्राणिनां कृते उपयोगि अस्ति । मम छेदनेन एते सर्वे लाभाः नष्टाः भविष्यन्ति ।

काष्ठिकः - ज्ञातम् । सुष्ठु ज्ञातम् । अद्य एव ग्रामं गत्वा सर्वान् वृक्षलाभान् कथयामि । वृक्षारोपणं कर्तुं च प्रेरयामि । अद्यप्रभृति अहं वृक्षमित्रं भवामि । वृक्षो रक्षति रक्षितः ।

संस्कृतसुभाषितानि

✍ कु. साक्षी कर्वा

(द्वादश कला)

१) चिन्ता चिता समानास्ति बिन्दुमात्रविशेषतः । सजीवं दहते चिन्ता निर्जीवं दहते चिता । ।

अर्थ : चिन्ता आणि चिता सारखीच आहे. फरक फक्त अनुस्वाराचा चिन्ता (काळजी) जिवंत माणसाला जाळते तर चिन्ता जीव निघून गेल्यावर (मृताला) जाळते.

- २) विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य द्वे विद्ये प्रतिपत्तये ।
आद्या हास्याय वृद्धत्वे द्वितीयाद्रियते सदा ॥
- अर्थ : शस्त्रविद्या आणि शास्त्रविद्या (ज्ञान) दोन्ही विद्या कीर्ति मिळवून देणाऱ्या आहेत.(परंतु) पहिली म्हातारपणी हास्यास्पद ठरते तर दुसरीचे नेहमी कौतुक होते.
- ३) ना प्राप्यमभिवाञ्छन्ति नष्टं नेच्छन्ति शोचितुम् ।
आपत्स्वपि न मुह्यन्ति नराः पण्डितबुद्धयः ।
- अर्थ : विद्वान् माणसे न मिळण्याजोग्या (अशक्य) गोष्टीची इच्छा करित नाहीत, नाश पावलेल्या गोष्टीबद्दल दुःख करित नाही आणि संकटकाळी डगमगत नाहीत.
- ४) नष्टं द्रव्यं लभ्यते कष्टसाध्यम्
नष्टा विद्या लभ्यतेऽभ्यासयुक्ता ।
नष्टारोग्यं सूच्यतेः सुसाध्यम्
नष्टा वेला या गता सा गतेव ॥
- अर्थ : (खूप) कष्ट करून गेलेली संपत्ती मिळवता येते. (विसरल्यामुळे) गेलेली विद्या अभ्यास करून(पुन्हा) मिळवता येते. तबबेत खराब झाली तर चांगले उपचार करून ती सुधारता येते. पण वेळ (वाया) घालवला तर तो गेला तो गेलाच.(वेळ वाया घालवणं टाळावं.)
- ५) यत्र विद्वज्जनो नास्ति श्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि ।
निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते ॥
- अर्थ : ज्या ठिकाणी विद्वान् लोक नाहीत त्या ठिकाणी कमी बुद्धी असणारा माणूस देखील स्तुतीला पात्र ठरतो जसे मोठे वृक्ष नसलेल्या प्रदेशात एरंडसुद्धा वृक्ष म्हणून मिरवतो.
- ६) अवज्ञावृत्तितं प्रेम नवीकर्तुं क ईश्वरः ।
- सन्धिं न याति स्फुटितं लाक्षालेपेन मौक्तिकम् ॥
- अर्थ : अपमानामुळे तुटलेले प्रेम पुन्हा निर्माण करण्यास कोण बरे समर्थ आहे? (एखाद्याचा अपमान झाल्यावर त्याच्याशी पुन्हा जवळीक होत नाही.) जसे फुटलेले मोती लाखेचे लेप लावून सांधता येत नाहीत.
- ७) श्वः कार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्ने चापराह्नि कम् ।
न हि प्रतीक्षते मृत्युः कृतमस्य न वा कृतम् ॥
- अर्थ : उद्या करायचे काम आज करावे. कारण त्या माणसाचे काम झाले आहे किंवा नाही याची मृत्यू वाट पाहत नाही.
- ८) न तेन वृद्धो भवति येनास्य पलितं शिरः ।
यो वै युवाप्यधीयानः तं देवाः स्थविरं विदुः ।
- अर्थ : ज्याचं डोके म्हातारपणामुळे पांढरे झाले आहे त्याला देव वृद्ध म्हणत नाहीत तर जो तरुण असूनही (खूप) शिकलेला आहे. त्याला वृद्ध असे म्हणतात.
- ९) अनालस्यं ब्रह्मचर्यं शीलं गुरुजनादरः ।
स्वावलम्बो दृढाभ्यासः षडेते छात्रसद्गुणाः ॥
- अर्थ : उद्योगीपणा, ब्रह्मचर्य, उत्तम चारित्र्य, शिक्षकांबद्दल आदर, स्वावलंबन, सतत अभ्यास करणे हे विद्यार्थ्यांचे सहा गुण आहेत.
- १०) उत्साहो बलवानार्थं नास्त्युत्साहात् परं बलम् ।
सोत्साहस्य हि लोकेषु न किञ्चिदपि दुर्लभम् ॥
- अर्थ : हे भल्यामाणसा उत्साह दाखव (आणि सज्ज हो.) उत्साहापेक्षा श्रेष्ठ बळ नाही. ह्या जगात उत्साही माणसाला काहीच अशक्य नाही.

पाली विभाग

कर्म सिंध्यात

प्रा. डॉ.एस.एम सोनोने

पालि विभागप्रमुख

भारत हा विविधतेने नटलेला परंतु विषमतेने फाडलेला देश आहे. ३३ कोटी देव-देवता, ६५०० पालि साहित्यात देव-दैव, आत्मा-परमात्मा, तकदिर-नशिब, कर्मकांड यज्ञ-होम-हवन याला अजिबात स्थान नाही. वर आकाशात कुठे स्वर्ग नाही. ना कोणी सुखकर्ता-दुःखः हर्ता नाही. अपणच आपल्या जीवनाचे कर्ते- करविते, सुखकर्ते-दुःखःहर्ते, शिल्पकार आहेत. आपला इतिहास, भवितव्य, यश-अपयश, सुख-दुःखः हे आपल्या कर्मांला कारण ठरते. दैनंदिन जीवनात मनुष्य अनेक बरेवाईट कर्म करतो. तेच कर्म दुसऱ्या कर्मांला कारण ठरते. ज्याचा हात मोडेल, त्याच्याच गळ्यात पडेल. पेराल तसे उगवेल. काकडीच वेल लावल्यानंतर त्याला कारल्याचा बार लागत नाही. म्हणून व्यक्तीने जसे कर्म केले तसे त्याला त्याचे फळ मिळते. व्यक्तीने कुशल कर्म केले, तर त्याला चांगले फळ मिळते आणि अकुशल कर्म केले तर त्याला वाईट फळ मिळते.

कायिक कर्म सुधार ले, वाचिक कर्म सुधार ।

मनसा कर्म सुधार ले, यही धर्म का सार ।।

पर सेवा ही पुण्य है, पर पीडन ही पाप ।

पुण्य किये सुख ही मिले, पाप किसे दुख-ताप ।।

कुशल कर्म करते रहे, करें न पाप लवलेश ।

मन निर्मल करते रहें, शुद्ध धर्म उपदेश ।।

(प्रवचन-सारांश, सत्यनारायण गोयंका, २०१०, इगतपुरी, पा.नं.२१)

व्यक्तीने कुशल, मंगलमय कर्म केले तर, त्याला चांगले फळ मिळते आणि अकुशल, अमंगल कर्म केले तर त्याला वाईट फळ मिळते. आपणास बऱ्या वाईट कर्मांवरून पाहिजे ते फळ, अवस्था मिळवता येते. सद्गती किंवा दुर्गती हे आपल्या कर्मांवरूनच ठरते. जर आपल्या ख्रिशात पाच रुपयेच आहेत आणि आपण एखाद्या गिफ्ट सेंटरमध्ये गेलो तर आपण एखाद्या स्वस्त चॉकलेट सारखी वस्तू खरेदी

करून शकतो. परंतु आपणाकडे भरपूर पैसे असतील तर आपण मोठ्यात मोठी वस्तू खरेदी करू शकतो. तसेच व्यक्ती कर्म रुपी दाम देवून पाहिजे ती वस्तू, पद अवस्था, किती अपकिती प्राप्त करून शकतो. जसे की, छोट्या-मोठ्या कायिक, वाचिक व मानसिक अकुशल कर्मांने त्याच्या संग्रहाने-कपटी, खोटारडा, बदमाश, लुच्चा, लफंगा, फसवा, ढोंगी, व्यसनी, व्यभिचारी,... चोर, छाकू खुणी,... दंगलखोर, आतंकवादी, दहशतवादी, कैद, अशी अवस्था, पद प्राप्त करता येतात. आणि याउलट छोट्या-मोठ्या कायिक, वाचिक व मानसिक कुशल कर्मांने, त्याच्या संग्रहाने. संत, अर्हंत, ... देशभक्त, राष्ट्रभक्त, ... राष्ट्रपती, राष्ट्रपिता, राष्ट्रमाता, आदर्श माता, आदर्श पिता, ... प्रबोधनकार, शेतकरी, शिक्षक, डॉक्टर, ... अशा पदव्या प्राप्त करू शकतो. व्यक्तीला जसे फळ हवे तसेच फळ कर्म रुपी दाम देवून (कर्मांने) मिळवता येते. (मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.३२६) देवाने किंवा देव देवतांच्या आराधनेने मिळत नाही. यो यं फलमिच्छति सो कम्ममूलंदत्वा पत्थितं फलं गणहति (मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.३२७.) पुण्य कर्म लोक सुख प्राप्त करून सद्गीताला प्राप्त होतात. तर पापकर्म (वाईट कर्म) करणारे लोक नरकात (दुःखाला) प्राप्त होतात. कधीही साथ न सोडणाऱ्या सावलीप्रमाणे ते कर्म त्या व्यक्तीचा पाठलाग करतात. (मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.७५.) मनुष्य जर दुष्ट मनाने बोलला किंवा कार्य केले तर दुःख त्याचा पाठलाग करते जसे बैल गाडीचे चाक बैलाच्या पायाचा पाठलाग करते. आणि त्या फळाचा लाभ याच जन्मात प्रत्यक्ष उपभोगावयास मिळतो. (मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.११८) मृत्यू नंतर नाही. कारण मानवी देहात आत्मा नसल्यामुळे मृत्यू नंतर सर्व देहाच्या घटकांचा नाश होतो. (ते त्या त्या नैसर्गिक महाघटकात विलिन होतात.) तसेच मानसाची कर्म सुद्धा वेगवेगळी असल्याने सर्व मानसे सारखी नाही. (मि.प.जगदिश काश्यप, श्रावस्ती पान नं.८०)

कम्मस्सका माणवा सत्ता, कम्मदायादा कम्मयोनि
कम्मबन्धु कम्मपटिसरणा

कम्म सत्ते विभजति यादि दं हिनपणीतताया ।।

(मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.६९)

प्रत्येक जीवन आपल्या कर्म फळाचे स्वतः मालक

आहे. कर्म हेच आश्रय स्थान आहे. कर्म हेच आपले नातेवाईक आहे. आपणच आपल्या जीवनाचे शिल्पकार आहोत. त्यामुळे आपल्या उन्नतीसाठी आपणालाच प्रयत्नशील राहावे लागते. दैवात असेल तर भले होईल असे समजून काहीही प्रयत्न केले नाही तर दैवादी लोक (दैवावलंबी लोक) कधीही आपल्या विकास करू शकत नाहीत. याचे एक उदाहरण असे- एका स्वच्छ पाण्याने लबालब भरलेल्या तळ्याकाठी चिखलाने माखलेला व्यक्ती जावून तळ्यात न उतरता किंवा तळ्यातील पाणी अंगावर न घेत (हात-पाय-तोंडन धुता-आंघोळ न करता.) तासंतास उभा राहिला, आणि दैवात असेल तर स्वच्छ होईल असे म्हणून आंघोळ न करताच किंवा पाण्याला स्पर्श न करताच परत आला तर तो दैवावलंबी कधीही स्वच्छ होणार नाही. देरे हरी पलंगावर या म्हणी प्रमाणे.

यथा महाराज तळाकं भवेय्ये सम्पुण्णसुचि विमल
सितलसलिलं, अथ खो

कोचिकिलिट्टो मलक्खमगतो तं तळाकं गन्त्वा
अनाहायित्वा किलिळा व

पाटिनिवत्ते य, सो तं पुरिसो कथ विसुद्ध भविस्सति ।।
(मि.प.आर.डी.वाडेकर. पान नं.२४१)

त्याला जर स्वच्छ व्हायचे असेल तर तळ्यातील पाण्याने त्याला स्वतःची आंघोळ करावी लागेल. तळ्यातील पाणी आपोआप येऊन त्याला स्वच्छ करणार नाही. अशा प्रकारचे अनेक उदाहरणे आले आहेत. अकुशल कर्माची दुःखद फळे आणि कुशल कर्माची सुखद फळे भोगावी लागतात. कुशल कर्म करणारास दुःख होत नाही. सुख प्राप्त होते.

कर्माचे प्रकार :

१) कायिक कर्म २) वाचिक कर्म ३) मानसिक कर्म

कायिक कर्म

कुशल कर्म	अकुशल कर्म
अहिंसा	हिंसा
मैत्री	चोरी
करुणा	व्याभिचार
चोरी न करणे	मद्यपान
दान करणे	
व्याभिचार न करणे	

वाचिक कर्म

कुशल कर्म	अकुशल कर्म
सत्य बोलणे	मिथ्या भाषण
चुगली न करणे	चुगली करणे
मधुर बोलणे	कटूभाषण
मोजक बोलणे	व्यर्थ बडबड

मानसिक कर्म

कुशल कर्म	अकुशल कर्म
अलोभ	लोभ
अद्वेष	द्वेष
अमोह	मोह
अमत्सर	मत्सर
अहंभाव न करणे	अहंभाव

तुम्ही जर बुद्धीमार्गाचे अनुसरण केले तर जगात तुम्हाला प्रमिष्टा प्राप्त होईल. एवढेच नव्हे तर तुम्हाला बलप्राप्ती होईल आणि तुमच्या मुलाबाळांचा भविष्यकाळ उज्ज्वल होईल. मानवता आणि स्वाभिमानाने जगण्याचे स्थान दाखविल्याबद्दल तुमची मुले आभारी राहतील. आत्मोद्धार हा दुसऱ्याच्या कृपेने होत नसतो तो ज्यांच्या त्याने करायचा असतो. दैवावर भरवसा ठेवून वागू नका, जे काम करावयाचे असेल ते आपल्या मनगटाच्या जोरावर करा, माणसाला आपल्या दारिद्र्याची लाज वाटता कामा नये, लाज वाटायला पाहिजे ती दुर्गुणांची दुर्गुण दुराचार त्यालाच अकुशल कर्म पाप म्हणतात. माणसाने एकदा पाप केले तरी त्याने ते पुनःपुनः करू नये. आणि पापात आनंद मानू नये. कारण पापाची वाढ दुःखदायक आहे. माणसाने एकदा शुभ कर्म केले की ते पुनः पुनः करत रहावे. ते इतके अविरतपणे करत रहावे की त्यायोगे अंतःकरणातील सर्व इच्छाही शुभ कर्माकडे लावाव्यात. शुभ कार्य मला साधणार नाही असे समजू नका. थेंबा-थेंबाने घडा भरतो. तसेच थोड्या थोड्या शुभ कार्याने पुण्याचा संचय होतो. तो पुण्याचा संचय सुखदायक असतो. तेच कर्म करावे की जे केल्याने पच्छाताप होत नाही. आणि त्याचे फळ हसत मुखाने भोगावे लागते. जोपर्यंत पाप परिपक्व होत नाही तोपर्यंत मनुष्य त्याला मधाप्रमाणे गोड समजतो. पण जेव्हा पाप परिपक्व होते तेव्हा तो पापी पापाला पाहतो. चंदन,

तगर, धुप, जाई-जुई, मधुमालती, यांच्या सुगंधापेक्षा शीलाचा सुगंध श्रेष्ठ असतो. कामुकतेने दुःख निपजते, कामुकतेने भय निपजते, कामुकतेपासून मुक्त होतो तो दुःख आणि भय यापासून विमुक्त होतो. जर मनुष्य दुष्ट मनाने बोलू लागला किंवा वागू लागला तर ज्याप्रमाणे गाडीच्या बैलाच्या खुरामागून चाक पाठलाग करते. त्याचप्रमाणे दुःख त्या माणसाच्या मागे धावत राहते. पापाला अनुसरू नका. पापाला अनवधानी राहू नका. मिथ्या कल्पना बाळगू नका. दुर्विकाराचे दमन करून परिपूर्णतेकडे जाण्यास त्वरा कर. जो शुभ कर्मात मागासलेला राहतो त्याचे मन पापामध्ये रममान होते. ते थोडे तर पाप आहे. ते माझ्यापर्यंत येणार नाही असे समजून पापाची अवहेलना करू नका. कणा-कणाने पापाचा साठा वाढतो. जर मनुष्य शुभ कार्य आचरणात आळस करू लागला तर त्याचे मन अशुभ कार्यात रममान होते. समुद्राच्या मध्यभागी, आकाश, पर्वताच्या कुशीत, नातेवाईकांच्या गराड्यात किंवा सशस्त्र अंगरक्षकांच्यामध्ये कुठेही लपून बसा पापापासून मुक्तता नाही. कोणत्याही प्रकारचे पाप करू नये, कुशल कार्य संपादित करावे आणि स्वचित्ताची शुध्दता राखवी. (धम्मपद, पापवग्ग) असे चांगले वागल्यानेच आपले जीवन चांगल सुखी समाधानी, आनंदी होते.

एखाद्या व्यक्तीने बालपणात चांगल्या गोड आंब्याची कोय/ रोप लावून त्याची निगा राखण्याचे कुशल कर्म केले तर त्या व्यक्तीला म्हातारा होईपर्यंत/ मरेपर्यंत त्या झाडाची फळं खायला मिळतात. आणि हे कुशल कर्म केलेच नाही तर त्यास फळही मिळत नाही. याचे एक उदाहरण म्हणजे - एका म्हाताऱ्याला पाच मुल व पाच सुना होत्या. ते सर्व आळसी होते. म्हाताऱ्या आई-वडीलांच्या जीवावर जगत होते. त्या आई-वडिलांना प्रश्न पडला की, आपल्यानंतर यांचे कसे होणार? त्यांनी विचार केला की, आपण नसताना हे कसं राहतात. हे आपण आताच पाहू ते दोघे मोठ्या बुद्धदर्शन घम्मसहलीस जातात. जाताना सर्व सुना व मुले यांना बोलावून त्यांना एक-एक माप जोंधळं देऊन बजाऊन सांगतात, की हे सुरक्षित, जतन करून ठेवा. आम्ही २/३ महिन्याने परत आल्यावर याचं काय केलं ते विचारू असे म्हणून निघून जातात. तेंव्हा एका मुलाने हे कुठे सांभाळून ठेवावं म्हणून

दुकानात विकून टाकलं. आई वडीलांनी विचारले तर लगेच विकत आणून देऊ. एक मुलाने हे कुठे सांभाळून ठेवावं म्हणून त्यांच दळण केलं आई-वडीलांनी विचारले तर लगेच विकत आणून देऊ. एका मुलाने हे कुठे सांभाळून ठेवावं? कसे सांभाळून ठेवावं? विचार करत एका कपड्यात बांधून कपाटात ठेवले. आई वडीलांनी विचारले तर लगेच काढून देऊ. एकाने पत्याच्या डावात लावलं. मात्र एका मुलाने व सुनेने याचा शांत डोक्याने विचार केला की, सर्वाना जोंधळं का दिलं? त्याच आपण काय करावं? म्हणून ते शेतात गेले. संपूर्ण शेत खोदायला सुरवात केली. संपूर्ण शेत खोदल्यावर, पाऊस पडल्यावर त्यांनी शेताची चांगली मशात करून जांघळ्याची पेरणी केली, निंदणी, खुरपणी करून खत दिले. पाळया दिल्या त्यामुळे सर्व शेतात चांगल जोंधळ्याच पीक आलं. आणि आई-वडील सुद्धा यात्रेवरून परत आले. सर्वजनं एकत्र आल्यानंतर त्यांनी एक-एकाला त्या जोंधळ्याविषयी विचारले तेव्हा तिघांनी दुकानातून आणून दिले. एकाने कपाटातून काढले. पाचव्याला विचारले तेव्हा तो म्हणाला, मी जोंधळ्याच काय केलं हे मला इथं सांगता येणार नाही. त्यासाठी तुम्हाला माझ्यासोबत यावे लागेल. मग त्या सर्वाना घेऊन शेतात जातो आणि ते जोंधळ दाखतो. तेव्हा कष्टाचं फळ चांगल असते. हे सर्वांच्या लक्षात आलं. हेच फळ आयुष्यभर मिळते.

पराभवाची कारणे

✍ दिग्विजय सोनेने

वी. ए. तृतीय वर्ष

व्यक्ती जीवन जगत असताना खूपच धडपडत असतो. सुख, समाधान, समृद्धी व यश प्राप्तीसाठी प्रयत्नाची पराकाष्ठा करतो. तो आध्यात्मिक, आंतरीक व बाह्य शत्रुंशी संघर्ष करत असतो. पण जर तो प्रयत्नात कमी पडला तर पराभूत होतो. किंवा पाहिजे तसे यश प्राप्त करता येत नाही. या जय पराजयाची कारणे त्याच्या स्वभावात, आचरणात म्हणजे वागण्यात असतात. दैव, तकदीर, भाग्य, नशिब आणि कर्मकांडात नाही. ह्या काल्पनिक बाबी आहेत. पण तरीही आपण दोष या काल्पनिक

बाबींनाच देतो. आपले भविष्य आपल्या तळहाताच्या रेषात नसून आपले मन मनगट व बुद्धीत आहे. प्रयत्नांच्या पराकाष्ठेने म्हणजेच अष्टांग मार्गाने आपण आपले भविष्य घडवू शकतो. त्यासाठी उपवास, पूजा-अर्चा, यज्ञ-होम-हवन, नवस, कर्मकांड इत्यादीची आवश्यकता नाही. जसे पेरले तसे उगवते वेल काकडीचा लावल्यावर त्याला बार कारल्याचा लागत नाही. तसेच जसे प्रयत्न केले तसे यश संपादन करता येते. प्रयत्न कमी पडले तर अपयश निश्चित. ही पराभवाची कारणे तथागताने २५०० वर्षापूर्वी सांगितलेले आहेत. ते आजही आपल्याला जसेच्या तसेच लागू पडतात. पुढील प्रमाणे.

यश संपादन करण्यासाठी व्यक्तीला पालि साहित्यातील तत्त्वज्ञानाचा अभ्यास करणे व त्याप्रमाणे वर्तन करणे आवश्यक आहे किंवा त्याच्या विसंगत वर्तन न करणे हे अत्यंत आवश्यक आहे. कारण आपणच आपल्या जीवनाचे शिल्पकार, कर्ते करविते आहोत. आपणच आपले मालक आहोत. आपणालाच आपल्या अडी-अडचणी, दुःख दूर करून सुख, शांती व समाधान प्राप्त करावे लागते. वर कुठेही सुख कर्ता, दुःख हर्ता बसलेला नाही. चार महान सत्य, अष्टांगीक मार्ग, कर्मसिद्धांत, अनात्मवाद, पुनर्जन्म, प्रातित्य समुत्पाद सिद्धांत, पंचशील, सदाचार, नीतिमत्ता समता, स्वातंत्र्य, न्याय आणि बंधुता या तत्त्वाचा अंगीकार केल्याशिवाय व्यक्तीला यश प्राप्त होत नाही.

यश संपादन करण्यासाठी व्यक्तीला सर्वप्रथम मार व त्याच्या सेनाशी संघर्ष करावा लागतो. मार म्हणजे दुष्ट प्रवृत्ती. आणि त्याच्या सेना म्हणजे-काम ही त्याची पहिली सेना. अरती ही त्याची दुसरी सेना. भूक-तहान ही त्याची तीसरी सेना. तृष्णा ही त्याची चौथी सेना. अनुत्साह व आळस ही त्याची पाचवी सेना. भिती त्याची सहावी सेना. कुशंका ही त्याची सातवी सेना. दुसऱ्याच्या गुणाबद्दल तिरस्कार आणि दुराग्रह ही आठवी सेना होय. व्यक्तीला मार व त्याच्या आठ सेनांचा पराभव करावा लागतो तेव्हा तो जीवनात यशस्वी होतो. अन्यथा नाही.

राजकीय आणि लष्करी शक्ती समाजव्यवस्थेवर अवलंबून असते. हे भगवान बुद्धाने वज्जी लोकांना सारनंद चैत्य येथिल प्रवचनातून सांगितले होते. त्याच्या आचरणाने

वज्जीचे एकसंघ राष्ट्र बनले होते. परंतु नंतर वर्षाकार ब्राह्मणाने केलेल्या बामणी काव्यामुळे एकसंघ राष्ट्र कसे पराजित होते याचे हे ज्वलंत उदाहरण होय.

वज्जी लोक एकत्र जमतात, सहमतीसाठी नेहमी बैठका घेतात, चर्चा करतात.

१. वज्जी लोक एकत्र बसतात, एकमताने उठतात, एकमतानेच कर्तव्य पार पाडतात,
 २. पूर्वीच्या लोकांनी जे सांगितले नाही, ते वज्जी लोक सांगत नाही. जे सांगितले आहे ते सोडून देत नाही व पूर्वीच्या लोकांनी सांगितलेल्या वज्जी धर्माप्रमाणेच चालतात.
 ३. वृद्धांचा सत्कार करतात. गौरव करतात, मान देतात, पूजा करतात, त्यांनी सांगितलेले योग्य मानतात.
 ४. वज्जी लोक कुळातील स्त्रीयांना व कुमारीकांना ओढून जबरदस्तीने घरात ठेवत नाहीत.
 ५. वज्जी यांच्या नगरातील व बाहेर जे चैत्य असतील त्यांचा सत्कार करतात, गौरव करतात, त्यांना मान देतात, त्यांची पूजा करतात आणि पूर्वी दिल्याप्रमाणे धम्मदान देतात. धम्मकार्य करतात.
 ६. वज्जी लोक अर्हताची जीवन मुक्तांचे धर्मानुसार चांगल्याप्रकारे रक्षण करतात. आवरण, संरक्षण करतात ज्यामुळे की भविष्यामध्ये अर्हत यावे व आलेल्या अर्हतांन सुखाने राहावे.
- असे उन्नतीकारक गुण वज्जी लोकांमध्ये असल्यामुळे त्यांना कोणी पराजित करू शकत नव्हते. परंतु वर्षाकार ब्राह्मणाने केलेल्या बामणी काव्यामुळे वज्जी लोक या सात बाबींपासून ढासळले. परिणामे समाजव्यवस्था ढासळून एकसंघ राष्ट्र पराजित झाले. (महापरिनिब्बाण सुत्त-वज्जी सत्त अपरिहानिया धम्मा.)

उन्नती करणारा पुरुष सहज ओळखता येतो. त्याच प्रमाणे पराभव पावणारा सुद्धा सहज ओळखता येतो. धार्मिकाची प्रगती होते. आणि अधार्मिकाची अवनती होते. ज्यांना दुर्जन प्रिय असतात व सज्जन प्रिय नसतात. त्या लोकांचा पराभव होतो. अति झोपणे, गर्दीच्या ठिकाणी रममान होणे, परिश्रम

न करता आळशी असणे. अशा लोकांचा पराभव होतो. एखादा व्यक्ती खूप धनवान असून विपुल प्रमाणात सोने-चांदी, धन-संपत्ती व अन्न धान्य असून सुद्धा एकट्याने सुरुची भोजन करणे. परिवारातील लोकांची पर्वा न करणे. अशा लोकांचा पराभव होतो. धर्माधता, जातीवाद, पक्षपात, भेदभाव, उच्च-निचता करणे. जाती,गोत्र व धनसंपत्तीचे घमंड करून इतर नातेवाईकांची अवहेलन करणे. अशा लोकांचा पराभव होतो. स्त्रिलंपट, दारू आणि जुगार यामध्ये कमावलेले धन नष्ट करणे. स्वतःच्या पत्नीवर समाधानी न राहून वेश्या आणि परस्त्रिसोबत दिसून येणे. म्हातारा असून सुद्धा तरुण मुलीसोबत लग्न करून तिच्या इच्छेप्रमाणे न वागणे. अशा लोकांचा पराभव होतो. भ्रष्टाचार, अफरा-तफर, चोरी, लुट किंवा धन नाश करणाऱ्या स्त्री किंवा पुरुषाला धनसंपत्तीचा मालक बनवणे किंवा दिवाणजी करणे. अशा लोकांचा पराभव होतो. क्षत्रिय कुळात जन्मलेला, निर्धन, गरिब, दरिद्री पण मोठी हाव ठेवणाऱ्या मनुष्याने राज्यप्राप्तीची इच्छा करणे इत्यादी व्यक्तीच्या पराभवाची कारणे आहेत.(सुत्तनिपात-पराभव सुत्त)

देव-दैव, तकदीर, नशीब व कर्मकांड इत्यादीचा व्यक्तीच्या पराभवाशी काहीही संबंध नाही. तर तो त्याच्या कर्तृत्वाशी शील सदाचारी वर्तनाशी संबंध आहे. म्हणून व्यक्तिये कर्मप्रधान, प्रयत्नवादी व्हावे.

यशस्वी जीवनासाठी

✍ दिग्विजय सोनेने

बी.ए.तृतीय वर्ष

व्यक्ती स्वतःच्या पायावर उभा असला तेव्हा त्याला स्वाभिमान आणि तत्त्वज्ञानाच्या मोठ मोठ्या गोष्टी सुचतात. उपाशी पोटी तत्त्वज्ञान समजत नाही. नसता परावलंबी राहून किंवा पोटाच्या खळगीसाठी भाकरीचा पूर्ण चंद्र शोधण्यासाठी नेहमीच दुसऱ्याकडे हात-पदर पसरावा लागतो. त्यातुनच गुलामी, लाचारीचा जन्म होतो. वेळ प्रसंगी त्याच्याही पुढे जावून अधर्म व अपराधिक वृत्तीला बळी पडतो. आज २१ व्या शतकात सुद्धा वैज्ञानिक, नैतिक शिक्षणाच्या कमतरतेमुळे

अज्ञान, आळस, अंधश्रद्धा दुर्गुण व्यसनाधिता, महागडे शिक्षण, डोनेशन, बेकारी व दारिद्र्य यामुळे समाजामध्ये शैक्षणिक उदासिनता पसरली आहे. शिक्षणाकडे दुर्लक्ष होऊन बेकारीचे दुष्ट चक्र गतिमान होत आहे. खाजगीकरणामुळे तर नौकरीच्या अनेक वाटा बंद झाल्या आहेत. त्यामुळे या स्पर्धेच्या युगात जो स्पर्धेत उतरेल. इंग्लिशवर कमांड करेल. जो शिकेल, तोच टिकेल. वाचेल तोच वाचेल. हे तत्व आचरणात आणावे. शिक्षण हे वाघीणीचे दुध आहे, जो प्राशन करील तो घुरघुरल्याशिवाय राहत नाही. हे सांगणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर १८-१८ तास अभ्यास करत होते. कधी-कधी- तर झोपणे, खाणे-पिणे विसरून रात्रदिवस सतत अभ्यासच अभ्यास करत होते. त्यांचा आदर्श घेऊन आपणही जास्तीत जास्त अभ्यास करून मोक्याच्या जागा काबीज कराव्यात. आणि इतरांसाठी प्रेरणादायी ठरावे.

पंधरा वीस लाख रुपये किंवा त्यापेक्षा जास्त डोनेशन देवून कुठे तरी नौकरी करावी असे अनेकांच्या डोक्यात कॉम्प्युटर प्रमाणे सेव्ह करून ठेवलेले असते. त्यासाठी ते घर-दार, प्लाट, शेती- वाडी विकून पैशाची व्यवस्था करून नौकरी मिळवतात. पण त्याऐवजी २/३ लाख रुपये ग्रंथसाहित्य, अभ्यासिका व स्पर्धा परीक्षेचे वर्ग यावर खर्च करून UPSC - MPSC किंवा अन्य स्पर्धा परीक्षा देऊन सन्मानपूर्वक अधिकारी पदाची नौकरी प्राप्त करील असा सम्यक संकल्प करावा. डोनेशन देण्यासाठी पैसा, वशिला, शोधण्यात वेळ वाया घालविण्यापेक्षा कौशल्य, ज्ञान, गुणवत्ता वाढवण्यासाठी सतत अभ्यास करा. परंपरागत महाविद्यालयीन शिक्षणानंतर स्पर्धा परीक्षेकडे वळा. तासन-तास चौकात, रोडवर, टपरी समोर उभे राहून, कट्यावर बसून वेळ व वित्त वाया घालवू नये. सुरुवातीपासूनच आई वडीलांनीही नौकरी कामधंद्याच्या व्यापातून आपल्या मुलांसाठी वेळ काढावा, दुर्लक्ष करू नये. नंतर लक्ष घायला सुरुवात केली तर तेव्हा वेळ निघून गेलेली असते. मुलही ऐकत नाहीत. त्यामुळे पालकांनी सतत जागृत राहावे. पालकांचे व नंतर शिक्षकांचेही न ऐकणारी ते मुलं हळूहळू अपराधिक वृत्तीकडे वळून स्वतःचे व समाजाचे वाटाले करतात.

अगोदरच भारतीय समाज आर्थिक दृष्ट्या कमकुवत,

मागास व गरीब आहे. गरिबीचे कारणे काय आहेत?... तर ते म्हणजे अज्ञान, अंधश्रद्धा, अवगुण, अपव्यय (वेळ व वित्ताचा), अधम्म, अनाचार आणि आळस होय. स्वताःच्या मन, मनगट व मेंदू यावर विश्वास न ठेवता देव, दैव, नशीब, कर्मकांड यावर विश्वास ठेवून वागणे, देव देवतांच्या आहारी जाणे, अंधश्रद्धा, रुढी, प्रथा, परंपरा, कुंभमेळे, यज्ञ, होम, हवन, नवस, कंदूरी, जोगवा मागणे, तीर्थयात्राला जाणे, दिंडी, वाऱ्या करणे, इ.मध्ये गुरफटून राहणे किंवा तसे करण्याचा आग्रह धरणे होय. संस्कार केंद्र, ग्रंथालय, वाचनालय, शाळा-महाविद्यालयाचा दर्जा व संख्या वाढवण्यापेक्षा पावलोपावली मंदिर, देवस्थान, तीर्थक्षेत्राचा संख्या, विस्तार व दर्जा वाढवणे. देवाच्या मंदिरात दानपेटीत टाकलेले दान, भ्रष्टाचार, घोटाळे, आळस अज्ञान, व्यसनाधिनता, महागडे शिक्षण व त्याकडे दुर्लक्ष, इ. कारणामुळे भारतीय लोक गरिब आहेत. मात्र दोष नशीब, दैव, तकदिर आणि आरक्षणाला देतात.

महाराष्ट्रीयन (बहुजनाच्या) मुली व महिलाही ह्या देशातील, जगातील मुली व महिलांच्या तुलनेत सर्वच क्षेत्रात मागे पडत आहेत. (काही अपवाद सोडून) कारण त्या सामाजिक अन्याय, अत्याचार, हुंडाबळी, अंधश्रद्धा, उपवास, नवस, व्रतवैकल्य आणि कर्मकांडातच जास्त गुरफटलेल्या आहेत. ३३ कोटी देव-देवतांची उपासणा, संस्कृती व वटसावित्रीचीच चोरून लपून तर काही उजागर पूजा करणे. सोमवार — या देवाचा उपवास, मंगळवार — या देवाचा उपवास, बुधवार— या देवाचा उपवास, गुरुवार— या देवाचा उपवास, शुक्रवार — या देवाचा उपवास, शनिवार— या देवाचा उपवास, रविवार — या देवाचा उपवास असे सतत उपवासच उपवास तर मग खायचे कधी? जाड होऊ नये म्हणून कमी खाणे व जास्त लघवी येऊ नये म्हणून पाणी कमी पिणे ही चुकीची पध्दत त्यामुळे त्या कुपोषित होऊन त्यांच लोह व हिमोग्लोबिन कमी होतो. हजारो आजाराना बळी पडतात. मुलींना जास्त शिक्षण देऊ नये, शिक्षणासाठी बाहेरगावी पाठवू नये. या सडक्या मानसिकतेतून कमी वयात लादलेले मातृत्व, इ. दिव्यातून जावे लागत असल्यामुळे त्यांना आपले करीअर घडविण्यात व महिला सक्षमिकरणात अडचणी येत आहेत.

आतापर्यंत गलिच्छ महिलांच्या अंगात देव येत होता. परंतु अलीकडे तर शाळा महाविद्यालयातील मुलींच्यासुद्धा अंगात देव येत आहे आणि त्या हलकीच्या, डफडयाच्या तालावर मनमुराद नाचतात. आणि त्यांचे नातेवाईक त्यांच्या पाया पडून देवा बोला काय आदेश आहे? काय पाहिजे? असे विचारून त्याची पुर्तता करतात परंतु याच महिलांच्या अंगात महापुरुष, विचारवंत किंवा शास्त्रज्ञ येत नाहीत. अशा बावळटपणामुळे त्या प्रगतीच्या वाटेपासून जिच्या हाती पाळण्याची दोरी ती जगाला उद्धारी या तत्वापासून कोसो दूर जात आहेत.

महाराष्ट्रीयन विद्यार्थी इतरांच्या तुलनेत या स्पर्धेच्या युगात कमी पडतात. कारण त्यांना बालवाडी पासूनच क्रांतीकारी, वैचारिक, मनोरंजनात्मक उत्कर्षाच तत्त्वज्ञान, नव नवीन तंत्रज्ञान, नव नवीन शोध अशा प्रकारच्या शिक्षणापेक्षा देव, दैव, कर्मकांड, दैविकमत्कार, काल्पनिक भाकड कथा, गाथा व गीतांचीच जास्त भर असते. शाळा, महाविद्यालय सुरू झाले की एक आठवडा नागपंचमीचा महोत्सव, मंगळा व गौरी, लक्ष्मी नंतर एक महिना गणेश उत्सवाची तयारी, गणपतीची सजावट आणि विविध कार्यक्रम त्यानंतर दसरा उत्सव, नवरात्र महोत्सव, दांडिया (दुर्गादेवी) दिवाळी उत्सव येतो आणि फटाक्याचा धुमधडाक्यातच परीक्षा सुरू होते. तसेच दुसऱ्या सत्रामध्ये नाताळ, संक्रात, होळी, यात्रा, व्रतवैकल्य, सप्ता, भजन, कीर्तन, रोजे, ईद विविध सन उत्सव, लग्न समारंभ, छोटे मोठे कार्यक्रम, विविध मोर्चे धरणे, आंदोलने, चळवळी विविध कार्यक्रमात स्पिकर-डॉल्बी, ढोल-तासे लावून नाचणे, मध्य ब्राम्हण सोडून आमचा बहुजन विद्यार्थी गुरफटून जातो. त्यामुळे त्याच शिक्षणाकडे थोडफार दुर्लक्ष होते. त्याने ह्या बाबींना आपले करिअर घडेपर्यंत आपल्या आचार, विचार व तत्त्वज्ञानात अजिबात थारा देऊ नये. आपला बहुजन विद्यार्थी जिद्द, चिकाटी, कठीण परिश्रम व अभ्यासात सातत्य ठेवत नाही. एक दोनदा प्रयत्न करून पाहतो. यश आले नाही तर सोडून देतो. त्यामुळे तो स्पर्धेमध्ये सुद्धा टिकू शकत नाही. याचेच उदाहरण म्हणजे जून २०१६ ला UPSC चा निकाल लागला त्यामध्ये महाराष्ट्राचे विद्यार्थी फारच कमी पास झाले. मराठी टक्का बहुदा नगन्य आहे. मात्र याच परीक्षेमध्ये देशामध्ये १७५७ पैकी ११२३ विद्यार्थी एकट्या बिहारचे पास झाले

आहे म्हणजे बिहारी टक्का ६३ टक्के आहे.

राजस्थान, उत्तर प्रदेश आणि बिहारमध्ये बेकारी व दारिद्र्याचे प्रमाण जास्त असल्याने तेथील लोक भारतात कुठेही आणि कोणतेही काम न लाजता सुबकता, सातत्यता आणि कामाचे तास वाढवून कठोर परिश्रमाने काम पूर्ण करतात. अपूर्ण काम सोडून जास्त पैसे उचलून पळून जात नाहीत. हातातील काम संपल्या अगोदर दुसरे काम मिळावे, केलेली काम पाहून काम देणाऱ्या नव्या मालकाने शोध घेत-घेत यावे आणि नवीन काम द्यावे यासाठी पहिलेच काम इमानदारीने, कुशलतेपूर्वक आणि कमी दराने करतात. सकाळी ८.०० वाजल्या पासून चालू केलेले काम सायंकाळी सात - आठ वाजता बंद करतात आणि आपले महाराष्ट्रीयन लोकं दहा-साडे दहा वाजता चालू करून हलगर्जीपणाने काम करत करत साडेपाच सहा वाजता बंद करतात. त्यामुळे महाराष्ट्रात परंप्रांतीयांना वाव आहे आणि महाराष्ट्रीयन श्रमिकांची कामाच्या हेतुने नाक्यावर गर्दी वाढत आहेत. तसेच येथील विद्यार्थी सुद्धा बेकारी आणि दारिद्र्याच्या भितीपोटी जिथे ह्या सुविधा आहेत त्याचा शोध घेऊन, तेथे जाऊन मोठ्या उत्साहाने शिकून जिद्दीने, चिकाटीने सतत अभ्यास करतात. कोणत्याही परीक्षेत, स्पर्धेत यशस्वी होतात. म्हणून आज ते लोकं संपूर्ण महाराष्ट्रात कुशल कामगार, व्यापारी व उच्चपदस्थ अधिकारी यांच्या रूपात दिसून येतात. आणि आपण आपले विद्यार्थी कामगार आपल्या नाकरतेपणामुळे मागे पडत आहे. तो विकासाचे, उत्कर्षाचे कामं सोडून व्यर्थ भटकतो. मी एक उदाहरण नेहमीच देत असतो ते म्हणजे उन्हाळ्याच्या दिवसात आपण शेतात आंब्याच्या झाडाखाली गेलो. झाडाला भरपूर मोठ-मोठ आंबे आलेले पाहून सहाजीकच आंबे खाण्याची आपली इच्छा होते. तेव्हा आपण खाली पडलेला आंबा खाऊनही आपली इच्छा पूर्ण करू शकतो. हाताला येईल असा किंवा उडी मरून आंबा तोडून खाऊ शकतो. किंवा आपली ईच्छाशक्ती फारच दांडगी असेल तर त्या झाडाच निरीक्षण करून मोठा, रंग बदललेला, पिवळा पाडाचा आंबा पाहून त्याला काठीने पाडून, झाडावर चढून किंवा दगडाने पाडून खाऊ शकतो. पण झाडावर चढता आले नाही. तर नेम धरून दोन-चार दगडं मारून तो पाडाचा आंबा पाडतो. तरही तो पडलाच नाही तर पुनः पुनः प्रयत्न करतो आणि तो पाडाचा आंबा मिळवतोच. परंतु काही कमी प्रयत्न करणारे किंवा आळशी

लोक दोन चार दगड मारून, माझा दगड तीथपर्यंत जात नाही तो आंबा पडतच नाही. मला झाडावर चढता येत नाही. म्हणून नाद सोडून देतो. असे आपला विद्यार्थी करतो. तो उतावडेपणाने मनाची हौस म्हणून, प्रयत्न करून पाहून किंवा देऊन तर बघू अशा मानसिकतेने दोन-चार वेळेस थातुरमातूर प्रयत्न करून स्पर्धा परीक्षा देतो. परंतु त्यामध्ये अपयश आल्याने काय कराव? नशीबातच नाही, फारच कठीण आहे. शक्यच नाही. म्हणून नाद सोडून देतो. परंतु आपण कुठे कमी पडलो? याची चिकित्सा करून तयारीसह पुनः पुनः परीक्षा दिली तर हमखास यश येते. पण आपण तसे करत नाहीत म्हणून दिवसेंदिवस भयवाह परिस्थिती वाढत आहे.

विद्यार्थी बांधवानों वरील परिस्थितीवर मात करण्यासाठी योग्य ती उपाय योजना म्हणून स्वतःचे करिअर घडवून बेकारी, गरिबी व दारिद्र्य हटवणे आणि UPSC मध्ये मराठी टक्का वाढवणे यासाठी परंपरागत शाळा-महाविद्यालयीन शिक्षणानंतर नौकरी, व्यवसाय व रोजगार निर्मितीसाठी करिअर घडवा अधिकारी बना, आदर्श बना सन्मानाने जगा. मार्गदर्शन व सुविधा जिद्द व परिश्रम घवघवीत यश माझ्या या समीकरणप्रमाणे आपण ध्येय गाठू शकतो. विशेष बाब म्हणजे आता UPSC + MPSC साठी दिल्लीला जाण्याची आवश्यकता नाही. किंवा कोणत्या मोठ्या शहरात जावून क्लास लावण्याचीही आवश्यकता नाही. त्यासाठी संस्कार, मार्गदर्शन, प्रेरणा, दर्जेदार स्टडी मटेरियल, प्रसन्न व शांत वातावरण पाहिजे ते आता लातूर मध्येच उपलब्ध आहे. या संधीचा फायदा घेऊन करिअर घडवा अधिकारी बना सन्मानाने जगा.

धन्यवाद.

बुद्धाचे जीवनचरित्र

✍ कु. ऋतुजा मोहिते
बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

पूर्वी शाक्यांच्या राजधानीचे नाव 'कपिलवस्तू' होते. तेथील राजा सिद्धोदन हा मोठा योद्धा होता. तो शूरवीर होता. राणीचे नाव 'महामाया' होते. शाक्य लोकात प्रतिवर्षी आषाढ महिन्यात येणारा एक उत्सव पाळण्याची प्रथा होती. सर्व शाक्य लोक आणि त्याप्रमाणे राजघराण्यातील मंडळी हा महोत्सव साजरा करीत असत. हा महोत्सव सात दिवस साजरा करण्याची प्रथा होती. एकदा महामायेने हा महोत्सव मोठ्या थाटामाटात, पुण्यमाला करून साजरा करण्याचे ठरविले. उत्सवाच्या सातव्या दिवशी ती भल्या पहाटे उठली. आंघोळ केली. दानधर्मार्थ चार लक्ष मोहरा तिने देणगी म्हणून वाटल्या, मौल्यवान अलंकार धारण केले. त्या रात्री तिला एक स्वप्न पडले की, एक महान पुरुष तिच्या पोटी जन्म घेणार आहे. नंतर तिने हे सर्व राजा सिद्धोदनाला सांगितले. तोही चकित झाला.

गर्भधारनेनंतर महामायेने प्रसुतीसाठी माहेरी जाण्याची इच्छा प्रकट केली. तेव्हा सिद्धोदनाने मंजूरी दिली. सोन्याच्या पालखीत बसवून सिद्धोदनाने मोठ्या थाटात तिला तिच्या माहेरी पाठविले. महामायेला माहेरी जाण्यासाठी लुंबिनी वनातून जावे लागणार होते. तेथील मनोरम दृश्य पाहून तिला तिथे थोडा वेळ क्रिडाविहार करण्याची इच्छा झाली. महामाया पालखीतून उतरली आणि एका शाल वृक्षाखाली गेली. त्या शालवृक्षाच्या फांद्या वाऱ्याच्या झुळुकीने वर-खाली हेलावत असलेल्या पाहून महामायेला त्यापैकी एक फांदी हाताने धरावी असे वाटले.

सुदैवाने एक फांदी सहजगत्या तिला धरता येईल

एवढी खाली आली इतक्यात ती आपल्या पायच्या चवड्यावर उभी राहिली व तिने ती फांदी हाताने धरली. अशाप्रकारे हालल्यामुळे तिला प्रसुतीच्या वेदना होऊ लागल्या. शालवृक्षाची फांदी हातात धरली असताच उभ्यानेच तिने मुलाला जन्म दिला.

त्या मुलाचा जन्म ख्रिस्तपूर्व ५६३ व्या वर्षी वैशाख पौर्णिमेला झाला आणि हा बालक नंतर 'गौतम बुद्ध' या नावाने ओळखला जाऊ लागला. ज्यावेळी या बालकाचा जन्म झाला त्यावेळी असिन नावाचा एक महान तपस्वी ऋषी हिमालय पर्वतावर रहात होते. तेव्हा हे महान तपस्वी लहान बालकास पहायला आले. त्यांनी असे म्हणाले की, हा महापुरुष बत्तीस लक्षणांनी आणि ऐंशी शुभ चिन्हांनी युक्त होता. तपस्वीन या बालकास प्रदक्षिणा घालून वंदना केली. त्यांनी असे भाकीत केले की, "जर तो संसारी जीवनात राहिला तर चक्रवर्ती सम्राट होईल, पण जर गृहत्याग केला तर सम्यक सम्बुद्ध होईल."

पाचव्या दिवशी नामकरणविधी करण्यात आला. मुलाचे नाव 'सिद्धार्थ' ठेवण्यात आले. त्याचे गोत्रनाव 'गौतम' होते. मुलाच्या जन्माच्या आनंदोत्सव नामकरणविधी समारंभ चालू असतानाच महामाया एकाएकी आजारी पडली व ती मरण पावली. नंतर सिद्धार्थाला तिची मावशी 'गौमतीने' सांभाळले. म्हणून त्याचे नाव 'सिद्धार्थ गौतम' असे पडले. सिद्धार्थ जसाजसा मोठा होऊ लागला तसातसा तो अधिकच हुशार होऊ लागला. वयाच्या आठव्या वर्षी सिद्धार्थाच्या विद्याभ्यासास सुरुवात झाली. सब्बमित्त याच्या हाताखाली सिद्धार्थ गौतमाने तत्कालीन सर्व दर्शन शास्त्र आत्मसात करून घेतली.

सिद्धार्थ नेहमी एकांतात ध्यान करीत बसत असे. त्याने विद्या ग्रहण केल्या होत्या. तो सर्व नियम पाळत होता. सिद्धार्थ दयाशील वृत्तीचा होता. माणसाने माणसाची पिळवणूक करावी हे त्याला आवडत नसे. सिद्धार्थाला अज्ञान, अत्याचार बिलकूल मान्य नव्हता. तो नेहमी ज्याच्यावर अन्याय झाला आहे त्याला जीवन जगण्याची नवी वृत्ती सांगत असे. दंडपाणी नावाचा एक शाक्य होता. त्याची मुलगी यशोधरा ही सिद्धार्थाची पत्नी झाली. यशोधरेच्या वडिलांनी स्वयंवर आयोजित करण्यात आला. त्यामध्ये अनेक लोक आले, त्या सर्वांमध्ये यशोधरेने

सिद्धार्थाची निवड केली. या सर्व विवाहामध्ये यशोधरेच्या वडीलांची नामंजूरी होती. कारण सिद्धार्थ नेहमी साधुमुनींच्या सहवासात असतो, त्याला एकटे रहायला आवडते. तो एक यशस्वी गृहस्थ होऊ शकेल का? परंतु अखेरीस त्यांनी मान्यता दिली. यशोधरा आणि सिद्धार्थाचा विवाह वयाच्या सोळाव्या वर्षी झाला.

विवाह होऊन अनेक वर्षे लोटल्यावर यशोधरेला एक पुत्र झाला. त्याचे नाव राहूल असे ठेवण्यात आले, परंतु राजा सिद्धोदनाला एकच काळजी होती. ती म्हणजे असितमुनींनी केलेले भाकीत आपल्या पुत्राचा विवाह होऊन राजाला संतोष वाटे. ते भविष्य खरे होऊ नये यासाठी राजाने त्याला वेषयिक सुखविलासात गुंतवून ठेवण्याचा विचार केला. हा उद्देश दृष्टीपुढे ठेवून सिद्धोदनाने आपल्या पुत्राला राहण्यासाठी तीन महाल बांधून दिले. एक उन्हाळ्यात राहण्यासाठी, एक पावसाळ्यात राहण्यासाठी व एक हिवाळ्यात राहण्यासाठी. अशा प्रकारे राजा सिद्धोदन सिद्धार्थास संसारिक जीवनात अडकवून ठेवत होता.

शाक्यांचा एक संघ होता. वयाची वीस वर्षे झाल्यावर प्रत्येक शाक्य तरुणाला संघाची दीक्षा घ्यावी लागत असे व संघाचे सभासद व्हावे लागे. सिद्धार्थ गौतमाला वीस वर्षे पूर्ण झाले होते. संघाची दीक्षा घेऊन त्याचे सभासद होण्यास ते योग्य वय होते. म्हणून सिद्धार्थाला शाक्य संघाची दीक्षा देण्याच्या हेतूने शुभ्योदनने शाक्यांच्या पुरोहित संघाची सभा बोलविण्यास सांगितले. या सभेत सिद्धार्थाला सभासद करण्याचे ठरविण्यात आले. सिद्धार्थाला शाक्य संघाचा सभासद होऊन आठ वर्षे झाली होती. संघाचा एक तो एकनिष्ठ व बाणेदार सभासद होता. स्वतःच्या खाजगी कामात तो जेवढे लक्ष देत असे तेवढेच लक्ष तो संघाच्या कार्यात घालीत असे. जेव्हा सिद्धार्थ सभासद झाला तेव्हा एक घटना घडली, शाक्यांच्या राज्याच्या सीमेला लागून कोलीयांचे राज्य होते. रोहिणी नदीमुळे ही दोन्ही राज्ये विभागली गेली. रोहिणी नदीचे पाणी शाक्य आणि कोली हे दोघेही शेत कामासाठी वापरत असत. रोहिणी नदीचे पाणी कोणी किती घ्यावे याबद्दल नेहमी वाद व्हायचे. या दोघांमधील वादामुळे लोकांमध्ये असंतोष निर्माण झाला.

म्हणून शाक्यांच्या सेनापतीचे कोलीयांशी युद्ध करण्याचे ठरविले. परंतु या युद्धास सिद्धार्थाचा नकार होता,

कारण त्याला असे वाटत होते हे चूकीचे आहे. युद्ध हे कोणत्याही वादाचे उपाय नाही. या युद्धातून होणारी जीवनहानी सिद्धार्थाला माहित होती. म्हणून त्याने या युद्धाला नकार दिला. परंतु शाक्यांचा सेनापती सिद्धार्थाचे काहीही म्हणणे ऐकून घेत नव्हता.

म्हणून सिद्धार्थ गौतमाने हा संघ सोडण्याचा निर्णय घेतला. हे युद्ध सिद्धार्थाला मान्य नव्हते. म्हणून त्याने हा संघ सोडला. शाक्य संघ सोडल्यानंतर राजा सिद्धोदन खूप दुःखी झाला. कारण आपल्या मुलाचे युद्धातून पळ काढला असे त्याला वाटत होते. सिद्धार्थ गौतमाने यासर्व गोष्टीमधून मार्ग काढण्यासाठी त्याने परिवर्ज्या घ्यायचे ठरविले. परंतु यामध्ये ही सिद्धोदनाचा विरोध होता. पण या परिवर्ज्यासाठी यशोधरेची पूर्ण मान्यता होती. नंतर सिद्धार्थाला आपल्या मुलाचा, वडिलांचा, पत्नीचा निरोप घेऊन निघाला. सिद्धार्थाने भारध्वाजाच्या हस्ते परिवर्ज्या घेण्याचा विचार केला. त्यावेळी भारध्वाज हे कपिलवस्तूमध्येच होते. कपिलवस्तू सोडल्यावर मगध देशाची राजधानी राजगृह येथे जाण्याचा सिद्धार्थ गौतमाने विचार केला. राजा बिंबीसार हा तेथे राज्य करीत होता. मोठमोठे तत्वज्ञ आणि विचारवंत यांनी राजगृह हे आपले मुख्य निवासस्थान बनविले होते. राजगृहास आल्यावर पांडव टेकडीच्या पायथ्याशी एक जागा त्यांनी निवडली व तेथे तात्पुरती वस्ती करण्यासाठी एक लहानशी पर्णकुटी त्याने तयार केली. राजगृहापासून कपिलवस्तू पायवाटेने जवळ-जवळ ४०० मैल अंतरावर आहे. हा सर्व प्रवास गौतमाने पायी केला. इतर मार्गाचे अनुसरण करण्याच्या इच्छेने आलारकालाम यांची भेट घेण्यासाठी राजगृह सोडले. मार्गात त्याने मृग ऋषीचा आश्रम पाहिला व तो पाहण्याच्या इच्छेने त्याने आश्रमात प्रवेश केला. आश्रमवासियांच्या आदरसत्काराचा स्वीकार केल्यावर सिद्धार्थ गौतमाने आश्रमातील गुरुजनांना आदरपूर्वक वंदन केले. त्यानंतर तपश्चर्येचे तंत्र आत्मसात केलेल्या भृगुऋषीच्या गौतमाला तपश्चर्येचे निरनिराळे सर्व प्रकार व त्याची फले समजावून सांगितली.

भृगुऋषीचा आश्रम सोडल्यावर गौतम आलारकालाम मुनींचे वसतीस्थान शोधावयास निघाले. आलारकालाम त्यावेळी वैशालीत होते. गौतम तेथे गेला. वैशालीत पोहोचल्यावर तो त्यांच्या आश्रमात गेला. सिद्धार्थ गौतमाने आलारकालाम ऋषी

यांच्याकडून सांख्य तत्त्वज्ञान आत्मसात करून घेतलं. आपल्या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्यासाठी गौतम निरनिराळ्या मार्गांचे परीक्षण करित होते. आलारकालाम ध्यानमार्गावरील प्रभुत्वाबद्दल प्रसिद्ध होता. आलारकालामांच्या मार्गदर्शनाखाली त्यांना ध्यानमार्गांचे शिक्षण मिळाले. आलारकालामांनी ध्यानमार्गांचे तंत्र त्यांना शिकविले. त्याच्या एकूण सात सिद्धी होत्या. नंतर सिद्धाने वैराग्याची कसोटी घेऊन त्याचा त्याग केला. वैरागाचा त्याग केल्यानंतर सिद्धार्थ नव्या प्रकाशांसाठी चिंतन करू लागले.

सिद्धार्थ गौतम नव्या धर्माचा शोध घेत होते. सिद्धार्थाला ज्ञानप्राप्ती करून घेण्यासाठी चार आठवडे ध्यानमग्न रहावे लागले. ध्यान करण्यासाठी गौतम 'पिंपळ' वृक्षाखाली ध्यानस्त बसले होते. गौतमाने चार आठवडे कसल्याही प्रकारचे अन्न पाणी ग्रहण केले नव्हते म्हणून त्यांच्या शरीराचा फक्त सापळा दिसत होता. तेव्हा तिथे एक सुजाता नावाची मुलगी रहात होती. गौतमाने तिने आणलेली खीर ग्रहण केली आणि त्यांना ज्ञानप्राप्ती झाली. आणि ज्या पिंपळ वृक्षाखाली गौतमाला ज्ञानप्राप्तीनंतर हा धम्माचा उपदेश कोणाला द्यावा असा प्रश्न गौतमाच्या मनात आला. त्यांनी हा उपदेश उदकरामपुत्र आणि आलारकालाम यांना देण्याचे ठरविले, परंतु ते मरण पावले होते. त्यानंतर त्याने त्याचे पाच सहकारी पंचवर्गीय विचार केला. निरंजना नदीच्या काठी त्याने उग्र तपश्चर्या चालविली असताना ते त्याच्याबरोबर होते त्या पाच पंचवर्गीय ब्राम्हणांना धम्माचा उपदेश देण्याचा गौतमाने ठरविले. भगवंताना जेव्हा ज्ञानप्राप्ती झाली तेव्हापासून त्यांना 'गौतम बुद्ध' या नावाने ओळखले जात होते. गौतम बुद्ध जेथे पंचवर्गीय ब्राम्हण होते तेथे निघाले. ते ब्राम्हण सारनाथ येथे आहेत हे समजल्यानंतर बुद्ध सारनाथकडे निघाले. सारनाथ येथेच भगवंतांनी पहिले प्रवचन या पंचवर्गीय भगवंताना दिले.

या पंचवर्गीय ब्राम्हणांनी असे ठरविले होते की, या बुद्धांना वंदन करायचे नाही. पाय धुवायचे नाहीत, आसन द्यायचे नाही, हा श्रमण संपत्तीकडे झुकलेला आहे. परंतु गौतम बुद्ध जस-जसे पंचवर्गीय ब्राम्हणांच्या पुढे येऊ लागले तस-तसे त्यांचा तेजमय चेहरा पाहून ते मग्न झाले आणि याउलट त्यांनी बुद्धांना पाणी दिले. आसन टाकले, भगवंतांना वंदन केले. ज्ञानप्राप्ती झाली म्हणजे भगवंतांना दुःख मुक्तीचा मार्ग सापडला होता. भगवंतांनी या प्रवचनात सांगितले की,

अष्टांगीक मार्ग पंचशील, आर्यसत्य सांगितले आहेत. प्रत्येक गोष्टीला कारण असते. कारणाशिवाय काहीही घडत नाही. नंतर राजे-महाराजे, उपसक-उपासिका यांना धर्मउपदेश देत संपूर्ण भारत सिमालगतचे प्रदेश पायीच फिरले. आणि आपल्या धर्माचा उपदेश संपूर्ण जगभर पसरविला. भगवंतांनी आपले संपूर्ण जीवन सत्याच्या मार्गावर लावले. गौतम बुद्ध संपूर्ण भारत फिरून धर्माचा प्रसार केला. हा धम्म दुःख मुक्तीचा, समाधानाचा, सुखाचा आहे असे जगाला पटवून दिले. भगवंतांनी अनेक प्रवचनातून आपल्या धर्माचा प्रसार केला.

गौतम बुद्ध 'सम्यक सम्बुद्ध' या नावाने ओळखले जाऊ लागले. भगवंतांचे महापरिनिर्वाण 'कुसिनारा' येथे झाले. भगवंतांच्या अस्थिचे भाग करण्यात आले आणि त्या प्रत्येक भागावर स्तूप, स्तंभ उभारण्यात आले. भगवंतांच्या प्रत्येक वस्तूवर स्तूप बांधण्यात आले.

अशा प्रकारे गौतम बुद्धाचे सर्व जीवन लोकांच्या हितासाठी, सुखासाठी होते. त्यांनी या जगाला खूप मोठी देणगी दिली आहे. प्रत्येक व्यक्तीला त्याचे वृत्ती बदलण्यास मदत करतो धर्म.

भगवान बुद्ध आणि त्यांचे पहिले प्रवचन

✍ कु. मेघा कांबळे

बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

प्रस्तावना :

पाली धम्म ग्रंथातील वचन असे म्हणते की,
 “दिवा तपति आदिच्चो
 रत्ती आभाति चन्दिया
 सन्नद्धो खत्तियो तपति
 झायी तपति ब्राम्हणो
 अथ सब्बं अहो रत्ति
 बुद्धो तपति तेजसा”

याचा अर्थ असा होतो की, सूर्य केवळ दिवसाच प्रकाशतो. चंद्र केवळ रात्रीलाच प्रकाशतो आपली शस्त्रास्त्रे धारण केल्यावर क्षत्रिय तेजस्वी दिसतो. ब्राम्हण ध्यानस्थ असताना तेजोमय दिसतो. परंतु बुद्ध मात्र स्वयंतेजाने दिवस रात्र निरंतर प्रकाशित राहतो.

यात काही शंका नाही की बुद्ध भुवनप्रदीप होते

समस्त लोकांसाठी प्रकाशस्तंभ होते.

शाक्य लोकांची राजधानी 'कपिलवस्तुनगर' होते. सिद्धार्थाच्या आईचे नाव महामाया आणि पिताचे नाव शिद्धोदन होते. तसेच त्यांच्या मावशीचे नाव महामाया यांची बहिण महाप्रजापती गौतमी होते. सिद्धार्थ गौतम बुद्धांचा जन्म इ.स. पूर्व ५६३ नेपाळ जवळील 'लुम्बीनी' वनात झाला. त्यांच्या जन्मानंतर पाच दिवसाने त्यांच्या आईचे म्हणजेच महामाया हिचे निधन झाले. त्यांचे पालनपोषण मावशीने केले. म्हणून त्यांचे नाव गौतम ठेवण्यात आले. त्यांचे शिक्षण ८ व्या वर्षी सुरु झाले. सिद्धार्थाचा विवाह वयाच्या १६ व्या वर्षी झाला. त्यांच्या पत्नीचे नाव यशोधरा आणि मुलाचे नाव राहूल होते. सिद्धार्थ गौतमाने वयाच्या २९ व्या वर्षी गृहत्याग केला. कपिलवस्तु नगरहून ४०० मैल पायी प्रवास करून राजगीर येथे आले. वाटेत 'उदकरामपुत्र' यांच्याकडून ज्ञान घेतले. शेवटी 'उरुवेला' येथे नैरंजना नदीकिनारी पिंपळाच्या वृक्षाखाली ६ वर्षे तपश्चर्या केली. त्यांना वयाच्या ३५ व्या वर्षी पिंपळ बोधी वृक्षाखाली ज्ञानाची प्राप्ती झाली. सिद्धार्थ गौतम नंतर सम्यक समबुद्ध झाले. त्यांनी आपल्या धम्माचा उपदेश देण्याच्या निर्णय घेतला. भारत व सिमालगतगच्या प्रदेशात पायी प्रवास करून ४५ वर्षे बुद्धांनी धम्म प्रसार केला. बुद्धांचे प्रमुख चार स्थळे म्हणजेच लुम्बीनी, कुशितारा, सारनाथ व बोधगया. बुद्ध म्हणतात की, 'जीवनाचे दोन ध्रुव आहेत. एक जीवन भोगविलासाचे जीवन आणि दुसरे काया क्लेशाचे जीवन'

भगवान बुद्धांनी आपले पहिले प्रवचन 'सारनाथ' येथे पंचवर्गीय ब्राम्हणाला दिले. भगवान बुद्धांचे सारनाथ येथे आगमन झाल्यानंतर पंचवर्गीय भिक्षुंनी भगवंताला दूरवरूनच येताना पाहिले. त्यांनी भगवान बुद्धांना पाहिल्यानंतर विचार केला की, त्यांना आपण नीट बोलायचे नाही, त्यांना पाणी द्यायचे नाही, पण जस-जसे भगवान बुद्ध पंचवर्गीय भिक्षुंच्या जवळ आले. तस-तसे त्यांनी आपल्या निर्णयापासून ढासाळले आणि भगवान बुद्धांना बसण्यासाठी आसन अंतरले. पाय धुण्यासाठी पाणी दिले. नंतर भगवान बुद्धांना अभिवादन करून एका बाजूला बसले व एका बाजूला बसलेल्या बुद्धांना पंचवर्गीय ब्राम्हण म्हणतात की, "अजूनही त्यांचा संन्यस्त जीवनावर, तपश्चर्येवर विश्वास आहे काय?" तेव्हा बुद्धांनी नकारार्थी उत्तर देतात. बुद्ध म्हणतात की, या जीवनाचे दोन

ध्रुव आहेत, एक जीवन म्हणजेच भोगविलासाचे जीवन आणि दुसरे जीवन म्हणजे काया क्लेशाचे जीवन, एक म्हणतो खाऊ, पिऊ आणि मजा करूया, कारण उद्या आपण सर्व मरणार आहोत. दुसरा म्हणतो की, वासनांचा अंत करा, कारण वासना पुनर्जन्माचे निमित्त आहेत. बुद्धाने जीवनाचे दोन्ही मार्ग नाकारले. कारण त्यांच्या मते दोन मार्ग मनुष्य जीवनाला अयोग्य आहेत.

मध्यममार्गावर त्याचा विश्वास होता हा मध्यममार्ग भोगविलासाचा नाही किंवा काया क्लेशाचाही नाही. बुद्ध पारिव्राजकांना म्हणाले, "जोपर्यंत तुमचे चित्त क्रियाशील आहे, चित्तात पार्थिव किंवा स्वर्गीय भोगाची तृष्णा जिवंत आहे तोपर्यंत हे सारे कायाक्लेश व्यर्थ नाहीत काय? मला प्रश्नाचे उत्तर द्या, तेव्हा पंचवर्गीय ब्राम्हण उत्तरले की, सत्य आहे. तुम्ही कायाक्लेशाच्या मार्गाने कामाग्नी तृष्णा शांत करू शकला नाही तर कायाक्लेशाचे दरिद्री जीवन म्हणून तुमची मुक्ती कशी शक्य आहे" जेव्हा तुम्ही स्वतःवर विजय प्राप्त कराल तेव्हाच तृष्णेपासून तुमची मुक्ती होईल, तेव्हाच तुम्ही भोगविलासाची कामना करणार नाही. तुमच्या स्वाभाविक इच्छांची पूर्ती तुमच्या चित्तात विकार उत्पन्न करणार नाही. म्हणूनच आपल्या देहधर्मानुसार आपण अन्न आणि जल ग्रहण करणे योग्य आहे. दोन ध्रुवावर असलेल्या या दोन जीवनप्रणालीचे अनुकरण कदापिही करू नये. ज्यांचे आकर्षण कामभोगाची तृष्णा आहे, अशा वस्तूंच्या माध्यमाने तृप्ती प्राप्त करण्याचे प्रयास हे हीन प्रयास होते. ते अकुशल आहेत. ते हानीकारक आहे. दुसरीकडे तपश्चर्या अथवा कायाक्लेश ही जीवन प्रणालीही कष्टपद आहे. अकुशल आहे, हानीकारक आहे. या दोन्ही ध्रुवांच्यामध्ये एक जीवनाचा मार्ग आहे, मध्यम मार्ग आहे. तुम्ही हे जाणून घ्यावे की, मी या मध्यम मार्गाचाच उपदेशक आहे, हे ऐकून पंचवर्गीय ब्राम्हण अस्वस्थ झाले व त्यांनी म्हटले की, तुम्ही आम्हाला सोडल्यानंतर आपण काय करीत होता ते आम्हाला सांगावे तेव्हा बुद्ध कथन करतात की, माझा मार्ग हा धम्माचा मार्ग आहे. या धम्ममार्गाचे ईश्वर आणि आत्मा यांच्याशी काहीही देणे घेणे नाही. मृत्यूनंतरच्या जीवनाशी या धम्माला काहीही कर्तव्य नाही. या धम्माचा केंद्रबिंदू मनुष्य आहे. या पृथ्वीवर जिवंतपणी माणसामाणसांतील संबंध हा या धम्माचा दुःख नाशाचा मार्ग

दाखविणे हीच या धम्माची आधारशिला आहे. हाच या धम्माचा पाया आहे. हाच धम्माचा एकमेव तर्कसंगत आधार होय. जो धर्म या बाबींना मान्यता देत नाही तो धर्म धर्मच नव्हे. प्रत्येकाने त्याच्या धम्मानुसार आचरण केले तर दुःखाचा निश्चितच नाश होईल. त्यानंतर बुद्धांनी पंचवर्गीय ब्राम्हणाला विशुद्धी मार्ग सांगितले.

विशुद्धीमार्ग :

एखाद्याला पुण्यवान व्हावयाचे असेल तर त्याने काही तत्वांना जीवनाची तत्वे म्हणून स्वीकारली पाहिजे. तथागत म्हणतात की, पावन पथाच्या मान्यतेनुसार जीवनाची पुढील तत्वे आहेत:

१. कोणालाही दुःख न देणे, हिंसा न करणे.
२. चोरी न करणे, दुसऱ्याच्या संपत्तीवर आपला हक्क न सांगणे.
३. व्याभिचार न करणे.
४. असत्य कथन न करणे.
५. मादक द्रव्यांचे सेवन न करणे.

या तत्वांना मान्यता देणे प्रत्येक माणसाचे कर्तव्य आहे. जीवनात आपण केलेले कर्म तपासून पाहण्यासाठी प्रत्येक माणसाच्या जीवनात काही मानदंड असणे आवश्यक आहे. तथागत म्हणतात की, माझ्या धम्मानुसार हे पाच शील जीवनात भल्या वाईटाचे मानदंड आहे.

“माणसाच्या जीवनाच्या नियमाचे काही मानदंड असणे आणि नसणे यात हे अंतर आहे. माणसाचे पतित होणे फारसे हानिकारक नाही. पण माणसाच्या जीवनाचे कोणतेही मानदंड नसणे हे अधिक हानीकारक आहे.

त्यानंतर बुद्धांनी अष्टांगीक मार्ग कथन केले. अष्टांगीक मार्ग किंवा सदाचाराचा मार्ग :

१. सम्यक दृष्टी :

बुद्ध म्हणतात की, सर्वात प्रथम सम्यक दृष्टी म्हणजे, योग्य-अयोग्य समजण्याची दृष्टी, मुक्त विचार, मुक्त चिंतन, मुक्त चित्त तसेच सम्यक दृष्टी म्हणजे मिथ्या विश्वासापासून मुक्ती. म्हणजेच खरे राहणे.

२. सम्यक संकल्प :

सम्यक संकल्प म्हणजे योग्य असा संकल्प, निश्चय प्रत्येक माणसाचे काही जीवित ध्येय असते जीवित कार्य

असते, आकांक्षा असतात, अपेक्षा असतात याच्यातूनच सम्यक संकल्प तयार होतो.

३. सम्यक वाचा :

सम्यक वाचा म्हणजे योग्य अशी वाचा होय. सत्यच कथन करणे, असत्य कथन न करणे, दुसऱ्याप्रती अभद्र कथन न करणे, दुसऱ्याची निंदा न करणे, दुस-याप्रती अशब्द कथन न करणे, दुसऱ्याप्रती विनम्र कथन करणे

४. सम्यक कर्म :

सम्यक कर्म म्हणजे योग्य असे कर्म होय. सम्यक कर्मात योग्य आचरणाची शिक्षा देतो. जेव्हा माणूस कोणतेही कर्म या नियमांशी सामंजस्य साधून करतो तेव्हा ते कर्म सम्यक कर्मांशी सुसंगत आहे असे समजावे.

५. सम्यक आजीविका :

सम्यक आजीविका म्हणजे योग्य अशी आजीविका होय. माणसाला आपली आजीविका अर्जित करावीच लागते. ही आजीविका अर्जित करण्याचे अनेक मार्ग आहेत. काही हीन आहेत, काही श्रेष्ठ आहेत. याला आजीविका म्हणतात.

६. सम्यक व्यायाम :

सम्यक व्यायाम म्हणजे आपले ध्येय, संकल्प साध्य करण्याचे योग्य असे प्रयत्न होय. अविद्या नष्ट करण्याच्या प्राथमिक प्रयत्न होय. अविद्या नष्ट करणे या दुःखदायक कारागृहातून बाहेर जाण्याच्या दारापर्यंत पोहोचून पुढे मार्ग मोकळा करणे.

७. सम्यक स्मृती :

सम्यक स्मृतीचा अर्थ विचारप्रवणता आणि चित्ताची एकाग्रता याचा अर्थ चित्ताची निरंतर जागृतता चित्ताने अकुशल वासनावर निरंतर दृष्टी ठेवणे यालाच सम्यक स्मृती म्हणतात.

८. सम्यक समाधी :

सम्यक समाधी म्हणजे चित्ताची एकाग्रता समाधीतून आत्मप्रेरित ध्यानावस्था प्राप्त होते यात काही शंका नाही.

त्यानंतर बुद्धांनी पंचवर्गीय ब्राम्हणाला शीलमार्ग कथन केले.

शीलमार्ग :

१. शील :

शील म्हणजे नैतिक प्रवृत्ती. ही प्रवृत्ती अकुशल कर्म न करण्याची आणि कुशल कर्म करण्याची प्रेरणा देते. प्रवृत्तीमुळे

अकुशल कर्माची लज्जा वाढते. शील म्हणजेच पापभीरुता

२. नैष्काम्य :

‘नैष्काम्य म्हणजे संसारिक कामवासनांचा त्याग.’

३. दान :

दान म्हणजे सम्यक श्रम आपल्या सर्व सामर्थ्यानिशी आपले नियोजित कर्म करणे हा त्याग करताना मोबदल्यात कशाचीही अपेक्षा करू नये.

४. वीर्य :

वीर्य म्हणजे सम्यक श्रम आपल्या सर्व सामर्थ्यानिशी आपले नियोजित कर्म करणे. या कर्मापासून मागे फिरण्याचा विचारही न करणे.

५. शांती :

शांती म्हणजे श्रमशीलता घृणेला घृणेचे प्रत्युत्तर न देणे हे सार घृणेवर श्रमशीलतेने विजय संपादणे म्हणजेच शांती.

६. सत्य :

सत्य म्हणजे मिथ्याकथन न करणे. मानवाने कधीही मिथ्याकथन करू नये. त्याचे कथन सत्याशिवाय अन्य काहीही असू नये.

७. अधिष्ठान :

“अधिष्ठान म्हणजे आपल्या उद्देशाकरीता दृढ संकल्प”

८. करुणा :

“करुणा म्हणजे मनुष्यमात्रापती प्रेमपूर्वक दया करा.”

९. मैत्री :

“मैत्री म्हणजे भ्रातृत्वाचा विस्तार सर्व मनुष्यमात्रापर्यंत करणे. फक्त मित्राप्रतीच नव्हे तर वैयाप्रतीही भ्रातृभाव म्हणजे मैत्री फक्त मनुष्यमात्राप्रतीच नव्हे तर सर्व प्राणिमात्राप्रती भ्रातृभाव म्हणजे मैत्री.”

१०. उपेक्षा :

उपेक्षा म्हणजे अनासक्ती, अनासक्ती उदासीनतेपेक्षा भिन्न आहे. ही चित्ताची अशी अवस्था आहे की ज्यात प्रिय अप्रिय काहीही नसते.

अशाप्रकारे भगवान बुद्धांनी पंचवर्गीय भिक्षूंना त्यांचे पहिले प्रवचन सारनाथ येथे हे प्रवचन ऐकून पंचवर्गीय भिक्षू बुद्धांना शरण केले. ते सुद्धा भिक्षू झाले.

‘आर्य अष्टांगीक मार्ग’

✍ कु. दिपाली खरोसे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

पाली साहित्यामध्ये भगवान बुद्धांनी महत्वाच्या आणि उच्च अशा मार्गाचे उच्चारण केले आहे. त्यापैकीच आर्य अष्टांगीक मार्ग हे एक आहेत. या मार्गाचा उपदेश भगवान बुद्धानेच सर्वांना दिला. आर्य अष्टांगीक मार्गाच्या याला दुःख नाशक किंवा मध्यम मार्ग असेही म्हणतात. आणि पालीमध्ये ‘अरिय अट्ठंगिको मग्गो’ असे म्हणतात. हा मार्ग आठ अंगांनी युक्त आहे. या आठ तत्वांचे आचरण केल्याने तृष्णा कायमची नष्ट होते.

१. सम्यक दृष्टी :

या मानवी समाजामध्ये जे जे काही घडते ते ते कितपत योग्य आणि कितपत अयोग्य हे समजण्याची दृष्टी म्हणजेच ‘सम्यक दृष्टी’ होय. आपल्या भोवती असलेल्या समाजामध्ये तसेच आपल्या जीवनामध्ये आपण ज्या-ज्या घडामोडी करतो त्यापैकी कोणकोणत्या बाबी ह्या योग्य, न्याय, रास्त तसेच सत्य आहेत त्या कितपत सत्य आहेत आणि कितपत असत्य आहेत हे बुद्धीच्या कसोटीवर विज्ञाननिष्ठ तपासून घेणे म्हणजे सम्यक दृष्टी होय.

जसे-जसे आपण या मार्गाचा अवलंब आपल्या जीवनामध्ये करतो तसतशी आपली तृष्णा लोप पावते तृष्णेचा अंत होतो.

२. सम्यक वाचा :

सम्यक वाचा म्हणजे काय? तर सम्यक वाचा म्हणजे योग्य वाणी. आपली वाचा ही इतरांसाठी तसेच आपल्यासाठी देखील योग्य न्याय, रास्त तसेच गोड व मधुर असावी. आपले बोलणे किंवा संभाषण लोकांना प्रभावी करणारे असावे व्यर्थ बडबड नसावी. कधी इतरांवर क्रोध करू नये. आपल्या वाणीच्या माध्यमातून इतरांच्या भावना दुखणार नाहीत अशी आपली वाचा असावी. आपल्या वाणीला ऐकून इतरांना आपल्याशी संवाद करण्याची आवड निर्माण व्हावी अशी आपली वाचा असावी. सम्यक वाचा नसल्यामुळे दुःख निर्माण होते. दुःखापासून मुक्त होण्यासाठी या बाबींचे पालन करायला हवं अशा प्रकारे आपली वाचा असावी.

३. सम्यक कर्मात :

सम्यक कर्मात म्हणजे योग्य असे कर्म होय. यात अगोदर कर्माचे दोन प्रकार पडतात. कुशल कर्म व अकुशल कर्म. म्हणजेच चांगले आणि वाईट कर्म. उदा. पुण्य म्हणजे कुशल कर्म आणि पाप म्हणजे अकुशल कर्म होय.

आपल्या कर्मावरच आपले भावी जीवन अवलंबून आहे. आता खाली तीन प्रकारचे कर्म आहेत आणि ते म्हणजे कायिक कर्म, वाचिक कर्म आणि मानसिक कर्म. आपण यांच्या माध्यमातून दुःख नाशाचा मार्ग निर्माण करू शकतो. प्रत्येक व्यक्ती हा आपल्या कर्मानेच जाणला जातो. मग ते कर्म चांगले असो वा वाईट असो तर चांगले कर्म केले तर व्यक्ती यशस्वी होतो व त्याच्या दुःखाचा नाश होतो.

४. सम्यक संकल्प :

सम्यक संकल्प म्हणजे योग्य संकल्प, योग्य असा निश्चय, दंड निश्चित भगवंत म्हणतात की, जे लोक ध्येय ठरवतात व संकल्प करतात तेच जीवनात यशस्वी होतात. म्हणजेच नुसता संकल्प करून चालणार नाही. तर त्याचप्रमाणे कृतीदेखील केलीच पाहिजे. आणि जे लोक संकल्प करून त्याला कृतीत उतरवतात आणि आपल्या जीवनात यशस्वी होतात.

त्यामुळे जे व्यक्ती संकल्प करतात त्याला कृतीत आणतात फक्त तेच व्यक्ति आपल्या दुःखाचा नाश करतात.

५. सम्यक आजीविका :

सम्यक आजीविका म्हणजे उपजीविकेचे योग्य साधन होय. आपले उपजीविकेचे साधन हे योग्य, न्यायशस्त असले पाहिजे. म्हणजेच आपला व्यवसाय हा प्राणी मात्रांवर हिंसा करणारा नसावा. त्याचप्रमाणे एखाद्याच्या जीवास धोका असेल असा विषयाचा व्यवसाय न्हास, हिंसा करणारा नसावा. एखाद्याच्या घरात आपल्यामुळे होणारा वाद म्हणजेच मद्य पिवून व्यक्ति घरात वाद करतो अशा मादक पेयाचा व्यापार आपण करू नये. तसेच वेशा व्यवसाय करू नयेत. आपला व्यापार, आपली नौकरी, कामधंदा याचा योग्य प्रकारे वापर करावा.

६. सम्यक व्यायाम :

सम्यक व्यायाम म्हणजे सकाळी-सकाळी मैदानावर केलेली कसरत नव्हे, तर सम्यक व्यायाम म्हणजे आपले ध्येय

उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी योग्य असे केलेले प्रयत्न. सम्यक व्यायाम यामध्ये आपण यशस्वी होण्यासाठी व आपले ध्येय साध्य करण्यासाठी केलेले प्रयत्न याबद्दल महत्त्व सांगितले आहे.

उदा. एखादा विद्यार्थी आपल्या परीक्षेत उत्तम गुण मिळवण्यासाठी जसे रात्रंदिवस कष्ट करतो तसेच आपण आपले ध्येय साध्य करण्यासाठी योग्य ते प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे आपले दुःख नष्ट होते.

७. सम्यक स्मृती :

सम्यक स्मृती म्हणजे योग्य अशी स्मरणशक्ती होय आपण ज्या आठवणी साठवून ठेवतो त्या योग्य असाव्यात आपण आपल्या स्मृतीमध्ये म्हणजे आपल्या आठवणीमध्ये चांगली गोष्ट ठेवण्यात आपली स्मरण शक्ती ही चांगली तसेच योग्य असते.

ज्याप्रमाणे आपले प्रयत्न हे चांगले असतात त्याचप्रमाणे आपली स्मरणशक्ती देखील चांगली असणे तेवढेच गरजेचे आहे. आपली स्मरणशक्ती आपली स्मृती योग्य असेल तर आपण यशस्वी होवू शकतो आणि आपल्या दुःखाचा नाश करू शकतो.

८. सम्यक समाधी :

आर्य अष्टांगीक मार्गातील सर्वात शेवटचा आणि उपयुक्त असा मार्ग म्हणजे सम्यक समाधी आहे. सम्यक समाधी म्हणजे काय? तर आपल्या चित्तांची एकाग्रता होय. ध्यान, साधना ध्यान भावना आणि विपस्सना असली पाहिजे. प्रत्येकाला आपल्या मनाचा स्वभाव तर माहितच आहे की, आपले मन हे चंचल आहे. ते कधीच एकाग्र नसते तर आपण ठरवले तर ते एकाग्र होवू शकते.

आपले मन हे आपल्या ताब्यात असले पाहिजे. ते चंचल नसले पाहिजे. जेव्हा आपल्या जीवनातील एखादा महत्वाचा निर्णय घेणार असतो तेव्हा आपल्या मनावर ताबा ठेवून अचूक निर्णय आपण घेतला पाहिजे. आपल्या योग्य निर्णयामुळे आपल्या भावी जीवनात आपले जीवन हे सुखकर व चांगले होऊ शकते व दुःखाचा नाश होवू शकतो. भगवंतानी हा जो मार्ग सांगितला आहे म्हणजे तो आर्य अष्टांगीक मार्ग त्यातून ते आपल्या जीवनाचा याचा कसा उपयोग होतो आणि आपले भावी जीवन कसे सुधारेल याबद्दल सांगतात. मानवी

जीवनात प्रत्येकाला दुःख नकोसे वाटते आणि म्हणून मानवी दुःखाचा नाश करण्यासाठी भगवंतांनी हा आर्य अष्टांगीक मार्ग सांगितला आहे. हा मार्ग मानवी कल्याणासाठी तसेच त्याच्या सुखासाठी उपयुक्त आहे.

जर आपण हा मार्ग अवलंबला तर जीवनामध्ये दुःख राहणार नाही व मानव यशस्वी होऊ शकेल.

देशप्रेमी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

✍ कु.प्राची बेलगावकर
बी.ए. तृतीय वर्ष

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे सामाजिक क्रांतीप्रवाहाचे कृतीशील नेते व विचारवंत होते. विसाव्या शतकातील महान विचारवंत, प्रकांड कायदेपंडीत, थोर समाजसेवक, दूरदर्शी राजकारणी म्हणून ते ओळखले जातात. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जीवनकार्य अलौकिक व अनन्यसाधारण असून, आधुनिक भारताच्या जडणघडणीत त्यांचे योगदान खूप मोठे आहे. भारतातील दीन-दलित व अस्पृश्यांच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक तसेच राजकीय जीवनात परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी सामाजिक संबंधाची पुनर्रचना मानवी मुल्यांच्या अनुषंगाने करण्यात, कोट्यावधी दलित जनतेच्या मनात स्वाभिमान जागृत करण्यात व शतकानुशतके उपेक्षित असणाऱ्या समाजात वैचारिक क्रांती घडवून आणण्याचे श्रेय डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांकडेच जाते. उत्तम प्रशासक, थोर बुद्धिवादी व सिद्ध हस्तलेखक, कुशल संघटक, ग्रंथकार, दलितांचे महान नेते, भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार तसेच सामाजिक विज्ञानाच्या प्रमुख ज्ञानशाखातील तत्त्वचिंतक अशा विविध क्षेत्रांतील त्यांचे स्थान वैशिष्ट्यपूर्ण असून त्यांनी केलेले समाजकारण, राजकारण, अर्थकारण, शिक्षण, राज्यघटना या विषयावरील मूलगामी चिंतन, विश्लेषण व कार्य भारतीयांना प्रेरक व मार्गदर्शक आहे.

अशा या महान भारतरत्नाचा जन्म मालोजी सकपाळांचा मुलगा रामजी सकपाळ व सुनबाई भिमाई हिच्या पोटी १४ एप्रिल १८९१ रोजी मध्यप्रदेशातील 'महू' या गावी झाला. 'आनंदराव' हे भिमरावांचे भाऊ होते. डॉ. बाबासाहेबांचे

मूळ नाव भिमराव होते. तर आडनाव सकपाळ. नंतर आंबेडकरांच्या गुरुजींनी भिमराव आंबावडेला आंबेडकर हे नाव दिले. डॉ. आंबेडकरांचे मूळ गाव महाराष्ट्रातील रत्नागिरी जिल्ह्यातील 'अंबावडे' हे होते. गावावरून त्यांना अंबावडे आडनाव पडले होते. त्यांच्या आई भीमाबाई ह्या आंबेडकर लहान असतानाच घशाच्या विकाराने मृत्यू पावल्या होत्या. त्यांचा सांभाळ रामजी सुभेदार व आत्या मीराबाई यांनी केला होता.

डॉ. आंबेडकर लहानपणी अतिशय हुशार व कुशाग्र बुद्धीचे होते. त्यांचे वडील त्यांना नेहमी सांगत "भिवा तू सावलीतले काम करायला शीक ! आपण दलित असलो म्हणून भिण्याचे काही कारण नाही. तू खूप शीक आणि मोठा हो." मात्र बालवयातच त्यांना खूप मानहानी झाली. ते दुकानात कपडे घ्यायला गेले तर दुकानदार लांबून कपडे टाकत होते. एक वेळेस ते बैलगाडीतून प्रवास करत असताना अस्पृश्य म्हणून त्यांना बैलगाडीतून फेकून दिले गेले. न्हावी म्हशी भादरत पण अस्पृश्यांचे केस कापत नसत. अशा वेळी त्यांची आत्या मीराबाई घरी आंबेडकरांचे केस कापत. एवढेच नव्हे तर शाळेत पाणी पिण्यासाठी चपराश्यांकडूनही मिळणे कठीण होते. तिथल्या शिक्षकांनी म्हटले की, 'मी महारांच्या मुलांना संस्कृत शिकवणार नाही.' अगोदरच्या काळी मुले आपली डबबे फळ्याजवळ ठेवत असत, सरांनी जर गणित करायला दिले तर ते संपूर्ण वर्गात आंबेडकरांनाच येत असायचे. शिक्षकांनी ते गणित आंबेडकरांना फळ्यावर सर्वांना सोडवून दाखव म्हणताच वर्गातील सर्व मुलांचा गोंधळ उडायचा. सर्व मुले पटापट उठून आपली फळ्याजवळ ठेवलेली डबबे आणायचे. काहीवेळा तर आंबेडकरांना चक्क वर्गाच्या बाहेर बसून शिक्षण घ्यावे लागले. त्यांना शिक्षण घेत असताना अनेक प्रकारच्या विषमतेला सामोरे जावे लागले. मात्र त्यांनी त्या विषमतेला न डगमगता शिक्षण घेतले. आणि आजपर्यंतच्या इतिहासात त्यांच्याएवढे शिक्षण कोणीच घेवू शकले नाही. आंबेडकरांनी जो अभ्यासक्रम शिकायला ८ वर्षे लागतात तो अभ्यासक्रम २ ते ३ वर्षात शिकून पूर्ण केला. त्यांनी एम.ए. पीएच.डी., एम.एस्सी, डी.एस्सी., डी.लिट., एल.एल.डी., बॅरिस्टर अँट लॉ एवढे शिक्षण घेतले. आणि आपल्या शिक्षणाचा उपयोग आपल्या समाजबांधवासाठी व देश हितासाठी केला.

- त्यांचे कार्य सांगत असताना खरंतर शब्दही कमी - १९२४ : बहिष्कृत भारत वृत्तपत्र सुरु केले.
- पडतात. त्यांनी भारताला अमूल्य अशी देणगी दिली, ती - १८ फेब्रुवारी १९२७ : मुंबई विधीमंडळातील सदस्य म्हणून शपथविधी
- म्हणजे 'संविधान'. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मसुदा समितीचे - २० मार्च १९२७ : महाडच्या चवदार तळ्यावर पाण्यासाठी सत्याग्रह केला.
- अध्यक्ष होते. त्यांनी २ वर्षे ११ महिने १८ दिवस अथक - ४ सप्टेंबर १९२७ : समाज समता संघाची स्थापना मुंबईत केली.
- परिश्रम घेवून भारताची राज्यघटना तयार केली. म्हणून त्यांना - २५ डिसेंबर १९२७ : महाडच्या सत्याग्रह परिषदेत मनुस्मृतीचे जाहीर दहन केले.
- भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार असे संबोधले जाते. एवढे - २९ जून १९२८ : समता पाक्षिक सुरु केले.
- अथक प्रयत्न करून, मेहनत घेऊन डॉ. आंबेडकरांनी त्या - ०२ मार्च १९३० : नाशिक येथे काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह केला.
- राज्यघटनेखाली आपले नावही लिहीले नाही. एवढे ते महान - २४ नोव्हेंबर १९३० : जनता पाक्षिकाचा पहिला अंक प्रकाशित केला.
- व त्यागी होते. त्यांचा जीवनपट पुढीलप्रमाणे सांगता येईल.
- १४ एप्रिल १८९१ : मध्यप्रदेशातील महु या गावी जन्म
- ०७ नोव्हेंबर १९०० : सरकारी सातारा हायस्कूल (आताचे प्रतापसिंग हायस्कूल येथे इंग्रजी पहिलीत प्रवेश.)
- १९०४ : मराठा हायस्कूलमध्ये प्रवेश
- १९०७ : मॅट्रिक उत्तीर्ण
- १९०७ : रमाबाई यांच्याशी विवाह
- १९०८ : एलफिन्स्टन कॉलेजमध्ये प्रिन्सीपलसच्या वर्गात प्रवेश
- १९१३ : पार्शियन व इंग्रजी भाषेत बी.ए. उत्तीर्ण
- २ जून १९१५ : कोलंबिया विद्यापीठाची एम.ए. ची परीक्षा उत्तीर्ण
- १९१६ : लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमीत एम.एस्सी. साठी प्रवेश
- १९१७ : बडोदा संस्थानातील नोकरीचा राजीनामा दिला.
- १९१८ : सिडनेहॅम कॉलेजमध्ये अर्थशास्त्र विषयाचे प्राध्यापक म्हणून नेमणूक.
- १९२० : सिडनेहॅम कॉलेजमधील नोकरीचा राजीनामा दिला.
- ३१ जानेवारी १९१९ : मुकनायक पाक्षिक सुरु केले.
- १९२१ : एम.एस्सी. उत्तीर्ण
- २८ जून १९२२ : बार-अॅट-लॉ ही उपाधी घेतली.
- ०५ जुलै १९२३ : वकिलीचा व्यवसाय सुरु केला.
- २० जुलै १९२४ : मुंबईत बहिष्कृत हितकारिणी सभेची स्थापना केली.
- २४ सप्टेंबर १९३२ : पुणे करारावर स्वाक्षरी केली.
- १९३३ : मुंबई विद्यापीठाच्या कला आणि कायदा शाखेचे फेलो होण्याचा सन्मान मिळाला.
- ०१ जून १९३५ : मुंबईच्या शासकीय विधीमहाविद्यालयाच्या प्राचार्यपदी नियुक्ती
- १४ ऑक्टोबर १९३५ : धर्मातराची घोषणा केली.
- १५ ऑगस्ट १९३६ : स्वातंत्र्य मजूर पक्षाची स्थापना केली.
- १९३९ : आंबेडकर व पंडित नेहरु यांची पहिली भेट
- २८ डिसेंबर १९४० : 'थॉट्स ऑन पाकिस्तान' हा ग्रंथ प्रकाशित केला.
- २७ जुलै १९४२ : भारताचे मजूर मंत्री म्हणून काम पाहण्यास सुरुवात
- ०८ जुलै १९४५ : मुंबईत 'पीपल्स एज्युकेशन सोसायटी'ची स्थापना केली.
- २० जून १९४६ : सिद्धार्थ महाविद्यालय सुरु
- ३० ऑगस्ट १९४६ : घटना समितीत मसुदा समितीचे

- अध्यक्ष
- ०८ मे १९५० : स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री म्हणून शपथ.
 - ०५ फेब्रुवारी १९५१ : लोकसभेत हिंदू कोड बिल मांडले.
 - २८ सप्टेंबर १९५१ : मंत्रीपदाचा राजीनामा दिला.
 - ०८ मार्च १९५२ : राज्यसभेवर नेमणूक झाली.
 - ०५ जून १९५२ : एल.एल.डी. पदवी घेतली.
 - १२ जानेवारी १९५३ : उस्मानिया विद्यापीठाची डी.लिट. उपाधी प्रदान केली.
 - ०१ डिसेंबर १९५४ : रंगून (ब्रम्हदेश) येथे भरलेल्या तिसऱ्या जागतिक बौद्ध परिषदेत भाग घेतला.
 - ०४ मे १९५५ : दि बुद्धिस्ट सोसायटी ऑफ इंडिया या संस्थेची स्थापना केली.
 - ०४ फेब्रुवारी १९५६ : जनता पत्राचे नाव बदलून प्रबुद्ध भारत ठेवले.
 - १४ ऑक्टोबर १९५६ : महस्थवीर चंद्रमणी यांच्याकडून नागपूर येथे बौद्ध धर्माची दीक्षा घेतली.
 - ०६ डिसेंबर १९५६ : दिल्लीमध्ये निवासस्थानी महापरिनिर्वाण झाले.
 - ०७ डिसेंबर १९५६ : पुत्र यशवंत ह्याच्या हस्ते दादर येथे अंत्यसंस्कार झाले.
 - १४ एप्रिल १९९० : 'भारतरत्न' या सर्वोच्च नागरी पुरस्काराने त्यांना सन्मानित केले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे ग्रंथ :

१. १९१७ : Cost in India
२. १९१७ : The Problem of the Rupee
३. १९४० : Thoughts on Pakistan
४. १९४० : History of Indian Currency and Banking
५. १९४५ : What Congress and Gandhi have done to the untouchables.
६. १९४६ : Who were the Shudras?
७. १९४७ : States and Minorities.
८. १९४८ : The Untouchables
९. १९४८ : The Buddha and his Dhamma

: The Riddles in Hinduism

: Buddha and Karl Marx

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची दलित चळवळ :

१. महाडच्या चवदार तळ्याचा सत्याग्रह :

अस्पृश्य लोकांत जनजागृती घडवून आणण्यासाठी तसेच त्यांना संघटित करण्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महाड येथील चवदार तळ्याचा प्रश्न हाती घेतला. कारण असे अनेक सार्वजनिक पाणवटे होते की, जेथे अस्पृश्यांना पाणी भरू दिले जात नव्हते. हीच परिस्थिती महाड येथील चवदार तळ्याचे पाणी पशु, पक्षी, जनावरे, मुसलमान वगैरे परधर्मीय लोक पित असत. मात्र अस्पृश्यांना तेथील पाणी पिण्यास परवानगी नव्हती. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व त्यांच्या अनुयायांनी २० मार्च १९२७ रोजी चवदार तळ्याचे ओंजळभर पाणी पिऊन सत्याग्रह केला आणि जनआंदोलन केले. या सत्याग्रहाच्या माध्यमातून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी "कित्येक शतकापासून आम्हावर अन्याय होत आहे. तो सर्वांनी दूर केला पाहिजे. अस्पृश्यांना माणसासारखे वागविले पाहिजे." हा विचार दलितांच्या मनावर रुजविला आणि यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण केला.

२० मार्च १९२७ रोजी जेथे - जवळकर यांनी भाषण केले. त्या भाषणात जवळकर म्हणाले, "तुमचे पुढारी बॅरिस्टर आंबेडकरांसारखा मनुष्य नाहीसा करील. तुम्ही तुरुंगवासास भिण्याचे काही कारण नाही कारण ब्रिटिश सरकारच्या तुरुंगात जातिभेद नाही, म्हणून तुम्ही डॉ. आंबेडकर जसे सांगतील तसे वागा."

२. समता सैनिक दल :

सर्व समाज हा एकसंघ असला पाहिजे. या उद्देशाने 'समाज समता संघ' ही संस्था ०४ सप्टेंबर १९२७ रोजी डॉ. आंबेडकरांनी स्थापन केली. या संस्थेचे ते स्वतः अध्यक्ष होते. या संघाचे 'समता' हे वृत्तपत्र होते.

सर्व माणसे समान आहेत, माणसाच्या विकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या साधनांवर व संधीवर प्रत्येक माणसास समान हक्क आहे. अशी या संस्थेची धारणा होती.

३. मनुस्मृतीचे दहन :

'मनुस्मृती' हा ग्रंथ प्राचीन काळी मनु नावाच्या राजाने तयार केला होता. यात अस्पृश्यांना विषमतेची वागणूक

देणे ही विधीवत कल्पना मांडली होती. एकंदरीतच हा विषमतावादी ग्रंथ होता. म्हणून या विषमतावादी ग्रंथाचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी २५ डिसेंबर १९२७ ला विधीवत दहन केले.

काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह :

सामाजिक समता प्रस्थापित व्हावी यासाठी डॉ. आंबेडकरांनी मंदिर प्रवेशाची चळवळ हाती घेतली. अशी अनेक महाराष्ट्रातील मंदिरे होती की, ज्यात अस्पृश्यांना दर्शनासाठी प्रवेश बंदी होती. म्हणून डॉ. आंबेडकरांनी पुणे आणि नाशिक येथे मंदिर प्रवेशाबाबत सत्याग्रह करण्याचे ठरविले. ०३ मार्च १९३० ला त्यांनी नाशिकच्या काळाराम मंदिरात प्रवेश मिळविण्यासाठी सत्याग्रह केला. या सत्याग्रहासाठी काळाराम मंदिराच्या बाहेर हजारो अस्पृश्य लोक एकत्र जमले असताना सर्वांनी त्यांच्यावर हल्ला केला. मात्र यामुळे डॉ. आंबेडकरांच्या प्रयत्नामुळे अस्पृश्य लोक संघटित होण्यास मदत झाली. ही चळवळ सुमारे ६ वर्षे चालली व शेवटी काळाराम मंदिर हे अस्पृश्यांना दर्शनासाठी खुले करण्यात आले.

गोलमेल परिषदेतील मागणी व पुणे करार :

लंडन येथील गोलमेज परिषदेत डॉ. आंबेडकर प्रतिनिधी म्हणून गेले होते. इंग्लंडचा पंतप्रधान रॅम्से मॅकडोनाल्ड यांने जातीय निवाड्यावर भारतीय मतदार संघ तयार करण्याची योजना आखली आणि डॉ. आंबेडकरांनी अस्पृश्य लोकांसाठी स्वतंत्र मतदार संघाची मागणी केली. कारण आंबेडकरांना वाटत होते की, अस्पृश्यांना जर स्वतंत्र मतदार संघ नसेल तर स्पृश्य मतदार संघातील जास्त जागा मिळवतील व अस्पृश्यांवर नेहमीप्रमाणे अन्याय करित राहतील. म्हणून त्यांनी स्वतंत्र मतदार संघाची मागणी केली.

आंबेडकरांची स्वतंत्र मतदार संघाची मागणी ब्रिटीश सरकारकडे मान्य केली. मात्र महात्मा गांधींना ही मागणी मान्य नव्हती. म्हणून त्यांनी उपोषण सुरु केले. अनेक नेत्यांनी यात लक्ष घालून महात्मा गांधींचे प्राण वाचविण्यासाठी आंबेडकर व गांधी यांच्यात पुणे करार घडवून आणला. या पुणे करारात गांधीजींना आंबेडकरांनी अस्पृश्यांना अधिक जागा देण्याचे मान्य करून घेतले.

धर्मातराची घोषणा :

१४ आक्टोबर १९३५ ला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी “मी हिंदू म्हणून जन्माला आलो असलो तरी, हिंदू म्हणून मरणार नाही” असे म्हणून धर्मातराची घोषणा केली. आणि १४ आक्टोबर १९५६ रोजी नागपूर येथे भन्ते महस्थवीर चंद्रमणी यांच्या हस्ते बौद्ध धर्माची दीक्षा घेतली. आणि त्याच बरोबर असंख्य बांधवाचे धर्मातर घडवून आणले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना बौद्ध धर्म आवडला कारण त्यात कुठलाही जातीभेद नव्हता, समता होती. सत्य, अहिंसा, दयेचा मार्ग ह्या धर्मात होता. या जगाचे कल्याण फक्त बौद्ध धर्म करू शकेल असे त्यांना वाटत होते. म्हणून आंबेडकरांनी बौद्ध धर्म स्विकारून आपल्या बांधवांनी समतेचा संदेश देण्याचा प्रयत्न केला. असे आंबेडकर त्यागी होते. त्यांनी आपले आयुष्य आपल्या समाजाबांधवांच्या उध्दारासाठी घालविले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे तीन गुरु होते. गौतम बुद्ध, संत कबीर आणि महात्मा फुले. या तीघांचा आदर्श डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी घेतला होता. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे महान विद्वान पंडित होते. त्यांनी राज्य समाजवाद मांडला. शेती व्यवसायाचे राष्ट्रियीकरण करण्यासाठी प्रयत्न केला. व्यक्ती हेच ध्येय ठेवून राजकीय लोकशाही संकल्पना मांडली. प्रत्येक व्यक्तीला त्याच्या इच्छे व गुणांनुसार काम मिळावे व राज्यसंस्थेकडे उद्योग व्यवसायाचे नियंत्रण असावे असे मत मांडले.

भारतातील जातीसंस्थेला कुठलाही आधार नाही असे सांगून जातीसंस्था नष्ट करण्यासाठी त्यांनी उपाय सांगितले. अस्पृश्यांनी जातीव्यवस्थेची बंधने तोडून स्वतःचा अर्थाने स्वातंत्र्य, समता प्राप्त करावयाची असेल तर त्यासाठी त्यांनी उच्चशिक्षण घेऊन स्वतःचे व संपूर्ण दलिताने परिवर्तन घडवून आणले पाहिजे असे आंबेडकरांनी सांगितले.

डॉ. आंबेडकरांचे जीवनकार्य अलौकिक व अनन्यसाधारण असे आहे. भारतातील जातीव्यवस्था व अस्पृश्यता नष्ट करण्यासाठी त्यांनी आयुष्यभर प्रयत्न केले. आंबेडकरांनी शेकडो वर्षे गुलामगिरीत ख्रितपत पडलेल्या दलित समाजात जागृती निर्माण केली. त्यांनी विश्वशांतीचा संदेश दिला. रक्ताचा एकही थेंब न गाळता समाजात घडवून आणलेली क्रांती म्हणजे लोकशाही अशी त्यांनी लोकशाहीची

व्याख्या केली. 'शिका संघटित व्हा आणि संघर्ष करा' असा महत्वपूर्ण संदेश त्यांनी आपल्या समाजबांधवांना दिला.

अशा या भारतीय संविधानाचा महामेरु डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची प्राणज्योत ६ डिसेंबर १९५६ रोजी विझली. मात्र ती आजतागायत सर्वांच्या मनात तेवतच आहे.....

तथागत आणि पाली भाषा

✍ कृ. वैष्णवी संतोष कुलकर्णी

१२ वी कला

बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय

तथागत गौतम बुद्धांनी आपल्या सर्वस्वाचा त्याग करून सर्वांच्या हितासाठी, सर्वांच्या सुखासाठी यशस्वीरित्या ज्ञानाची प्राप्ती केली. आणि म्हणूनच तथागत गौतम बुद्धांचे ज्ञान हे अतुलनीय अप्रतिम, अद्वितीय अशा अनेक शब्दाने नटवावे आणि तरीही असे शब्द कमीच पडतील अशा ऊर्जेने ते पालि भाषेतून उंच शिखरावरती नेऊन ठेवले आहे. आणि आज त्याची व्याप्ती पाहून सर्वांनाच धन्यता वाटत आहे.

बुद्ध वचनांची पालन करणारी पंक्ती म्हणजेच पाली भाषा. पाली भाषा ही भारतातील प्राचीन भाषा आहे. परंतु आजच्या सर्व आधुनिक भाषेची उत्पत्ती ही पाली भाषेतूनच झालेली आहे. बुद्धपूर्वकालीन उत्तर भारतात मगध देशात बोलली जाणारी भाषा म्हणून पूर्वी पालीचे नाव हे मागधी भाषा असे होते या शिवाय इ.स. पूर्व ६ व्या शतकात तथागत गौतम बुद्धाने याच भाषेत धम्मोपदेश दिला. म्हणून गौतम बुद्धांचे तत्त्वज्ञान हे पालि भाषेत असल्यामुळे हीचे नाव पालि असे पडले. पालि भाषा ही नावाप्रमाणेच बोली भाषा होती. ती अगदी यशस्वीरित्या सर्वांच्या ज्ञानात भर घालण्याचे कार्य करते आणि म्हणूनच ती बुद्धीयुक्त भाषा आहे.

तथागत गौतम बुद्धांनी वयाच्या २९ व्या वर्षी गृहत्याग करून निरंजना नदीकिनारी उरुवेला येथील बोधगया येथे ज्ञानाची प्राप्ती केली व त्यांनी प्रथम धम्मोपदेश सारनाथ येथे दिला. बुद्धांनी अतिशय सोप्या भाषेत दुःख, दुःखाचे कारण, दुःख उच्छवेद व दुःख निरोध गामीनी प्रतिपद असा चार आर्यसत्य म्हणून ओळखला जाणारा संदेश दिला. तसेच

आपला आपल्या अवयवावर व शरीरावर संयम राखण्यासाठी दुःख नाश या मार्ग म्हणजेच अष्टांग मार्ग सांगितला. त्यामध्ये सम्यक दृष्टी, सम्यक संकल्प, सम्यक वाचा, सम्यक कर्म, सम्यक आजीव, सम्यक व्यायाम सम्यक स्मृती आणि सम्यक समाधी याचे अतिशय सुलभ विश्लेषण केले आहे.

पालि भाषा ही सर्वांना सत्य, अहिंसा तसेच त्रिरत्ने म्हणजेच प्रज्ञा, शील, करुणा, सभ्यता, स्त्री-पुरुष समानता, नीती- नैतिकता तसेच स्वातंत्र्यता, समता, बंधुता व सामाजिक न्यायाचा संदेश देते.

आजच्या युगामध्ये अगदी सर्वच जण पालि भाषा आत्मसात करण्यासाठी इच्छुक असतील असाच सकारात्मक आशावाद या लेखातून व्यक्त करावसा वाटतो. कारण तथागत गौतम बुद्धांचे आचार, विचार तसेच त्यांचे तत्त्वज्ञान जाणून घेण्यासाठी भारताचा समृद्ध संस्कृतीचा वारसा जतन करण्यासाठी तसेच विज्ञान निष्ठ, विवेकनिष्ठ विचार शिकण्यासाठी आणि सर्वांत महत्वाच म्हणजे स्वतःच उज्ज्वल भवितव्य घडविण्यासाठी सर्वांना पालि भाषेची गरज आहे आणि जर खरच पालि भाषेची व्याप्ती ही जगभरात झाली तर नक्कीच हे जग नितांत सुंदर होईल आणि जर सर्वांनीच या प्रमाणे आपली वागणूक ठेवली तर बहुजन हिताय बहुजन सुखाय हे तत्त्व अस्तित्वात उतरल्याशिवाय राहणार नाही असाच या पालि भाषेचा दृढ विश्वास आहे.

राजा मिलिंद

✍ कृ. कोंबडे गौरी कैलास

बी.कॉम द्वितीय वर्ष

गौतम बुद्धाने जगाला विश्व शांतीचा अनमोल असा संदेश दिलेला आहे. गौतम बुद्धाने दुःखाचे कारणे सांगितलेले आहेत. आणि खरोखर त्यांच्या जीवनचरित्राचे किंबहुना त्यांच्या तत्त्वज्ञानाचे आचरण दैनंदिन जीवनात केल्याने प्रत्येकाचे जीवन सुखकारक आणि समाधानकारक होईल. कित्येक राजांनी बौद्ध धर्माला स्विकार करून त्याचा प्रसार केला. त्यापैकी एक राजा मिलिंद होता.

भारत-ग्रीक इतिहासात मिन्डर किंवा मिलिंद ही

अतिशय महत्त्वाची व्यक्ती होऊन गेली. हा डिमेट्रिअसचा तरुण, पराक्रमी व महत्त्वाकांक्षी सेनापती होता. त्याचा जन्म काबूलातील कालसीग्राम येथे झाला. स्ट्राबो या ग्रीक इतिहासकाराच्या मते, तर मिलिंदाने अलेक्झँडरपेक्षा ही जास्त देश जिंकून घेतले होते, ह्या विधानात बरेच तथ्यही आहे. कारण भारतात अतिदूरच्या प्रदेशातही मिनेँडरची नाणी सापडली होते. उदा काबूलपासून मथूरेपर्यंत बुंदेलखंडातही त्याचे अस्तित्व आढळून आले.

एका लेखकाच्या मते, सौराष्ट्रातील भडोच ह्या बाजारपेठेत इ.स. पाहिल्या शतकात त्याची नाणी प्रसारित होती. ह्यावरून त्याचे राज्य काबूलपासून बुंदेलखंडापर्यंत व काश्मीरपासून सौराष्ट्रात पसरले होते.

सागल नगर उर्फ सियालकोट ही त्याची राजधानी होती. त्याचा काळ निश्चित माहित नसला तरी इ.स.पूर्व १६० नंतरचा होता. त्याच्या नाण्यांवर त्याची तारुण्यापासून वार्धक्यापर्यंतची चित्रे दिसून आली. ह्या वरून त्याची कारकीर्द दीर्घ होती हे लक्षात येते.

राजा मिलिंदाने मिलिंद प्रश्न या ग्रंथाची निर्मिती केली. लहानपासूनच तो पराक्रमी आणि उत्साहिक वृत्तीचा असल्याने राजा मिलिंदाला नवीन नवीन गोष्टी जाणून घ्यायला आवडत असे. राजामिलिंददा संगीत, गणित, कला, वैदिक, शस्त्राशास्त्र अशा एकूण १९ विद्यांमध्ये पारंगत होता. तो जगातील सर्वांत विद्वान राजा, उच्चशिक्षित असा होता. असे म्हटले जाते कि १२ वर्षांपर्यंत त्याच्या साम्राज्यविस्तारात कोणी विद्वान येत नसत. तेव्हा भन्ते नागसेन आणि राजा मिलिंद यांच्यांत पंडितावाद याप्रमाणे वादविवाद झाला. तेंव्हा भन्ते नाससेन यांनी राजा मिलिंद्याच्या अनेक प्रश्नांचे निरसन केले. ह्या ग्रंथात त्याच्याविषयी बरीज माहिती मिळते. त्याची राजधानी सागल नगर हे वैभवसंपन्न शहर होते. रुंद रस्ते, मोठमोठ्या इमारती, मनोहर उपवन, तलाव ह्यामुळे ह्या शहराचे सौंदर्य वाढले होते. तसेच व्यापार फार मोठ्या प्रमाणावर चालत असल्याने तेथे आर्थिक सुबत्ता होती.

शेवटी या ग्रंथात असे वर्णन केले आहे की, राजा मिलिंद वादविवादानंतर चिवर धारण करून बौद्ध धर्माचा स्वीकार केला आहे.

मिलिंद मोठा न्यायी व प्रजाहितदक्ष राजा होता. त्याने बौद्ध धर्माचा स्वीकार केला होता. त्याच्या काही नाण्यांवर धर्म चक्र दिसून येते. मिलिंद प्रश्न या ग्रंथात त्याने बौद्ध भिक्षुला नागसेनाला प्रश्न विचारले असून नागसेनाने त्याची उत्तरे दिलेली आहेत. ह्या सर्व पुराव्यांवरून त्याची धर्मनिष्ठा दिसून येते. अशोक हा त्याचा आदर्श होता.

तो आपल्या कामगिरीमुळे एवढा लोकप्रिय झाला होता की, मृत्यूनंतर (सुमारे इ.स. पूर्व १४०) त्याच्या स्तूप बांधण्यासाठी त्याच्या प्रजाजनांमध्ये भांडणे झाली. हा भारतातील सर्वांत मोठा ग्रीक राजा होय.

पाली साहित्य

✍ कु. काळदाते शीतल बालासाहेब

बी.ए. द्वितीय वर्ष

त्रिपिटकः

पाली धर्मशास्त्र (त्रिपिटक) हे बौद्ध धर्माचे अंत्यत प्राचीन वाङ्.मय आहे. त्याचप्रमाणे बौद्ध साहित्यात तीन पिटक (त्रिपिटक) आहेत. विनयपिटक, सुत्तापिटक व अभिधम्मपिटक ही त्रिपिटक पाली भाषेत आहेत. पिटक याचा अर्थ पेटीका म्हणजे पेटी हे त्रिपिटक पुढीलप्रमाणे...

१) विनयपिटकः

बौद्ध साहित्यातील त्रिपिटकामध्ये विनयपिटक हा अग्रगण्य मानला जातो. पण हा ग्रंथ सुत्तापिटकाच्या आधी रचला गेला असे मात्र नव्हे. विनयपिटकाचे पुढील तीन भाग आहेत.

अ) सुत्तविभंगः

याचे महाविभंग, भिक्खुणी विभंग असे दोन भाग आहेत.

ब) खंधकः

हा भाग सुत्तविभंगाच्या पुरवणीदाखल असून यामध्ये संघांच्या व्यवस्थेविषयीचे विभिन्न नियम आहेत. या नियमानुसार भिक्खु व भिक्खुणी यांची दिनचर्या आखली जात आहे. महावग्ग व चुल्लपग्ग हे खंधकाचे दोन भाग आहेत.

क) परिवार अथवा परिवार पाठः

विनयपिटकावरून बौद्ध संघाची व्यवस्था व बौद्ध

भिक्षुंची दिनचर्या याबद्दल माहिती मिळते. तर सुत्तापिटका वरून बौद्ध धम्माची माहिती मिळते. हा धम्म म्हणजे बुद्ध व त्यांचे पहिले शिष्य यांच्या संप्रदायाचा होय. सुत्त चे तात्पर्य धर्मासख्यानशी संबंधित आहे. या पिटकत धर्मोपदेशांचा समुच्चय आहे. बौद्ध धर्माची रुपरेखा नष्ट रुपाने प्रस्तुत करण्यास सुत्तापिटकाची मदत होते. या पिटकाचे पुढील पाच निकाय आहे.

अ) दिघनिकायः

दिघनिकाय हा ग्रंथ गद्य व पद्य मिश्रित असून तो उपदेशपर मोठ्या भाषणांचा संग्रह आहे. त्यामध्ये ३४ बरीच मोठी सुत्ते आहेत. प्रत्येक सुत्तामध्ये संप्रदायातील कोणत्या तरी मताचे सूक्ष्म वर्णन आढळते. हा प्रत्येक भाग एक स्वतंत्र ग्रंथ मानता येईल असाच आहे. त्यामध्ये महात्मा गौतम बुद्धाच्या जीवनाच्या अंतिम चरणाच्या कथेचे वर्णन केलेले आहे.

ब) मज्झिमनिकायः

मज्झिमनिकाय म्हणजे यामध्ये मध्यम आकाराच्या उपदेशपर व्याख्यानांचा संग्रह आहे. म्हणजे ७५२ भाषणे व संवाद आहेत. मज्झिमनिकायात बौद्ध धर्माच्या विविध सिध्दांतावर व्याख्यान, संवाद व कथा दिलेल्या आहेत. या संग्रहातील सुत्ते स्वतंत्र व पूर्ण आहेत. ३७ क्रमांकाच्या सुत्तात बुद्धाचा प्रसिद्ध शिष्य मोगलायण याने स्वर्गात इंद्रास दिलेल्या भेटीचे वर्णन आलेले आहेत. यावेळी मोगलाने आपल्या पायाच्या अंगठयाने सर्व मंदिरांना हलविले असा उल्लेख आहे.

क) संयुक्तनिकायः

एकाच विषयावर अनेक सुत्त असल्याने असा संयुक्तनिकाय म्हणतात. यामध्ये काही ठिकाणी बुद्धाच्या जीवनातील घटनांचे वर्णन आहे. तर काही ठिकाणी देवदेवतांचे वर्णन आहे. संयुक्त निकायात उपदेशपर वचनांचा संग्रह असून या वचनांचे विभिन्न गुच्छ केलेले आहेत. या संग्रहात सूत्रांचे ५६ गुच्छ वचन दिले आहेत. प्रत्येक गुच्छाचा संबंध विभिन्न नावाशी किंवा वस्तूशी असून त्यामध्ये विभिन्न सांप्रदायिक तक्त्यांचे वर्णन केले आहे. या निकायातील ५६ गुच्छांची विषय विभागणी शास्त्रीय नसून साधी आहे.

ड) अंगुत्तरनिकायः

या संग्रहात बोधपर वचन आहेत. आणि ती संख्येच्या

चढत्या क्रमाने लावली आहेत. यामधील सुत्ते अकरा प्रकरणात विभक्त केली आहेत. संयुक्तनिकायातील सूत्राप्रमाणे या निकायातील सूत्रेसुद्धा लहान भाषणे व संवादाच्य स्वरूपात आहेत. काही ठिकाणी लांब प्रवचने असून इतर निकायातील प्रवचनाप्रमाणे यातील प्रवचनातही मधून मधून पद्य आढळतात. एका प्रकरणात असे म्हटले आहे.

इ) खुद्दकनिकायः

खुद्दकनिकाय लहानसान ग्रंथाचे संकलन केले आहे. या निकायाला नेहमी सुत्त पिटकातील पाचवा नियम निकाय म्हणतात. या ग्रंथात अनेक किरकोळ ग्रंथाबरोबरच पालि धर्मशास्त्रातील काही मोठमोठे ग्रंथही आहेत. पण या संग्रहातील असलेल्या ग्रंथाचे विषय व त्याचे स्वरूप परस्परांहून भिन्न आहे. बौद्ध संप्रदायावर भविष्यात येणारे संकट असे की, पुढे भिक्षुंना उपदेश केलेल्या उदात्त गंभीर अनंत काळ ठिकाणच्या सूत्राचे पठन करणे आवडणार नाही. व त्यांना कवींनी केलेले काव्यमय सुंदर अलंकृत अशा पाखंडी सूत्राचे श्रवण करणे आवडेल. खुद्दनिकायात पुढे १४ भाग किंवा रचना आढळतात.

I) खुद्दकपाठः

खुद्दकनिकायाच्या आरंभी खुद्दकपाठ हा भाग आहे. यामध्ये लहान ९ सूत्रे आहेत. त्याचे ज्ञान नव्याने बौद्ध धर्मात प्रवेश करण्यासाठी आवश्यक मानले आहे.

II) धम्मपदः

धम्मपद हा ग्रंथ प्राचीन आहे. त्याची युरोपीय भाषेत अनेकवार भाषांतर झाली आहेत. या ग्रंथात बौद्ध धर्माच्या नीतितत्वविषयक सुभाषितांचा संग्रह आहे. यामध्ये ४२३ गाथा आहेत.

III) उदानः

उदान या ग्रंथात पद्य व गद्य भाग आहेत. या ग्रंथाचे ८ भाग असून प्रत्येक वर्गात दहा सूत्रे आहेत. या सूत्रात बुद्धकालीन गोष्टी असून शेवटी बुद्धांनी या गोष्टीवरून स्फुर्ती घेऊन म्हणलेले वचन दिले आहे. या वचनास उदान हे नाव दिले जाते.

IV) इतिवृत्तकः

उदानाप्रमाणेच इतिवृत्तक यामध्ये गद्य व पद्य भाग आहेत. यामधील गद्यात कथा सांगितल्या नाहीत तर एकच

कल्पना काही गद्यात व काही पद्यात सांगून एखाद्या तत्वाचे प्रतिपादन व उपदेश केला आहे. अशा प्रकारे यामध्ये असलेल्या ११२ सूत्रांमध्ये ५० सूत्रात आढळतो.

V) सुत्तानिपातः

सुत्तानिपात हा पद्यमय सूत्रांचा संग्रह आहे. यामध्ये ६ भाग असून पहिल्या चार प्रकरणात ५४ लहान पद्यमय सूत्रे आहेत. पाचव्या प्रकरणात एक स्वतंत्र मोठे काव्य आहे. व १६ लहान भाग आहेत.

VII) विमानवत्थुः

विमानवत्थु यामध्ये कथा आहेत. त्या पद्य रूपात असून एकाच नमुन्यात आहेत. या कथांवर कर्मसिध्दांताचा प्रभाव पडल्याचे दिसून येते.

VII) पेतवत्थुः

पेतवत्थु यामध्ये कर्मसिध्दांतावर आधारित स्वर्ग व नरकासंबंधीच्या कल्पना व कथा आहेत. म्हणजेच मानवाने चांगले वागावे. व बोलावे हा या तत्त्वज्ञान पाठाच्या मागचा हेतू आहेत.

VIII) थेरगाथा व थेरीगाथाः

थेरगाथा व थेरीगाथा हे दोन काव्यांचे संग्रह आहेत. ही पद्ये थेर व थेरी यांनी रचली आहेत. थेरीगाथेतील बहुतेक गाथा स्त्रियांनीच लिहिलेल्या आहेत. थेरगाथा व थेरीगाथा या दोन्ही ग्रंथात बौद्ध धर्मातील अध्यात्मिक ध्येय व नैतिक तत्त्वे याचे स्वरूप स्पष्ट होते. या ग्रंथातील काव्ये बुद्धाच्या प्रारंभच्या शिष्यांनी रचली आसावीत.

XI) जातककथाः

जातक कथांत गौतम बुद्धांच्या पूर्वजन्मीच्या गोष्टींचा समावेश होतो. या जातक कथा गद्य व पद्यलिखित आहेत. इ.स. तिसऱ्या व दुसऱ्या शतकातील भरहुन व सांची येथील स्तूपभोवतीच्या दगडी भिंतीवर जातककथेतील प्रसंग कोरलेले आहेत.

X) निद्देसः

निद्देस अथवा महानिद्देस हे सुत्तानिपाताच्या दोन भागातील टीकेचे नाव आहे. पाली धर्मशास्त्रात या टीकेला स्थान मिळाले आहे. कारण पाली टिकांच्या मानाने ही टीका बरीच प्राचीन आहे.

XI) पटिसंभिदामगः

हा अभिधम्मवाड्मयापैकी एक ग्रंथ असून त्यास खुद्दकनिकायात स्थान मिळाले आहे.

XII) अपदानः

अपदान याचा अर्थ पराक्रमाचे कृत्य किंवा आत्मत्याग व भूतदया यांची उत्कृष्ट उदाहरणे आहेत. बुद्धाचे अर्हत झालेले शिष्य व शिष्यवाणीचा पद्यमय गोष्टीचा संग्रह या ग्रंथात आहेत.

XIII) बुध्दवंसः

बुध्दवंस हा ग्रंथ बराच प्राचीन म्हणजे बुद्धांनी सांगितलेला आहे असे टिकेत म्हणटले आहे. यामध्ये बुद्धाच्या परंपरागत कथा पद्यमय स्वरूपात स्वमुखाने सांगितलेल्या आहेत.

३) अभिधम्मपिटकः

अभिधम्मपिटक हे त्रिपिटकातील तिसरे पिटक आहे. अभिधम्म म्हणजे श्रेष्ठ धम्म अथवा धर्माची श्रेष्ठ तत्त्वे होय. अंगुत्तरनिकाय हे तर अभिधम्मपिटकाचे पूर्वागानीच आहेत. सुत्तापिटक व अभिधम्मपिटकातील ग्रंथाचा विषय एकच असून दोघातील कल्पकता व गांभीर्य नाही. व्याख्या व वर्गीकरण या दोघातही साम्य आढळते. फरक एवढाच आहे की, सुत्तापिटकातील ग्रंथापेक्षा अभिधम्मपिटकातील ग्रंथात माहिती अधिक विस्तृत, रूढ्य व पांडित्यपूर्ण आहे. यामध्ये पुढील ७ ग्रंथाचा समावेश होतो.

अ) पुगल पज्जाती :

निरनिराळ्या व्यक्तींचे त्यांच्या नितिमत्तेच्या दृष्टीने वर्गीकरण करणे हा या ग्रंथाचा प्रमुख विषय आहे. उदा: कोध्यक्ष कोणाला म्हणावे, क्रोध म्हणजे काय? अशा प्रकारच्या प्रश्नोत्तरातून व्यक्तींच्या नितिमत्तेच्या दृष्टीने वर्गीकरण केले आहे.

ब) धातुकथाः

या ग्रंथात १४ प्रकरणे आहेत. त्यामध्ये प्रश्नोत्तर रूपाने सृष्टीतील पदार्थांचे चमत्कार आणि तिसऱ्या प्रकरणात अत्युद्धार या नावाची सारिपुताच्या नावाने प्रचलित असलेली टिका परिशिष्ट म्हणून जोडली आहे.

क) विभंगः

धर्मसंगणि या ग्रंथाला पुरवणी दाखल हा ग्रंथ येतो.

यामध्ये धम्मसंगिणीतील सूत्रे व पदार्थांचे वर्ग गृहित धरलेले आहेत. याशिवाय यामध्ये काही नवीन विषयही आहेत. बुद्धांच्या मुलभूत कल्पना व मुलभूत सत्यांचेही वर्णन यामध्ये आहे. मनुष्य आणि इतर योनीतील भिन्न भिन्न स्थितीचे काल्पनिक वर्णनही यामध्ये करण्यात आले आहे.

ड) पट्टान प्रकरण किंवा महाप्रकरण:

पट्टान प्रकरण नावाचा एकच भाग आजपर्यंत प्रसिध्द झालेला आहे.

इ) यमक:

या ग्रंथातील प्रश्न अस्तिवाचक व नस्तिवाचक अशा दोन्ही पध्दतीनी विचारण्यात आले आहेत. या ग्रंथाचाही आजपर्यंत एकच भाग प्रसिध्द झालेला आहेत.

ई) कथावत्थु:

मोगलीपुत तिस्र यांच्या नावावर असलेल्या कथावस्तु या ग्रंथात २३ प्रकरणे असून प्रत्येक प्रकरणात आठ ते बारा उपप्रकरणात विभिन्न पाखंडी मते देऊन त्यांचे खंडन करण्यात आले आहे. यामध्ये पुढील प्रश्न आहेत.

- १) आत्म्याचे अस्तित्व काय आहे?
- २) अर्हतपद प्राप्तीनंतर त्यापासून भ्रष्ट होणे शक्य आहे?
- ३) निर्वाण दोन प्रकारचे आहे काय?
- ४) कौटुंबिक मनुष्याला अर्हतपद प्राप्त होते काय?

या सर्व प्रश्नांची उत्तरे नकारार्थी दिली असून याच्या विरुद्ध असलेली मते पाखंडी म्हणून ठरविण्यात आली आहेत. तिसऱ्या बौद्ध धर्म परिषदेच्या अध्यक्ष मोगलीपुत तिस्र यांनी हा ग्रंथ लिहिला.

अनुपिटक साहित्य:

पाली त्रिपिटक साहित्यावर स्पष्टीकरणात्मक लिहिलेल्या साहित्याला अनुपिटक साहित्य म्हणतात. अनुपिटक साहित्याचे विभाजन पुढीलप्रमाणे.....

१) नेत्तिपकरण :

अनुपिटक साहित्यातील हा पहिला विभाग आहे. नेत्ति म्हणजे नेता किंवा मार्गदर्शक आणि पकरण म्हणजे प्रकरण होय. सद्धर्म चांगल्या प्रकारे समजण्यासाठी मार्गदर्शन पर ग्रंथ म्हणजे नेत्तिपकरण होय.

२) पेटकोपदेश:

पेटकोपदेश म्हणजे पिटकांचा उपदेश होय. भगवान बुद्धाने त्रिपिटक साहित्याचे जो मुळ उपदेश सांगितलेला आहे. त्या उपदेशावर आधारित लिहिलेला ग्रंथ म्हणजे पेटकोपदेश होय.

३) मिलिंद प्रश्न:

मिलिंद प्रश्न हा अनुपिटक साहित्याचा एक भाग आहे. मिलिंद प्रश्न या ग्रंथामध्ये मिलिंद राजाने भिक्षु नागसेन यांना ३६५ प्रश्न विचारले होते. मिलिंद राजाने भिक्षु नागसेन यांना अनेक प्रश्न विचारून अडचणी मध्ये आणण्याचा प्रयत्न केला होता.

परंतु भिक्षु नागसेन प्रकांडपंडित होते त्यामुळे त्यांनी राजाला प्रश्न उलट विचारून समर्पक आणि योग्य अशी उत्तरे देऊन शंकेचे समाधान केले. मिलिंद प्रश्न या ग्रंथामध्ये आत्मवादाचे खंडन केले आहे.

अ) अद्ढकथा / अर्थकथा:

पाली त्रिपिटक साहित्यावर अनेक अर्थकथा लिहिल्या आहेत. त्रिपिटक साहित्यातील भगवान बुद्धांच्या मुळ उपदेशावर अर्थ स्पष्ट करण्यासाठी ज्या कथा लिहिल्या आहेत. त्याला अद्ढकथा म्हणतात.

पाली साहित्यामध्ये बुद्धदत्त बुद्धघोष, धम्मपाल, अनुरद्ध असे अनेक अर्थकार होऊन गेले.

१) बुद्धदत्त यांनी लिहिलेल्या अर्थकथा:

- १) विनयविनिच्छाय
- २) उत्तरविनिच्छाय
- ३) अभिधम्माअवतार
- ४) रूपारूपविभाग
- ५) मधुरत्थ विलायिनी

२) बुद्धघोषाच्या अर्थकथा:

- १) समन्तपासांदिका
- २) कंखावितरणी
- ३) सुमंगलविलासीनी
- ४) मनोरथपुरणी
- ५) परवत्थ ज्योतिका

धम्मपालः

आचार्य धम्मपाल यांचा जन्म तमिळ प्रदेशात कांचीपूर येथे झाला. श्रीलंकेमध्ये पालि साहित्याचा अभ्यास करण्यासाठी ते गेले होते.

अर्थकथाः

- १) परवत्थदिपनी
- २) नेत्रिपकरण अढूढकथा
- ३) परमत्थमंतुषा
- ४) प्रिनत्यवंदना
- ५) जातक अढूढकथा

वंश साहित्यः

पाली भाषेतील वंस साहित्यामध्ये राजे-महाराजे तसेच आचार्य यांच्या वंशाविषयी वर्णन केले आहे. पाली साहित्यात वंश साहित्य लिहिण्याची परंपरा ही आचार्य बुध्दघोष यांच्या पूर्वीपासून अस्तित्वात आली.

वंश साहित्यामध्ये तत्कालीन सामाजिक, भौगोलिक, राजकीय, सांस्कृतिक माहिती मिळते. तसेच प्राचीन भारतामध्ये राजगृह, वैशाली, उज्जयनी, नालंदा, तक्षशिला, वल्लभी इ. सांस्कृतिक केंद्र होते.

वंशसाहित्यामध्ये पुढील ग्रंथाचा समावेश होतो.

१) दिपवंस	२) महावंस
३) चुल्लवंस	४) महागोधीवंस
५) धुपवंस	६) दाठावंस
७) गंधवंस	८) छाकेस धातुवंस
९) नळाट धातुवंस	१०) संगिथीवंस
११) सासनवंस	१२) सासनवंसदिप
१३) अतनगलुविहारवंस	१४) बुध्दघोसुप्पति
१५) सध्दमसंग्रह	१६) जिनकालमालिनी

विश्व शांतीचे जनक - तथागत गौतम बुद्ध

कु. भोसले ऋतुजा राजेंद्र

बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

भारत आणि नेपाळच्या सीमेवर शाक्य वंशाचे लोक राहत होते. शाक्यांच्या राजधानीचे नाव कपिलवस्तु हे होते. पलिकडे कोलीयांचे राज्य होते. दोघांमध्ये रोहिणी नदीच्या पाण्यावरून वाद झाला होता. संघर्ष अटळ होता. हे टाळण्यासाठी व शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी शांती, सुख, समाधान व दुःख मुक्तीचा मार्ग शोधण्यासाठी त्यांनी गृहत्याग केला. ज्ञान प्राप्ती नंतर त्यांनी संपूर्ण विश्वाला उपदेश दिला.

सिद्धार्थाचा जन्म लुम्बिनी :

लुम्बिणी हे तेराई प्रांतात नेपाळमध्ये भहिरव्हा जिल्ह्यात भारत व नेपाळ सीमेपासून दहा किलोमीटर अंतरावर आहे. अन्नपूर्णा, मत्सपूचा, धवलगिरी ह्या हिमटेकड्या भोवती असून तेथील भूभाग ह्यामुळे अतिशय सुरेख असा आल्हाददायक वाटणारा आहे. त्यांच्या जवळून पूर्वेकडून तिलारा नावाची छोटी नदी आहे.

सिद्धार्थ गौतमचा जन्म हा इ.स. पूर्व ५६३ साली शाल वृक्षाखाली वैशाख पौर्णिमेदिवशी झाला सिद्धार्थाच्या जन्मानंतर पाचव्या दिवशी आई महामायेचे निधन झाले. त्यामुळे सिद्धार्थाचा सांभाळ हा त्याची मावशी महाप्रजापती गौतमी हिने केला. मावशी गौतमीच्या नावाने सिद्धार्थाचे नाव गौतम असे पडले.

शिक्षणः

सिद्धार्थाचे शिक्षण हे त्याच्या वयाच्या ८ व्या वर्षी सुरु झाले. स्वप्न विद्येत पारंगत असलेले राम, ध्वज, लखण, मन्ती, कौंडिण्य, सुयाम, भोज, सुदत्त हे ८ जण सिद्धार्थाचे प्रारंभिक गुरु होते. उद्विच देशातील जब्बमीत्तने भाषाशास्त्र व्याकरण शास्त्र याचे ज्ञान सिद्धार्थाला दिले.

सिद्धार्थाच्या वयाच्या सोळाव्या वर्षी दंडपाणी याची कन्या यशोधरा हिच्याशी विवाह झाला. विवाह होऊन अनेक वर्षांनी राहूल नावाचा पुत्र झाला. त्यानंतर त्यांचे संसारात मन लागत नव्हते. असित मुनीने वर्तवलेली भविष्यवाणी खरी होऊ लागली होती. त्यांनी अशी भविष्यवाणी वर्तवली होती

की, सिद्धार्थ हा झाला तर खूप मोठा नावलौकिक असा सम्राट होईल नाही तर तो संन्यासी होऊन सगळ्या जगाला विश्वशांतीचा मार्ग दाखवील वयाच्या २९ व्या वर्षी त्यांनी गृहत्याग करून ज्ञानाच्या शोधात निघाले.

बोधगया :

कपिलवस्तु नगरावरून ४०० मैल पायी प्रवास करून सिद्धार्थ राजगृह येथे आले तेथे आल्यानंतर राजा बिंबिसारने सिद्धार्थाची भेट घेतली. वाटेत त्यांनी आलारकालाम उद्दकरामपुत्र यांच्याकडे ज्ञान घेतले. शेवटी ऊरुवेला येथे नैरंजना नदी किनारी पिंपळाच्या वृक्षाखाली सहा वर्षे तपश्चर्या केली.

त्यानंतर त्यांनी खडतर तपश्चर्या करून वयाच्या ३५ व्या वर्षी वैशाख पौर्णिमेच्या रात्री महाबोधी वृक्षाखाली ज्ञान प्राप्त झाले. सिद्धार्थ गौतमाचे ते सम्यक समबुद्ध झाले.

सारनाथ:

सिद्धार्थाला बोधगया येथे ज्ञान प्राप्त झाले. त्यानंतर ते इंसिपतन मिगदाय वनात जाताना वाटेत त्यांना कौंडिन्य, अश्वजीत, काश्यप, महानाम, भद्वीय पंचवर्गीय ब्राम्हणांना आपला पहिला धम्मोपदेश दिला. यालाचा धम्मचक्रप्रवर्तन असे म्हणतात. तथागतांनी पहिले प्रवचन तिथे दिले म्हणून सम्राट अशोकाने धम्मीक स्तूप बांधला. त्याच्या बाजूला भगवान बुद्धांनी पंचवर्गीय भिक्षुंना उपदेश करित असल्याचा शिल्पाकृती निर्माण केली व त्याच्या बाजूला मुलगंधकुटी विहार बांधला.

बुद्धचे तत्त्वज्ञान:

त्रिशरण:

पालि साहित्यात तीन शरण स्थान आहेत. ते म्हणजे बुद्ध, धम्म आणि संघ.

बुद्ध - ज्ञान

धम्म - शिकवण

संघ - ऐकता

बुद्ध सरणं गच्छामि

धम्मं सरणं गच्छामि

संघं सरणं गच्छामि

पंचशील:

भगवान बुद्धांनी जगातील सर्वसामान्य लोकांसाठी पंचशील नियम सांगितले आहेत. या पंचशीलाचे पालन केल्याने

जगात सर्वत्र शांतता व सुव्यवस्था स्थापन होईल.

१) पाणातिपाता वेरमणि सिक्खापदं समादियामि :

हे पहिले शील आहे. प्राणि हिंसेपासून अलिप्त राहण्याचा हा नियम आहे. एखाद्या जीवाचा स्वतः वध करणे किंवा दुसऱ्याला सांगणे हे पाप आहे. यापासून अलिप्त राहण्याचा हा नियम आहे.

२) आदिन्नदाना वेरमणि सिक्खापदं समादियामि:

हे दुसरे शील आहे. आदिन्न म्हणजे न दिलेले घेणे, मनात असा विचार येणे म्हणजे अदिन्न दान होय. चोरी करणे, न विचारता कोणतीही वस्तू घेऊ नये. अशा प्रकारची शिकवण या शिलामध्ये सांगितले आहे.

३) कामेसुमिच्छाचारा वेरमणि सिक्खापदं समादियामि:

हे तिसरे शील आहे. कामेसुमिच्छाचारा म्हणजे वाईट वासनेचे आचरण करणे होय. पापी आचरणापासून दूर राहण्याची शिकवण हे शील देते.

४) मुसावादा वेरमणि सिक्खापदं समादियामि:

हे चौथे शील आहे. मुसावादा म्हणजे खोटे बोलणे होय. खोटे बोलण्यापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण हे शील देते.

५) सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणि सिक्खापदं समादियामि:

हे पाचवे शील आहे. मादक पदार्थापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण हे शील देते.

चार आर्यसत्य:

१) दुःख आर्यसत्य :

जगामध्ये सर्व ठिकाणी दुःख आहे. मानवाचे जीवन दुःखमय आहे. आपली इच्छा पूर्ण न होणे म्हणजेच दुःख होय. यात दुःखाची जाणीव करून दिली आहे.

२) दुःख समुदाय आर्यसत्य :

जग हे दुःखाचा साठा आहे. हा न संपणारा प्रवाह आहे. दुःखाचे मुळ कारण म्हणजे तृष्णा होय.

३) दुःख निरोध आर्यसत्य :

दुःख नाशाचे आर्य सत्य आहे. ज्याचा जन्म आहे त्याचा मृत्यू अटळ आहे. म्हणून दुःख आहे आणि त्याचा नाशही आहे. यात दुःखाला संपवता येते असे सांगितले आहे.

४) दुःख निरोधगामिनी पटिपदा आर्यसत्य :

तृष्णा ही मनातून मुळासकट काढून टाकावी लागते. दुःख कायमचे नष्ट करण्यासाठी तृष्णा समुळ नष्ट करावी लागते. हे आर्यसत्य दुःखमुक्तीचा मार्ग, सुखाचा मार्ग, लोक कल्याणाचा मार्ग आहे, निर्वाणाचा मार्ग आहे.

आर्य अष्टांगि मार्ग :

हा मार्ग आठ अंगांनी युक्त आहे. या मार्गाचे आचरण केल्याने आपण स्वतःचे दुःख नष्ट करू शकतो.

१) सम्यक दृष्टी :

म्हणजे योग्य अयोग्य पाहण्याची दृष्टी या मानवी जीवनामध्ये जे जे काही घडले ते कितपत योग्य व अयोग्य हे पाहण्याची दृष्टी म्हणजे सम्यक दृष्टी होय.

२) सम्यक संकल्प :

योग्य असा निर्णय, निर्धार आपल्याला जीवनामध्ये काय करायचे ते योग्य आहे ते करणे म्हणजे सम्यक संकल्प होय.

३) सम्यक वाचा :

वाचा म्हणजे मधुर चांगली वाणी होय. आपल्या वाणीमुळे इतरांना त्रास होणार नाही अशा प्रकारची वाणी म्हणजे सम्यक वाचा होय.

४) सम्यक कर्म :

योग्य कर्म होय. आपल्या जीवनामध्ये कायिक, वाचिक, मानसिक कर्म चांगले असले पाहिजे.

५) सम्यक आजीविका :

योग्य प्रकारे उपजीविका होय. आपल्या दैनंदिन व्यवसाय चांगला पाहिजे.

६) सम्यक व्यायाम :

सम्यक व्यायाम म्हणजे योग्य प्रकारचे प्रयत्न होय. आपल्या मनाला योग्य प्रकारचे वळण लावणे म्हणजे व्यायाम होय.

७) सम्यक स्मृती :

योग्य असे स्मरण किंचा आठवण होय. चित्ताची मनाची जागरूकता होय.

८) सम्यक समाधी :

मनाची योग्य एकाग्रता होय. हा मार्ग निर्वाणाचा

मार्ग आहे.

अनित्य :

सर्व काही अनित्य आहे. कोणतीही वस्तु स्थिर, सारखी राहू शकत नाही. उत्पन्न होणे नष्ट होणे हा त्याचा धर्म आहे.

अनात्मवाद:

भारतीय संस्कृतीमध्ये दोन विचार प्रवाह आहेत.

१) आत्म्याचे अस्तित्व माणणारा

२) आत्म्याचे अस्तित्व न माणणारा

प्रतिथ्य समुत्पाद सिध्दांत :

उत्पत्तीचा सिध्दांत, निर्मिती, या सृष्टीची, निसर्गाची आपल्या सर्वांची निर्मिती या सिध्दांतामध्ये सांगिलेले आहे. विश्व उत्पत्तीचा सिध्दांत, दुःख विनाशाचा सिध्दांत, कार्यकारण भाव सिध्दांत, दुःख सिध्दांत १२ अवस्थेत आहेत.

बुद्धांचे महापरिनिर्वाण :

बुद्धांचे महापरिनिर्वाण होण्यापूर्वी शेवटची दीक्षा सुभद्र याला दिली. हे ठिकाण कुशिनारा शहराच्या जवळच पावांच्या मल्लवस्तीत आहे. भगवान बुद्धांनी शेवटचे जेवण हे चुंदाच्या घरी केले.

मल्लांच्या शाल वनात शाल वृक्षांखाली, वैशाख पौर्णिमेच्या रात्री वयाच्या ८० व्या वर्षी इ.स. पूर्व ४८३ मध्ये बुद्धांचे महापरिनिर्वाण झाले. त्यांच्या अस्थी, कलशावर स्तुप बांधण्यात आले. त्यानंतर सम्राट अशोकाने ते स्तुप उखडून त्यातील अस्थीचे ८४ हजार भाग करून त्यावर नवीन स्तुप बांधले.

तथागत बुद्धांचे महापरिनिर्वाण झाले तरीही आज अडीच हजार वर्षांनंतरही त्यांच्या धर्माचा अनुयाय लोक करतात.

वरील तत्त्वज्ञानाप्रमाणे आचरण करत असल्याचा वृत्तांत राजोवादजातक कथेमध्ये केला आहे. राजा हा जर बुद्धांच्या वचनाप्रमाणे वागत असेल तर प्रजासुद्धा तसेच वागेल त्यामुळे संपूर्ण प्रजा ही सुख, शांती, समृद्धीने नांदेल, कसल्याही प्रकारचा गुन्हा अपराध होणार नाही.

त्याचप्रमाणे आजच्या सामान्या नागरिकही बुद्धांच्या तत्त्वज्ञानाप्रमाणे आचरण करत असेल तर चोरी, खून, मारामारी,

लुट, जाळपोळ, अफरातफर, घोटाळे विनयभंग, बलात्कार यासारखे मोठमोठे गुन्हे होणार नाहीत, सगळ्या विश्वात शांतता निर्माण होईल. त्यामुळे दंगली, आंदोलने मोर्चे होणार नाहीत. तथागत भगवान बुद्धाच्या या शांतीच्या तत्वाचे आचरण केले तर संपूर्ण विश्वात शांतता व सुव्यवस्था प्रस्थापित होते. आणि जर याचे आचरण केले नाही. किंवा याच्या विसंगत वर्तन केले तर भारतीय दंड संविधानाप्रमाणे तो व्यक्ति शिक्षेस पात्र ठरतो.

खरोखरच सगळे जग हे दुःख मुक्त, अहिंसावादी होईल. त्यामुळे तथागत गौतम बुद्ध हेच विश्वशांतीचे जनक होते. आहेत आणि राहणार.

खरोसा लेणी

कु. मोहिते पुजा वामनराव
बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

प्रस्तावना :

खरोसा लेणी ही लातूर जिल्हयातील निलंगा तालुक्यातील खरोसा गावाच्या डोंगरात आहे. येथे एकूण १३ लेण्या आहेत व त्यांची निर्मिती चौथ्या किंवा सहाव्या शतकात झाली आहेत. वाकाटक काळात या लेणींचे खोदकाम झाले आहे. लेणी खोदकामासाठी निवडलेल्या डोंगराची लांबी दीड (१.५) किलोमीटर तर रुंदी (१/२) अर्धा किलोमीटर आहे.

इतिहास :

या लेणीचे खोदकाम वाकाटक काळात झाली. येथे एकूण १३ लेण्या आहेत. पण त्यातील १२ लेणी सोडून सर्व लेण्या या हिंदूधर्मीय आहेत. खरोसा येथील डोंगरातील खडक लालसर व वाळूमिश्रित असून त्याला स्थानिक भाषेत केंगल म्हणून ओळखले जाते.

खरोसा हे गाव लातूर ते निलंगा रस्त्यावर असून ते निलंगा शहरापासून १० कि.मी. अंतरावर आहे. विशेष म्हणजे या परिसरास चालुक्य देश उल्लेखिणारे अभिलेखीय पुरावे कासार - शिरशी व मुरुम येथे सापडले आहेत. या परिसरात चालुक्य आडनावाची घराणी आज ही अस्तित्वात आहेत. त्यामुळे या लेणीही चालुक्यकालीन असाव्यात असे काही

इतिहासकारांचे मत आहे.

येथील डोंगरातील खडक हे ठिसूळ असल्यामुळे येथे कलाकारांना चांगल्या प्रकारे काम करता आले नाही. त्यामुळे कलाकार येथील लेणी खोदकामाचे काम अर्धवट सोडून दूसऱ्या लेणीचे खोदकाम करण्यास सुरुवात केली.

येथील लेणी क्र.१ व क्र.२ मध्ये कसल्याच प्रकारचे शिल्पकाम केलेले आढळत नाही. येथे कार्तिकेय आणि सप्तमातृकांची देवालयेही आहेत.

रचना :

ही लेणी लयनसमुह या प्रकारात मोडणारी दहा लेणी आहेत. येथील फुरुंद प्रस्तर कमालीचा ठिसूळ आणि सच्छिद्र असल्यामुळे लेणे क्र.३, ४, ५, व ६ वगळता इतर लेणीमध्ये झीज व पडझड झाल्यामुळे वास्तुशास्त्रीय, शिल्पशास्त्रीय आणि वर्गीकरणाकरीता उपयुक्त व्यवच्छेदक वैशिष्ट्ये लोप पावली आहेत.

या टेकडीच्या दक्षिण टोकोला १३.७१ मी. रुंदीचे पुरेशा उंचीचे एक लेणे आहे. त्याचा दर्शनी व छाताचा भाग कोसळल्याने पुरेशी माहिती उपलब्ध होऊ शकत नाही. या लेण्याच्या किंचीत उत्तरेस छातभागात खालून पिरॅमिडसारख्या शिखराची नक्कल केलेले साधे मंदिरसदृश्य लेणे आहे. त्यामुळे ३.६६ १.८२ मी आकाराचे आत लहानसे दालन असलेले ओबडधोबड लेणे आहे. या लेण्यासमोर खडकात ४.५ मी लांबीचे दालन कोरलेले आहे. त्याला लहान प्रवेशद्वार असून त्याचे वरील छत ही उपरोल्लेखित लेण्याप्रमाणेच कोरलेले आहे.

लेणी क्र. ३:

या लेणीत एकूण ६ स्तंभ आहेत. यामध्ये प्रदक्षिणा पथाचा निर्मितीचा प्रयत्न केला आहे. या लेणीत योग्य प्रकारचा खडक नसल्यामुळे ही लेणी अर्धवटच राहिली. या लेणीमध्ये शिवलिंग कोरल्याचे आढळते.

या लेणीत जाण्यासाठी सोपानमार्ग असून तो पार केल्यानंतर वर २७.४३ मी दुमजली आहे. प्रत्येक मजल्यावरील मंडपाची उभारणीही दोन दोन भागात केलेली आहे. अनियमित आकाराचे हे लेणे १५.२८ मी खोल व २१.३३ मी रुंद आहे.

यातील प्रत्येक मजल्यावरील मंडप एकमेकालगत असल्याने एकातून दुसऱ्यात प्रवेश करता येतो.

लेण्यासमोरील प्रांगणात उत्तरेकडील अर्धमध्यात असलेल्या अष्टकोनी स्तंभाच्या स्तंभशीर्षावरील नक्षीकाम झिजले असून त्याच्या शिरोगामी ३० सें.मी लांबी रुंदीचा एक खोल खळगा आहे. कैलास लेण्यातील स्तंभाप्रमाणे या स्तंभावरही त्रिशूल किंवा उजेडासाठी मशाल ठेवण्यासाठी ही योजना केली गेली आहे. या मंडपात अगदी मागे गर्भमंदिर असून त्याच्या वेदिके भोवती प्रदक्षिणापथ खोदलेला आहे. गर्भमंदिराच्या मागील भिंतीवरील शिव, विष्णु व ब्रह्माणांच्या मुर्ती असलेले शिल्प पुसट झालेले आहे. त्यात मध्यभागी शिवमुर्ती असून तिचे शीर तुटलेले आहे. या शिल्पातील ब्रह्मदेवाची मुर्ती त्रिमुखी आहे.

तळमजल्यावरील दक्षिणेकडील मंडप उत्तरेकडील मंडपापेक्षा १.१६ मी. इतका खालील पातळीवर खोदलेला असून त्यात उतरण्यासाठी सात पायऱ्यांचा सोपान आहे. या दक्षिणेकडील मंडपासमोरील वामनभिंतीस दोन्ही बाजूस दोन स्तंभ असून पर भरभक्कम द्वारमाया आहे. आत उघडी ओवरी आहे. त्यात दक्षिण बाजूस एक राकट द्वारपाल आहे. या लेण्याच्या पुढील बाजूस एक लहान शिवलिंग आहे. उत्तरेकडील तळमंडपाच्या डाव्या भिंतीत वरील मजल्यावरील मंडपात जाण्यासाठी सोपानमार्ग आहे. या उत्तर उर्ध्व मंडपाला प्रत्येक बाजूला प्रत्येकी तीन स्तंभ आहेत. शिवाय मध्यभागी असलेल्या स्तंभावर उभे कंगोरे कोरलेले आहेत. उर्वरित स्तंभांना बाह्य बाजूने लागून असलेल्या पाया अरुंद ठेगण्या आहेत. मंडपात मागील बाजूला गर्भमंदिर असून त्याच्या चारही कोपऱ्यावर द्वारपालयुक्त चार मोठे चौरसाकृती स्तंभ आहेत. गर्भमंदिरात मध्यभागी विशाल आकाराचे शिवलिंग असून त्यासमोर जमिनीत पेटती मशाल ठेवण्यासाठी किंवा त्रिशूला ठेवण्यासाठी एक खळगा आहे.

दक्षिणेकडील प्रशस्त उर्ध्व मंडप ९.१४ १६.४६ मी लांबी रुंदीचा आहे. त्याच्या प्रत्येक भिंतीच्या बाजूस प्रत्येकी चार स्तंभ असून त्यावर पेललेला छत सपाट व गर्भमंदिराच्या बाजूने उतरते आहे. मंडपात गर्भमंदिराभोवती प्रदक्षिणापथ आहे. परंतु आग्नेय बाजूची पडझड झाल्याने तो भाग ढिगाऱ्याने

बुजलेला आहे. गर्भमंदिरात १.६८ मी. उंचीच्या पिरूप झालेल्या ब्रह्म, विष्णु व महेशाच्या मूर्ती आहेत. या संपूर्ण लेण्याच्या ग्रहमुखाच्या वर उत्तर बाजूस शिल्प होते. पण ते झिजल्यामुळे ओळखता येत नाही या गृहमुखावर उत्तर उर्ध्व मंडपाच्या बाहेरील भागात अनेक आकारहीन देवकोष्ठांमध्ये ओबडधोबड शैवशिल्प दिसून येते. शासनाच्या पुरातत्व विभागाने यास समुहातील पहिला क्रमांक दिला आहे. गर्भमंदिराच्या उजव्या उर्ध्व हस्तात पसर व डाव्या उर्ध्व हस्तात लहानसे त्रिशूल असून दोन्ही अधोहस्त मांड्यावर विसावलेले आहेत. या शिल्पातील ब्रह्मदेवाची मुर्ती त्रिमुखी आहे.

लेणी क्र.४:

भिंतीवर मोठाले शिल्पपट आहेत. त्यातील काही शिल्पे एवढी क्षतिग्रस्त झालेली आहेत की, ती ओळखताही येत नाहीत. धाराशीव लेणे क्र.१५ च्या कैलास लेण्याचा आकार प्रकार भिंतीप्रमाणे या लेण्याच्या दक्षिण भिंतीवर वैष्णव व उत्तर भिंतीवर शैव कथात्मक शिल्पपट आहेत. कधीकधी ही शिल्पे गिलाव्याने गुळगुळीत करण्यात आली होती. दक्षिणेकडील भिंतीस्तंभास लागून असलेल्या शिल्पपटात गदा व तलवारधारी सैनिक युद्धपवित्र्यात उभे आहेत. त्याखालील शिल्पपटात दोन हत्ती आणि बऱ्याच विरूप झालेल्या मानवी आकृती आहेत. या शिल्पपटापलीकडे दोन मल्लयांच्या कुस्तीपवित्र्यातील प्रतिमा आहेत. त्याखालील मोठ्या शिल्पपटात एका मानवाने (बहुधा कृष्णाने) मानवी शीरधारी नागाची जीभ डाव्या हाताने खेचली असून उजव्या हाती आसूड पकडते आहेत. नागाच्या डोक्यावर पाच कणा आहेत. प्रार्थना स्वरूपात जोडलेला आहे. शेपटी वेढोळे घातलेल्या स्थितीत आहे. त्याच्या डाव्या बाजूस तशाच अवस्थेत नागाचा प्राणदानाची भिक्षा मागणारी नागीन आहे. यावरून हे शिल्प कालियामर्दन प्रसंगाचे असावे असे काहींचे मत आहे. या शिल्पातील खालील भागातील प्रतिमा पुसट झालेल्या आहेत. या शिल्पपटाच्या वरील भागातील शिल्पटात एक मानव एका घोड्याचे तोंड पकडून उभा आहे.

याच भिंतीवर दुसऱ्या एका शिल्पपटात विष्णुचे वराह व वामन अवतार साकारलेले आहेत. तर भिंतीच्या पूर्वेकडील शेवटच्या बाजूस विष्णूच्या नरसिंहावतारातील हिरणकथा व वधाचा प्रसंग साकारलेला आहे. या नरसिंहाच्या दोन्ही उर्ध्व

हस्तांमध्ये अनुक्रमे शंख व चक्र असून दोन्ही अधोहस्तांनी तो हिरणकश्यपाचे पोट फाडीत आहे. हिरणकश्यपाच्या डाव्या हातात ढाला व उजव्या हातात उगारलेली तलवार आहे. हे दृश्य सध्या भग्नावस्थेत आहे. या शेजारील शिल्पपटात विष्णुच्या कृष्णावतारातील दृश्य आहेत. त्यात कृष्णाने गोवर्धन पर्वत उचलेला असून पर्वताखाली वज्र देशातील गाईचा कळप आहे. गाईचा आकार ओबडधोबड असून हा कळप नरसिंहावतार व कृष्णावतार या प्रसंगाच्या मधोमध आहे.

या भिंतीजवळून वळताना डाव्या बाजूस लहानशा देवकोष्ठाने मागे कार्तिकेय किंवा महासेन या युद्ध देवतांची प्रतिमा कोरलेली आहे.

लेण्यातील गर्भमंदिराच्या आकार १.८८, ३.५५ मी. लांब-रूंद आणि २.४३ मी उंच असून त्यास चारही बाजूने प्रवेशद्वारे आहेत. येथील शिवलिंग मोठे ०.९० मी उंच असून त्याची शाळुख्रा जमिनीपासून ०.६ मी उंचीवर आहे. गर्भमंदिराच्या समोरच्या प्रवेशद्वारास दोन्ही बाजूस राकट द्वारपाल त्यांच्या हातातील गदेवर कललेले आहेत. द्वारपालाच्या बाह्यबाजूस मानवी शिरधारी दोन विशाल नाग आहेत. त्यांच्या शेपट्या एका माणसाने आपल्या हातात पकडलेल्या असल्याने नागांची मस्तके खाली हत्तीचे उठावशिल्प असल्याने द्वारपाल हत्तीच्या पाठीवर उभे असल्याचा भास होतो. गर्भमंदिराच्या दक्षिण द्वाराच्या बाजूस एक उंच दांपत्यशिल्प आहे. त्यातील पुरुष द्वारासमिप असून तो आपल्या हातातील भल्यामोठ्या गदेच्या बाजूने झुकलेल्या आहे. महिलेजवळ एक बहुपरिचारक आहे. गर्भमंदिराच्या उत्तर द्वाराला लागूनही असेच दांपत्यशिल्प आहे. परंतु तेथे बहुपरिचारक नाही.

या लेण्यातील प्रदक्षिणापथाच्या दक्षिण भिंतीवर भिंतीच्या शेवटापासून एका दालनापर्यंतच्या भागावर ३.६६ मी लांबीचा शिल्पपट आहे. त्यात उजवीकडे अश्वारूढ रथावर दोन उंच धनुर्धारी धनुष्यास प्रत्यंचा लावून शरसंधानाच्या पवित्र्यात एकमेकालगत उभे आहेत. त्यांच्या मार्ग एक उंच मुकूटधारी व एक स्त्री अलिंगन अवस्थेत आहे. रथाचा सारथी तुलनेने खूपच लहान आहे. या दृष्ट्याच्या वरील भागात सात धनुर्धारी व गदाधारी योद्धे असून प्रसंग रामायण व महाभारतातील असावेत.

पूर्वी वर्णिल्याप्रमाणे या लेणीच्या उत्तरेकडील भिंतीवर शैव कथनात्मक शिल्पपट आहेत. त्यातील कैलास पर्वत उचलणारा रावण हे विशेष दृश्य म्हणून उल्लेखीता येईल. याच्या किंतीत डाव्या बाजूस बसलेले शिवपार्वती उभा नंदी व सभोवताली नाचगाण्यात मग्न अनेक शिवगण आहेत. शिवाच्या तांडव नृत्याच्या दुसऱ्या दृष्ट्यात त्याच्या गुडघ्याजवळ पार्वती आणि पायापशी काही लहान प्रतिमा आहेत.

प्रदक्षिणापथाच्या उत्तरेकडील भिंतीवर भग्न व विरुप झालेल्या शिल्पसमुहात एक उंच पुरुष व चार स्त्रिया रेखीत केलेल्या आहेत. या दृष्ट्याच्या पश्चिमेस एका लहान कक्षाचे प्रवेशद्वार असून त्याच्या डावीकडे समुद्रमंथनाचा एक मोठा शिल्पपट आहे. त्यात वासुकीच्या डोक्यास एका दैत्याने पकडले असून त्याच्या मदतीसाठी तीन दैत्य मागे उभे आहेत. शेपटीच्या बाजूकडील उभ्या असलेल्या सहा देवता प्रतिमांपैकी तिघांनीच वासुकीची शेपटी पकडली आहे. मंदार पर्वताच्या माथ्यावर ब्रह्मदेव व दुसरी एक चतुर्भुज देवता असून येथील एक उघड्या कक्षांतही विष्णुसारखी मुर्ती आहे.

लेणे क्र.३ च्या उत्तरेस १५.२४ मी वर महादेव लेणे म्हणून ओळखले जाणारे १८.२९ १९.५१ मी आकाराचे हे भव्य व प्रशस्त लेणे आहे.

लेणी क्र.४ मध्ये शिवपिंड तयार करण्याचा प्रयत्न केला आहे. परंतु योग्य खडक नसल्यामुळे ते कामही अर्धवटच राहिले. तसेच लेणी क्र.४,७,८,९,१०,११,१२,१३ जास्त शिल्पकाम केलेले नाही कारण योग्य खडक नसल्यामुळे हे काम अर्धवटच राहिले.

लेणी ६ :

याचा विन्यास व शिल्पवैशिष्ट्यानुसार हे लेणे बदामीच्या तीन बिंदू लेणीसारखेच असल्यामुळे याचा निर्माणकाळही तोच असावा. त्यामुळे हे लेणे सहाव्या शतकाच्या उत्तरार्धातील असावे असे ढोबळमानाने सांगता येईल. तथापि ज्या प्रस्तरात ते खोदले आहे. त्यातील अपरिष्कृत भौतिक सामग्रीमुळे (coarse material) त्याच्या तंतोतंत निर्माणकाळ ठरविणे कठीण आहे.

पूर्वोक्त महादेव लेणे व क्र.३ च्या दुमजली लेण्यासमोर टेकडीच्या चढावावर भग्नावस्थेतील सात आठ एकाश्म मंदिरे आहेत. त्यातील काही शैव व काही वैष्णव आहेत.

टेकडीच्या उत्तर टोकाच्या परिक्षेत्रात सुमारे चाळीस लहान-लहान एकाश्म मंदिरे आहेत. त्यातील काहीना समोर गृहमुखे आहेत. तेथील शिल्पावरून ती लिंगायत पंथाच्या उदयाआधीची असावीत असे अनुमान काढता येते. ती बहुधा वर लिहिल्याप्रमाणे बदामीच्या चालुक्य काळातील असावीत.

उपरोक्त लेणीच्या वरील बाजूस दोन दालनवजा लेणी असून त्यातील एकात भिंतीवर ओबडधोबड कोरलेल्या गणपती आहे. तर मागील भिंतीत लहान वेदी आहे.

खरोसापासून उत्तरेस १५ कि.मी. अंतरावर हासेगाव नामक खेडयाजवळील एका टेकडीच्या पूर्व बाजूस दोन विशाल गुंफा खोदलेल्या होत्या. पश्चिमेकडील बाजूसही १४.९३ १२.५३ मी आकाराच्या एका विशाल गुंफेमध्ये गर्भगृह व प्रदक्षिणापथ होता. मंडपात प्रत्येक रांगेत चार अशा तीन स्तंभरांगा होत्या. सध्या या टेकडीतील सर्व गुंफांची संपूर्णतः पडझड झालेली आहे.

महादेव लेणीच्या किंचित उत्तरेस असलेल्या एका अपूर्णावस्थेत कक्षवजा लेणीपासून १८.२५ मी अंतरावर लाकोलचे लेणे म्हणून ओळखले जाणारे हे लेणे आहे. सहा पायऱ्या चढून या लेणीत प्रवेश करता येतो. लेणीस समोर चार व आत २४ स्तंभ आहेत. सर्व स्तंभ चौरसाकृती आहेत. हे लेणे १२.५० ते १४.९३ मी.रुंद प्रदक्षिणापथांच्या मागील भिंतीपर्यंत १७.६८ मी व ३.१४ मी उंचीचे आहे. समोर वामन भिंत असून मंडपात उतरण्यासाठी चार पायऱ्यांचा सोपान आहे.

टेकडीच्या कड्याच्या वर तीन-चार दालनवजा लेणी आणि लहान गर्भमंदिरे आहेत. यानंतर येथे समोरील लेणी आणि लहान गर्भमंदिरे आहेत. यानंतर येथे समोरील बाजूद, ६६ मी उंचीचे एक लेणे आहे. त्याला समोर पहिल्या रांगेत दोन स्तंभ व दोन भित्तिस्तंभ, दुसऱ्या रांगेत दोन स्तंभ आणि शेवटच्या तिसऱ्या रांगेत चार स्तंभ आहेत. या लेणीच्या मागील भिंतीस लागून २.४३ चौ.मी. आकाराचे गर्भमंदिर आहे. येथे प्रदक्षिणापथ नसून लांबुळक्या वेदीवर नंतर केव्हातरी कठीण दगडाचे शिवलिंग प्रतिष्ठीत केलेले आहे या लेणीत उत्तरेकडे आणखी दोन कक्ष असून दुसऱ्या कक्षात दक्षिणेकडील भिंतीत गणेश आणि महिषासुरमर्दिनीची प्रतिमा कोरलेली आहे.

याच टेकडीच्या माथ्यावर नंतर संत सावता माळी मंदिर, परिपाशा दुर्गा व रेणुकादेवी मंदिर बांधण्यात आले आहे. यापैकी रेणुकादेवी मंदिरास भूकंपात हानी पोहोचल्याने त्याची दुरुस्ती आली आहे. या मंदिरासमोर दोन दीपमाळा आहेत. येथे नवरात्रीत यात्रा भरते.

लेणे क्र.७ :

लेणी क्र.७ ही आकाराने थोडी मोठी असून त्यामध्ये नृसिंहाचे शिल्प अर्धवट ओबडधोबड स्वरूपात असल्याने दिसते.

लेणे क्र.८:

लेणी क्र.८ प्रशस्त आहे. परंतु त्यामध्येही शिल्पकाम करण्यात आलेले नाही.

लेणे क्र.९ :

लेणी क्र.९ ही दोन मजली असून पहिल्या म्हणजे तळमजल्यात कसलेच शिल्पकाम आढळत नाही. परंतु दुसऱ्या मजल्यात २४ स्तंभ आहेत. तसेच लेणीत प्रकाश राहावा म्हणून छाताला एक छिद्र ठेवले आहे. या छिद्राला स्थानिक भाषेत सोमण म्हणतात. पावसाळ्यात या छिद्रातून पाणी येऊ नये. यासाठी व्यवस्था केली आहे. या लेणीच्या बाजूस उपमंदिराच्या भिंतीमध्ये शिल्पकाम केलेले आढळतात.

लेणे क्र.१० :

लेणी क्र.१० च्या प्रवेशद्वारावर त्रिशुलधारी शिवाची प्रतिमा कोरली आहे. लेणीत प्रवेश केल्याबरोबर तांडवनृत्य करीत असलेली डमरूधारी शिव प्रतिमा दिसते. त्यास नटेश्वर म्हटले जाते. याच लेणीत शिवपार्वती समुद्रमंथनाचा देखावा आणि राम-रावण युद्धाचा प्रसंग शिल्पांकित करण्यात आला आहे. या युद्धात रथदल मोठ्या प्रमाणात दाखवले गेले आहे. युद्धात लक्ष्मणाला बाण लागताच हनुमान सर्व पर्वतच उचलून घेत असल्याचे या लेणीतल शिल्प अतिशय सुंदर आहे. याच लेणीत विष्णुचे नऊ अवतार शिल्पांकित केले असून त्या अवतारांपैकी नृसिंह वराह मत्स्य आणि राम हे अवतार अत्यंत सुबक आहेत याच लेणीत नम्र झालेला गजराज अस्पष्ट अवस्थेत दिसतो.

लेणी क्र. ११:

लेणी क्र.११ ही दोन मजली असून तळमजल्यात प्रशस्त सभागृह आहे. त्यामये शिल्पे कोरलेली नाहीत. दुसरा मजला मात्र झोपडीसारखा असून त्यामध्ये चार स्पष्ट शिल्पे आहेत. लेणीच्या दुसऱ्या भिंतीवर मानवाच्या चार मुर्ती आहेत.

लेणी क्र.१२ :

लेणी क्र.१२ ही बौध्दलेणी आहे. हे सातवाहन कालीन चैत्यगृह आहे. लेणीमध्ये तथागत भगवान बुद्धाची मोठी मुर्ती असून लेणीच्या समोर स्तूप आहे.

लेणी क्र. १३ :

लेणी क्र.१३ मध्ये कसल्याच प्रकारचे शिल्प आढळत नाही.

गौतम बुद्धांनी सांगितलेला मनःशांतीचा मार्ग

✍ कु. सोनाली सुग्रीव सुरवसे

१२ वी

गौतम बुद्ध व त्यांचे शिष्य त्यांच एका गावातून जात होते. त्यांच्या प्रवासात एक तलावसमोर आले. त्यावेळस गौतम बुद्धाला तहान लागली होती. म्हणून त्यांचा शिष्य पाणी घेण्यासाठी तलावाकडे जातो. तेव्हा तो पाणी घेण्यासाठी जातो त्याला तलावाच्या बाजूला काही स्त्रिया कपडे धुवत होत्या. त्यामुळे ते पाणी गढूळ झाले हो. ते पाणी पाहून शिष्य परत गेला व बुद्धांना म्हणाला तलावातील पाणी अतिशय गढूळ आहे. ते पिण्यायोग्य नाही. तेव्हा गौतमांनी स्मित हास्य केले.

काही वेळानंतर बुद्धांनी शिष्याला पुन्हा पाणी घेण्यासाठी पाठविले. तेव्हा शिष्याने पाहिले ते पाणी शुध्द होते. ते पाणी घेऊन बुद्धाकडे आला. त्यावेळेस शिष्य म्हणतो तथागत ते गढूळ पाणी काही वेळानंतर कसे शुध्द झाले. तथागत म्हणाले तू त्या पाण्याला शांत, स्थिर होऊ दिलसं ते पाणी स्थिर होऊन गाळ खाली स्थिर राहतो व पाणी शुध्द होते. मित्रांनो त्याचबरोबर आपलं मनही काहीस असच असतं. आपण अवस्थ असतो तेव्हा जास्त त्रास करून घेतो. अतिशय दुःखी होतो. त्यासाठी तुमचे मन आपोआप शांत होऊ द्यावे.

मन शांती मिळवता येत नाही. ती एक प्रक्रिया आहे. ती आपोआप प्रक्रिया घडून येते. जेव्हा आपण अतुन समाधानी असतो. तेव्हा आपला त्रास, कष्ट, चिंता, दुःख दूर होते. तुम्ही तुमचे मन शांत, स्थिर ठेवून तुमचे ध्येयपूर्ती करावी.

सुविचार

✍ कु. सोनाली सुग्रीव सुरवसे

१२ वी

- १) माणुसकीचे दुसरे नाव प्रेम आहे. प्राणी मात्रावर हृदयपूर्वक प्रेम करणे म्हणजेच ती खरी मानवता होय. - गौतम बुद्ध
- २) आपल्या संचित पापाचा परिणाम म्हणजेच दुःख होय. - गौतम बुद्ध
- ३) तीन वस्तू जास्त वेळ लपू शकत नाहीत. ते म्हणजे सूर्य, चंद्र, आणि सत्य. - गौतम बुद्ध

नमो बुध्दाय

✍ कु. दिवटे शुभांगी निवृत्ती

१२ वी

बुद्ध हे समतेचे महान उपदेशक होते. आध्यात्मिकता प्राप्त करून घेण्याचा प्रत्येक पुरुषाला व स्त्रीला सारखाच हक्क आहे ही त्यांची शिकवण होती.

- स्वामी विवेकानंद

तथागत गौतम बुद्ध हे भारतीय महान तत्त्वज्ञ व बौद्ध धर्माचे संस्थापक होते. बुद्ध हे नाव नाही उपाधी आहे. बुद्ध हा शब्दाचा अर्थ आहे, आकाशाएवढा प्रचंड ज्ञानी. गौतम बुद्धांनी राजवैभव सोडले, गृहत्याग केला व तपस्या करून ज्ञानप्राप्ती करून घेतली. बुद्धांनी सर्व व्यक्तींना समान मानून, कोणताही भेदभाव न करता मग तो पुरुष असो अथवा स्त्री सर्वाना समान उपदेश केला.

भारतालाच नव्हे तर संपूर्ण जगाला सदाचार शिकवणारा पहिला महापुरुष भगवान बुद्ध होय.

- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

दहा पारमिता :

दहा पारमिता ह्या शील मार्ग आहेत.....

१) शील :

शील म्हणजे नितिमत्ता, वाईट गोष्टी न करण्यासाठी असलेला मनाचा कल.

२) दान :

स्वार्थाची किंवा परतफेडीची अपेक्षा न करता दुसऱ्याच्या भल्यासाठी स्वतःची मालमत्ता, रक्त, देह, अर्पण करणे.

३) अपेक्षा :

निरपेक्षतेने सतत प्रयत्न करित राहणे.

४) नैष्क्रिय :

ऐहिक सुखाचा त्याग करणे.

५) वीर्य :

हाती घेतलेले काम यत्किंचितही माघार न घेता अंगी असलेल्या सर्व सामर्थ्यानिशी पूर्ण करणे.

६) शांती :

शांती म्हणजे क्षमाशीलता, द्वेषाने द्वेषाला उत्तर न देणे.

७) सत्य :

सत्य म्हणजे खरे, माणसाने कधीही खोटे बोलता कामा नये.

८) अधिष्ठान :

ध्येय गाठण्याचा दृढ निश्चय.

९) करुणा :

मानवा सकट सर्व प्राणिमात्राविषयी प्रेमपूर्ण दयाशीलता.

१०) मैत्री :

मैत्री म्हणजे सर्व प्राणी मित्र, शत्रू याविषयीचा नव्हे तर सर्व जीवमात्रांविषयी बंधुभाव बाळगणे.

मुख्य लेख : पंचशील :

१) मी जीव हिंसेपासून अलिप्त राहण्याची शपथ घेतो.

२) मी चोरी करण्यापासून अलिप्त राहण्याची शपथ घेतो.

३) मी कामवासनेच्या अनाचारापासून अलिप्त राहण्याची शपथ घेतो.

४) मी खोटे बोलण्यापासून अलिप्त राहण्याची शपथ घेतो.

५) मी मद्य, मादक गोष्टी तसेच इतर मोहांत पाडणाऱ्या सर्व मादक वस्तूंच्या सेवनापासून अलिप्त राहण्याची शपथ घेतो.

या बौद्ध तत्वांचा शिकवणुकीचा जीवनात अंगीकार केला तर आपण जिवंत असेपर्यंत नक्कीच दुःखमुक्त होऊन आदर्श जीवन जगू शकतो. ज्यांनी आठ अष्टांग मार्ग त्रिरत्ने तसेच बौद्ध धर्माची शिकवण देऊन अनेकांचे आयुष्य उजळून टाकले. अशा महान महापुरुषाला माझा प्रणाम.

नमो बुध्दाय

भगवान गौतम बुद्ध

✍ कृ. शिनगारे ऋतुजा सुनिल

१२ वी वाणिज्य

एकदा गौतम बुद्ध बौद्ध धर्माचा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी आणि लोकांना प्रवचन देण्यासाठी एका गावी गेले होते. त्या गावातील काही लोकांनी बुद्धांना एका स्त्रीविषयी माहिती दिली की, ती बुद्धांना अपशब्द बोलते, बुद्धांचा अनादर करते, लोकांना बोलताना वाईट शब्द वापरते. तेव्हा बुद्धांनी त्या स्त्रीला भेटण्याचा व तिचे विचार बदलण्याचा विचार केला व भगवान बुद्ध भिक्षापात्र घेऊन त्याच स्त्रियाच्या घरी भिक्षा मागायला गेले. तिने भिक्षा तर घातलीच नाही उलट बुद्धांना वाईट शिष्या देऊन दारातून हाकलून लावले.

दुसऱ्या दिवशी बुद्ध पुन्हा त्याच स्त्रीच्या घरी भिक्षा मागण्यासाठी गेले. दुसऱ्यादिवशीही तिने तसेच बुद्धांचा अनादर करून त्यांना हाकलून लावले. परत तिसऱ्या दिवशी गौतम बुद्ध त्याच स्त्रीच्या घरी गेले. त्या दिवशी तिने रागाने उठून दोन मुठ वाळू हातात घेऊन बुद्धांच्या भिक्षापात्रात टाकली. तरी बुद्ध शांतच. त्या स्त्रीला वाटले, पण दोन दिवस यांना शिष्या घातल्या, वाईट बोललो, तरी आज वाळू टाकून ही हा मनुष्य शांत कसा काय राहू शकतो? तिला आपली चूक कळाली. तिने बुद्धांची माफी मागीतली तेव्हा तिला उपदेश

करताना त्या स्त्रीने बुद्धांना क्रोध आवरून शांत कसे राहिलात याचे कारण विचारले. तेव्हा बुद्ध म्हणाले, समज माझ्याकडे एक भाकर आहे. मी तुला त्यातली अर्धी भाकर दिली आणि तू ती घेतलीच नाही तर भाकर कोणाजवळ राहिल? नक्कीच माझ्या जवळ तसेच तू घातलेल्या शिव्या मी घेतल्याच नाहीत तर त्या तुझ्याजवळच राहतील. बुद्धांच्या या उपदेशाने ती स्त्री प्रभावित झाली आणि तिने बुद्ध धर्माची एक भिक्खुनी झाली.

बोध : क्रोधावर विजय मिळवणारा व्यक्ती जगावर विषय मिळवतो.

बुद्धांची शिकवण

✍ कु. कांबळे ऋतुजा
बी.कॉम द्वितीय वर्ष

सर्व जाती, पंत, राष्ट्र यामध्ये
शांतता ठेवण्यास मदत करणारी,
सर्व धर्मीय लोकांना एकत्र आणणारी
सगळ्यांना एकत्र आणणारी कधीही मतभेद न
करणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

सर्वांचे कल्याण करणारी
सर्वांचे हीत जाणणारी
सदैव चांगले आचरण ठेवायला लावणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

जगाला शांतता ठेवण्यास मदत करणारी
आपले जीवन समृद्ध करण्यास मदत करणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

चांगला मार्ग दाखवणारी
कधीही खोटे बोलायला न लावणारी
कर्मकांड कसलाही करायला न लावणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण.....

प्राणहिंसा करायला न लावणारी
प्राणी मात्रावर दया करायला लावणारी
दुसऱ्यांना कधीही त्रास द्यायला न लावणारी
अशी बुद्धांची शिकवण

सगळ्यांचा आदर ठेवायला लावणारी
आपले मन स्थिर ठेवण्यास मदत करणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

सदैव कल्याण करणारी
कधीही भेदभाव न करणारी
सर्व जगामध्ये शांतता प्रस्थापित करणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण.....

सर्वांना एकत्र आणणारी
दुसऱ्यांचा आदर ठेवायला लावणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

कधीही मनामध्ये वाईट विचार
न आणणारी
सगळ्यांना समान मानणारी
अशी ही बुद्धांची शिकवण

माझे आवडते.....गौतम बुद्ध

✍ कु. शिंदे दिपाली
१२ वी कला

सद्सत विवेकबुद्धीचे होते ते बुद्ध,
नाव होते त्यांचे सिद्धार्थ
आज सर्वांच्या तोंडी नाव गौतम बुद्ध,
माझे आवडते नाव गौतम बुद्ध ।।३।।
त्यागीला सुखी-संसार,
जोडिले मनी सद्विचार,
उपासकांना दिले शुद्ध विचार,

ते माझे आवडते गौतम बुद्ध..... ॥२॥

बुद्धांचे वडील सिध्दोधन,
होते त्याच्यापाशी खूप सारे धन,
पण बुद्धांचे नाही गेले त्यावरी मन,
प्राप्त केले फक्त शुद्ध ज्ञान,
असे ते माझे आवडते गौतम बुद्ध..... ॥३॥

भगवान गौतम बुद्ध शांतिचे पुरस्कर्ते,
म्हणून मला गौतम बुद्ध नाव फारच आवडते,
आहेत ते सर्वानाच आवडते.
माझे आवडते गौतम बुद्ध ॥४॥

जर नाही प्राप्त केले बुद्धांचे तत्त्वज्ञान,
तर राहिल आपले अर्धवट ज्ञान,
सोडून द्या वार्डेट खान-पान,
मनी, हृदयी ठसू द्या बुद्धांचे तत्त्वज्ञान,
माझे आवडते गौतम बुद्ध ॥५॥

वह बुद्ध था

कु.इंगळे यशवंत तानाजी
११ वी

दुनिया का वह परा था ।
ना जाने क्यों घुम रहा था ।
ज्ञान सनको बाँट रहा था ।
बुद्ध नामसे कहलाता था ।

कपिलवस्तु उसका जनम स्थान ।
राजगृह उसका तपोस्थान ।

धम्मचक्क घुमाया जहाँ सारनाथ वह स्थान ।
और सबसे अच्छा बुद्ध उसका नाम ।

भगवान नही, बुद्धी प्रमाणः
भूत-भविष्य एक है भ्रम
करना है तो करो अच्छे कर्म
यही है जिन्दगी का मर्म
बताया जिसने पापपुण्य का अर्थ
गौतम बुद्ध नाम उसे सार्थ

बदलाया जो गुंड को,
वह बुद्ध था ।
जिना है कैसे बताया जिसने
वह बुद्ध था ।
अभी जो बदल रहा है दुनिया को
वह बुद्ध है ।
बुद्ध कल था, बुद्ध आज है, बुद्ध कल रहेगा
क्योंकी वह गौतम बुद्ध है ।

बुद्धं सरणं गच्छामि ।
धम्म सरणं गच्छामि ।
संघं सरणं गच्छामि ।

ग्रेट बुद्ध

कु.सांकुके अंजली
१२ वी कला

गौतम बुद्ध ना देव ना भगवान ।
बुद्ध फक्त आणि फक्त सत्यवान ॥१॥

गौतम बुद्ध सांगतात धम्म ।
म्हणून सर्वानी करावे चांगले कर्म ॥२॥

ना उपासाने होते ज्ञान प्राप्ती ।

तर बुद्धाचे विचार आत्मसात केलेल्यास घडतील
क्रांती ॥३॥

ना भेद केला वर्ण आणि लिंग ।
कारण गौतम बुद्ध होते चांगल्या विचारांचे किंग
॥४॥

लोक बुद्ध धम्माला म्हणतात नको माय ।
पण आता बुद्ध धम्मात सांगितले तुमचे चांगले
काम ॥५॥

बुद्ध व महावीरांच्या विचारांना खूप वेट ।
म्हणून त्यांना सर्वजण म्हणतात ग्रेट ॥६॥

बुद्ध म्हणतात नको माझी मुर्ती ।
पण सर्व जगाला दाखवा तुमची किर्ती ॥७॥

म्हणून गौतम बुद्ध ना देव ना भगवान ।
बुद्ध फक्त आणि फक्त सत्यवान ॥८॥

रशियन विभाग

Бабушка отдыхает

Pokarna Rushabh Mahaveer 12th Commerce

Пришла из школы маленькая Галинка. Открыла дверь, что-то хотела весело сказать маме. Но мама пригрозила Галинке пальцем и прошептала:

– Тихо, Галинка, бабушка отдыхает. Целую ночь не спала, болело сердце.

Галинка тихонько подошла к столу, положила портфель. Пообедала и села учить уроки. Читает книжку тихо, про себя, чтобы не разбудить бабушку.

Открылась дверь, пришла Оля, подружка Галинки. Она громко сказала:

– Галинка, слушай...

Галинка погрозила ей пальцем, как мама, и прошептала:

– Тихо, Оля, бабушка отдыхает. Целую ночь она не спала, болело сердце.

Сели девочки к столу и рассматривают рисунки.

А из закрытых бабушкиных глаз выкатились две слезинки.

Когда бабушка встала, Галинка спросила:

– Бабушка, почему вы во сне плакали?

Бабушка улыбнулась, приголубила Галинку. В ее глазах светилась радость.

Все добрые люди – одна семья

Во втором классе был урок рисования. Дети рисовали ласточку.

Вдруг в дверь кто-то постучал. Учитель открыл дверь и увидел заплаканную женщину – мать маленькой белокозой, синеглазой Наташи.

– Прошу вас, – обратилась мать к учителю, – отпустить Наташу. Бабушка умерла.

Учитель подошел к столу и тихо сказал:

– Дети, пришло большое горе. У Наташи умерла бабушка. Наташа побледнела. Глаза ее наполнились слезами. Она склонилась на парту и тихо плакала.

– Иди, Наташа, домой. За тобой пришла мама.

– Пока девочка собралась, чтобы идти домой, учитель сказал:

– У нас тоже сегодня не будет уроков. Ведь в нашей семье – большое горе.

– Это же в Наташиной семье? – спросил Коля.

– Нет, в нашей человеческой семье, – объяснил учитель. – Все добрые люди – это одна семья. И если кто-то в нашей семье умер, мы осиротели.

Sude Manoj 12th Commerce

Именинный обед

У Нины большая семья: мать, отец, два брата, две сестры, бабушка.

Нина самая маленькая: ей девять лет. Бабушка самая старшая; ей восемьдесят два года.

Когда семья обедает, у бабушки дрожит рука. Все к этому привыкли и стараются не замечать.

Если же кто-нибудь посмотрит на бабушкину руку и подумает: почему она дрожит? – рука ее дрожит еще сильнее. Несет ложку бабушка – ложка дрожит, капельки на стол капают.

Скоро день рождения Нины. Мать сказала, что на ее именины будет обед. Она с бабушкой испечет большой сладкий пирог. Пусть Нина пригласит своих друзей.

Пришли гости. Мама накрывает стол белой скатертью. Нина подумала: и бабушка за стол сядет, а у нее рука дрожит. Подруги смеяться будут, расскажут всем в школе.

Нина сказала тихонько маме:

– Мама, пусть бабушка сегодня за стол не садится...

– Почему? – удивилась мама.

– У нее рука дрожит... Капает на стол...

Мама побледнела. Не сказав ни слова, она сняла со стола белую скатерть и спрятала в шкаф.

Мама долго сидела молча, потом сказала:

– У нас сегодня бабушка больна. Именинного обеда не будет.

Поздравляю тебя, Нина, с днем рождения. Мое тебе пожелание: будь настоящим человеком.

Vithuboyane Nitin 12th Commerce

Кто кого ведет домой

В детском саду есть два пятилетних мальчика – Василько и Толя. Их мамы работают на животноводческой ферме. В шесть часов вечера они заходят в детский сад за детьми.

Мама одевает Василька, берет его за руку, ведет за собой и говорит:

– Пойдем, Василько, домой.

А Толя одевается сам, берет маму за руку, ведет за собой и говорит:

– Пойдем, мама, домой. Дорогу засыпало снегом. Есть только узенькая тропинка в снегу. Мать Василько идет по снегу, а сын – тропинкой. Ведь она ведет Василько домой.

Толя идет по снегу, а мама – тропинкой. Ведь Толя ведет маму домой.

Прошло двенадцать лет. Стали Василько и Толя сильными, стройными, красивыми юношами.

Зимой, когда глубоким снегом замело дороги, тяжело заболела мама Василька. В тот же день заболела и Толина мама.

Врач жил в соседнем селе, в пяти километрах.

Василько вышел на улицу, посмотрел на снег и сказал:

– Разве можно по такому снегу идти?–
Постоял немного и возвратился в дом.

А Толя пошел по глубокому снегу в соседнее село и вернулся с врачом.

Momle Manthan 12th Commerce

Самые ласковые руки

Маленькая девочка приехала с мамой в большой город. Пошли они на базар. Мама вела дочку за руку. Девочка увидела что-то интересное, от радости захлопала в ладоши и потерялась в толпе. Потерялась и заплакала.

– Мама! Где моя мама?

Люди окружили девочку и спрашивают:

– Как тебя зовут, девочка?

– Оля.

– А как маму зовут? Скажи, мы ее сейчас же найдем.

– Маму зовут.... мама... мамочка...

Люди улыбнулись, успокоили девочку и снова спрашивают:

– Ну, скажи, какие у твоей мамы глаза: черные, голубые, синие, серые?

– Глаза у нее... самые добрые...

– А косы? Ну, волосы какие у мамы черные, русые?

– Волосы... самые красивые...

Опять улыбнулись люди. Спрашивают:

– Ну, скажи, какие у нее руки... Может быть, какая-нибудь родинка у нее на руке есть, вспомни.

– Руки у нее... самые ласковые.

И объявили по радио:

«Потерялась девочка. У ее мамы самые добрые глаза, самые красивые косы, самые ласковые в мире руки».

И мама сразу же нашлась.

विज्ञान विभाग

स्टीफन विल्यम हॉकिंग

कासारें नेहाराणी वित्ठलराव
बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

स्टीफन विल्यम हॉकिंग हे सैद्धांतिक भौतिकशास्त्रज्ञ आणि विश्वशास्त्रज्ञ होते. त्यांची पुस्तके आणि जाहीर कार्यक्रम यांनी त्यांना मोठी लोकप्रियता मिळवून दिली. ते रॉयल सोसायटी ऑफ आर्टसचे मानद सदस्य होते. सन २००९ मध्ये त्यांना प्रेसिडेन्सीअल मेडल फॉर फ्रीडम या अमेरिकेतील सर्वोच्च नागरी सन्मानाने गौरविले गेले. केंब्रिज विद्यापीठात तीन वर्षे त्यांनी गणिताचे अध्यापन केले आहे. विश्वशास्त्र (कॉस्मॉलॉजी) आणि पुंज गुरुत्व (क्वांटम ग्रेव्हिटी) या दोन शाखांमध्ये कृष्णविवरांच्या संदर्भाने त्यांनी दिलेले योगदान गौरविले जाते. कृष्णविवरेही किरणोत्सर्ग करीत असावीत, हे त्यांचे सैद्धांतिक अनुमान प्रसिद्ध आहे. अ ब्रिफ हिस्ट्री ऑफ टाईम या त्यांच्या ग्रंथाने जगभरात लोकप्रियता मिळविली.

१९६२ मध्ये हिवाळी सुट्ट्यांसाठी स्टीफन आपल्या घरी गेले असता त्यांना अचानक त्रास होऊ लागला. उपचारासाठी अनेक डॉक्टरंकडे दाखवून झाले पण रोगविषयी काहीच माहिती मिळना. त्यातच रोगाचा जोर वाढला आणि ८ जानेवारी १९६३ रोजी २१ वा वाढदिवस साजरा करीपर्यंत दिवशीच स्टीफन यांना एक असाध्य रोग झाल्याचे स्पष्ट झाले. या रोगाला इंग्लंडमध्ये मोटर न्यूरॉन डिजीज (MND) तर अमेरिकेत अमायो ट्रॉपिक लॅटरल स्क्लोरोसिस (ALS) असे म्हणतात. या रोगामुळे शरीरातील स्नायूंचे नियंत्रण संपून जाते. याच्या सुरुवातीच्या काळात अशक्तपणा जाणवतो मग अडखळत बोलणे, अन्न गिळताना त्रास होणे, अशा प्रकारे हळूहळू चालणे-फिरणे आणि बोलणे बंद होत जाते. स्टीफन हॉकिंग जेमतेम दोन वर्षे जगतील असे त्यांना सांगण्यात आले. आधी ते खूप निराश झाले. पण त्याच इस्पितळातील एका रोग्याला असाध्य रोगाशी झगडतांना पाहून स्टीफन यांनाही आशेचे किरण दिसू लागले.

स्टीफन यांना चालण्या-फिरण्यासाठी व्हील चेअरच्या आधार घ्यावा लागला मग व्हील चेअरलाच एक संगणक जोडण्यात आला. फक्त एक बोट वापरून स्टीफन या संगणकावर

हे ते काम करू शकत. १९८५ साली हॉकिंग यांना न्यूमोनिया रोग झाला. केवळ श्वास नलिकेला छिद्र करूनच शस्त्रक्रिया होऊ शकणार असल्याने तशी शस्त्रक्रिया हॉकिंग यांच्यावर करण्यात आली. पण त्यामुळे हॉकिंग यांचा आवाज कायमचा गेला. यावर संगणतज्ञ डेव्हिड मेसन यांनी स्टीफन हॉकिंग यांच्या संगणकासाठी एक नवी आज्ञावली लिहून ती त्या संगणकात कार्यरत करून दिली. यामुळे संगणकाच्या आवाजाच्या माध्यामातून बोलणे हॉकिंग यांना शक्य झाले.

खरोखरच हृदयाला हलवणारच हा जीवन प्रवास आहे. अगदी कमी वयामध्ये आजाराशी सामना करून जगणारे स्टीफन यांना मानाची आदरांजली. व्यक्तीच्या प्रत्येक प्रसंगाला सामोरे जाण्याचे धाडस असणे हे देखील खूप गरजेचे आहे.

हिम्मत न हरण्याविषयी...

खाली पावलांकडे नाही तर वर आकाशात
ताऱ्यांकडे पाहयेचे आहे हे लक्षात ठेवा
तुम्हाला जे दिसत आहे त्याची संमती लावण्याचा
प्रयत्न करा आणि विश्वाचे अस्तित्व
कशासाठी आहे हे समजून घेण्याचा प्रयत्न करा
जिज्ञासू राहा. जीवन कितीही कठीण
भासले तरी तुम्ही जीवनात सर्व काही करू शकाल
आणि यशस्वी होऊ शकाल अशा गोष्टी नेहमीच
असतात तुम्ही धीर सोडत नाही याला महत्व आहे.

स्टीफन हॉकिंग

जन्म : ८ जानेवारी १९४२ ऑक्सफर्ड, इंग्लंड

मृत्यु : १४ मार्च, २०१८ (वय ७६) केंब्रिज, इंग्लंड

नागरिकत्व : इंग्लंड

कार्यक्षेत्र : (१) भौतिकशास्त्र, (२) गणित

प्रशिक्षण : ऑक्सफर्ड विद्यापीठ केंब्रिज विद्यापीठ

डॉक्टरेटचे मार्गदर्शक : डेनिस विल्यम सियाना

ख्याती : कृष्णविवर

पुरस्कार : कमांडर ऑफ दी ब्रिटीश एम्पायर

वडील : डॉ. फ्रँक हॉकिंग

आई : इझोबेल

पत्नी : १) जेन वाइल्ड, २) इलेनी मेसन

अपत्ये : १) रॉबर्ट (पुत्र), २) लूसी (कन्या), ३) तिमोथी

(पुत्र)

जन्म व बालपण :

स्टीफन हॉकिंग यांचा जन्म ८ जानेवारी १९४२ या दिवशी ऑक्सफर्ड, इंग्लंड येथे झाला. त्यांचे वडील डॉ. फ्रँक हॉकिंग जीवनशास्त्राचे संशोधक होते. त्यांची आई इझाबेल ऑक्सफर्डची पदवीधर होती. त्यांना फिलिपा आणि मेरी या दोन बहिणी आणि एडवर्ड हा दत्तक भाऊ अशी भावंडे होती. हॉकिंग यांच्या जन्माच्या वेळी, डॉ. फ्रँक आणि इझाबेल या दांपत्याने उत्तर लंडनहून ऑक्सफर्डला स्थलांतर केले. कारण त्यावेळी दुसरे महायुद्ध होते. त्यांची घरची परिस्थिती बेताचीच होती. लहानपणी हॉकिंग यांना वाचनाची खूप आवड होती.

शिक्षण:

स्टीफन यांच्या जन्मानंतर हॉकिंग कुटुंबाने परत लंडनला स्थलांतर केले, कारण त्यांचे वडील नॅशनल इन्स्टीट्यूट ऑफ मेडिकल रिसर्च मध्ये पार्सिटॉलॉजी विभागाचे प्रमुख झाले होते. १९५० मध्ये हॉकिंग कुटुंबाने सेंट अल्बान्स येथे स्थलांतर केले. येथेच १९५० ते १९५३ अशी तीन वर्षे त्यांचे शिक्षण, सेंट अल्बान्स स्कूल या शाळेत झाले. हॉकिंग यांना संगीत, वाचन, गणित आणि भैतिकशास्त्राची आवड विद्यार्थी दशेपासूनच होती. हॉकिंग यांना पहिल्यापासून विज्ञान विषयात रस होता. गणिताच्या शिक्षकाच्या प्रेरणेमुळे त्यांना विद्यापीठात गणिताचे शिक्षण घ्यावयाचे होते, पण त्यांच्या वडीलांना असे वाटत होते कि त्यांनी “युनिव्हर्सिटी कॉलेज, ऑक्सफर्ड” येथे प्रवेश घ्यावा, त्यांनी १९५९ साली वयाच्या १७ व्या वर्षी कॉसमॉलॉजी हा विषय निवडून प्रवेश घेतला आणि त्यासाठी त्यांना स्कॉलरशिपसुद्धा मिळाली. त्यांनी १९६२ यावर्षी ऑक्सफर्ड विद्यापीठ येथून पदवी संपादन केल्यानंतर उच्च शिक्षणासाठी स्टीफन यांनी केंब्रिज विद्यापीठ येथे प्रवेश घेतला. संशोधन :

एकदा लंडनमध्ये गणितज्ञ रॉजर पेनरोज यांचे भाषण ऐकायला स्टीफन हॉकिंग गेले. ताऱ्यातील इंधन संपल्यावर तो बिंदूवत होऊ शकतो असे निष्कर्ष पेनरोज यांनी त्या भाषणात मांडले होते. यावरूनच स्टीफन हॉकिंग यांनी स्वतंत्र अभ्यास करून संपूर्ण विश्वाचाही ताऱ्याप्रमाणेच अंत होऊ शकतो असा निष्कर्ष काढला, या प्रबंधावर स्टीफन हॉकिंग यांना डॉक्टरेट मिळाली. याच प्रबंधाचा पुढचा भाग ‘सिंग्युलॅरिटील

अँड दी जीओमेट्री ऑफ स्पेसटाईम’ हा प्रबंध स्टीफन यांनी लिहिला. या प्रबंधासाठी १९६६ सालचे ऐडम्स प्राईझ त्यांना मिळाले.

स्टीफन हॉकिंग यांनी नंतर कृष्णविवर या विषयाकडे आपले लक्ष वळविले. यावर अइन्स्टाईनच्या सापेक्षतावादाच्या सिद्धांताची जोड देऊन गृहिते मांडणे सुरु केले. त्यावेळी हॉकिंग आपल्या शरीराने असमर्थ होत गेले. एवढी अवघड गणिते त्यांनी केवळ मनातल्या मनात सोडविली. १९७४ साली हॉकिंग यांनी पहिल्यांदा पुंज यामिक आणि सापेक्षतावादाच्या सिद्धांताची सांगड घालून दोन सिद्धांतांना एकत्र आणण्याचा प्रयत्न केला. स्टीफन हॉकिंग यांच्या या प्रबंधाला आधी जोरदार विरोध झाला पण नंतर स्टीफन हॉकिंग यांचे मत पटल्यावर त्या नव्या निष्कर्षाप्रमाणे होणऱ्या किरणोत्सर्जनाला हॉकिंग उत्सर्जन असे नाव देण्यात आले.

त्याच वर्षी स्टीफन हॉकिंग यांचा कृष्णविवर या विषयावरील प्रबंध इंग्लंडच्या नेचर या नियतकालिकेत प्रसिद्ध झाला. आणि त्यांची रॉयल सोसायटीचा फेलो म्हणून निवड झाली.

१९८० च्या दशकात हॉकिंग यांना ऑक्सफर्ड, विद्यापीठ प्रिन्स्टन विद्यापीठ, न्युयॉर्क विद्यापीठ लॅकेस्टर विद्यापीठ या विद्यापीठांनी डॉक्टरेट देऊन त्यांना सन्मानित केले. विज्ञान विषयात काम करित असतानाच, त्यांच्या सोयीसाठी आणि त्यांच्यावरील अन्यायासाठी लढा दिला. यासाठी हॉकिंग यांना १९७९ Royal Association for Disability and Rehabilitation या संस्थेकडून मॅन ऑफ दि इयर हा किताब देण्यात आला.

जीवनावरील चित्रपट :

दि थेरी ऑफ एव्हरीथिंग

सृष्टीच्या निर्मितीमागचे गूढ उकलण्यासाठी अवघे आयुष्य समर्पित केलेले ख्यातनाम भौतिक शास्त्रज्ञ डॉ. स्टीफन हॉकिंग यांचे असाध्य व्याधीने चाकांच्या खुर्चीला खिळलेले शरीर काही दिवसांपूर्वी कालवश झाले. ‘माझ्या मृत्यूनंतर मी सुपरमॅनप्रमाणे सूक्ष्म गुरुत्व लहरींमध्ये विहरत राहीन’ असे डॉ हॉकिंग यांनी नासाच्या अंतराळवीरांना सांगितले होते. कृष्णविवरे आणि सापेक्षतावादाच्या सिद्धांतावर आयुष्याभर

संशोधन करणारे डॉ. हॉकिंग हे केवळ एकांत-वासी नव्हते. पन्नासहून अधिक वर्षे सारे नियंत्रण गमावून बसलेल्या विकल शरीरासोबत जगताना त्यांच्या वृत्ती प्रफुलित होत्या आणि विज्ञानापलीकडल्या जगाविषयीचे कुतुहलही ताजे होतो.

डॉ. हॉकिंग यांनी मांडलेल्या सिद्धांतांमधले गूढ उलगडणे सामान्यांच्या आवाक्यापलीकडचे असले, तरी आपल्या रोजच्या जगण्याशी जोडलेल्या विषयांवर डॉ. हॉकिंग यांनी व्यक्त केलेली मत विलक्षण रोचक आहेत.

मौलिक ग्रंथकर्ता हॉकिंग यांनी आपले ज्ञान आणि अभ्यास सिद्धांत उत्साहाने आणि जिद्दीने लोकांपर्यंत पोहोचविले परगृहवासीयांच्या अस्तित्वाची, यंत्रशक्तीची भविष्यात मानवावर होणारी कुरघोडी आणि येत्या शंभर वर्षात अस्तित्व टिकवण्यासाठी दुसरा गृह शोधाचा लागण्याची गरज अशा दृष्ट्या नजरेच्या विज्ञानमहर्षी स्टिफन हॉकिंग यांचे नाव सत्तरच्या दशकातच गाजू लागले होते. पण जगभरातील सर्वसामान्यांच्याही ज्ञानकक्षेत हॉकिंग आले ते १९८८ साली झालेल्या त्यांच्या 'ए ब्रिफ हिस्टरी ऑफ टाइम' या छोटेखानी पुस्तकाच्या प्रकाशनानंतर हे प्रसिद्ध झाले. जिज्ञासू वाचकांना परवडणाऱ्या किमतीत या पुस्तकाने खपाचा विक्रम केला. आटोपशीर असलेल्या या पुस्तकातील विवेचन आणि सिद्धांतनिरूपण अतिशय सखोल आहे. कठीण विषयावरील या पुस्तकाला विज्ञानप्रेमीसोबत सर्वसामान्य वाचकांनीही पसंतीची पावती दिली. विश्व, काळ, अवकाश, प्रज्ञा आदी संकल्पनांचा वेध घेणाऱ्या या पुस्तकामुळे हॉकिंग यांचे नाव सर्वतोमुखी झाले. या पुस्तकानंतर 'ब्लॉक होल्स अँड बेबी युनिव्हर्स अँड अदर्स एसेज' हा त्यांच्या संकलित निबंध आणि भाषणांचा संग्रह प्रसिद्ध झाला. कृष्णविवर आणि सापेक्षतावादावरील त्यांच्या अद्ययावत ज्ञानकणांचा यात समावेश होता. 'ग्रँड डिझाइन' या ग्रंथात त्यांनी देवाच्या अस्तित्वाला अमान्य करीत पृथ्वीच्या निर्मितीच्या रहस्याचे विस्तारित विश्लेषण केले आहे. 'माय ब्रीफ हिस्टरी' या त्यांच्या आत्मचरित्रामध्ये खाजगी आणि जगजाणत्या आयुष्याविषयी विस्ताराने वाचायला मिळते. थोर शास्त्रज्ञांच्या सिद्धांतांसोबत आपल्या स्वतःच्या सिद्धांतांना पुढे नेणारे हॉकिंग यांचे सारेच ग्रंथ बेस्ट सेलर ठरले आहेत. 'ए ब्रिफ हिस्टरी ऑफ टाइम' हर एक ज्ञानचिकित्सक पिढीला ऊर्जा देत आहे.

Genius Stephen Hawking

Pratiksha Anil Sathe

B.Sc.III Year

8 Jan, 1942 - 14 Mar, 2018

Stephen William Hawking was an English theoretical Physicist and Mathematician he was born in oxford in 1942. He was one of the world's leading theoretical physicists. Hawking was a professor of Mathematics at the university of Cambridge.

Early life & education:

Hawking went to st. Albans school, a local public school in Hertfordshire at 17, he passed an exam to study at oxford. In October 1962 he stated his graduate course at Trinity hall, it was at this time that his illness started up to show, he had a motor neuron disease related to his dyslexia. He was completely paralyzed. He used a wheel chair to move and an intel computer to talk for him.

Career :

Hawking was a cosmologist, someone who studies the structure of the universe. He invented important theories about the Big Bang, Black Holes & how they work. Stephen Hawking predicted that Black Holes eject some (energy), even though they normally swallow every thing. That kind of radiation is named Hawking radiation. Hawking also worked on the problem of quantum gravity. Tried to explain how gravity works with quantum mechanics (Physics of tiny things) that is a hard problem that scientists have not solved yet, he wrote popular books about science for non-scientists. His first book, A Brief History of Time.

Death : Hawking died on (14 March 2018 in Cambridge at the age of 76)

How to develop interest in mathematics : The Four Number Problems.

Maniyar Shireen Sadeque

B.Sc.II Year

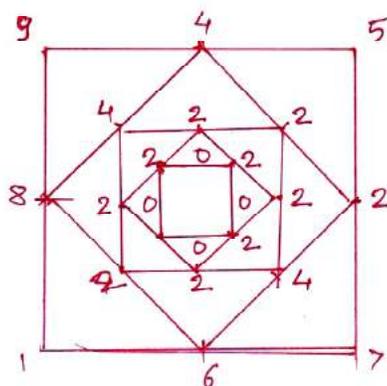
Introduction:

How to develop interest in mathematics? Mathematics is already a very interesting subject but today there is a need to develop interest among the people. Today so many people are leaving mathematics because they think that mathematics is a hard and boring subject, but this is totally wrong.

If every one is leaving mathematics then it will be dangerous not only for us but also for our nation. To develop people's interest in mathematics there is need to develop concepts like four number problems also known as four number game.

Principle :

The four number game starts with a square and 4 non-negative numbers. Place these numbers at the vertices. The first step of game is construction of a new numbered square by taking as its vertices the midpoints of the sides of the earlier square and the number placed at a midpoint is the absolute difference of the two adjacent numbers. Now continue the same process of forming one numbered square inside another. The game ends if a numbered square with zero at every vertex is achieved.

$$9 - 5 = 4$$

$$7 - 5 = 2$$

$$7 - 1 = 6$$

Speciality :

Speciality of this game is that it can be played in different ways and it teaches us the algebraic rule (i.e. addition, subtraction, etc) in a very joyful manner.

Applications and advantages :

It increases students interest in mathematics.

This concept increases student's, curiosity, thinking ability & imagination power.

It has beautiful applications in linear algebra, eigen values & polynomials.

Gives justification using both algebra and geometry.

Furnishes a wealth of interesting material for teachers and students.

Future Scope :

Four number game have scope in analysis that is rich in linear algebra. It has a scope in the problems that are the focus of current research.

Nano-Science, Nano-Techonology, and Chemistry

Dhadge Chintamani Pramod

B.Sc.I Year

What is NanoScience?

Nano Science is the emerging Science of Objects that are intermediate in size between the largest molecules and the smallest structures that can be fabricated by current 'photolithography'. That is the Science of objects with dimensions ranging from a few nanometers to less than 100 nano meters. In Chemistry this range of size has been associated with colloids, micelles, polymer molecules. In physics and electrical engineering, NanoScience is most of ten associated with quantum behaviour of electrons and photons in nono scale structure. Biology and Biochemistry also have a deep interest in nano structures as components of the cell. Many of the most interesting structures in biology from DNA and Viruses to sub cellular's organelles and gap junctions can be considered as nano structures.

Role of Nano-Science & Nano-Technology in

Chemistry.

It Should be bracing to chemists to realize that chemistry is already playing a leading role in nano technology in a sense, chemists make a new form of matter by joining atoms and group of atoms together with bonds. They carry out this sub nanometer-scale activity, chemical synthesis on mega ion scale when necessary and do so with remarkable economy and safely.

Scientific Opportunities for Chemistry. The Opportunities for Chemistry to make important contributions to nano science around are:

1. **Synthesis of Nano structures :-**

Chemistry is unique in the sophistication of its ability to synthesize new forms of matter. In nano-science, chemistry can be on the streets at the beginning of the revolution if it has the courage to do so.

2. **Materials :** Materials science & chemistry are over much of their shared border indistinguishable. Chemistry has contributed and will continue to contribute to the invention and development of materials whose properties these materials reproduce, economically and in quantity.

3. **Tools and analytical methods :**

The scanning probe microscope invented by Binnig & Rohrer at the IBM laboratory in Zurich is the instrument that ignited the explosion of nanoscience.

Commercial Opportunities for Chemistry:

Nano Technology also offers the Chemical Industry particular opportunities. For examples:

1. **Tools for Research :**

The first of these opportunities had already well established is to produce new tools and equipment for research. Instruments for nanoscience is a growing commercial area.

2. **New process for Fabrication :** Nano materials can only be commercialised if they can be produced. The importance of vapour liquid solid catalytic growth of buckytubes over nano particles of iron to the development of

nano tubes.

3. **Nano electronics :** the development of new photo resists and process with which to fabricate structures with the sub-50 nm dimensions required by nano electronics will present immediate opportunities for materials science and chemistry.

High-performance functional nano-materials are an opportunity for the chemical industry. They will however pose a dilemma in that, at least initially and perhaps perpetually, the volumes required will below nano technology will confront the chemical industry in a world that no longer needs new, billion-dollar chemical plants and in which ability is absolutely required to succeed in seizing technical opportunity.

Risks of nano technology.

A new Technology sparks conflict between those wishing to exploit it as rapidly as possible and those wishing to wait. Forever if necessary to have it proved absolutely say, Nanotechnology is new, although parts of it are quite familiar, parts are unfamiliar and it is not a surprise that the public is worry of its potential for harm as well-as executed by its potential for good.

Present Status of Research in India

Sayed Zeenat Shaukat

M.Sc.I Year

In last few decades, Science in India is on a great momentum, all thanks to the talent and infrastructure of our scientists. Our achievements in fields ranging from Astronomy, to Biology, Chemistry to Agriculture, there are so many to be Proud about but how different was 2017. What were some of the significant research highlights from the Indian Scientific community?

Following are some break throughs from that we can proudly say that we are Indians.

1. **ISRO- Propelling India's success in space science:**

Indian Space Research Organization (ISRO) had a great year with memorable achievements. Our scientists set a world record in launching the largest

number of satellites in a single launch and a rocket launch (GSLV mark III) with the heaviest payload. ISRO is now capable of launching satellites on a commercial scale with multiple multi-satellite launches. To provide a reliable, low cost option to its customers, ISRO has launched a whopping 130 customers satellites in 2017 alone and not just in numbers, it also launched satellites that are ranging from 3136 Kg to a meager 4Kg and ISRO also launched another students satellite this year as it is its tradition to encourage students participation:

2. Saraswati - A super cluster discovered by our super scientists.

The year 2017 was big for Indian astronomers for 2 things.

I) One for the Nobel Prize for the discovery of gravitational wave that had some contribution of our scientists.

II) Second was the discovery of a super cluster of galaxies. And it is named Saraswati after Indian goddess of music, arts and knowledge.

III) The super cluster is found that contains billions of stars, planets, gases, dark matter and other bodies. This is a great discovery that would help astronomers for understanding much about the composition of our universe.

3) Hitting the nail on the head with monsoon prediction:

The monsoon rain is very important to the people of India, and it is not only because of it comes after a scathing summer but also because of the reason that our agriculture is heavily dependent on the rain. Hence, monsoon prediction is very important for us. So now, we can accurately predict its arrival, duration & intensity. There are some determining factors influence the onset of monsoon & understanding extreme rainfall events & their influence on the overall rainfall patterns in the country, these are some research challenges for our scientists which are now seem to have cracked this year.

In addition to this, the program Monsoon Mission is set to extend which have a lot of facilities

which can save more lives.

4) An all-out war on Cancer:

The whole world is fighting against cancer which is the most dangerous disease that cause death only if we did not take its treatment at the right time. Indian researchers contributed a significant share in the fight against cancer.

Our great scientists have developed an anti-cancer drug called 'Disarib' which is now ready for pre-clinical trials.

5) Preventing our cities from becoming trash bins.

It is the major challenge for urban living to manage the large amount of waste that are generated in a small area or village. Researcher suggest some options to open dumping, but this is not that much sufficient it pollutes water bodies, it spoils the environment & rain aesthetics also. Scientists are seeking to recycle the e-waste, so that it will be helpful but making solutions for this, they found that bio waste is not actually garbage. It is a treasure!

6) Fighting the drug resistant TB:

Tuberculosis (TB) is also a very dangerous disease that cause only death. In 2016 alone. There are more than 4 lakh people in India that were killed by the tuberculosis. And there is a biggest challenge in fighting TB that the emergence of drug resistant strains of the TB bacteria, which are now immune to most antibiotics. Our scientists attempt to give answer about How TB bacteria develop resistance to most antibiotics.

7) A Made in India transistor :

A Made-in India transistor have developed by our researchers at the Indian Institute of Technology Bombay (IITB), with ISRO's semi-conductor Labs (SCL), Chandigarh. This is a Bipolar Junction Transistor (BJT) that can work with the other type of transistor called BiCMOS. BJTs are touted to play a big role in the Internet of things (IoT) application.

8) Indian Scientists address a 50 year old problem in buoyancy driven turbulence:

There was a critical problem in buoyancy-driven turbulence which was unsolved from a 50 years ago. But now, scientists from the Indian Institute of Tech-

nology Kanpur, have been able to address that problem. By using supercomputers, they countered some of the old prejudices & buoy anal - driven turbulence.

There are many researches and discoveries rather than these points by which we can proudly say that yes, we live in India.

Thank you

Internet & its Misuse

Pratiksha Anil Sathe

B.Sc.III Year

The internet has been a blessing to humanity. It has made life easy and helped technology improve. The global, distributed packet switching network that interconnects computers the internet was initially developed by US Defence Department in the year 1970s as a safeguard against the failure of military communications systems during a nuclear attack. By the mid of 1980s internet technology was being appropriated by educational and research institutions as well as businesses and government organization where it was widely viewed as an opportunity to document and access information.

It is essentially available to anyone with access to a P.C. and a telephone line. It is used for or it's legitimate applications such as advertising, shopping, library Catalogues, newspaper, Chatrooms, surfing and gossips. Its illegitimate use for eroticism because of its use by individual and groups waiting to broadcast and access illicit or illegal material is a menace.

There are some misuse of internet as follows:

1. Time wastage
2. E-mails Spamming
3. Porn
4. Identity theft
5. Piracy
6. Cyber Bullying
7. Hacking
8. Posting fake advertisement
9. The well of negativity
10. Prank stores

Use of Mathematics

Shaikh Navshad Nijam

B.Sc.II Year

Use of Mathematics in every-day life:

Numerical and logical thinking play a part in each of these everyday activities and in many others. A good understanding of Mathematics in everyday life is essential for making sense of all the numbers and problems life throw at us.

Even those suffering from mathematics related anxieties or phobias cannot escape its everyday presence in their lives. From home to school to work and places in between mathematics is everywhere, whether using measurements in a recipe or deciding if half a tank of a gas will make the destination, clothing we all use mathematics.

How does Mathematics work in fashion every-day:

1) Expenses : Mathematics is used to calculate the amount needed to spend for fabric, hangers, thread, and various other items needed in the fashion industry. Calculations are also made to determine production of cost. Many daily task use mathematics.

2) Cooking: Anyone who has ever followed a recipe has used mathematics. When you measure out the ingredients you are mixing ratios of each ingredients together to form a dish that has the correct balance for the perfect flavour.

If you double or halve the recipe. You use addition, subtract, multiplication, division of fractions to determine the amount of food you will need to serve the number of people who are eating you also need mathematics. You use mathematics to purchase right number of ingredients to make the meal.

'Life is Mathematical equation'.

3) Home repair and landscaping :

Geometry and Algebra are often used when planning gardens or landscaping and even when you buy paint and also in carpenting. You need to use mathematics to figure out the area the paint or carpenting will cover so you know how much to purchase to cover your walls or floor-any time you need to hang a

picture or fit a new piece of furniture into a room, you use mathematics.

4) Finances :

You use mathematics to find the cheapest car or home loan or the best credit card.

5) At the store :

Whether buying coffee or a car, basic principles of mathematics are in play. Purchasing decisions require some understanding of budget and the cost and affordability of items from groceries to houses short term decisions may mean only needing to know cash on hand, but bigger purchases may require knowledge of interest rates.

Water and Future

Pawar Yashoda Madhav

M.Sc.I Year

Water is formed by the combination of two molecule of hydrogen and one molecule of oxygen . It is naturally occurring resource. We know the $\frac{3}{4}$ th portion of the earth surface is occupied by water, we use water every day for different purposes such as agricultural, industrial etc.

Water is most necessary thing after food shelter and cloths in our life. We can't live without water since waking up upto sleeping we need water. In morning for bathing, for washing of utensils, cloths, for drinking for cooking and for gardening etc.

We all know how much water is important in our life beside of that we waste water. We all are very careless about saving water, sometimes people do shy to save water. We must have to save water not for others but for our self and our family.

Without water, life would not exist.

We can't even imagine a day without water given that 70% of the earth surface is occupied by the water and that volume is constant at 1,386,000,000 cubic kilometers. How is water storage even possible? Well 97.5% is sea water unsafe for human consumption. Also both population, tem-

perature are even rising.

Water demand globally is projected to increase by 55% between 2000 and 2050. Much of the demand is driven by agriculture, which account for 70% of global freshwater use, and food production will need to grow by 69% by 2035 to face the growing population. Water withdrawal for energy used for cooling power stations, is also expected to increase by over 20%.

Jay Famiglietti, senior water scientist at Nasa, has warned that the water table is dropping all over the world. There is not an infinite supply of water.

Australia is a good standard, says Richard Damania, global lead economist in the world blanks water practice. The key was putting a price on water and making it a tradable commodity. Another good standred is Israel, which Views water availability as a national security issue.

By recycling effluent water including house hold sewage, the Shafdon wastewater traetment facility near the Tel aviv supplies approximatay 140,000,000 cubic meter of water per year for agricultural use.

The simplest and cheeper solution is rainwater capture, it is an old idea whose time may have come.

Stephen - Hawking

Shaikh Hiram Nijam

B.Sc.II Year

Stephen william Hawking was born in Oxford, England on 8 January, 1942.

- 1- Born - Stephen wiliam Hawking - 8 Jan, 1942
Oxford, England
- 2- Education - St. Albans school Hert ford shire
- 3- Awards- i) Adams Prize (1966)
ii) Maxwell Medal and Prize (1976)
iii) RAS Gold Medal (1985)
iv) Wolf Prize (1988)
- 4) Field : general relativity & quantum Mechan ics

- 5) Died : 14th March, 2018 (age 76)
- 6) Cause of Death : Complication of ALS (Amyotrophic lateral sclerosis)

Who was Stephen Hawking :

Stephen Hawking (8 Jan, 1942) to (14 March, 2018) was a British scientist professor and author who performed ground breaking work in physics and cosmology and whose book helped to make science accessible to everyone at the age of 21. While studying Cosmology at the university of Cambridge, he was diagnosed with amyotrophic lateral sclerosis (ALS). Part of his life story was depicted in the 2014 film i.e. "The Theory of Relativity"

He was an English theoretical physicist, Cosmologist author, and director of research at the centre for theoretical cosmology with the University of Cambridge. His scientific work included collaboration with Roger Penrose on gravitational singularity theorems. In the frame-work of general relativity he predicted that black holes emit radiation. Hawking was the first to set out a theory of cosmology explained by a union of the general theory of relativity and quantum mechanics. He was a vigorous supporter of the many-worlds interpreting of quantum mechanics.

Stephen Hawking Medal for Science Communication :

Hawking was a member of the advisory Board of the starmus festival and had a major role in acknowledging and promoting science communication.

The Stephen Hawking Medal for science communication is an annual award initiated in 2016 to honour members of the arts community for contributions that help built awareness of science.

Recipients receive a medal bearing a portrait of Stephen Hawking by Alexei Leonov and the other side represents image of Leonov himself performing his famous space walk and the iconic red special brain may's guaitar.

Death :

Hawking had a rare early - onset slow progressing from motor neuron disease also known as

amyotrophic lateral sclerosis (ALS) that gradually paralyzed him over the decades, even after the loss of his speech, he was still able to communicate through a speech generating device initially through use of hand-held switch and eventually by using a single cheek muscle, he died on 14 March, 2018 at the age of 76. Hawking directed at least fifteen years before his death that the Bekenstein Hawking entropy equation be his epitaph

Global Warming

✍ Arne Dnyaneshwar Navnath

M.Sc.I Year

One day our mother called me when I was walking on the road. Do you know who is our mother? Ya we all know our mother very well. It is our 'Earth', she is very tired by many problems. And she wanted to tell me all these things. I shocked and saw down words and she was crying and said me to stop and listen her, so I sit there.

She said to me, "Do you feel very hot and thirsty?" I said, "yes, then?" Earth said, that happens because of you human being. Every day increases of factories, & increase of building as well as digging for natural resources like coal, gases and minerals etc. I feel very pain by the digging with that decrease of tree ratio in the nature, occurs.

So many poets wrote the poems on me that nature is very beautiful. It gives us so many things. It is our friend but I said you are enemies, I gave you birth but you treat me as your enemy. These problems are collectively called as Global Warming.

This Global warming is the term used to describe a gradual increase in the average temperature of the Earth atmosphere and its Oceans, a change that is belived to be permanently changing the Earth's Climate.

This Global Warming is affecting the nature's balance and has a huge impact on life like continued heat waves and sudden occurrence of storm and

floods. Scientists indicate that since 1950 the world's climate has been warming. It produce gases by burning fossil fuels and deforestation, intensifying the green house, gas effect use of fertilizers in the farm, use of vehicles, ice caps and glaciers, reflect sunlight bouncing high temperature sunrays back into space away from Earth. Some regions may be wet with rain and some areas will suffer drought due to global warming. The climate change happens due to global warming. Seasonal changes are unpredictable, unexpected thunder, storms as mentioned.

The burning of wood releases oxidized carbon to the atmosphere whose presence in greater amount cause the elevation of temperature. Human influence has been detected in warming of the atmosphere and the ocean, changes in the global water cycle, reduction in snow and ice, global mean sea level rise and changes in some climate extremes.

This evidence for human influence has grown and that human influence has been the dominant cause of the observed warming since the mid 20th century. That means population growth is cause to the global warming. One poet wrote a poem about Earth's pain due to the population.

*"Ha Nash Thambwa Bhumateche
Tan-Man Jalte Aahe,
Hi Vasundhara Jansankhechya
Bharane Radate Aahe"...*

Global warming is the problem of whole world. So every one try to save our nature. For that our main work is plant the plants.

Because of less of free oxygen, in atmosphere and due to the population, ozone layer is also affected. If ozone layer is not there the harmful Ultraviolet rays will reach to the lower atmosphere and its temperature will rise to the extent that it becomes the biological furnace.

The Atmospheric Oxygen absorbs UV radiation in the lower mesosphere at 240 nm. and photo dissociates it into two Oxygen atoms. Due to the deduction of ozone layer following entities are affected.

Human being
Biotic Community

Plants

Animals

Earth Planet

To save these things and to live happily in the nature everybody should try and co-oprate as per the proverb "Vasudhiv Kutumbakam".

विभागीय अहवाल

मराठी विभाग आणि मराठी संशोधन केंद्र

सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षात मराठी विभाग व संशोधन केंद्राच्या वतीने विविध शैक्षणिक उपक्रम घेण्यात आले. शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीला मराठी भाषा व साहित्य मंडळाच्या पदाधिकाऱ्यांची निवड करण्यात आली. ती पुढीलप्रमाणे

अध्यक्ष - करण बनसोडे (बी.ए. तृतीय वर्ष)
उपाध्यक्ष - नंदिनी कदम (बी.ए. द्वितीय वर्ष)
सचिव - अंकिता शिंदे (बी.ए. तृतीय वर्ष)
सदस्य - मनीषा घटमल, पूजा तनमोर, विक्रान्त शंके, सिद्धेश्वर केंद्रे, पल्लवी यादव, ऐश्वर्या बोकन, शिवानंद कोकणे, रविराज कांबळे, रेखा बाकले यांची निवड करण्यात आली.

मराठी भाषा व साहित्य मंडळाचे उद्घाटन :

या मंडळाच्या उद्घाटनासाठी अंबेजोगाई येथील प्रसिद्ध कवयित्री प्रज्ञा उद्धव आपेगावकर ह्या उद्घाटक म्हणून उपस्थित होत्या. त्यांच्या हस्ते मंडळाच्या विद्यार्थ्यांनी काढलेल्या 'शब्दशिल्प' या हस्तलिखित भितीपत्रकाचे प्रकाशन करण्यात आले. कवयित्री प्रज्ञा आपेगावकर यांनी 'माझा गाव', 'सखी', इत्यादी एकापेक्षा एक लयबद्ध कविता गाऊन विद्यार्थ्यांना मंत्रमुग्ध केले. त्याचबरोबर त्यांनी विद्यार्थ्यांना सामाजिक दातृत्वाची जाणीव करून दिली. यावेळी प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, डॉ. संभाजी पाटील तसेच मराठी विभागातील प्राध्यापक डॉ.विजयकुमार करजकर, डॉ. उफाडे, प्रा. मोरे व प्रा. जगताप विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

मराठी भाषा पंधरवडा :

१ ते १५ जानेवारी २०१८ या कालावधीत 'मराठी भाषा पंधरवडा' मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी काव्यवाचन, सुंदर हस्ताक्षर, श्रुतलेखन, स्वाक्षरी लेखन, संगणकाचा वापर साहित्यिकाचा माहितीपट व जीवनपट प्रदर्शित करण्याची स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, अशा विविध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. या सर्व स्पर्धात विद्यार्थ्यांनी मोठ्या प्रमाणात सहभाग नोंदविला. विजेत्या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र देऊन गौरविण्यात आले. मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा (१ जानेवारी ते १५ जानेवारी) ची सांगता साहित्य अकादेमी

पुरस्कार (२०१७) विजेते प्रसिद्ध कवी श्रीकांत देशमुख, ग्रामीण कथाकार भास्कर चंदनशिव, कादंबरीकार डॉ. शेषराव मोहिते यांचे व्याख्यान आयोजित करून करण्यात आले. या प्रसंगी अध्यक्ष म्हणून संस्थाध्यक्ष डॉ. गोपाळराव पाटील यांची उपस्थिती होती. तसेच प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे व विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील मराठी विभागातील आणि इतर शाखेतील प्राध्यापकांची व विद्यार्थ्यांची बहुसंख्येने उपस्थिती होती.

मराठी भाषा गौरव दिन :

२७ फेब्रुवारी २०१८ या कवी कुसुमाग्रज तथा वि.वा. शिरवाडकर यांच्या जन्मदिनाचे औचित्य साधून 'मराठी भाषा गौरव दिन' साजरा करण्यात आला. यावेळी मोबाईलवर मराठी, संगणकावर मराठी, युनिकोडचा वापर, कवी कुसुमाग्रज यांच्या जीवनावर माहितीपट आदी कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. तसेच सभागृहातील सर्व उपस्थित पाहुण्यासह सर्व विद्यार्थ्यांनी एकत्रित आणि एका सुरात सुरेश भट लिखित 'मराठी अभिमान गीत' गायिले. या कार्यक्रमासाठी व्याख्याते म्हणून बीड येथील बलभीम महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. गणेश मोहिते लाभले. त्यांचे 'मराठी भाषा आणि वर्तमान' या विषयावर अभ्यासपूर्ण व्याख्यान झाले. यावेळी अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे यांची प्रमुख उपस्थिती होती.

राज्यस्तरीय मराठी विकिपीडिया कार्यशाळेचे आयोजन:

राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई यांच्या आर्थिक साहाय्याने दि. १६ मार्च २०१८ रोजी 'राज्यस्तरीय मराठी विकिपीडिया' कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेत साधन व्यक्ती म्हणून श्री विकास कांबळे (प्रकल्प अधिकारी) मुंबई, श्री सुरेश खोले, मुंबई यांची उपस्थिती होती. या कार्यशाळेसाठी प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे यांचे मार्गदर्शन लाभले. या कार्यशाळेचा एकूण ६१ विद्यार्थी व प्राध्यापक यांनी लाभ घेतला.

अतिथी व्याख्यान :

विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाच्या कक्षा रुंदाव्यात, त्यांच्यात संशोधकवृत्ती वाढावी हा उद्देश प्रामुख्याने डोळ्यांसमोर ठेवून अतिथी व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. उदगीर येथील महाराष्ट्र उदयगिरी महाविद्यालयाच्या प्राध्यापिका प्रा. अर्चना

मराठी भाषा गौरव दिन

मोरे यांचे 'महानुभाव साहित्य : ग्रंथ आणि ग्रंथकार' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. यात सुमारे २०० विद्यार्थ्यांसह मराठी विभागातील तसेच शाहू प्रबोधिनीच्या प्राध्यापकांची उपस्थिती होती.

'वाचनसंस्कृती चळवळ' :

महाविद्यालयाचा विद्यार्थी केवळ परीक्षार्थी न बनता अवांतर वाचनाने तो बहुश्रुत समृद्ध झाला पाहिजे. त्याने अभ्यासक्रमाबरोबरच इतर साहित्याचे वाचन करावे, या हेतूने मराठी विभागाने 'वाचनसंस्कृती चळवळ' मागील वर्षापासून सुरु केलेली आहे. प्रत्येक विद्यार्थी एक ग्रंथ भेट देऊन वाचन संस्कृती चळवळीचा सभासद होत असतो. आजमितीस १०५ विद्यार्थी या चळवळीचे सभासद आहेत. या चळवळीचा विकास कसा करता येईल याकरिता प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे आणि मराठी विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील हे सातत्याने मार्गदर्शन करीत आहेत. या 'वाचनसंस्कृती चळवळीचे' समन्वयक म्हणून डॉ. गोविंद उफाडे हे काम पाहत आहेत.

संशोधन केंद्र :

मराठी विभागात संशोधन केंद्र कार्यरत आहे. या संशोधन केंद्रात एकूण चार पीएच.डी मार्गदर्शक कार्यरत आहेत. येथे एकूण १० संशोधक विद्यार्थी संशोधनाचे कार्य करीत आहेत. या शैक्षणिक वर्षात डॉ. जयद्रथ जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली संशोधनाचे कार्य करणारे प्रा. नंदकुमार माने तसेच डॉ. श्रीराम गुंदेकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्य केलेले प्रा. प्रशांत भंडे यांची मौखिक पूर्व परीक्षा प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांच्या अध्यक्षतेखाली घेण्यात आली. या मौखिक परीक्षेसाठी विभागातील अनेक विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. ही मौखिक परीक्षा संशोधन केंद्रामार्फत घेण्यात आली.

संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त वर्षभरातील विविध उपक्रम व सुवर्णोत्सव स्मरणिका 'गरुडझेप' निर्मितीत मराठी विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील यांचा सक्रिय सहभाग राहिलेला आहे. तसेच वर्षभरातील विविध उपक्रम व 'नॅक' पूर्वतयारीत विभागातील सर्व प्राध्यापकांचे योगदान राहिले आहे.

जेष्ठ कवी वि. वा. शिरवाडकर उर्फ कुसुमाग्रज यांचा दि.२७ फेब्रुवारी २०१८ हा जन्मदिन 'मराठी भाषा गौरव दिन' म्हणून साजरा करण्यात आले. या दिनाचे औचित्य साधून आमच्या महाविद्यालयात विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. ते उपक्रम पुढील प्रमाणे :

१. मोबाईलवर मराठीतून टंकलेखन कसे करावे, बोले तसे टंकलेखन याबद्दलची माहिती विद्यार्थ्यांना देण्यात आली. तसेच स्वरचक्राप्रमाणे स्पर्श, पाणिनी इ. अॅप्सबद्दलची माहिती देण्यात आली.

२) संगणकावर मराठीचा उपयोग कसा करता येतो, याचे प्रात्यक्षिक विद्यार्थ्यांना दाखविण्यात आले ३)

कवी सुरेश भट यांनी लिहिलेले 'लाभले आम्हास भाग्य' या गीताचे समूहगायन करण्यात आले.

४) आधुनिक मराठी साहित्याचे अभ्यासक तथा बीड येथील बलभीम महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. गणेश मोहिते यांचे 'मराठी भाषेचे संवर्धन' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके हे होते. तर या कार्यक्रमाला उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, मराठी विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील यांची प्रमुख उपस्थिती होती. त्याचबरोबर मराठी विभागातील डॉ. गोविंद उफाडे, प्रा. राजू मोरे, प्रा. यशवंत जगताप, डॉ. विजयकुमार करजकर व महाविद्यालयातील प्राध्यापक व बहुसंख्य विद्यार्थी उपस्थित होते. या प्रसंगी त्यांनी व्याख्यानानंतर मराठीच्या विकासासाठी इंटरनेटचे योगदान स्पष्ट केले.

५) कविवर्य विंदा. करंदीकर व कवी कुसुमाग्रज यांच्या साहित्यासंबंधी पी.पी.टी. द्वारे माहिती देण्यात आली. मराठीतील कोशवाङ्मय कसे वाचावेत, त्याबद्दलची माहिती सांगण्यात आली. बोली भाषेचे महत्त्व विशद करण्यात आले. नवीन शब्द निर्मितीची माहिती करून देण्यात आली. मराठी भाषेतील म्हणी, वाक्प्रचार यांचे महत्त्व सांगण्यात आले.

६) मराठी सुलेखन, शुद्धलेखन, काव्यवाचन, स्वाक्षरी

लेखन, सुंदर मराठी हस्ताक्षर व वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित करून विजेत्या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र देण्यात आले. विद्यार्थ्यांच्या स्वलिखित कविता, उतारे, मराठी संबंधी घोषवाक्य, कवी कुसुमाग्रजांचे वाङ्मयीन चरित्र यावर आधारित 'शब्दशिल्प' नावाचे भिक्तीपत्रक तयार करण्यात आले. मोडीलिपीबद्दलची माहिती देण्यात आली. मराठी विषयात पदवी परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविलेल्या विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यात आला.

७) पुस्तकाचे गाव म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या भिलार (ता. महाबळेश्वर जि. सातारा) या गावाबद्दल महाराष्ट्र शासनाच्या अभिनव प्रकल्पाविषयी माहिती देण्यात आली.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

हिंदी विभाग

विश्व स्तरपर दूसरे नंबर पर बोली जानेवाली भाषाओं में हिंदी मानी जाती है। राजर्षि शाहू महाविद्यालय में हिंदी ऐच्छिक तथा द्वितीय भाषा के रूप में पढाई जाती है। स्वायत्त महाविद्यालय होने के कारण पाठ्यक्रम निर्धारित करते समय सभी गद्य के साथ भाषा विज्ञान, साहित्य में संचरचनावाद, प्रयोजनमूलक हिंदी यह सारा हिस्सा पाठ्यक्रम में रखा गया है।

वर्ष २०१७-१८ के लिए हिंदी अभ्यासमंडल को स्थापित किया गया जिसमें - हिंदी साहित्य मंडल के सदस्यों का भी चयन किया गया।

१. अध्यक्ष, शेख अजहर गफार	- बी.ए.तृतीय
२. उपाध्यक्ष, सोळुंके प्रतिक्षा दादासाहेब	- बी.ए.तृतीय
३. सचिव, वाघमारे औदुंबर गुणवंत	- बी.ए.तृतीय
४. सहसचिव, कांबळे सोनाली	- बी.ए.तृतीय
५. सदस्य, जगताप मयुर परमेश्वर	- बी.ए.प्रथम
६. सदस्य, मायाचारी स्वप्नील श्रीधर	- बी.ए.प्रथम
७. सदस्य, कैले आकाश	- बी.ए.प्रथम
८. सदस्य, गायकवाड दीक्षा सुग्रीव	- १२वी (कला)
९. सदस्य, बावलगे प्रमोद पंडित	- १२वी (वाणिज्य)

वर्ष २०१७-१८ के लिए हिंदी विभाग द्वारा २८.०९.२०१७ को हिंदी दिवस धुमधाम से मनाया गया। इस वर्ष हिंदी दिवस के उपलक्ष्य में कोल्हापूर के अतिथि के रूप

मे (भूतपूर्व प्रधानाचार्य) डॉ. सुनिलकुमार लवटे कार्यक्रम के अध्यक्ष शिव छत्रपती शिक्षण संस्था अध्यक्ष मा. डॉ. गोपाळरावजी पाटील उपस्थित थे। महाविद्यालय के प्रधानाचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, भूतपूर्व हिंदी विभागाध्यक्ष प्रा. मधुकररावजी देशमुख उपस्थित थे हिंदी दिवस के उपलक्ष्य में निबंध, भाषण, गीतगायन, भिक्तीपत्रक, रंगोली, पुष्प सजावट, प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया जिसमें महाविद्यालय के कनिष्ठ और वरिष्ठ विभाग के छात्रों ने बढचढकर हिस्सा लिया इस अवसर पर हिंदी अध्ययन मंडल का भी उद्घाटन किया गया।

वक्तृत्व प्रतियोगिता में 'मेरे मन की बात' 'आस्था के बाजार में बाबाओं की ठेकेदारी' 'जी.एस.टी. अभिशाप या वरदान' 'हिंदी-दिल से दिल तक' आदि विषय रखे गये थे। जिसमें वरिष्ठ महाविद्यालय से मायाचारी स्वप्नील श्रीधर (प्रथम), सोनकांबळे मनिषा, आनंद (द्वितीय), वाघमारे औदुंबर गुणवंत (तृतीय), साटे धीरज रामकृष्ण (उत्तेजनार्थ) इन्होंने पारितोषिक प्राप्त किया।

कनिष्ठ महाविद्यालय से सोनाली सुनिल (प्रथम), शेख सोनी शहाबुद्दीन (द्वितीय), बावलगे प्रमोद पंडितराव (तृतीय), मोरे प्रतिक्षा बळीराम (उत्तेजनार्थ) इन्होंने पारितोषिक प्राप्त किया।

कला युक्त रंगोली प्रतियोगिता में वरिष्ठ महाविद्यालय से रसाळ पल्लवी दत्ता (प्रथम), कासले कोमल तुकाराम, कासले आश्विनी तुकाराम (द्वितीय), मोरे अर्चना भुजंग, ढगे भाग्यश्री भास्कर (तृतीय), सिमरण चांदनी मनोहरलाल, कोकाटे रेणुका, ज्योतिराम (उत्तेजनार्थ), 'संकेत रंगोली प्रतियोगिता' में काबाडे गौरी कैलास (प्रथम), मेकले माहिनी धनंजय, मंडोळे विशाखा अशोक (द्वितीय), कासले अंजली तुकाराम, राठोड वर्षा अशोक (तृतीय), भुरे प्रतिक्षा माधव (उत्तेजनार्थ) इन्होंने पारितोषिक प्राप्त किया।

कनिष्ठ महाविद्यालय में रंगोली प्रतियोगिता में गालेकर अंबिका बळीराम, वनजारे माधवी अंकुश (प्रथम), साळुंके अंजली बब्रुवान (द्वितीय), घोबाळे निकीता सुभाष, अतनुरे शिवाजी शिवराज (तृतीय), गायकवाड दीक्षा सुग्रीव (उत्तेजनार्थ), इन्होंने पारितोषिक प्राप्त किया।

देशभक्तिपर गीत गायन प्रतियोगिता में वरिष्ठ महाविद्यालय से खंदाडे शिवनंदा (प्रथम), घोगरे सरस्वती (द्वितीय), हवालदार मयुरी (तृतीय), माने उमेश (उत्तेजनार्थ) कनिष्ठ महाविद्यालय से गुंजे सोनाली (प्रथम), सोनवणे ओंकार (द्वितीय), शेख सोनी (तृतीय) इनका पारितोषिक छात्राओं स्थान रहा है।

कनिष्ठ महाविद्यालय निबंध प्रतियोगिता में 'स्वच्छता: संकल्प से सिद्धी तक' इस विषय में पठाण फिजा साजिद (प्रथम), सुरवसे प्रविण प्रदीप (द्वितीय), शेख तय्यबा मुसा (तृतीय), इन्हे अतिथियों के करकमलों से 'कुडादान' देकर पुरस्कृत किया गया।

वरिष्ठ महाविद्यालय चित्रकला प्रतियोगिता में पठाण युसुफ (प्रथम), पठाण आफरीन (द्वितीय), पाटील धीरज (तृतीय), कनिष्ठ महाविद्यालय से रसाळ श्रीकांत (प्रथम), तोडकरी विजया (द्वितीया) बनसोडे आशिष (तृतीय) इन्होंने पारितोषिक प्राप्त किया।

पुष्प सजावट में भी इन विद्यार्थियों को अतिथि के करकमलों से हिंदी दिवस के कार्यक्रम में पुरस्कृत किया गया।

वर्ष २०१६-१७ में १२वी बोर्ड परीक्षा में हिंदी विषय में प्रथम आनेवाली छात्रा कु. शेख मुस्कान मिनाज (कला शाखा) और कु. कोल्हे श्रद्धा दिलीप (वाणिज्य शाखा) इन्हे प्रा. संगीता तोडकर इन्होंने स्व.गुरुनाथराव कल्याणराव तोडकर इनकी स्मृति में अतिथियों के करकमलों से पुरस्कृत किया गया।

हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ. पल्लवी पाटील इन्होंने शब्दगंध २०१६-१७ इस वार्षिक अंक में उत्कृष्ट लेखन करनेवाले विद्यार्थी शेख अजहर गफार (बी.ए.तृतीय) और सय्यद नूरजहाँ खय्युम फुलारी (बी.ए.प्रथम) इन विद्यार्थियों को स्व.भूदेव पाटील इनकी स्मृति में पुरस्कार प्रदान किया गया

अहिंदी भाषी छात्रों को मिलने वाली छात्रवृत्ति में खौंड विद्यासागर अशोकराव (बी.कॉम.द्वितीय) और शेख अफरीन निजाम (बी.ए.द्वितीय) इन्हें छात्रवृत्ति प्रदान की गई।

इस वर्ष हिंदी विभाग विद्यार्थियों में ज्ञानात्मक वृद्धि और समय के साथ प्रासंगिक बने रहने हेतु विभिन्न शैक्षणिक गतिविधियों के माध्यम से सक्रिय रहा। विभाग की इस सक्रियता में विभागाध्यक्ष डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा. सूर्यकांत

चव्हाण, प्रा. अमोल लांडगे, प्रा. डॉ. नितीन माने, प्रा. संगीता तोडकर प्रा. विजय गवळी आदी प्राध्यापकोंने अपना योगदान दिया इसके अलावा विभाग के सभी प्राध्यापक विभिन्न राष्ट्रीय संगोष्ठीयों में संबंधित विषयोंपर शोधलेखों को प्रस्तुत कर अनुसंधान कार्य से भी जुड़े रहे।

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

Department of English Annual Report

The department of English has formed English Club, Students' Association of English. The office bearers of this club were elected through elocution competition and voting by optional English students. The office bearers of the club are as follows.

President : Miss. Chetna Khatke (B A III)
Vice-President: Miss. Samreen Shaikh (B A I)
Secretary : Miss. Ishrat Patel (M A I English)
Joint Secretary : Miss. Ingole Nikita (B A II)
Member : Mr. Rahul Chavan (M A I)
Member : Mr. Gautam Jagtap (B A III)
Member : Mr. Ahmed Shaikh (B A II)
Member : Mr. Vikrant Shanke (B A I)

English Club was inaugurated on 11th September 2017. The chief guest and inaugurator of this function was Dr. Sudhir Mathpati, Asst Professor, English and Alumni of our dept.

Movies based on literary text such as Oliver Twist by Charles Dickens, The Diary of A Young Girl by Anne Frank were shown to the students of F Y B A optional English. The students of U G first Year and U G second year have taken maximum benefit of language lab to improve their English language skills of LSR and W. One of the club members of English Miss Ishrat Patel (M A I English) has bagged the University level first prize in Avishkar research festival. She also represented the SRTM University for the state level Avishkar research festival at Agricultural University, Rahuri. The topic of her research was The Medium of Primary Education: Mother Tongue or Other Tongue.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

संस्कृत विभाग

संस्कृत एक प्राचीन भाषा आहे. संस्कृतात ज्ञान विज्ञान विपुल मात्रा मध्ये आहे. संस्कृत भाषेचे संरक्षण संवर्धनासाठी संस्कृत विभागातर्फे विविध कार्यक्रम आयोजित केले जातात.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत बद्दल अभिरुची वाढावी म्हणून संस्कृत श्लोक/स्तोत्र/मंत्र/गीत गायन विद्यालयीन गट व महाविद्यालयीन स्तरावर वरील स्पर्धा दि.०९.०८.२०१७ ला आयोजित केली होती. या स्पर्धेत विद्यालयीन स्तरावर ३० विद्यार्थ्यांनी व महाविद्यालयीन स्तरावर ०६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला

या वर्षी विभागातर्फे संस्कृत निबंध स्पर्धा आयोजित केली होती. ज्यात अनेक विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

दरवर्षी संस्कृत विभागातर्फे संस्कृत दिवस कार्यक्रम आयोजित केला जातो हा कार्यक्रम दि. १६.०८.२०१७ ला व्ही.एल.सी. सभागृहात डॉ. दिगंबरराव मुडेगावकर खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबेजोगाई जि.बीड यांच्या प्रमुख उपस्थितीत संपन्न झाला. या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यां तर्फे संस्कृत नाटक, व्याख्यान, वैयक्तिक व सामूहिक गीत गायन, नृत्य व विविध सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रस्तुत केले गेले याच संस्कृत दिन कार्यक्रमात प्रमुख पाहुण्याच्या हस्ते स्पर्धामध्ये विजयी झालेला विद्यार्थ्यांना रोख बक्षीस व प्रमाणपत्र वितरीत करण्यात आले.

या शैक्षणिक वर्षात कृतिशील कार्यक्रमात कला, वणिज्य, विज्ञान प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी भित्तिपत्रक व थर्माकोलवर विविध प्रकारची ऐतिहासिक, साहित्यिक, धार्मिक सामग्रीचे नमूने उत्कृष्ट तयार केले.

विविध कार्यक्रम यशस्वी कारण्यासाठी विभागप्रमुख प्रा. राजेंद्र प्रसाद आर्य (शास्त्री), व सहकारी प्रा. रमेश स्वामी, प्रा. कारंजे सुवर्णा, प्रा. मुरलीधर जाधव, प्रा. सोमदेव शिंदे या सर्वांचे विशेष योगदान होते.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

विज्ञान मंडळ

वरिष्ठ विज्ञान महाविद्यालयात सर्व विज्ञान विषयाचे "Students Associations" कार्यरत आहेत.

1. Dalton Association : Chemistry and Analytical Chemistry
2. APECSS Association : Physics, Photonics, Electronics and Comp. Science.
3. SAM Association : Mathematics
4. SAB Association : Zoology and Fishery Science
5. SYMBIOSIS Association : Botany
6. Microbiol Association : Microbiology.

या सर्व Association चे मिळून एक Science Association विज्ञान मंडळ कार्यरत आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ या वर्षासाठी दि. ०९.०२.२०१८ रोजी विज्ञान मंडळाच्या विद्यार्थी प्रतिनिधींची निवड करण्यात आली. यामध्ये श्री चेतन कांबळे याची अध्यक्षपदी कु. सलोनी चिंचनसुरे हिची उपाध्यक्षपदी तर श्री केरबा सोनटक्के याची सचिवपदी निवड करण्यात आली. सर्व विद्यार्थी मंडळाचे सक्रिय सदस्य असतील.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ या वर्षात विद्यार्थ्यांच्या बुद्धीला चालना देण्यासाठी विविध स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या त्याला "Science Eminence 2018" असे नामकरण करण्यात आले.

दि. २४.०२.२०१८ रोजी Scientific Article Writing Competition आयोजित करण्यात आली. यामध्ये ०७ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला आणि कु. झीनत सैयद हिने प्रथम क्रमांक पटकावला.

दि. २७.०२.२०१८ रोजी Science Quiz Competition आयोजित करण्यात आली यामध्ये ३९ विद्यार्थी सहभागी झाले. कु. आरती मठपती हिने प्रथम क्रमांक मिळवला तर द्वितीय क्रमांक श्री प्रवीण खंदाडे, प्रसाद काळे व कु. मयुरी कापसे या तीन विद्यार्थ्यांना विभागून दिले.

दि. २०.०३.२०१८ रोजी Poster Presentation Competition & Rangoli Competition on Scientific Theme आयोजित करण्यात आली. Poster Presentation Competition मध्ये एकूण ०९ गटाने सहभाग नोंदवला. UG

गटातून श्री राज पालके व कु. कांचन पाथरुडकर प्रथम पारितोषिक मिळवले व रुखैया शेख हिने द्वितीय पारितोषिक मिळविले. PG गटातून कु. झीनत सय्यद हिने प्रथम पारितोषिक मिळवले तर द्वितीय पारितोषिक अक्षय कस्तुरे व आकाश शिंदे यांनी मिळवले.

Rangoli Competition मध्ये चार विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला कु. विद्या कदम हिने प्रथम क्रमांक पटकावला या स्पर्धेसाठी प्रा.बी.बी. सानप, डॉ.के.एस. राऊत, प्रा.एन.एस. पिंपळे, डॉ.आर.व्ही. हंगरगे, प्रा.कु.एस.एम.तौर यांनी परीक्षण केले.

दि. २०.०३.२०१८ रोजी दुपारी २.०० वाजात विज्ञान मंडळाचा उद्घाटन समारंभ संपन्न झाला उद्घाटन प्रसंगी रसायनशास्त्र विभाग डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद येथील डॉ.भास्कर साठे हे प्रमुख पाहूणे म्हणून उपस्थित होते. त्यांनी विद्यार्थ्यांना “पदवी व पदव्युत्तर नंतर करिअर” या विषयावर सविस्तर मार्गदर्शन केले.

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.धनंजय पालके यांनी केले, विज्ञान मंडळाचे विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री चेतन कांबळे यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांनी अध्यक्षीय समारोप केले.

डॉ.के.एस. राऊत यांनी उपस्थितांचे आभार व्यक्त केले. तर सूत्रसंचालन कु.मयुरी थोरात व कु. रुखैया शेख यांनी बजावले.

विज्ञान मंडळाचे सर्व उपक्रम यशस्वी करण्यासाठी प्रभारी प्राध्यापक धनंजय पालके, डॉ. ज्ञानेश्वर राठोड, डॉ.दयानंद राजे, डॉ. कल्याण सावंत, प्रा.महेश वावरे व डॉ.रेणूका लोंढे यांनी परिश्रम घेतले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

संगीत विभाग

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील संगीत विभाग विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना हेरून त्यांच्यात दडलेल्या सप्त सुरांमधुन कला, कौशल्य, निर्माण करण्यात नेहमीच तत्पर असतो.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ हे शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचं सुवर्ण महोत्सवी वर्ष असल्यामुळे संगीत विभागाच्या

वतीने या वर्षात अनेक सांगीतीक उपक्रम राबवले. त्याचबरोबर स्पर्धात्मक यामध्ये ही संगीत विभागाचा सिंहाचा वाटा राहिलेला आहे.

स्पर्धात्मक उपक्रमामध्ये दि.१९.०७.२०१७ रोजी महाराष्ट्र कामगार कल्याण मंडळाच्या वतीने गटस्तरीय समरगीत स्पर्धेमध्ये संगीत विभागाच्या विद्यार्थी कलावंतांनी सर्व द्वितीय पारितोषिक मिळवले. या विजयी संघात कु.तनया सुडे, कु.आयुषा होनाळीकर, कु.वैष्णवी बरकते, कु.गौरी काळदाते, कु.अंजु सुरवसे, कु.सरस्वती घोरे, कु.केतकी डांगे, कु.शिवनंदा खंदारे कु.शिल्पा जाधव इ. विद्यार्थीनींचा सहभाग होता.

स्वा.रा.ती.म. नांदेड विद्यापीठांतर्गत झालेल्या अंतर महाविद्यालयीन 'वसुंधरा' युवक महोत्सवामध्ये संगीत विभागाच्या विद्यार्थी कलावंतांनी विविध कला प्रकारामध्ये उत्स्फूर्त सहभाग नोंदवण्याबरोबरच घवघवीत यश संपादन केले. यामध्ये भारतीय समुह गायन या कला प्रकारात तृतीय पारितोषिक व पाचात्य समुह गायन या प्रकारामध्ये तृतीय पारितोषिक पटकावले. कु. शिवनंदा खंदारे कु. सरस्वती घोरे, कु. रूपाली देशमुख, कु. वैशाली येंचवाड, कु. भक्ती स्वामी, कु. प्रीती संपते यांचा या कलाप्रकारात सहभाग होता. याच बरोबर कु. सरस्वती घोरे या विद्यार्थीनीने सुगम गायन भारतीय या कला प्रकारामध्ये तर जीवन पांचाळ या विद्यार्थी कलावंताने शास्त्रीय तालवाद्य या प्रकारात आपल्या जादुई आविष्काराने रसिक प्रेक्षकांची दाद मिळवली.

संगीत शिकवणारा प्रत्येक जन तानसेनच होईल असे नव्हे मात्र तानसेन निश्चीत निर्माण होतील यात शंका नाही. या दृष्टीने विद्यार्थ्यांचा सुप्त गुणातून सप्तसुरांची अभिव्यक्ती अधिकाधिक व्यापकतेने व्हावी या हेतुने दि.२३ ते २७ ऑगस्ट २०१७ या कालावधीमध्ये रियाज-संगीत प्रीक्षण कार्यशाळेचे आयोजन संगीत विभागाच्या वतीने करण्यात आलेले होते. जवळ-जवळ १५० विद्यार्थ्यांनी या प्रीक्षण कार्यशाळेचा पाच दिवस लाभ घेतला. या कार्यशाळेसाठी प्रशिक्षक म्हणून मुंबई येथील प्रतिथतया धृपद गायक पं. आशिष मिश्रा, ताल वाद्य तबला वादन प्रशिक्षक म्हणून श्री.निलेश पाठक यांचे अनमोल मार्गदर्शन प्रीक्षणार्थींना लाभले.

गेल्या वर्षापासून संगीत विभागाच्या वतीने शाहू संगीत समारोहाचे आयोजन करण्यात येते. यामध्ये अनेक राष्ट्रीय,

आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या कलावंतांची हजेरी लागलेली आहे. या वर्षीचा संगीत महोत्सव म्हणजे दुग्ध शर्करा योगच म्हणावा लागेल शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त दि. २८ ऑगस्ट २०१७ रोजी झालेल्या शाहू संगीत समारोहा मध्ये छत्तीसगड (रायपूर) येथील उदयोन्मुख गायक कलावंत श्री. किशन देवांगण यांचे शास्त्रीय गायन, पं.अशिष मिश्रा यांचे प्रीक्षणार्थी शिक्षकवृंदासह गुरु परंपरेच्या माध्यमातून झालेला विविध बंदीशिचा आविष्कार व त्याला श्री. गोपाळ जाधव यांच्या धीरगंभीर पखावजाची मिळालेली साथ याच बरोबर औरंगाबाद येथील तरुण तबला वादीका विदुषी कु. सई बाराबोटे यांच्या तबला वादनाने शाहू संगीत समारोह संपन्न झाला.

दि. २९.ऑगस्ट २०१७ रोजी संगीत विद्याभागाच्या अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन पं.आशिष मिश्रा, श्री. किशन देवांगण, डॉ. सुधीर बनशेळकीकर यांच्या करकमलाने झाले. हे संगीत विभाग व अभ्यास मंडळासाठी मोठी उपलब्धी आहे.

दि.०४ मार्च २०१८ रोजी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षा निमित्त शाहू संगीत समारोहाचे दुसऱ्यांदा आयोजन संगीत विभागाच्या वतीने करण्यात आले या समारोहामध्ये बेल्जीयम येथील प्रतिथया सितार वादक बर्ट कॉर्नेलिस यांच्या सितार व पं. उद्धव बापू आपेगावकर यांच्या पखवाज वादनाच्या जुगल बंदीने हजारो रसिक, श्रोत्यांची दाद मिळवली.

संगीत विभागातील शिक्षकांनाही विविध पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले वरिष्ठ विभागातील प्रा. वैभव माने यांना २०१७-१८ या वर्षीचा दयानंद कला महाविद्यालया तर्फे दिला जाणारा 'दयानंद श्री' पुरस्कार मिळाला.

महाविद्यालयात होणाऱ्या विविध कार्यक्रमाप्रसंगी संगीत विभागाचं योगदान महत्वपूर्ण राहिलेलं आहे. विविध विषयांची मंडळे, जाणीव जागृती सप्ताह, फ्लार्ट कॅडेट प्रसाद शेंडगे व्यक्तिमत्व विकास कार्यशाळा, स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन, विद्यापीठ डे, विद्यार्थी संसद उद्घाटन, हिंदी दिन, शाहू भूषण पुरस्कार वितरण, महाराष्ट्र दिन अशा अनेक समारंभानिमित्त वैविध्य पुर्ण स्वागत गीत, देशभक्तपर गीत रचनांच सादरीकरण संगीत विभागाच्या वतीने सातत्याने होते.

ग्रंथालय विभाग

१) ग्रंथालयाच्या सुयोग्य व्यवस्थापनासाठी प्राचार्यानी प्रतिवर्षाप्रमाणे ग्रंथालय समितीची नियुक्ती केली असून ही समिती खालीलप्रमाणे आहे.

१) डॉ.एस.डी.साळुंके	: प्राचार्य
२) डॉ.ए.जे.राजू	: चेअरमन
३) श्री.एस.बी.मस्के	: ग्रंथपाल, पदसिध्द सचिव
४) डॉ.ओ.व्ही.शहापुरकर	: सदस्य
५) प्रा.एस.एन.शिंदे	: सदस्य
६) प्रा.डी.जी.पालके	: सदस्य
७) प्रा.व्ही.जे.दळवे	: सदस्य
८) प्रा.व्ही.के.कांबळे	: सदस्य
९) प्रा.ए.व्ही.आराध्ये	: सदस्य
१०) प्रा.एस.एस.कुलकर्णी	: सदस्य
११) प्रा.व्ही.डी.पांचाळ	: सदस्य

२) इ.स. १९७०-१९७१ या शैक्षणिक वर्षापासून ३१ मार्च २०१७ अखेर ९७४३७ ग्रंथाची खरेदी झाली असून त्यावर रु.१,१९,०९,७९०/- इतका खर्च झाला आहे. याशिवाय कनिष्ठ महाविद्यालयात ११३९६५ ग्रंथ आहेत. त्यावर ३१ मार्च २०१७ अखेर रुपये ६०,८७,१२८/- इतका खर्च झाला आहे.

३) २०१७-२०१८ या चालू शैक्षणिक वर्षात वरीष्ठ महाविद्यालय ग्रंथालयात २९०४ इतकी ग्रंथाची भर पडली असून त्यावर रुपये ११,०५,८१५/- इतका खर्च झाला आहे. याशिवाय कनिष्ठ महाविद्यालय ग्रंथालयात ६४६५ ग्रंथाची खरेदी झाली असून त्यावर रुपये ४,७०,७६०/- इतका खर्च झाला आहे.

४) कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षात विशेष पुस्तक-पेढी अंतर्गत ४०३८ विद्यार्थ्यांपैकी ३९४३ विद्यार्थ्यांना २३७४८ पाठ्यपुस्तके व पदवी, पदव्युत्तर वर्गातील ३३५९ विद्यार्थ्यांपैकी १६० विद्यार्थ्यांना ८२६ इतकी पाठ्यपुस्तके वर्षभरासाठी देण्यात आली. उर्वरित विद्यार्थ्यांना संगणकीय ओळखपत्रावर पुस्तके दिली जातात.

- ५) ग्रंथाशिवाय ग्रंथेत्तर साहित्याची सेवासुध्दा (Non-Book Material) आवश्यकतेनुसार विशेष सेवा दिली जाते, ज्यामध्ये शैक्षणिक ऑडीओ, व्हीडीओ कॅसेटस्, सीडीज, मायक्रो फिल्मस्, स्लाईडस् इ. समावेश आहे. ११) १२ ऑगस्ट २०१७ रोजी ग्रंथालय शास्त्राचे जनक पद्मश्री डॉ.एस.आर.रंगनाथन यांची १२६ वी जयंती राष्ट्रीय ग्रंथपाल दिन म्हणून साजरा करण्यात आला. त्यानिमित्ताने ग्रंथालयात भव्य ग्रंथ प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर ग्रंथ प्रदर्शन उद्घाटन शिवछत्रपती शिक्षण संस्थेचे सदस्य श्री. आनंदराव माने यांच्या हस्ते करण्यात आले.
- ६) ग्रंथालयात दोन सर्वर व २४ नोडस् (टर्मिनलस्) चे नेटवर्क असून सोल (SOUL) आज्ञावलीनुसार ग्रंथालयीन संगणकीकरण पुर्ण झाले असून विद्यार्थ्यांना, प्राध्यापक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांना SOUL सॉफ्टवेअर या संगणक प्रणालीद्वारे पुस्तकाचे देवाणघेवाण केले जाते. याशिवाय वर्षभरासाठी कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना संगणकाद्वारे पुस्तके दिली जातात. १२) दि.१९/०९/२०१७ ते दि.२३/०९/२०१७ या कालावधीत पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन स्वरूपात उपलब्ध असलेले ई-बुक्स व ई-जर्नल्स वापरा बाबत उद्बोधन सप्ताह साजरा करण्यात आला.
- ७) २००६-२००७ या शैक्षणिक वर्षापासून विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयातून संगणकीय ओळखपत्र काढण्याची सुविधा उपलब्ध करण्यात आलेली आहे. संगणकीय ओळखपत्रावर देवघेव विभागातून आवश्यक पाठयपुस्तक कथा, कादंबऱ्या सात दिवसाकरिता SOUL Software या संगणक प्रणालीद्वारे दिले जाते. १३) दि.१५ ऑक्टोबर २०१७ रोजी डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांचा जन्म दिन वाचन व प्रेरणा दिन व उत्कृष्ट बातमी कात्रणावर लिखाण स्पर्धा ग्रंथालयामार्फत घेण्यात आली. या स्पर्धेत साठे प्रतिक्षा अनिल (बी.एस्सी. तृतीय वर्ष) प्रथम क्रमांक, शेख अजर गफफार (बी.ए. तृतीय वर्ष) द्वितीय क्रमांक, कांबळे चेतन उत्तम (बी.एस्सी. तृतीय वर्ष) तृतीय क्रमांक व शिंदे दीपाली हरिचंद्र (११ वी कला) उत्तेजनार्थ या सर्व विद्यार्थ्यांना ग्रंथ भेट म्हणून पारितोषिक देण्यात आले.
- ८) वरिष्ठ महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य, विज्ञान, पदवी बी.सी.ए/ बी.सी.एस. व पदव्युत्तर एम.ए (अर्थशास्त्र, भूगोल, संस्कृत, इंग्रजी, एम.कॉम., एम.एस्सी.(संगणक शास्त्र, भौतिक शास्त्र/ फोटोनिक्स, वणस्पतीशास्त्र, रसायनशास्त्र, गणित) या वर्गातील गुणानुक्रमे आलेल्या पहिल्या पाच विद्यार्थ्यांना पाठयपुस्तकांचा संच वर्षभरासाठी दिला जातो. १४) दि.२८/०२/२०१८ रोजी डॉ.सी.व्ही.रामन यांचा जन्म दिवस राष्ट्रीय विज्ञान दिवस म्हणून साजरा करण्यात आला. या निमित्ताने ग्रंथ प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. महाविद्यालय ग्रंथालयातील शास्त्रज्ञांचे चरित्र, दुर्मिळ संदर्भ ग्रंथ, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, शाहू महाराज, महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांच्या ग्रंथ संपदे बरोबर सर्व स्पर्धा परीक्षेसाठी उपयुक्त ग्रंथ प्रदर्शनात ठेवण्यात आले होते.
- ९) वाचनालयात १५३ नियतकालिके व १८ दैनिके नियमित येतात त्यापैकी ११९ संशोधन उपयोगी नियतकालिके आहेत. १५) शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ पासून अंध विद्यार्थ्यांसाठी ऑडीओ ग्रंथाची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात
- १०) रविवार व इतर शासकीय सुट्टीच्या दिवशी वाचनालय सकाळी १०-०० ते सायं. ०६-०० या वेळेत विद्यार्थ्यांना अभ्यास करण्यासाठी चालू ठेवली जात

- आली आहे.
- १६) शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये अंध विद्यार्थ्यांसाठी ब्रेल लिपितील ग्रंथ उपलब्ध करण्यात आले आहेत.
- १७) शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये ग्रीनस्टोन या ओपनसोर्स सॉफ्टवेअर चा वापर करून डिजीटल लायब्ररी प्रस्थापित करण्यात आली.
- १८) शैक्षणिक वर्ष २०१५-१६ पासून बेस्ट रिडर अवॉर्ड देण्यात येत आहे. या वर्षीचा बेस्ट रिडर अवॉर्ड चेपट अभिमन्यु अशोक या विद्यार्थ्यांस देण्यात आला. (या अवॉर्ड चे स्वरूप रु.१०००/- किंमतीचे ग्रंथ भेट)
- १९) २००९-२०१० शैक्षणिक वर्षापासून वाचनकक्षात व ग्रंथालय देवघेव विभागामध्ये OPAC (On Line Public Access Catalogue) संगणकीकृत तालिकाची सुविधा पुरविण्यात आलेली आहे.
- २०) ग्रंथालयात झेरॉक्स मशिन असून विद्यार्थ्यांना ५० पैसे प्रती पेज या अल्प दरात झेरॉक्स करून देण्याची सुविधा करण्यात आलेली आहे.
- २१) वाचनकक्ष (मुले/मुली) व व्ही.एल.सी.मधील विद्यार्थ्यांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरा सिस्टीमची सुविधा करण्यात आलेली आहे.
- २२) विभागप्रमुखाच्या मागणीनुसार पुढील विभागात डिपार्टमेंटल लायब्ररीची सुविधा करण्यात आली आहे:
1. Department of Zoology & Fishery Science
 2. Department of Biotechnology
 3. Department of English
 4. Department of Microbiology
 5. Department of Shahu Probadhani
 6. Department of Commerce
 7. Junior Science College Library
 8. Department of Economics
9. Department of Sociology
10. Department of History
11. Department of Political Science
12. Department of Pali
13. Department of History Museum
14. Department of Physics
15. Department of Chemistry
- २३) शैक्षणिक वर्ष २००८-२००९ पासून वाचकांच्या सोयीसाठी ऑनलाईन संशोधन उपयोगी जर्नल्सची सुविधा उपलब्ध करण्यात आलेली आहे.
- २४) २००८-२००९ या शैक्षणिक वर्षापासून आपल्या महाविद्यालयाचे ग्रंथालय व DELNET मध्ये करार केला असून यांच्यामार्फत वाचकांना खालील सुविधा पुरविल्या जातात.
- 1) Inter Library Loan
 - 2) Union Catalogue and Databases
 - 3) Union Catalogue of Books
 - 4) Union List of Current Periodicals
 - 5) Union Catalogue of Periodicals
- २५) शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ वर्षापासून N-List ची वर्गणी भरून सभासदत्व घेतल्यामुळे महाविद्यालयातील प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांना ७०४३ ई-जर्नल्स व ३१ लाखापेक्षा अधिक ई-बुक्स उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहेत. याकरिता प्रत्येक विद्यार्थी व प्राध्यापकांना User ID and Password देण्यात आले आहेत:
- २६) २००९-२०१० शैक्षणिक वर्षापासून ग्रंथालयात येणाऱ्या विद्यार्थी व वाचकांच्या दैनंदिन नोंदीसाठी Bio-metrics सिस्टीमचे उपयोजन करण्यात आलेले आहे.
- २७) व्ही.एल.सी केंद्रामध्ये शैक्षणिक व सामाजिक उपक्रमास अनुसरून एकूण २४५ मार्गदर्शन सत्र झाले. या सत्रामध्ये एम.लिब.शिबिर २०१८, विविध विषयाचे अभ्यासमंडळ उद्घाटन, सॉफ्टवेअर प्रशिक्षण, विद्यार्थ्यांसाठी व्यक्तिमत्त्व विकास कार्यशाळा,

इ.कार्यक्रम झाले.

- २८) संशोधन उपयोगी खुल्या नियतकालिकांच्या अंकाचे एकूण ३४६२ बाउण्ड व्हॅल्युम्स ग्रंथालयात उपलब्ध आहेत. त्याचा उपयोग एम.फिल व पीएच.डी इ. संशोधकांना होत आहे. याची यादी महाविद्यालयाच्या संकेत स्थळावर उपलब्ध केलेली आहे.
- २९) ग्रंथालयाच्या एकूण वाचकवर्गाची संख्या ७९८० असून त्यात शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी २९३ व ७६८७ विद्यार्थ्यांचा समावेश आहे. देवघेव विभागातून दररोज सरासरी १९८ विद्यार्थ्यांना पुस्तके दिली जातात. तसेच वाचनकक्ष, रात्रीच्या अभ्यासिकेतून अनुक्रमे ओळखपत्रावर ९५ पुस्तके, ४५ नियतकालिके व ८० स्पर्धा परिक्षात्मक परीक्षेची पुस्तके, प्रश्नपत्रिका, प्रकल्प अहवाल, बाऊंड व्हॅल्युम्स इ ४१८ ग्रंथाची देवघेव होत असते. वैद्यकीय पूर्व परीक्षा, एमबीए.,सीए.,आयआयटी, जेईई, एनडीए, यूपीएसएसी /एमपीएससी, सेट / नेट इ. स्पर्धात्मक परीक्षेची पुस्तके व नियतकालिके उपलब्ध केलेली आहेत व ते विद्यार्थ्यांना ओळखपत्रावर दिली जातात.
- ३०) शैक्षणिक वर्ष २०१४-२०१५ पासून पिनाटे नगर येथे कनिष्ठ विज्ञान महाविद्यालयाचे स्थलांतर झाल्यामुळे त्याठिकाणी डिपार्टमेंटल ग्रंथालय असून त्याठिकाणी ३१७७४ ग्रंथ, वैद्यकीय व अभियांत्रिकी पूर्वपरीक्षेसाठी उपयुक्त ५ नियतकालिके व १० वृत्तपत्रे विद्यार्थ्यांसाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहेत. हे ग्रंथालय सकाळी ८.०० ते रात्री ११.०० या वेळेत विद्यार्थ्यांना अभ्यास करण्यासाठी चालू ठेवली जात आहे. दररोजसरासरी २०० ग्रंथाची देवघेव होते.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभाग

- १) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांच्यामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र निष्णात (एम.लिब.) हा अभ्यासक्रम आमच्या महाविद्यालयात सुरु करण्यास २०००-२००१ या शैक्षणिक वर्षात मान्यता मिळाल्याने ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र या विभागाची निर्मिती झाली.
- २) ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र पदवी शिक्षणक्रम (बी.लिब.) हा अभ्यासक्रम चालू करण्यासाठी य.च.म.मुक्त विद्यापीठाने संगणक प्रात्यक्षिकासाठी लॅब व इतर आवश्यक साधने पाहून २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षापासून आपल्या अभ्यासकेंद्रास मान्यता दिली.
- ३) य.च.म.मुक्त विद्यापीठामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या एम.लिब.शिक्षणक्रमाचे दोन दिवसीय अभ्यास शिबिर दि. ०६ ते ०७ जानेवारी, २०१८ या कालावधीत संपन्न झाले. सदर अभ्यास शिबिरासाठी प्रा.आर.बी.टेकाळे, परभणी व प्रा.मधुबाला हुडगे, नळेगांव हे तज्ञ मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होते.
- ४) ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांना अद्ययावत तंत्रज्ञानाची माहिती देण्यासाठी ब्रॉड बँड या अतिजलद इंटरनेटच्या माध्यमातून सेवा दिल्या जातात.
- ५) आमच्या अभ्यासकेंद्रातील श्री. गणेश जांबळधरे हा विद्यार्थी सेट व नेट परीक्षा उत्तीर्ण झालेले आहेत.
- ६) सरडे साधना शिवाजी व जोशी टिना देवराज हया य.च.म.मुक्त विद्यापीठामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या बी.लिब.शिक्षणक्रम व माहुलीकर राधीका व बांगर मनिषा हे एम.लिब. शिक्षणक्रमात आमच्या केंद्रातून गुणानुक्रमे सर्वप्रथम व सर्वद्वितीय आल्या. बी.लिब.व एम.लिब. अभ्यासक्रमाचा निकाल ७० टक्के लागला आहे.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

राज्यशास्त्र विभाग

राज्यशास्त्र विभागामध्ये 'राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळ' कार्यरत आहे. 'राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ' स्थापन करण्यामागचा मुख्य उद्देश म्हणजे विद्यार्थ्यांमध्ये राज्यशास्त्रीय ज्ञानाची आवड निर्माण करणे त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांमधील सुप्त कलागुणांचा विकास होण्यासाठी व्यासपीठ उपलब्ध करून देणे, विद्यार्थ्यांमधील नेतृत्व, विविध कला-गुणांचा विकास करणे आणि राजकीय क्षेत्रातील प्रश्नांची जाणीव करून देणे हा आहे. यातून विद्यार्थी घडावा आणि तो एक सुसंस्कृत नागरिक बनावा हा उद्देश आहे.

राज्यशास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी बी.ए. प्रथम ते बी.ए. तृतीय वर्ष व एम.ए. प्रथम वर्षापर्यंतच्या सर्व वर्गात लोकशाही पध्दतीनुसार निवडणूका घेऊन वर्ग प्रतिनिधी निवडले आणि प्रत्येक सदस्यांची नावे जाहिर केले. राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख तथा महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रा.विकास वाघमारे, प्रा.ज्ञानेश्वर बनसोडे, प्रा.एस.एस. पाटील यांच्या उपस्थितीत दि.१८ ऑगस्ट २०१७ रोजी बैठक पार पडली. या बैठकीत राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळ २०१७-१८ ची कार्यकारिणी पुढील प्रमाणे निवडण्यात आली:

बी.ए.अभ्यासमंडळ कार्यकारिणी - १

- १) शेख शगुप्ता - बी.ए.तृतीय वर्ष-अध्यक्ष
- २) कांबळे स्वप्नील - बी.ए.तृतीय वर्ष-उपाध्यक्ष
- ३) कांबळे सूरज - बी.ए.तृतीय वर्ष-कोषाध्यक्ष
- ४) वाघमारे विक्रम - बी.ए.द्वितीय वर्ष-कोषाध्यक्ष
- ५) नागरगोजे जगदीश - बी.ए.प्रथम वर्ष - सहसचिव
- ६) शेख समरीन - बी.ए.प्रथम वर्ष - सदस्य
- ७) पवार शरद - बी.ए.प्रथम वर्ष - सदस्य
- ८) शिंदे श्रध्दा - बी.ए.द्वितीय वर्ष - सदस्य
- ९) रुकमे अश्विनी - बी.ए.तृतीय वर्ष- सदस्य
- १०) फेरे मयुरी - बी.ए.तृतीय वर्ष-निमंत्रित सदस्य

एम.ए.अभ्यासमंडळ कार्यकारिणी - २

- १) कोकणे शिवानंद - एम.ए.प्रथम वर्ष-अध्यक्ष
- २) कानडे श्वेता - एम.ए.प्रथम वर्ष-उपाध्यक्ष
- ३) तिबनबीने पूजा - एम.ए.प्रथम वर्ष-सचिव

- ४) मुढे सौरभ - एम.ए.प्रथम वर्ष-कोषाध्यक्ष
- ५) राठोड विकास - एम.ए.प्रथम वर्ष - सहसचिव
- ६) शेख अंजुम - एम.ए.प्रथम वर्ष - सदस्य
- ७) भोकरे दत्ता - एम.ए.प्रथम वर्ष - सदस्य
- ८) कांबळे दीपक - एम.ए.प्रथम वर्ष - सदस्य
- ९) फत्तेपुरे आश - एम.ए.प्रथम वर्ष-निमंत्रित सदस्य

राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. या स्पर्धांमध्ये प्रथम, द्वितीय, तृतीय आलेल्या विद्यार्थ्यांना मान्यवरांच्या हस्ते बक्षीस देण्यात आले. दि. २२ ऑगस्ट २०१७ रोजी श्री प्रा. जयदेव डोळे (ज्येष्ठ पत्रकार) यांच्या हस्ते राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. त्यांनी उद्घाटन प्रसंगी विद्यार्थ्यांन सखोल मार्गदर्शन केले. तसेच या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.गोपाळराव पाटील हे होते. त्यांनी विद्यार्थ्यांना सखोल मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.श्रीधर साळुंके प्रमुख अतिथी म्हणून, महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य तथा विभागाचे प्रमुख डॉ. महादेव गव्हाणे व राज्यशास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

तसेच राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने दि. ०२ आक्टोबर २०१७ रोजी महात्मा गांधी जयंती निमित्त व्याख्यानाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन केले होते. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख व्याख्याते म्हणून अतुल देऊळगावकर लाभले होते. त्यांनी महात्मा गांधीजीवर सखोल मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष उपप्राचार्य तथा विभागाचे प्रमुख डॉ. महादेव गव्हाणे होते. या कार्यक्रमासाठी विभागातील सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

त्याच बरोबर १४ नोव्हेंबर २०१७ नेहरु जयंती राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने साजरी करण्यात आली. या जयंती निमित्त उपप्राचार्य व राज्यशास्त्र विभागप्रमुख डॉ.महादेव गव्हाणे यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमासाठी एनएसएसचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी. सावंत, प्रा. एम.एस. वावरे, प्रा.डी.एम. बनसोडे, प्रा.विकास वाघमारे, प्रा.एस.एस.पाटील व सर्व विद्यार्थी उपस्थित होते.

दि. ३ जानेवारी २०१८ रोजी सावित्रीबाई फुले यांची जयंती राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने आयोजित केली. या जयंती कार्यक्रमानिमित्त प्रमुख पाहुणे महाविद्यालयाचे

प्लेसमेंट ऑफिसर प्रा.राहुल आठवले उपस्थित होते. या कार्यक्रमाप्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य तथा राज्यशास्त्र विभागाचे विभाग प्रमुख डॉ.महादेव गव्हाणे यांनी विद्यार्थ्यांना सखोल मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमात अनेक विद्यार्थ्यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. या कार्यक्रमासाठी राज्यशास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

महाराष्ट्राचे अराध्यदैवत रयतेचा राजा छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या जयंतीच्या निमित्ताने राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळाने व्याख्यानाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन दि. २२ फेब्रुवारी २०१८ रोजी केले. या कार्यक्रमाला प्रमुख अतिथी म्हणून पत्रकार हणुमंत पवार लाभले. त्यांनी खरा शिवाजी कोण ? या विषयातून सर्व विद्यार्थ्यांना शिवाजी महाराजांचा इतिहास सांगितला व सखोल असे मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष विभागप्रमुख डॉ.महादेव गव्हाणे हे होते. त्यांनीही विद्यार्थ्यांना सखोल मार्गदर्शन केले. हा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी राज्यशास्त्र विभागातील प्रा.डी.एम. बनसोडे, प्रा.विकास वाघमारे, प्रा.एस.एस. पाटील, प्रा.एम.व्ही. शेळके व एम.ए. व बी.ए. च्या विद्यार्थ्यांनी परिश्रम घेतले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

इतिहास विभाग

विद्यार्थ्यांमधील सुप्त गुणांना वाव देणे, विद्यार्थ्यांच्यातील नेतृत्व गुणांचा विकास करणे, विद्यार्थ्यांना व्यासपीठ निर्माण करून देणे, विद्यार्थ्यांत आत्मविश्वास निर्माण करणे यासाठी प्रतिवर्षी प्रमाणे याही वर्षी इतिहास अभ्यास मंडळाची निवड करण्यात आली. यातील पदाधिकारी पुढील प्रमाणे -

१. कच्छवे मयुरसिंह	- अध्यक्ष
२. बेलगावकर प्राची	- उपाध्यक्ष
३. साळी राधाकिशन	- सचिव
४. पर्वते गोविंद	- सहसचिव
५. शेख आफ्रिन	- कोषाध्यक्ष
६. सुरवसे आकाश	- सहप्रमुख
७. रणदिवे अविनाश	- सदस्य
८. वाघमारे रिशा	- सदस्य
९. पाटील प्रिया	- सदस्य

दि.१२.०९.२०१७ रोजी डॉ. सदाशिव दंडे (इतिहास

विभागप्रमुख, महात्मा बसवेश्वर महाविद्यालय, लातूर) यांच्या शुभहस्ते इतिहास अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके हे होते. उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांची प्रमुख उपस्थिती या कार्यक्रमाला लाभली. महाविद्यालयाच्या वतीने प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांच्या मार्गदर्शनाखाली छत्रपती शिवाजी ऐतिहासिक वस्तुसंग्रहालय व संशोधन केंद्र विकसित होत आहे. वस्तुसंग्रहालयाकरिता जुन्या वस्तू व नाणी मिळविण्याचे प्रयत्न इतिहास विभागातील प्राध्यापक व विद्यार्थी सातत्याने करीत आहेत. प्रथम व द्वितीय वर्ष बी.ए. च्या विद्यार्थ्यांकरिता उपक्रम आधारित परीक्षेच्या स्वरूपात परीक्षा घेण्यात येते. यानुसार इतिहास विभागाने आपल्या विद्यार्थ्यांना जुन्या वस्तूंचा शोध घेण्यास सांगितले. विद्यार्थ्यांनी यात सक्रिय सहभाग घेऊन विविध जुन्या वस्तू जमविल्या व त्या नष्ट होण्यापासून वाचविल्या. त्यामध्ये जवळपास १५०० नाणी, नोटा, तोफेचे गोळे, तेर येथे सापडलेली पाण्यावर तरंगणारी वट, पेरणीयंत्रे, जुनी मापे, निजामालीन काठी, दिवे, काटवट, कमरपट्टे, तलवारी, कट्यार, कात्री, भोवरा, ताम्रपट, उखळी, करंडे, मेनवल, पेटया, कंदिल, लेझीम, वस्त्रे या व इतर दैनंदिन वापरातील असंख्य वस्तूंचा समावेश आहे. उच्चशिक्षण हे फक्त चार भिंतींच्या आत बसून घ्यायचे नसते तर ते चार भिंतींच्या बाहेर पडून समाजात फिरून घ्यायचे असते. त्यातून ज्ञान मिळवायचे असते. ज्ञानार्थी बनायचे असते. हे ओळखून इतिहास विभागाने उपप्राचार्य डॉ. एम.एच.गव्हाणे यांच्या सल्ल्याने प्रस्तुत कार्य हाती घेतले व पार पाडले. विद्यार्थीही या उपक्रमात आनंदाने सहभागी झाले. त्यांनी निरनिराळ्या प्रकारच्या जुन्या वस्तूंचे व नाण्यांचे संकलन केले आहे. या सर्व वस्तू वस्तुसंग्रहालयात ठेवल्या जाणार असून तेथे त्यांचे जतन करण्यात येणार आहे.

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली व महाविद्यालयाचा इतिहास विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांच्या मार्गदर्शनाखाली Human Rights Education Foundation Course विनाशुल्क चालविली जात आहे. आत्तापर्यंत ६७ विद्यार्थ्यांनी हा अभ्यासक्रम पूर्ण केला आहे.

इतिहास विभागातील प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनाने बी.ए. तृतीय वर्ष या वर्गातील तेरा विद्यार्थ्यांनी विविध विषयांवर

दर्जेदार शोध प्रकल्प तयार केले आहेत. प्राध्यापिका सुनीता भोसले यांचा गनिमी कावा - एक मानसशास्त्रीय युद्धतंत्र या विषयावरील शोधनिबंध पाथर्डी (जि.अहमदनगर) येथील बाबुजी आव्हाड महाविद्यालयात पार पडलेल्या राज्यस्तरीय चर्चासत्राच्या पुस्तकात छापून प्रकाशित झाला आहे. इतिहास विभागातील प्राध्यापिका डॉ. अर्चना टाक व प्राध्यापिका सुनीता भोसले हे महाविद्यालयातील विविध अंतर्गत समित्यांमध्ये कार्यरत आहेत.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

समाजशास्त्र विभाग

समाजशास्त्र विभाग आणि 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यास मंडळासाठी शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ अनेक अर्थानी महत्त्वपूर्ण ठरले. समाजशास्त्र विभाग आणि 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यासमंडळाच्या वतीने या शैक्षणिक वर्षात विविध नावीन्यपूर्ण उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. त्याला विद्यार्थ्यांचा भरघोस प्रतिसाद लाभला.

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने दि.१०.०७.२०१७ व ११.०७.२०१७ रोजी सेतू अभ्यासक्रमाचे (Bridge Course) आयोजन बी. ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी करण्यात आले होते. या उपक्रमाचा उद्देश प्रामुख्याने ज्या विद्यार्थ्यांनी ११ वी व १२ वी मध्ये समाजशास्त्र हा विषय शैक्षणिक अभ्यासक्रमाचा भाग म्हणून अभ्यासाला नाही त्यांना या विषयाची ओळख करून देणे हा होता. या दोनदिवसीय अभ्यासक्रमात समाजशास्त्र विभागातील प्राध्यापकांनी समाजशास्त्र विषयातील मूलभूत संकल्पना समाजशास्त्र या विषयातील करियरच्या संधी ह्या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यास मंडळ २०१७-१८ ची निर्मिती करण्यात आली. यामध्ये समाजशास्त्र विभागातील प्रभारी विभागप्रमुख प्रा. सायली समुद्रे प्रा.एन.डी. धंदाडे, प्रा.डी.पी. गुडदे यांनी महत्वाची भूमिका बजावली 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाचे काही सदस्य लोकशाही मार्गाने निवडणूकीच्या माध्यमातून निवडले गेले तर काहींची विभागामार्फत नियुक्ती करण्यात आली प्रतिबिंब समाजशास्त्र अभ्यास मंडळ २०१७-१८ चे अध्यक्ष - प्रगती यादव (बी.ए. तृतीय), उपाध्यक्ष - आकाश

गायकवाड (बी.ए. द्वितीय) सचिव - नागनाथ स्वामी (बी.ए. तृतीय), सहसचिव - सोनाली कांबळे (बी.ए. द्वितीय), सदस्य - परमेश्वर घोडके, राहूल कसबे, वैष्णवी वाघ, स्वाती कावळे (बी.ए. प्रथम), निमंत्रित सदस्य - आकाश कांबळे, अंजली इंगळे, उजमा शेख, गणेश राटोड, औदुंबर वाघमारे, स्नेहा आदमाने, प्रीती कोटमे, अबरार शेख, सरिता तांदळे (बी.ए. तृतीय), सहयोगी सदस्य- निकिता भोकरे, आरती गुरव, विक्रम बोयणे (बी.ए. तृतीय) यांनी काम पाहिले.

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने बी.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी ११.०८.२०१७ रोजी लातूर येथील मूकबधिर विद्यालयामध्ये स्थळ भेट आयोजित करण्यात आली होती. त्याला विद्यार्थ्यांनी भरघोस प्रतिसाद दिला. 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने विविध सृजनशील व विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देणाऱ्या स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. प्रतिसाद स्पर्धा, प्रवासवर्णन स्पर्धा, पुस्तकपरीक्षण स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, रांगोळी स्पर्धा आणि मेंहदी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या सर्व स्पर्धांमध्ये विद्यार्थ्यांनी उत्तमरित्या सक्रिय सहभाग नोंदवून यश प्राप्त केले. 'प्रतिबिंब' समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दि ११.०९.२०१७ रोजी महात्मा बस्वेश्वर महाविद्यालय, लातूर येथील प्राचार्य डॉ. श्रीकांत गायकवाड यांच्या हस्ते झाले. या कार्यक्रमात डॉ. श्रीकांत गायकवाड यांचे 'भारतीय समाजशास्त्रज्ञ' या विषयावर अतिथी व्याख्यान देखील संपन्न झाले. समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने ज्या विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यातील विजेत्यांना प्रशस्तीपत्र देऊन गौरविण्यात आले. मान्यवरांचे स्वागत समाजशास्त्र विभागाच्या पर्यावरणस्नेही परंपरेला अनुसरून वृक्षभेट देऊन करण्यात आले. या उद्घाटन कार्यक्रमांमधील विशेष उल्लेखनीय बाब अशी की समाजशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांच्या वतीने स्वयंप्रेरणेने महाविद्यालयाला इस्टबीन भेट देऊन स्वच्छतेचा संदेश देण्यात आला. या कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके व उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे यांची प्रमुख उपस्थिती लाभली. समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यार्थी केंद्रीत उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले त्याचाच एक भाग म्हणजेच सेमिनार होय. बी.ए. प्रथम, द्वितीय, तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने सेमिनारचे आयोजन करण्यात

आले होते. त्यातही सर्व विद्यार्थ्यांनी सक्रिय सहभाग घेतला. समाजशास्त्र विभागाच्यावतीने काळाची पावले ओळखत माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर दैनंदिन अध्यापनात करण्यात आला. समाजशास्त्र विभागाचे प्रभारी विभागप्रमुख प्रा. सायली समुद्रे यांनी ICT based Teaching म्हणजेच Power Point Presentation (P.P.T.) च्या माध्यमातून बी. ए. प्रथम, द्वितीय, तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन केले.

बी.ए. तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने Departmental Counselling या उपक्रमाचे आयोजन दि. ०६.१०.२०१७ रोजी समाजशास्त्र विभागात करण्यात आले होते. समाजशास्त्र विभागातील प्रा. सायली समुद्रे, प्रा.डी.पी. गुडदे, प्रा.एन.डी. धंदाडे यांनी विद्यार्थ्यांना करियरच्या संदर्भात मार्गदर्शन केले. तसेच उच्च शिक्षण आणि करियर ची निवड या संदर्भात समुपदेशन देखील केले. समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने संपूर्ण महाविद्यालयासाठी भव्य पोस्टर प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले होते. मानवाधिकार आणि समाज या विषयावर समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी पोस्टर सादर केली. महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे यांची या प्रसंगी उपस्थिती होती. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंतीनिमित्त व्यक्तिचित्रण स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. ह्या स्पर्धेच्या माध्यमातून सावित्रीबाई फुले यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मधील समाजशास्त्र विभागातील सर्वात उल्लेखनीय बाब म्हणजे समाजशास्त्र महोत्सव होय. शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाच्या निमित्ताने समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने तीन दिवसीय समाजशास्त्र महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. २६.०२.२०१८ रोजी समाजशास्त्र महोत्सवाचे उद्घाटन स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ उपकेंद्र लातूर येथील सामाजिकशास्त्रे विद्यासंकुल प्रमुख प्रा. डॉ. सागर कोंडेकर यांच्या हस्ते झाले. तसेच या प्रसंगी डॉ. सागर कोंडेकर यांचे 'सामाजिक शास्त्रांमधील माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर आणि संवादकौशल्ये' या विषयावर अतिथी व्याख्यान संपन्न झाले. तसेच विद्यार्थ्यांची पी.पी.टी. स्पर्धा देखील संपन्न झाली. त्यानंतर २७ फेब्रुवारी २०१८ रोजी समाजशास्त्रीय ज्ञानविश्वाशी संबंधित विविध नाविन्यपूर्ण आणि अभिनव स्पर्धांचे, आयोजन करण्यात

आले होते. संकल्पनांचे सादरीकरण, सामान्य ज्ञान स्पर्धा, मनोगत स्पर्धा (विषय - समाजशास्त्रामधील करियरच्या संधी, समाजशास्त्राच्या अध्यायनाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व) या स्पर्धांना समाजशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांनी चांगला प्रतिसाद दिला. समाजशास्त्र महोत्सवाचा समारोप राजर्षी शाहू महाविद्यालयाचे प्लसमेंट ऑफिसर श्री. राहुल आठवले यांच्या हस्ते झाला. याप्रसंगी विविध स्पर्धेतील विजेत्यांना प्रशस्तीपत्र देवून गौरविण्यात आले.

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने ०८ मार्च २०१८ रोजी जागतिक महिला दिनाचे औचित्य साधून विद्यार्थ्यांसाठी सेमिनारचे आयोजन करण्यात आले. त्याचप्रमाणे समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने बी.ए. प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी अहवाल लेखन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. 'समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने २०१७-१८ मध्ये घेण्यात आलेले उपक्रम' हा अहवाल लेखन स्पर्धेचा विषय होता. या स्पर्धेलादेखील विद्यार्थ्यांचा उत्तम प्रतिसाद लाभला.

समाजशास्त्र विभागातील प्र. सायली समुद्रे, प्रा. एन.डी. धंदाडे व प्रा. डी.पी. गुडदे यांनी वर्षभरात विविध संशोधन परिषदा तसेच कार्यशाळांमध्ये सक्रिय सहभाग घेतला. प्रा. सायली समुद्रे यांनी स्व. रमेश वरपूडकर महाविद्यालय सोनपेट आणि श्री. पंडितगुरु परडीकर महाविद्यालय, शिरसाळा यांच्या वतीने आयोजित करण्यात आलेल्या राष्ट्रीय आंतरविद्याशास्त्रीय चर्चासत्रात दि. २२ जुलै २०१७ रोजी शोध निबंध प्रकाशित केला. प्रा. सायली समुद्रे यांनी पीपल्स कॉलेज, नांदेड येथे झालेल्या राष्ट्रीय चर्चासत्रात दि. ३० जानेवारी २०१८ रोजी शोधनिबंधाचे वाचन केले. समाजशास्त्र विभागातील प्रा.एन.डी. धंदाडे, प्रा.डी.पी. गुडदे यांनी महात्मा बस्वेश्वर महाविद्यालय लातूर येथे सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या वतीने आयोजित करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय कार्यशाळेत सक्रिय सहभाग घेतला.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

भूगोल विभाग

भूगोल विभागामध्ये 'भूगोल मंडळ' कार्यरत आहे. भूगोल मंडळाच्या स्थापनेचा मुख्य उद्देश म्हणजे विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरणासंदर्भात जनजागृती करणे व त्यांच्या सुप्त गुणांना वाव देणे, त्यांच्यामध्ये नेतृत्वगुणांचा विकास करण्यासाठी, भूगोल मंडळाची स्थापना प्रथम इ.स. १९९० मध्ये करण्यात आली आहे. तेव्हापासून आजपर्यंत भूगोल मंडळ सक्रियपणे कार्यक्रम राबवीत आहे व विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देण्याचा प्रयत्न केला जातो.

सन २०१७-१८ मध्ये भूगोल मंडळाची स्थापना दि. २९.०८.२०१७ रोजी करण्यात आली. भूगोल मंडळ प्रभारी म्हणून प्रा. व्ही.जे. दळवी यांची निवड करण्यात आली.

भूगोल विभागातील प्राध्यापकांनी वेगवेगळ्या भौगोलिक विषयांवर वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित करून बी.ए. प्रथम वर्ष ते एम.ए. द्वितीय वर्ष या वर्गांमधून सदस्यांची निवड करण्यात आली. या सदस्यांमधून भूगोल मंडळाचे पदाधिकारी निवडण्यात आले.

भूगोल मंडळाची कार्यकारिणी :

१. जयराम मोरे - एम.ए. द्वितीय वर्ष - अध्यक्ष
२. ज्ञानेश्वर जगताप - एम.ए. प्रथम वर्ष - उपाध्यक्ष
३. आकाश सुरवसे - बी.ए. तृतीय वर्ष - सचिव
४. कु. प्रियंका धुमाळ - बी.ए. द्वितीय वर्ष - कोषाध्यक्ष
५. कु. पूजा उगले - बी.ए. प्रथम वर्ष - प्रसिद्धी प्रमुख

दि. १४.०९.२०१७ रोजी मा. प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांच्या अध्यक्षतेखाली भूगोल मंडळाचे उद्घाटन झाले. सत्यवान हाके, साहाय्यक पोलिस निरीक्षक, गांधी चौक पोलिस स्टेशन, लातूर उपस्थित होते. याप्रसंगी उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, भूगोल विभागप्रमुख डॉ. ओ.व्ही. शहापूरकर, भूगोल मंडळ प्रभारी प्रा. व्ही. जे. दळवी व विभागातील इतर प्राध्यापक उपस्थित होते.

क्षेत्र भेट / शैक्षणिक सहली :

१. बी.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी दि. १४.१०.२०१७ रोजी क्षेत्रभेटीचे आयोजन येडशी (रामलिंग ता.जि. उस्मानाबाद) येथे करण्यात आले होते.
२. बी.ए. तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी सोमवार दि.

०९.०४.२०१८ रोजी नांदेड, गुरुद्वारा, विष्णुपूरी धरण, स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ, नांदेड येथे, शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले.

३. एम.ए. द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी दि. ३०.०३.२०१८ रोजी अकलूज, जि. सोलापूर येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते.
४. एम.ए. प्रथम वर्षातील विद्यार्थ्यांसाठी क्षेत्रभेट दि. २४.१०.२०१७ रोजी येडशी, ता.जि. उस्मानाबाद येथे आयोजित करण्यात आली होती.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये भूगोल मंडळातर्फे विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. विविध स्पर्धेमधील विजेते स्पर्धक पुढीलप्रमाणे.

सामान्य ज्ञान स्पर्धा : (विजेते विद्यार्थी)

१. प्रथम क्र. : कु. सुरवसे महादेवी (एम.ए.द्वितीय)
२. द्वितीय क्र. : कु. शेख शिरीन शेख मौला (एम.ए. द्वितीय)
: गिरी गणेश उद्धव (एम.ए. द्वितीय)
३. तृतीय क्र. : कु. गायकवाड प्रतिज्ञा (एम.ए. द्वितीय)
: कु. मानखेडे नमिता (एम.ए. द्वितीय)
: चव्हाण सागर बालाजी (बी.ए. प्रथम)

काव्य वाचन स्पर्धा : (विजेते विद्यार्थी)

१. प्रथम क्र. : कु. रंदवे दीपाली मधुकर (एम.ए. प्रथम)
२. द्वितीय क्र. : मायाचरी स्पनील (बी.ए. प्रथम)
३. तृतीय क्र. : सुरवसे महादेवी (एम.ए. द्वितीय)

रांगोळी स्पर्धा : (विजेते विद्यार्थी)

१. प्रथम क्र. : कु. तरकसे दिक्षाराणी(बी.ए. प्रथम)
२. द्वितीय क्र. : कु. सूर्यवंशी प्रियंका(एम.ए. द्वितीय)
३. तृतीय क्र. : कु. स्वामी श्वेता(बी.ए. द्वितीय)

वक्तृत्व स्पर्धा : (विजेते विद्यार्थी)

१. प्रथम क्र. : मायाचारी स्वनील(बी.ए. प्रथम)
२. द्वितीय क्र. : कु. शिंदे प्रियंका(बी.ए. प्रथम)
३. तृतीय क्र. : कु.नमिता मानखेडे(एम.ए. द्वितीय)

मेहंदी स्पर्धा : (विजेते विद्यार्थी)

१. प्रथम क्र. : कु. जगताप शितल(एम.ए. प्रथम)
२. द्वितीय क्र. : कु. सय्यद फरीहा(बी.ए. प्रथम)

३. तृतीय क्र. : कु. सुरवसे प्रीतम(एम.ए. प्रथम)
 ४. उत्तेजनार्थ : कु. पठाण आफ्रिन (बी.ए. द्वितीय)
पोस्टर प्रेजेंटेशन : (विजेते विद्यार्थी)
 १. प्रथम क्र. : कु. मस्के प्रतिक्षा (बी.ए. प्रथम)
 २. द्वितीय क्र. : कु. सगर योगेश्वरी (बी.ए. द्वितीय)
 ३. तृतीय क्र. : कु. सूर्यवंशी अंबिका (बी.ए. द्वितीय)
 : कु. पठाण आफ्रिन (बी.ए. द्वितीय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये विविध कार्यक्रम आयोजनामध्ये महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ. ए.जे. राजू, भूगोल विभागप्रमुख, डॉ. ओ.व्ही. शहापूरकर भूगोल मंडळ प्रभारी प्रा. व्ही.जे. दळवी, डॉ. एस.जे. फुले, प्रा. डी.बी. सोनकांबळे, प्रा. के.बी. शिंदे, डॉ. संदिपान हाडुळे, भूगोल मंडळ अध्यक्ष जयराम मोरे व सर्व पदाधिकारी तसेच भूगोल विभागातील सेवक बळीराम भाडुळे यांनी मोलाचे मार्गदर्शन व सहकार्य केले.

+++++

अर्थशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने नियमित तासिका सुरु करण्याच्या दृष्टीने अर्थशास्त्र विभागात प्रभारी विभागप्रमुख डॉ.बी.पी. गाडेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.१७.०६.२०१७ रोजी बैठक आयोजित करून सर्वानुमते निर्णय घेवून अर्थशास्त्र पदवी (दि. १९.०६.२०१७) व पदव्युत्तर वर्गाच्या नियमित तासिका दि.२७.०६.२०१७ पासून सुरु करण्याचे ठरविण्यात आले.

अर्थशास्त्र विषयाचा व्यासंग, ज्ञान, कौशल्य विद्यार्थ्यांमध्ये अधिकाधिक वृद्धिंगत व्हावा या दृष्टीने अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने दरवर्षी प्रमाणे या वर्षीही २०१७-१८ अर्थशास्त्र अभ्यासमंडळाची स्थापना लोकशाही पद्धतीने प्रत्येक वर्गातून गुप्त मतदान धेऊन वर्गप्रतिनिधींची निवड करण्यात आली व त्यांच्यातूनच अभ्यास मंडळाचे विविध पदाधिकारी पुढीलप्रमाणे निवडण्यात आलेले आहेत :

अ.क्र	पद	नाव	वर्ग
०१	अध्यक्ष	साबने प्रशांत	एम.ए.द्वितीय वर्ष
०२	उपाध्यक्ष	मनोज वाडीकर	एम.ए.प्रथम वर्ष
०३	सचिव	शेख अझहर	बी.ए.तृतीय वर्ष
०४	कोषाध्यक्ष	शेख अहमद	बी.ए.द्वितीय वर्ष
०५	सहसचिव	नागरगोजे जगदीश	बी.ए. प्रथम वर्ष
०६	सदस्य	सरोजा शिंदे	बी. ए. प्रथम वर्ष
०७	सदस्य	मयुरी मुच्चमपल्ले	बी.ए.द्वितीय वर्ष
०८	सदस्य	शिंदे महेश	बी.ए. तृतीय वर्ष
०९	सदस्य	धायगुडे रोहिणी	एम.ए. प्रथम वर्ष
१०	सदस्य	मिटकरी अन्नपूर्णा	एम.ए.द्वितीय वर्ष

अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाद्वारे विद्यार्थ्यांमध्ये स्पर्धापरीक्षा, वाचनक्षमता, लिखाण कौशल्य, संशोधक वृत्ती इत्यादी गुणांची जोपासना करण्याच्या दृष्टीने विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या त्या पुढीलप्रमाणे आहेत.

भित्तिपत्रक स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, ग्रुप डिस्कशन, फिल्टर व्हिडीओ, अभ्यास सहल अहवाल लेखन, सेमीनार, संशोधन पेपर लिखाण, सरप्राईज टेस्ट, वर्तमान पत्रातील अर्थशास्त्रीय लेखांचे मूल्यांकन इत्यादी.

अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळांतर्गत विद्यार्थ्यांना अर्थशास्त्र विषयातील विविध संधीची माहिती करून देण्याच्या दृष्टीने दि.०४.०८.२०१७ रोजी अर्थशास्त्र अभ्यासमंडळाचे उद्घाटन व विशेष अतिथी व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. सदरील व्याख्यानात प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.ए.एच.सौदागर (अर्थशास्त्र विभाग स्वा.रा.ती.म.वि.उपकेंद्र लातूर) यांनी विद्यार्थ्यांना अर्थशास्त्र विषयाचे व्यावहारिक आणि तात्वीक महत्व पटवून सांगितले, तसेच या विषयाची व्याप्ती समजावून सांगताना अर्थशास्त्र विषयांतर्गत विविध संधीचे महत्वही पटवून दिले. तर या कार्यक्रम प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके व उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे सरांनी उपयुक्त मार्गदर्शन केले. प्रभारी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.बी.पी. गाडेकर यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले तर प्रशांत साबने याने आभार प्रदर्शन करून कार्यक्रमाचा समारोप करण्यात आला.

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात विशेषतः ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचा शैक्षणिक आलेख वाढवण्याच्या दृष्टीने विविध

उपक्रम चालविले जातात. त्या अनुषंगाने महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागातही ग्रामीण भागातील गरीब व होतकरु विद्यार्थ्यांना परीक्षा फी सवलतीचा उपक्रम याही वर्षी राबविण्यात आला. अर्थशास्त्र विभागातील माजी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.एस.पी. बागल यांच्या अनामत रक्कम निधीतून महाविद्यालयातील एकूण ०९ विद्यार्थ्यांना या योजनेचा दि.१०.१०.२०१७ रोजी लाभ मिळवून देण्यात आलेला आहे.

अर्थशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांना पुस्तकी ज्ञानासोबतच क्षेत्रीय भेटीचे अवलोकन करून देण्याच्या दृष्टीने दि.१२.०१.२०१८ रोजी लातूर जिल्हा मध्यवर्ती बँक, लातूर येथे पदवी व पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांची क्षेत्रीय अभ्यास भेट देण्यात आली. या प्रसंगी सदरील बँकेचे व्यवस्थापक मा. सुनील पाटील यांनी सदरील बँकेविषयी सविस्तर माहिती करून दिली. विशेषतः या बँकेच्या विविध योजना उदा. किसान क्रेडीट योजना, मुलींच्या लग्नासाठी मिळणारी कर्ज योजना, लघु उद्योगांसाठीच्या कर्ज योजना इ. विविध कर्ज योजना संबंधीची माहिती विद्यार्थ्यांना सदरील क्षेत्रीय अभ्यास भेटीद्वारे प्राप्त झाली.

त्याच बरोबर अर्थशास्त्र विभागातील पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांनाही शेती आणि कृषि विषयक प्रॅक्टिकल माहिती मिळवून देण्याच्या दृष्टीने दि.२९.०१.२०१८ रोजी कृषि महाविद्यालय कोळपा लातूर, येथे फिल्ड व्हिजीट नेण्यात आली. यामध्ये पदव्युत्तर वर्गातील एकूण ५२ विद्यार्थी सहभागी होते. या क्षेत्रीय अभ्यास भेटीत विद्यार्थ्यांना आधुनिक शेती कशी करावी, विविध पिकपद्धती, फळ व फुल उत्पादन कसे घ्यावे, कुकुटपालन शेती कशी फायदयाची आहे, तेल उत्पादनाची प्रक्रीया कशी चालते. आपल्या क्षेत्रातील हवामान बदलाची नोंद कशी घेतली जाते, त्याचा शेती व शेती उत्पादनावर कसा परिणाम होतो इ. संबंधीची प्रत्यक्ष माहिती सदरील क्षेत्रीय अभ्यास भेटीद्वारे विद्यार्थ्यांना मिळाली.

अर्थशास्त्र विभागात पदवी व पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांना संशोधन लेखनात अधिक कौशल्य प्राप्त होण्याच्या दृष्टीने दि.२२.०१.२०१८ रोजी संशोधन पद्धती व प्रकल्पलेखन या विषयावर अथिती व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. प्रमुख पाहुणे प्रा. डॉ. शाहूराज मुळे (अर्थशास्त्र विभागप्रमुख, कै.ब्यंकराव देशमुख महाविद्यालय, बाभळगाव) यांनी संशोधनाची तात्वीक मांडणी कशी करावी, संशोधनाची उद्दिष्टे, गृहीते, संशोधन पद्धती, तथ्य संकलन, प्रकल्प लेखन इ. संदर्भात

उपयुक्त मार्गदर्शन केले तर या कार्यक्रमाप्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांनी विद्यार्थ्यांना संशोधनासंबंधी प्रबोधन केले. प्रभारी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.बी.पी. गाडेकर यांनी अर्थशास्त्र अभ्यासमंडळ व विविध उपक्रमांची माहिती करून दिली. या अनुषंगाने शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये पदव्युत्तर वर्गातील एकूण ३० तर पदवी वर्गातील एकूण १७ विद्यार्थ्यांकडून प्रकल्प लेखन संशोधनाचे कार्य करून घेण्याकरिता अर्थशास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी उपयुक्त मार्गदर्शन केलेले आहे.

लोकप्रशासन विभाग

सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षामध्ये लोकप्रशासन अभ्यास मंडळाच्या वतीने विविध उपक्रम राबविण्यात आले. त्यांचे सविस्तर वृत्तान्त खालीलप्रमाणे :

१. लोकप्रशासन अभ्यास मंडळ उद्घाटन :

दि. २६ जुलै २०१७ रोजी मुंबई विद्यापीठ, मुंबईचे राज्यशास्त्र विभागातील डॉ. मृदूल निळे यांच्या हस्ते अभ्यासमंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. मंडळाचे पदाधिकारी पुढीलप्रमाणे होते. अध्यक्ष जावेद खान कोतवाल, कोषाध्यक्ष सोनाली बालगीर, सचिव सविता काकनाळे, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय हाके, मोहिनी देशमुख, तनुजा गुंड, शैलेश माळी, ऐश्वर्या बोकन, महेश साळुंके, विक्रान्त शंके यावेळी डॉ. निळे यांनी लोकप्रशासनातील कारकिर्द संधी व वाटा याबाबत मार्गदर्शन केले.

२. ग्रामसभा जागरूकता अभियान :

ग्रामसभा हा ग्रामीण विकासाचा पाया आहे, असे भारताच्या संविधानामध्ये नमूद केलेले आहे. मात्र, प्रत्यक्षात ग्रामसभा कागदोपत्रीच भरविल्या जातात. परिणामी, ग्रामीण भाग विकासापासून वंचित राहतो. ही बाब लक्षात घेऊनच लोकप्रशासन विभागाने ग्रामसभा जागरूकता अभियान हाती घेतले. १५ ऑगस्ट २०१७ ते २६ जानेवारी २०१८ हा अभियानाचा काळ निश्चित करण्यात आला. नांदगाव या गावात ग्रामसभा भरविलीच जात नाही, ही माहिती मिळाल्यामुळेच या ग्रामाची निवड करण्यात आली. १५ ऑगस्ट

रोजी भरणाच्या ग्रामसभेबाबत जागरूकता निर्माण करण्याच्या दृष्टीने ग्राम सर्व्हेक्षण घेण्यात आले. त्याबरोबरच विद्यार्थ्यांचे तीन गट चार वेळा गावात भेटीस गेले. यावेळी विद्यार्थ्यांनी ग्रामस्थांचे ग्रामसभेचे गरज, महत्व व प्रभाव याविषयी समुपदेशन केले. १५ ऑगस्ट २०१७ रोजी ग्रामफेरी काढण्यात आली. ग्रामसभेस ३५ ग्रामस्थ हजर होते. महाविद्यालयाच्या वतीने प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ. ई.यु. मासूमदार, विभागप्रमुख डॉ. प्रीती पोहेकर, प्रा. सी.डी. बनसोडे व ६७ विद्यार्थी हजर होते. परंतु सरपंचाने तांत्रिक बाबी पुढे करून ग्रामसभा रद्द केली. ग्रामस्थांनी भरविण्याबाबत विद्यार्थ्यांनी अधिक जोमाने प्रयत्न केले. दर महिन्यात एक वेळा भेट देऊन ग्रामस्थांमध्ये जागृकता आणण्याचा प्रयत्न केला गेला. महिलांचेदेखील समुपदेशन केले. त्यांना महिला ग्रामसभेची माहिती सांगण्यात आली. महिलांचा सकारात्मक प्रतिसाद लक्षात घेऊन २५ जानेवारी २०१८ रोजी महिलांची ग्रामसभा भरविण्यात आली. या सभेस ३६ महिलांनी हजेरी लावली आणि या गावाच्या इतिहासात पाहिल्यांदाच महिलांची ग्रामसभा भरली. या सभेच्या फलस्वरूप २६ जानेवारीच्या सर्वसाधारण ग्रामसभेस ग्रामस्थांचा प्रचंड प्रतिसाद लाभला. १७० ग्रामस्थ सभेस हजर होते. याच दिवशी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके हजर होते.

राजर्षी शाहू महाविद्यालयाच्या लोकप्रशासन विभागाने नांदगावमध्ये इतिहास रचला. ज्या गावामध्ये सभा भरविली जात नव्हती, १५ ऑगस्ट २०१७ रोजी धोक्याने सभा टाळण्यात आली. परंतु विद्यार्थ्यांच्या सततच्या पाठपुराव्यामुळे अखेरीस २६ जानेवारी २०१८ रोजी गावात प्रथमतःच प्रत्यक्षात ग्रामसभा भरविली गेली. हे परिवर्तन विद्यार्थ्यांच्या प्रचार-प्रसारामुळेच होऊ शकले. ग्रामस्थांनी ग्रामसभेकडे आकर्षित व्हावे, या उद्देशाने उत्कृष्ट प्रश्न स्पर्धा घेण्यात आली. महिला सभेतील २ व सर्वसाधारण सभेतील ३ उत्कृष्ट प्रश्नकर्त्यांना महाविद्यालयाच्या वतीने प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांच्या हस्ते पारितोषिक प्रदान करण्यात आले. अभिमानाची संकल्पना डॉ. प्रीती पोहेकर यांनी मांडली. प्रा. सी.डी. बनसोडे, विद्यार्थी गटप्रमुख अजय हटके, सोनाली बालगीर, मोहिनी देशमुख, जावेदखान कोतवाल, अमित वाघमारे, महेश साळुंके या विद्यार्थ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

३. माहिती अधिकार दिन :

१५ सप्टेंबर रोजी शासकीय निर्देशांकानुसार माहिती अधिकार दिन साजरा करण्यात आला. या निमित्ताने सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांच्या विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. वक्तृत्व स्पर्धा, भित्तिपत्रक स्पर्धा व निबंध स्पर्धा घेण्यात आल्या. तसेच, भित्तिपत्रकांचे प्रदर्शन भरविण्यात आले. महाविद्यालयातील सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी प्रदर्शनास भेट दिली. यावेळी विद्यार्थ्यांचे माहिती अधिकार कसाप्राप्त करावा, त्याचा लाभ कुठे होऊ शकतो याबाबत उद्बोधन करण्यात आले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांच्या हस्ते विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र वितरीत करण्यात आले. यावेळी उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, विभागप्रमुख डॉ. प्रीती पोहेकर, डॉ. संभाजी पाटील, प्रा. सी.डी. बनसोडे, प्रा. उफाडे आदी प्राध्यापक व विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

४. अतिथी व्याख्यान :

द्वितीय व तृतीय वर्षांच्या विद्यार्थ्यांसाठी वाहतुक : व्यवस्था व समस्या या विषयावर अतिथी व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. लातूरचे वाहतूक पोलिस निरीक्षक व पोलिस उप-निरीक्षक श्री. उदयसिंह पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्यांनी वाहतूक नियम, त्यातील अडचणी, समज-गैरसमज व लोकसहभाग याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले.

५. कौटिल्य सप्ताह - बक्षीस वितरण :

विभागाच्या वतीने दरवर्षी कौटिल्य सप्ताहांतर्गत विविध स्पर्धांचे आयोजन केले जाते. विद्यार्थ्यांच्या मेहंदी, रांगोळी, वक्तृत्व, निबंध, सामान्य ज्ञान, प्रश्नमंजुषा व भित्तिपत्रक स्पर्धा घेतल्या जातात. या स्पर्धांचे बक्षीस वितरण तुर्ग अधिकारी, लातूर कारागृह वर्ग - १ श्री. राजेंद्र मोराळे यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, विभागप्रमुख डॉ. प्रीती पोहेकर, प्रा. सी.डी. बनसोडे व विभागातील प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्षांचे सर्व विद्यार्थी उपस्थित होते.

६. आपत्ती प्रशासन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम :

विभागाला विद्यापीठ अनुदान आयोगाने हा अभ्यासक्रम

मंजूर व पुरस्कृत केलेला आहे. विद्यार्थ्यांच्या आग्रहामुळे जरी अभ्यासक्रमाची क्षमता २० ते २५ असली तरी ३० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. तीन सैद्धान्तिक अभ्यासक्रमाबरोबरच प्रात्यक्षिक, क्षेत्र-अभ्यास व प्रकल्प घेण्यात आले. प्रात्यक्षिकामध्ये आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा, अग्निशमन, आपत्तीतून सुटका, प्रथमोपचार इत्यादी विषयीचे प्रशिक्षण देण्यात आले.

अशा पद्धतीने विभागाने वर्षभर विविध उपक्रम राबविले. या उपक्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांचा सहभाग व उत्साह उल्लेखनीय राहिला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर वाचन व महात्मा फुले लेखन स्पर्धा

राजर्षी शाहू महाविद्यालय हे शिक्षण क्षेत्रात नवनवीन प्रयोग करणारे महाविद्यालय आहे. विद्यार्थ्यांना शिकवणं आणि संधी देणं ह्या दोन्ही जबाबदाऱ्या महाविद्यालय पूर्ण करतं. त्यात विद्यार्थ्यांचा सहभाग असतोच. विद्यार्थ्यांनी अभ्यासक्रमाशिवाय इतर वैचारीक ग्रंथाचे वाचन करावे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या 'वाचन सवयीचा' आदर्श घ्यावा म्हणून ही 'वाचन' स्पर्धा आयोजित केली जाते. विद्यार्थ्यांना ग्रंथाचे वाचन करून त्यावर स्वतःचे भाष्य कथन करावे. हे या स्पर्धेचे स्वरूप असते. विद्यार्थ्यांनी ते पुस्तक वाचून काय आकलन केले व त्यांचे तो कसा विश्लेषण करतो? त्याच्या त्या वाचनाच्या अनुभव कथनावरून अनुक्रमे प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकाचे बक्षिसे देवून त्याचा स्नेहसंमेलनात सन्मान केला जातो व त्यांना ग्रंथवाचनांची प्रेरणा दिली जाते.

महात्मा फुले लेखन स्पर्धा ही एक अभिनव स्पर्धा आहे. महात्मा फुलेंच्या सत्यशोधकी, विद्रोही साहित्याचा वारसा विद्यार्थ्यांनी जोपासावा म्हणून अभ्यासक्रमाशिवाय अन्य वैचारिक ग्रंथाचे वाचन करावे आणि त्या ग्रंथाचा सारांश शब्दबद्ध करावा आणि ते लेखन समितीकडे द्यावे. अशा स्वरूपाची ही स्पर्धा असते. विद्यार्थी विविध ग्रंथ वाचतात. त्या ग्रंथाची समिक्षा करतात. थोडक्यात ग्रंथाचा सारांश लिहून स्पर्धेत सहभागी

होतात. या स्पर्धेमुळे विद्यार्थ्यांना अवांतर वाचनाची व लेखन कौशल्याची सवय लागते. मुले लेखक-साहित्यिक, समीक्षक बनतात. त्यासाठी त्यांना प्रेरणा दिली जाते आणि प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकाची बक्षिसे दिली जातात.

या सदरील दोन्ही स्पर्धेचे आयोजन व परिक्षण स्पर्धा समितीप्रमुख प्रा. भीमराव पाटील यांनी केले. त्यांना डॉ. शैलजा सोमदेव, डॉ. प्रीती पोहेकर, डॉ. पल्लवी पाटील, या समिती सदस्यांनी सहकार्य केले आणि स्पर्धा यशस्वीरीत्या संपन्न झाल्या.

१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर वाचन स्पर्धा :

१. प्रथम पारितोषिक - ५००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
विक्रान्त व्यंकटराव शंके (बी.ए. प्रथम)
२. द्वितीय पारितोषिक - ३००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
यशवंत तानाजी इंगळे (११ वी कला)
३. तृतीय पारितोषिक - २००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
कु. आशा शिवराज ढोले (बी.एस्सी. तृतीय)

२) महात्मा फुले लेखन स्पर्धा :

१. प्रथम पारितोषिक - ५००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
वर्षारानी रत्नाकर सावंत (बी.एस्सी. द्वितीय)
२. द्वितीय पारितोषिक - ३००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
अजहर गफार शेख (बी.ए. तृतीय)
३. तृतीय पारितोषिक - २००/- रु. व प्रशस्तीपत्र :
कु. सोनाली अंकुशराव मदने (बी.ए. प्रथम)

आंतरराष्ट्रीय योग दिवसानिमित्त योग सत्र

दि. २१ जून २०१७ रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिवसानिमित्त महाविद्यालयाच्या प्रांगणात सकाळी ६.०० वाजता योग सत्राचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमास शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे संचालक श्री. गोपाळ शिंदे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. या योग सत्रास योगशिक्षक श्री. अमोल ठाकूर व योगशिक्षिका सौ. सविता शर्मा यांनी योग

प्रात्यक्षिके सादर करुन योगाबद्दल बहुमोल मार्गदर्शन केले. या योग सत्रात महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, प्रा. कल्याण कांबळे तसेच शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. या योग सत्रात एन.सी.सी. च्या विद्यार्थीनींनी विशेष उपस्थिती नोंदवली. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व सूत्रसंचालन प्रा. सोमदेव शिंदे यांनी केले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

शाहू व्याख्यानमाला

सन २०१७-१८ हे शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे 'सुवर्णमहोत्सवी वर्ष' होय. शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेने ते अतिशय उत्साहाने व अनेक गुणवत्तापूर्ण उपक्रमांचे आयोजन करुन साजरे केले. शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त ज्येष्ठ पत्रकार श्री. उत्तम कांबळे, थोर विचारवंत डॉ. सदानंद मोरे, निर्भिड पत्रकार श्री. निखिल वागळे इत्यादी मान्यवरांच्या वैविध्यपूर्ण अशा विषयांवरील व्याख्यानांचे आयोजन 'शाहू व्याख्यानमाले' अंतर्गत करण्यात आले होते.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये दि. १६.०९.२०१७ रोजी सायं ५.०० वाजता राजर्षी शाहू महाविद्यालयाच्या सभागृहामध्ये ज्येष्ठ इतिहास अभ्यासक तथा महाराष्ट्र इतिहास प्रबोधनीचे संस्थापक मा. डॉ. जयसिंगराव पवार यांचे 'बहुजन उद्धारक राजर्षी शाहू' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळरावजी पाटील हे होते. तसेच व्यासपीठावर शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके व सुवर्णमहोत्सव संयोजन समितीचे संयोजक डॉ. भरत देशमुख उपस्थित होते.

तसेच याच वर्षात रिपाडू नेते डॉ. प्रकाश आंबेडकर यांना निमंत्रित करण्यात आले असून त्यांची तारीख व वेळ मिळविण्यासाठी प्रयत्न करण्यात आले. राजर्षी शाहू महाराजांनी

अनेक पुरोगामी निर्णयांतून समाजक्रांतीची सुरुवात केली. बहुजन उद्धारसाठी शिक्षण हाच उपाय आहे, हे ओळखून बहुजनांना शिक्षण प्रवाहात आणण्याचा ध्यास शाहू महाराजांनी घेतला होता. जातीपातीत विभागलेल्या समाजात अनेक प्रयोग करुन त्यांनी मानवमुक्तीचा लढा उभा केला. राष्ट्रनिर्माणाचे कार्य शाहू महाराजांनी केले. असे मत डॉ. जयसिंगराव पवार यांनी व्यक्त केले.

या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षीय समारोपात डॉ. गोपाळराव पाटील यांनी 'वंचितांसाठी बहुजनांसाठी शाहू महाराजांनी शिक्षणाची दारे खुली केली,' असे मत व्यक्त केले.

शाहू व्याख्यानमालेच्या यशस्वी आयोजनासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, सुवर्ण महोत्सव संयोजन समितीचे संयोजक डॉ. भरत देशमुख महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, डॉ. ए.जे. राजू, व्याख्यानमाला प्रभारी डॉ. सुरेश फुले, प्रा. डॉ. संभाजी पाटील, प्रा. डॉ. पल्लवी पाटील, प्रा. सुदर्शन पाटील, प्रा. श्रीनिवास मोरे, परिश्रम घेतले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

जनसंज्ञापन आणि वृत्तपत्र विद्या विभाग

१. राजर्षी शाहू महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ पासून वृत्तपत्रविद्या अभ्यासक्रमांतर्गत एम.ए.एम.सी.जे. हा अभ्यासक्रम सुरु करण्यात आला. या अभ्यासक्रमाची प्रवेश प्रक्रिया जुन महिन्यात सुरु करण्यात आली. तत्पूर्वी या विषयाचा अभ्यासक्रम तयार करण्यासाठी २५ एप्रिल २०१८ रोजी या विषयाच्या अभ्यासमंडळाची पहिली बैठक घेण्यात येवून या विषयाच्या अभ्यासक्रमाची रूपरेषा तयार करण्यात आली. या बैठकीला चेअरमन म्हणून प्रा. शिवशंकर पटवारी व सदस्यात डॉ. बालाजी शिंदे, डॉ. राजेंद्र गोणारकर, प्रा. देशमुख ऋता प्रा. माधव शेळके, प्रा. दिपाली भोसले यांची उपस्थिती होती.

२. एम.ए.एम.सी.जे. विषयासाठी विद्यार्थ्यांच्या अभ्यास मंडळाची निवड मुक्त पद्धतीने घेण्यात आली. विभागाचे पहिलेच वर्ष असल्याने व विद्यार्थीसंख्या कमी असल्याने फक्त तीन विद्यार्थी या अभ्यास मंडळासाठी निवडण्यात

आले. त्यात अध्यक्ष म्हणून सुरेश जाधव, सचिवपदी सचिन झोटे, तर कोषाध्यक्ष कैलास साळुंके या विद्यार्थ्यांची निवड सर्व विद्यार्थ्यांच्या सहकार्याने व सर्वमान्यतेने करण्यात आली.

३. अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ पत्रकार आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील माजी व्याख्याता जयदेव डोळे यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. गोपाळराव पाटील साहेब होते. कार्यक्रमास प्रमुख उपस्थितीत महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांची होती. सदर कार्यक्रम राज्याशास्त्र विभागाच्या अभ्यास मंडळासोबत घेण्यात आला होता. यावेळी बोलताना डॉ. जयदेव डोळे यांनी शाहू महाविद्यालयातील हा विभाग लवकरच उंची गाठेल असा विश्वास व्यक्त केला तर अध्यक्ष मा.श्री. डॉ. गोपाळराव पाटील यांनी या विभागाच्या विकासासाठी संस्था सर्व सहकार्य करेल असे आश्वासन दिले.

४. एम.ए.एम.सी.जे. अभ्यास मंडळाच्या वतीने पहिल्याच वर्षी विविध नाविन्यपूर्ण कार्यक्रमाचे आयोजन महाविद्यालय पातळीवर करण्यात आले होते. या अंतर्गत एकूण चार स्पर्धा घेण्यात आल्या होत्या. त्यातील स्पर्धेतील स्पर्धकांना ग्रंथ, स्मृतीचिन्ह आणि प्रमाणपत्र अशा स्वरूपाचे पारितोषिके देण्यात आली. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. श्री. डॉ. गोपाळराव पाटील होते तर कार्यक्रमास प्रमुख अतिथी म्हणून अपर जिल्हा पोलिस अधीक्षक डॉ. काकासाहेब डोळे, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे यांची उपस्थिती होती. त्यांच्याच हस्ते पारितोषिके देण्यात आली.

१. मोबाईल सेल्फी स्पर्धा :

स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या परिसरात घेण्यात आलेल्या उत्कृष्ट सेल्फीस प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिके देण्यात आली. या स्पर्धेतील सहभागी सेल्फीचे परीक्षक म्हणून ख्यातीप्राप्त चित्रकार श्री. शिवाजी हांडे आणि छायाचित्रकार श्री. मनोज आख्राडे यांनी काम पाहिले. या स्पर्धेत महाविद्यालयातील ६० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

२. कार्टून स्पर्धा :

याच अंतर्गत कार्टून स्पर्धा देखील घेण्यात आली होती. या स्पर्धेत महाविद्यालयातील ४२ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. या स्पर्धेचे परीक्षण मा. श्री. डॉ. दत्ता नल्ले, श्री. शिवाजी हांडे यांनी केले. उत्कृष्ट कार्टून काढणाऱ्या विद्यार्थ्यांस प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिके देण्यात आली.

३. बातमी लेखन स्पर्धा :

उत्कृष्ट बातमी लेखन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना देखील प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिके देण्यात आली. या स्पर्धेत महाविद्यालयातील ३५ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

४. सुंदर हस्ताक्षर आणि शुद्धलेखन स्पर्धा :

सुंदर हस्ताक्षर आणि शुद्धलेखन स्पर्धा देखील यावेळी घेण्यात आली. या स्पर्धेला सर्वाधिक प्रतिसाद मिळाला. स्पर्धेत १३५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. या विद्यार्थ्यांना देखील प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिके देण्यात आली. या स्पर्धेचे परीक्षण डॉ. संभाजी पाटील, डॉ.प्रीती पोहेकर यांनी केले.

५. एम.ए.एम.सी.जे. विभाग या महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये सुरु करण्यात आला होता. मात्र या विभागाचे उद्घाटन संस्थेचे सन्माननीय संचालक श्री. महादेव मुळे आणि श्री. बाबुराव माने यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ. ए.जे. राजू, ओ.एस.डी. डॉ.इ.यू. मासूमदार, रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा. बी.बी. सानप, डॉ. प्रीती पोहेकर, डॉ. संभाजी पाटील, प्रा. राहूल आठवले, ग्रंथपाल प्रा.एस.बी. मस्के, प्रा. आर.बी. कोळी आदींची उपस्थिती होती.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

‘महाराष्ट्र विवेकवाहिनी’

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांत वैज्ञानिक दृष्टिकोन आणि विवेकवाद तसेच सामाजिक कार्याची जाणीव निर्माण व्हावी, या उद्देशाने महाराष्ट्र विवेकवाहिनीची स्थापना झालेली आहे.

‘अनिस’चे संस्थापक कार्याध्यक्ष डॉ. नरेंद्र दाभोळकर यांच्या पुढाकाराने आणि तत्कालीन उच्च शिक्षण संचालक डॉ.एस.एन.पठाण यांच्या निर्देशानुसार विवेकवाहिनी चालविली जाते. महाराष्ट्रातील एक सक्रिय युनिट आपल्या महाविद्यालयात आहे. शै.वर्ष २०१७-१८ मध्ये एकूण १४१ विद्यार्थ्यांनी नोंदणी केली होती. या वर्षाच्या प्रारंभी विवेक वाहिनीच्या कार्यकारिणीची निवड सर्वसंमतीने झाली -

१. युवक संघटक - शिवानंद कोकणे (एम.ए. राज्यशास्त्र)
२. युवक सहसंघटक - विक्रान्त शंके (बी.ए.प्रथम)
३. युवती संघटक - कल्पना फरकांडे (बी.ए. तृतीय)
४. युवती सहसंघटक - ऐश्वर्या देशमुख (बी.ए.प्रथम)

सिद्धार्थ क्षीरसागर, अहमद शेख, रिशा वाघमारे, सोनाली आळणे आदीं विवेकसार्थीनी पदाधिकारी सदस्य म्हणून सक्रिय योगदान दिले आहेत.

उद्घाटन समारंभ :

२१ डिसेंबर २०१७ रोजी ‘अनिस’चे राज्य संघटक तथा विवेकवाहिनीचे राज्य कार्याध्यक्ष डॉ.हमीद दाभोळकर यांच्या हस्ते उद्घाटन झाले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके अध्यक्षस्थानी होते. उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, अनिसचे प्रधान सचिव माधव बावगे, डॉ. संभाजी पाटील, मराठी विभागातील प्राध्यापक व विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. यावेळी डॉ. दाभोळकर म्हणाले, “विवेक म्हणजे चांगले आणि वाईटाचे भान असणे. आज देशात सर्वत्र जे सामाजिक, सांस्कृतिक गढूळ वातावरण निर्माण झाले आहे, काही लोक अंदाधुंदी माजवत आहेत, त्या विरोधात एक ठाम भूमिका घेण्यासाठी आपणास ‘विवेकवादी’च व्हायला हवे. काही मूठभर लोक स्वातंत्र्यावर गदा आणू पाहत आहेत, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याची गळचेपी करीत आहेत, त्यांच्या विरोधात आपण विवेकवादी उभे राहिले पाहिजे. डॉ. दाभोळकर, कॉ.पानसरे, श्री.कलबुर्गी यांचा विचार तुम्हाला सतत एक नैतिक बळ देईल.”

विवेकवाहिनीचे उपक्रम :

विवेक वाहिनीमार्फत विद्यार्थ्यांनी विविध उपक्रमांत सहभाग घेतला ‘राज्यस्तरीय युवा कार्यकर्ता शिबिरा’त सहभाग (मुंबई) नववर्ष संकल्प व व्यसनविरोधी रॅली,

फटाकेमुक्त दिवाळीसाठी आवाहन, पर्यावरणपूरक होळी, लातूर तालुक्यातील व्यसनाधीन कुटुंबाचे सर्वेक्षण - प्रकल्प इत्यादी उपक्रमांचा समावेश करता येईल.

राज्यस्तरीय युवा कार्यकर्ता शिबिरात सहभाग :

मुंबई येथे दि. २२ व २३ जानेवारी २०१८ रोजी झालेल्या राज्यस्तरीय निवडक १०० अनिस कार्यकर्ता शिबिरात कल्पना फरकांडे, विक्रान्त शंके आणि सुमित काळे या विद्यार्थ्यांनी सक्रिय सहभाग नोंदविला. उत्तम संघटक कसा असावा ?, अनिसची वैचारिक भूमिका, भावनेपेक्षा मूल्यांचाच आपण विचार करावा, या विषयावर तज्ज्ञांकडून मार्गदर्शन लाभले. बौद्धिक खेळ व विविध कलागुणही घेण्यात आले. शिबिरात विद्यार्थ्यांनी चांगलीच छाप पाडली.

नववर्ष संकल्प व व्यसनविरोधी रॅली :

दि.३० डिसेंबर २०१७ रोजी अनिसच्या सहकार्याने नववर्ष संकल्प व व्यसनविरोधी रॅलीत विद्यार्थ्यांनी सक्रिय सहभाग नोंदविला. ‘चला व्यसनाला बदनाम करू’ यांसारख्या घोषणा देत ही रॅली शाहू महाविद्यालय - हनुमान चौक - सुभाष चौक - गोलाई - बसस्थानक मार्गे- गांधी चौकात नेऊन तिचा प्रबोधनात्मक घोषणेने समारोप करण्यात आला.

व्यसनाधीन कुटुंबाचे सर्वेक्षण :

विवेकवाहिनीच्या वतीने लातूर तालुक्यातील व्यसनाधीन कुटुंबांचे सर्वेक्षण प्रकल्प हाती घेण्यात आला आहे. यात सर्व विवेकसार्थींचे योगदान लाभत आहे. किमान एक वर्षभर हा प्रकल्प चालणार आहे. मराठी भाषा व साहित्य मंडळ, राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सहकार्याने काव्यवाचन, वक्तृत्व, लेखन-वाचन, गटचर्चा असे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

कमवा व शिका योजना

महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य व शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव यांच्या गुण गौरवार्थ समाजातील दानशूर व माजी विद्यार्थ्यांच्या सहकार्याने जमा झालेल्या निधीतून व आपल्या संस्थेचे आर्थिक सहकार्याने कमवा व शिका योजना राबविली जाते.

सदरील योजनेत महाविद्यालयातील गरीब व होतकरू

विद्यार्थी जे थोडा वेळ काम करून काही अल्प आर्थिक प्राप्ती प्राप्त करून शिक्षण घेतात. या शैक्षणिक वर्षात ७० विद्यार्थ्यांनी यात सहभाग नोंदविला आहे. कमवा शिका योजनेतील विद्यार्थी प्रामुख्याने महाविद्यालयाच्या विविध कक्षांची स्वच्छता, सराव परीक्षांची पर्यवेक्षण ड्यूटी, कार्यालयीन काम आदी कार्यात आपले हातभार लावतात. सदरील योजना पूर्ण करण्यासाठी प्रभारी प्राध्यापक म्हणून प्रा. राजेंद्र प्रसाद आर्य (शास्त्री) व प्रा. श्रीनिवास मोरे व सेवक प्रमुख श्री. गोविंद जाधव (मामा) व इतर अनेक सेवकांचे सहयोग उल्लेखनीय आहे.

† † † † † † †

व्यक्तिमत्वविकास कार्यशाळा

राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर व फ्लॉर्ट कॅडेट प्रसाद शेंडगे मेमोरियल ट्रस्ट, लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि.१५ ते १८ सप्टेंबर २०१७ पर्यंत व्यक्तिमत्व विकास कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष असल्यामुळे या वर्षी कार्यशाळेचे स्वरूप संस्थेच्या आदेशानुसार वेगळ्या भव्य स्वरूपात साजरा करण्यात आला. सदरील या कार्यक्रमात दि.१५.०९.२०१७ रोजी एअर फोर्स स्टेशन बीदर येथील ग्रुप कॅप्टन श्री. तरुण हिंदवान स्ववाङ्मन लीडर श्री. चारुधतन फ्लॉर्ट लेफ्ट. जशन या सर्वांनी वायुसेनेत विद्यार्थ्यांना उपलब्ध वेग-वेगळ्या सेवांच्या संधी बाबत मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तराच्या रूपाने शंका समाधान व पी.पी.टी. च्या माध्यमाने वायुसेना बाबत सविस्तर माहिती दाखविली. या कार्यक्रमाला कै. प्रसाद शेंडगे चे वडील डॉ. रमाकांत शेंडगे व आई विजयाताई शेंडगे उपस्थित होते. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. श्री. गोपाळरावजी पाटील होते.

दि.१६.०९.२०१७ ला उद्योग क्षेत्रातील मान्यवर श्री.बी.बी. ठोंबरे रांजणी साखर कारखाना, श्री. तुकाराम पाटील द्वारकादास शामकुमार व ग्रामीण क्षेत्रात महिलांच्या सॅनेटरी नॅपकीनच्या निर्मिती बद्दल विशेष कार्य करणाऱ्या श्रीमती. छाया काकडे या सर्वांची विद्यार्थ्यां समोर दै. पुण्यनगरीचे

सुप्रसिद्ध उपसंपादक श्री. जयप्रकाश दगडे व दै. लोकमतचे उपसंपादक श्री. धर्मराज हल्लाळे इत्यादींनी वरील मान्यवरांना त्यांच्या-त्यांच्या क्षेत्रातील यशाचे रहस्य मुलाखतीच्या माध्यमाने विद्यार्थ्यांसमोर उलगडून विद्यार्थ्यांना उद्योग क्षेत्राकडे येण्यास प्रबोधन केले.

दि.१७.०९.२०१७ ला शेती क्षेत्रातील यशस्वी कृषीतज्ञ व प्रथित यश प्राप्त केलेले प्रा. नागनाथ कनामे, श्री. अॅड. बाळासाहेब दाताळ व प्रसिद्ध दुग्ध उत्पादक कातपुरवासी श्री. सतीश देशमुख या सर्वांची मुलाखत डॉ. शेषराव मोहिते व डॉ. भरतराव देशमुख यांनी अनेक प्रश्न विचारून विद्यार्थ्यांना शेतीतून देखील कसे यश मिळविता येऊ शकतो याचे रूप दर्शन करविले.

दि. १८.०९.२०१७ रोजी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक भान वाढावे, आम्ही पण समाजाला काही देणे लागतो, अशा विचार वृद्धिंगत व्हावा म्हणून महाराष्ट्रातील वेगवेगळ्या सामाजिक क्षेत्रातील नामवंत व्यक्तिमध्ये पुणे येथील खूप गरीबीतून कष्टातून पुढे आलेले श्री. भास्कर लक्ष्मण ठाणगे जे आज विविध सामाजिक कामात पुढाकार घेतात व आपल्या ट्रस्ट मार्फत विविध लोककल्याणकारक कार्य करतात असे यांची मुलाखत घेण्यात आली. तसेच अनसरवाडा ता. निलंगा जि. लातूर येथे गोपाल समाजाला जे पूर्वी नेहमी भटकंती करीत भिक्षा मागून आपला उदरनिर्वाह करीत होते. अशा लोकांमध्ये जाणीव जागृती करून त्यांना आपल्या पायावर उभे करणारे श्री. नरसींग झरे व तसेच माजी विद्यार्थी व माजी कार्यालय अधीक्षक रूपाने सेवा निवृत्त झालेले श्री. माधव बावगे ज्यांनी लातूर व महाराष्ट्रातील वेगवेगळ्या भागांमध्ये अंधश्रद्धा निर्मूलन व वैज्ञानिक जाणीवा वाढीस समर्पण भावाने विशेष योगदान दिले आहे. अशा प्रसिद्ध तीन समाज सेवकांची मुलाखत दै. पुण्यनगरीचे श्री. जयप्रकाश दगडे व दै. लोकमतचे श्री. धर्मराज हल्लाळे यांनी प्रभावी मुलाखत घेऊन विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कार्याची ओळख व प्रबोधन केले.

खररोखरच या व्यक्तिमत्व विकास कार्यशाळेमुळे विद्यार्थ्यांना विविध माहिती मिळून त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासात निश्चितच भर पडली आहे.

सदरील कार्यशाळा पार पाडण्यासाठी महाविद्यालयाचे

प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, तसेच प्रभारी प्राध्यापक रा.कि.आर्य (शास्त्री) परीक्षा नियंत्रक डॉ.ओ.व्ही.शहापूरकर, डॉ.एस.जे.कुलकर्णी, तसेच इतर सर्व प्राध्यापक व सेवकांचे देखील विशेष सहयोग होते.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

‘गंमत - जंमत - आनंद नगरी’ - २०१८

वार्षिक स्नेह संमेलनात यावर्षी नव्यानेच ‘गंमत - जंमत - आनंद नगरी’ या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य आदरणीय डॉ. एस.डी.साळुंके यांच्या प्रेरणेने विद्यार्थ्यांना उद्योजकता, स्टार्ट-अप्स यासाठी तयार करणे, विद्यार्थ्यांमधील उद्योजक तयार होण्यासाठी व्यवसाय कौशल्य, संभाषण कौशल्य, विक्री व व्यवस्थापण कौशल्य विकसित व्हावीत या विचारातून दि.२२ मार्च २०१८ रोजी ‘गंमत - जंमत - आनंद नगरी’ कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांनी विविध १३ प्रकारच्या स्टॉलद्वारे आपला सहभाग नोंदविला. यामध्ये पांचाळ श्वेता-झकास पुणेरी भेळ, म्हस्के पुजा- फ्रुट स्लाद, देशमुख क्षतिजा-मॅजिक शरबत, लाड शुभांगी - लातूरी झटका चिवडा, बनसोडे रागिणी- गरम भजे, अपुर्वा सपाटे- बकेट गेम, माने सुदर्शन- नटखट पाणीपुरी, मोहन कांबळे- मड्डा स्टॉल, ढोले आशा - गुलाब जामून, अमोल मेजगे - जळगावची केळी, शिंदे श्रीनिवास - मुंबई शरबत, जाधव विशाल - निलंगा राईस, प्रताप पवार - बिसलेरी पाणी याद्वारे विद्यार्थ्यांनी आपला सहभाग नोंदविला. सदरील कार्यक्रमासाठी डॉ. एस.जे.फुले, डॉ.एस.एन. शिंदे, डॉ.पी.जी. कावळे, डॉ.डी.व्ही.राजे यांनी परीक्षक म्हणून कार्य केले. स्पर्धेचे प्रथम पारीतोषीक कु.म्हस्के पूजा - फ्रुट स्लाद यांनी पटकावले. स्पर्धेच्या यशस्वतेसाठी डॉ.पी.आर.रोडीया-चेअरमन, डॉ.के.एस.राउत, प्रा.एन.एस.पिंपळे, प्रा.यू.पी.सरदेशमुख, डॉ.आर.आर.लॉडे, प्रा.ए.के.शेख, प्रा.एस.व्ही.पाटील, प्रा.सी.पी.आहाळे, डॉ.अर्चना टाक, डॉ.डी.व्ही.राजे. प्रा.एस.डी.सुपारे, डॉ.आर.बी.शिंदे, प्रा.एल.आर.माने या समिती सदस्यांनी मोलाचे योगदान केले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

वक्तृत्व आणि वादविवाद मंडळ

सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षात वक्तृत्व आणि वादविवाद मंडळाने आपल्या यशाची परंपरा कायम राखली आहे. शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे हे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष आहे. इ.स. १९६८ साली ही संस्था स्थापन झाली. उच्च व उदात्त ध्येयाने प्रेरित झालेल्या संस्थाचालकांच्या दुरदृष्टीतून प्राचार्य, प्राध्यापक, कर्मचारी व विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक परिश्रमाद्वारे ही संस्था देशविदेशात सुप्रसिद्ध झालेली आहे. संस्थेच्या या गुणात्मक कार्यालाच शाहु पॅटर्न - लातूर पॅटर्न हे नाव पडले आहे.

शिक्षणातून केवळ मार्कवान विद्यार्थी न घडवता त्यापेक्षा गुणवान विद्यार्थी घडावेत. नैतिकता, सदाचार व सद्भाव हे गुण विद्यार्थ्यांच्या अंगी शिक्षणातून यावेत म्हणून ‘मूल्यशिक्षण’वर भर देण्यात येत आहे. विद्यार्थ्यांच्या अंगी असलेल्या सुप्त कलागुणांचा विकास व्हावा. ते अष्टपैलू व्यक्तिमत्वाचे, नेतृत्वक्षम बनावेत म्हणून राजर्षी शाहू महाविद्यालयात विद्यार्थीप्रिय असे वक्तृत्व आणि वादविवाद मंडळ कार्यरत आहे. शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष व माजी खासदार डॉ. गोपाळराव पाटील, उपाध्यक्ष डॉ. पी.आर. देशमुख, सचिव कै. नारायणराव पाटील- सचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव यांनी वेळोवेळी आमचे कौतुक करून आमचा उत्साह वाढविला आहे. प्राचार्य डॉ. जनार्दन वाघमारे, प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, प्राचार्य डॉ. रावसाहेब कावळे, प्राचार्य डॉ. सुभाष मुत्तेपवार, प्राचार्य डॉ. संदिपान जाधव, प्रभारी प्राचार्य डॉ. पी.एन. सगर, प्राचार्य डॉ. श्रीधर साळुंके यांच्या प्रोत्साहनामुळे अनेक विद्यार्थ्यांना संधी मिळाली. शेकडो विद्यार्थी नामवंत वाग्मी, वाकपटू, वागविशारद झाले. ‘वाक्कौशल्यकतेत’ त्यांनी प्रावीण्य मिळविले आहे.

उपप्राचार्य उद्धव कोळपे, प्रा. मनोहर नितूरे, डॉ. शेषराव मोहिते, यांनी या मंडळाचे प्रमुख ‘चेअरमनपद’ सांभाळले आहे. त्यानंतर इ.स. १९९८ पासून अजतागायत म्हणजे गेली २० वर्षांपासून मी या मंडळाचा प्रांरभी प्रभारी प्राध्यापक व नंतर चेअरमन म्हणून कार्यरत आहे. प्राचार्य डॉ. श्रीधर साळुंके सरांनी या मंडळास स्वतंत्र कार्यालय दिल्याने मंडळाच्या कार्यात गतीमानता आलेली आहे.

वाक्कौशल्य कला आणि व्यक्तिमत्त्व विकास :

वक्तृत्व कला विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे भूषण आहे. ६४ कलेत ती सर्वश्रेष्ठ आहे. वक्तृत्व नेतृत्वाचा पाया आहे. म्हणून आजचे विद्यार्थी उद्याचे नेते-विचारवंत बनावेत. त्यासाठीच त्यांना वक्तृत्वाचे धडे दिले जातात. वक्ता श्रोत्यांच्या हृदयाची तार छेडतो, त्यांचे मनपरिवर्तन करतो तो शब्दांना विचारांची किनारधार व अर्थ देतो, म्हणून वक्त्यांनी विचारांचे वाहक बनावे ही अपेक्षा असते. वक्तृत्व शब्दांची आतषबाजी नव्हे ? तर ती शब्दांची आराधना आहे. शब्दांचं शिल्प म्हणजे वक्तृत्व असते. वक्तृत्व ज्ञानाची पाणपोई असते, लेखक कागदावर लिहीतो-वक्ता श्रोत्यांच्या काळजावर लिहीतो. त्याच्या मनामनात विचार पेरतो, तो त्यांना प्रभावित करतो. असे शास्त्रशुद्ध, अर्थपूर्ण-भाष्य म्हणजेच 'भाषण' असते. वक्ता वैचारिक नेता असतो. तो लोकशिक्षक असतो. वक्तृत्व कलेतील यश वेगवान प्रगतीची वाट ठरते. स्वयंप्रकाशित होण्यासाठी 'वक्तृत्व' आवश्यक असते. असे सुंदर आचरण असणाऱ्यांचे सुंदर बोल म्हणजे 'वक्तृत्व' असते. असेच प्रभावी वक्ते या मंडळातून घडविले जात आहेत. चार्वाक, जुधू, महावीर, सॉप्रेटीरा, हे महान वक्तेच होते. त्यांचा आदर्श विद्यार्थ्यांसमोर ठेवला जातो. प्राचीन तक्षशिला व नालंदा विद्यापीठात 'वक्तृत्व आणि वादविवाद कला' हा स्वतंत्र विषय शिकविला जात होता. या प्राचीन विद्यापीठातून अनेक नामवंत वादविवादपटु व प्रख्यात वक्ते तयार झाले होते. हीच परंपरा 'राजर्षी शाहू स्वायत्त महाविद्यालयाने' पुढे चालविलेली आहे.

यावर्षी वक्तृत्व स्पर्धेद्वारे मंडळांचे पदाधिकारी निवडण्यात आले. त्यात अध्यक्ष विक्रान्त शंके, उपाध्यक्ष आशा फतेपुरे, सचिव सुशेन शेळके, कार्याध्यक्ष वैष्णवी सोमवंशी, सहसचिव शिवानंद कोकणे, सहकार्याध्यक्ष प्रतिक्षा मोरे, सदस्य सोनी शेख, वैष्णवी कुलकर्णी आदी विद्यार्थ्यांची पदाधिकारी म्हणून निवड करण्यात आली. वक्तृत्व कलेची आवड असणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे मंडळ गठीत झाले.

या शैक्षणिक वर्षात विक्रान्त शंके, कु. कल्पना फरकांडे, कृष्णा काथवटे, कु. शामबाला पवार, कु. आशा फतेपुरे, कु. मनिषा सोनकांबळे, कु. प्राची बेलगावकर, कु. ऋतुजा भोसले, कु. ऐश्वर्या धानुरे, कु. प्रथमा ठोंबरे, कु. वैष्णवी कुलकर्णी, कु. वैष्णवी सुर्यवंशी, कु. प्रतिक्षा मोरे, कु. श्रुती स्वामी, संदीप

सोनकांबळे, संकेत मोरे, आकाश सुरवसे, सुशेन शेळके, सुरज कांबळे, अश्विन शिंदे, बालाजी जाधव, निलेश चांदणे, इत्यादी विद्यार्थ्यांनी वक्तृत्व, वादविवाद, चित्रकला स्पर्धेत सहभाग घेऊन विशेष यश संपादन केले आणि महाविद्यालयाचा नावलौकीक वाढविला. या वर्षात मा. डॉ. गोपाळराव पाटील यांच्या वाढदिवसानिमित्त जिल्हास्तरीय उत्स्फूर्त वर्तत्व स्पर्धा व मा.ना. शरदचंद्रजी पवार यांच्या वाढदिवसानिमित्त 'युवावक्ता' या दोन्ही जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन वक्तृत्व व वादविवाद मंडळाने केले आणि स्पर्धा यशस्वीरीत्या महाविद्यालयात संपन्न झाल्या.

लातूर शहराचे उपविभागीय पोलीस अधिकारी मा. शिलवंत ढवळे यांच्या दि. ०३ ऑक्टोबर २०१७ रोजी वक्तृत्व व वादविवाद मंडळाचे उद्घाटन संपन्न झाले. याच कार्यक्रमात शिक्षणमहर्षी व ज्ञानयोगी मा. डॉ. गोपाळराव पाटील यांच्या ८७ व्या वाढदिवसानिमित्त जिल्हास्तरीय उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले होते.

या शैक्षणिक वर्षातील विद्यार्थीनिहाय पारितोषिके :

१. कु.कल्पना बालाजी फरकांडे (कला तृतीय वर्ष) :

कर्मवीर मामासाहेब जगदाळे महाविद्यालय वाशी

- वादविवाद स्पर्धा

- राज्यस्तरीय सांघिक प्रथम - ढाल - प्रमाणपत्र

- वैयक्तिक द्वितीय - ५०००/-

२. जयमल्हार राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा, लातूर

- प्रथम बक्षिस - ३०००/-

३. माधवराव पाटील महाविद्यालय, मुरुम विभागीय

वादविवाद स्पर्धा

- सांघिक प्रथम ३०००/- स्मृतिचिन्ह

४. वसुंधरा महाविद्यालय, घाटनांदूर -

मराठवाडा स्तरीय वादविवाद स्पर्धा -

- सर्वप्रथम - ३०००/- स्मृतिचिन्ह

५. जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन - जिल्हाधिकारी लातूर अयोजित

वक्तृत्व स्पर्धा

- प्रथम बक्षिस - २०००/- स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र

६. संघर्ष यात्री करंडक उस्मानाबाद, वक्तृत्व स्पर्धा

- द्वितीय बक्षिस - ४०००/- स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र

७. चाकूर फेस्टीवल २०१८ - वक्तृत्व स्पर्धा

- तृतीय बक्षिस ३०००/- प्रमाणपत्र
- ८. चापोली फेस्टीवल - २०१८ - वक्तृत्व स्पर्धा
 - प्रथम बक्षिस - २०००/- स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र
- ९. हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर वक्तृत्व स्पर्धा
 - वैयक्तिक द्वितीय बक्षिस - २०००/- स्मृतिचिन्ह
- प्रभावी सूत्रसंचालक व प्रभावी व्याख्याती म्हणून लोकप्रिय होत आहे.
- २) कृष्णा धोंडीराम काटवटे (बी.ए.द्वितीय):
 - १. यीन फेस्टीवल - वक्तृत्व स्पर्धा - कला
 - २. जिल्हाधिकारी लातूर आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा - सर्वद्वितीय
 - ३. ग्राहक मंच, लातूर वक्तृत्व स्पर्धा - सर्व द्वितीय
 - ४. मराठवाडा युवा वक्ता लातूर जिल्हा तृतीय
 - ५. शिवजन्मोत्सव समिती आयोजित - लातूर जिल्हा वक्तृत्व स्पर्धा - सर्वप्रथम
 - ६. शहीद बालाजी माले - वादविवाद स्पर्धा - शिवाजी महा.रेणापूर - सर्वद्वितीय
 - ७. बाजीराव पाटील राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा उस्मानाबाद - सर्वतृतीय
 - ८. शहीद भगतसिंग राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा किल्लारी - सर्वप्रथम
 - ९. मा.शिवाजीराव पाटील निलंगेकर राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा - सर्वद्वितीय
 - १०. खेडगी कॉलेज, अक्कलकोट राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा - उत्तेजनार्थ
- शिवव्याख्याता हागणदारीमुक्त गाव - स्वच्छता - सुंदर व्याख्यान
- ३) विक्रान्त व्यंकटराव शंके (कला प्रथम वर्ष):
 - १. वक्तृत्व व वादविवाद मंडळ अध्यक्ष
 - २. श्री. माधवराव पाटील वादविवाद स्पर्धा, मुरुम - विभागीयस्तर - सांघिक प्रथम - ५०००/- स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र
 - ३. मा. डॉ. गोपाळरावजी पाटील वाढदिवसानिमित्त जिल्हास्तरीय वक्तृत्व (उत्स्फूर्त) स्पर्धा - सर्वद्वितीय - २५००/- प्रमाणपत्र
 - ४. लोकप्रशासन विभागाच्या वक्तृत्व स्पर्धा - सर्वद्वितीय क्रमांक
- ४) शामबाला दत्तात्रय पवार (कला द्वितीय वर्ष):
 - १. जिल्हाधिकारी कार्यालय, लातूर आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा

- प्रथम बक्षिस - ५०००/- चा पुस्तक संच
- २. स्वच्छता व पाणीपुरवठा विभाग महाराष्ट्र शासन आयोजित
 - वक्तृत्व स्पर्धा - तृतीय पारितोषिक - २०००/-
- ३. ग्राहक मंच, जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, लातूर
 - प्रथम बक्षिस २५००/- स्मृतिचिन्ह
- ४. मा. गोपाळरावजी पाटील वाढदिवसानिमित्त जिल्हास्तरीय
 - उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा लातूर - उत्तेजनार्थ - १०००/-
- ५) मनिषा आनंद सोनकांबळे (वाणिज्य - तृतीय):
 - १. नेहरू युवा केंद्र तालुका स्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम व जिल्हास्तरावर निवड
 - २. स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेड आयोजित पालम वक्तृत्व स्पर्धा - तृतीय बक्षिस - स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र
 - ३. मराठवाडा युवा वक्ता स्पर्धेत सहभाग
- ६) संदीप खंडू सोनकांबळे (अंधवक्ता) (कला तृतीय):
 - १. मिलिया कॉलेज, बीड वक्तृत्व स्पर्धा - चतुर्थ बक्षिस
 - २. जिल्हा ग्राहक मंच, लातूर - उत्तेजनार्थ - ५००/-
- ७) आशा ज्ञानेश्वर फत्तेपुरे (एम. ए. राज्यशास्त्र):
 - १. मा. शिवाजीराव पाटील निलंगेकर
 - राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा
 - सांघिक द्वितीय - ३०००/
- ८) आकाश सुरवसे (कला तृतीय):
 - १. मामासाहेब जगदाळे महा.वाशी राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा
 - सर्वप्रथम सांघिक ढाल - २५००/-
- ९) सुशेन हणमंत शेळके (वाणिज्य तृतीय):
 - १. मा.डॉ.श्री. गोपाळरावजी पाटील वाढदिवसानिमित्त जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा
 - सर्वद्वितीय - ३०००/- स्मृतिचिन्ह - प्रमाणपत्र
 - २. जिल्हाधिकारी कार्यालय, लातूर आयोजित वक्तृत्व स्पर्धेत रोख - ५०००/- व प्रमाणपत्र
 - ३. अनेक राज्यस्तरीय वक्तृत्व व वादविवाद स्पर्धेत सहभाग
- १०) प्रथमा आप्पासाहेब ठोंबरे (११वी वाणिज्य):
 - वैशिष्ट्य मा.पंतप्रधान मोदी स्टार्टअप भाषण
 - १. ग्राहक मंच, लातूर जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा
 - सर्व द्वितीय - स्मृतिचिन्ह व प्रमाणपत्र
 - २. पंचायत समिती, लातूर पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग

आयोजित वक्तृत्व करंडक स्पर्धा सर्वद्वितीय ३००/- प्रमाणपत्र
स्मृतिचिन्ह - जिल्हास्तरावर निवड.

११) प्रतिक्षा बळीराम मोरे (११वी कला):

१. पंचायत समिती, लातूर - स्वच्छता करंडक
वक्तृत्व स्पर्धा - ५०००/- प्रथम बक्षिस, प्रमाणपत्र, स्मृतिचिन्ह
जिल्हास्तरावर निवड.

१२) श्रुती दत्तात्रय स्वामी (११वी कला):

जिल्हा ग्राहक मंच, वक्तृत्व स्पर्धा
-तृतीय बक्षिस - स्मृतिचिन्ह, प्रमाणपत्र

१३) सांकेत तानाजी मोरे - शिवव्याख्याता प्रसिद्ध (११वी
सायन्स):

१. ग्राहक पंचायत, सांगली
२. क्रांतिसिंह नाना पाटील, विटा, सांगली - द्वितीय क्रमांक
३. सप्तर्षी शिक्षण प्रसारक मंडळ, कवटेपिरान सांगली -
द्वितीय

शिवजयंती निमित्त व्याख्यान २०१८

१. गुळमार्केट
२. नंदी स्टॉप
३. शिवाजी चौक
४. क्रीडा संकूल
५. राजर्षी शाहू विज्ञान महाविद्यालय
६. दयानंद गेट
७. रेणापूर नाका
८. काकाज् इंग्लिश स्कूल :

येथे शिवचरित्रावर जाहिर व्याख्याने फेब्रुवारी २०१८

राज्यस्तरीय एकांकी स्पर्धा नाशिक
- वैयक्तिक द्वितीय ३०००/- स्मृतिचिन्ह, प्रमाणपत्र
राज्यस्तरीय - एकांकी स्पर्धा सातारा
- तृतीय - १०००/- स्मृतिचिन्ह, प्रमाणपत्र

आंतरराष्ट्रीय चित्रकला स्पर्धा :

१४) अश्वीन मारोती शिंदे (वाणिज्य तृतीय):

१. पिकासो इंटरनॅशनल आर्ट कॉन्टेस्ट - २०१७-१८
२. पिकासो इंटरनॅशनल आर्ट कॉन्टेस्ट - प्रथम - बक्षिस
३. जगातील ६५ देशातील (१५ - १९) वयोगटातील स्पर्धा
- सर्व प्रथम बक्षिस
- सलग दोन वर्ष प्रथम बक्षिस

- ग्राहक मंच, लातूर

- चित्रकला स्पर्धा - सर्व द्वितीय - १०००/-

राजर्षी शाहू महाराजांचे रेषाचित्र, डॉ. राधाकृष्णन व वक्तृत्व
विभागात तथागत बुद्धांचे उत्कृष्ट चित्र
स्टार टोबॅको (तंबाखु थांबवा) या विषयावर विभागीय पोस्टर्स
स्पर्धेत प्रथम क्रमांक - १०००/-

डॉ. अब्दुल कलाम यांचे रेखाचित्र रेखाटले आहे.

मा. प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके सरांना भेट दिली आहे.

चित्रकला स्पर्धा:

१) जाधव बालाजी नंदू (बी.ए.तृतीय):

१. ग्राहक मंच, चित्रकला स्पर्धा
- तिसरा क्रमांक - प्रमाणपत्र, स्मृतिचिन्ह
२. पोष्टर मेकिंग जिल्हास्तरीय स्पर्धा
- द्वितीय क्रमांक प्रमाणपत्र स्मृतिचिन्ह
३. युथ फेस्टिव्हल, कलात्मक जुळवणी - तृतीय

२) चांदणे निलेश अर्जुने (बी.कॉम.तृतीय):

१. ग्राहक मंच, चित्रकला स्पर्धा, उत्तेजनार्थ, प्रमाणपत्र,
स्मृतिचिन्ह
२. युथ फेस्टिव्हल, कलात्मक जुळवणी - तृतीय, स्मृतिचिन्ह
३. व्यंगचित्रकला - प्रथम प्रमाणपत्र स्मृतिचिन्ह

अशा प्रकारे या शैक्षणिक वर्षात वक्तृत्व आणि
वादविवाद मंडळास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके,
उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू,
पर्यवेक्षक प्रा.विलास कांबळे, मंडळाचे चेअरमन प्रा. भिमराव
पाटील, सदस्य- प्रा.डी.जी.पालके, प्रा. एस.आर.चव्हाण,
प्रा.व्हि.जे.दळवी, डॉ.पी.जी.कावळे, डॉ.आर.आर.लॉडे,
प्रा.एस.जी.तोडकर व प्रा. सायली समुद्रे आदिंनी विशेष सहकार्य
केले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

राष्ट्रीय सेवा योजना

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचा विभाग सतत कार्यरत असतो. या विभागाच्यावतीने विद्यार्थ्यांचा व्यक्तिमत्त्व विकास, श्रमप्रतिष्ठा आणि सामाजिक कार्याची जाणीव निर्माण करून देण्याचे काम हा विभाग सतत करण्यात आलेला आहे. शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये वरिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरावर २५० व कनिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरावर १०० विद्यार्थी स्वयंसेवकांची संख्या मंजूर करण्यात आली. या वर्षी राष्ट्रीय सेवा योजना वरिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरावर विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून अजय कांबळे व विद्यार्थीनी प्रतिनिधी म्हणून कु. कल्पना फरकांडे हिची तर + २ स्तरावरील विद्यार्थीनी प्रतिनिधी म्हणून कु.मोरे प्रतिक्षा बळीराम हिची व विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून बनसोडे कृष्णा गोविंद यांची निवड करण्यात आलेली आहे. या विभागाच्यावतीने वर्षभरात विद्यार्थ्यांकडून विविध उपक्रम राबविण्यात येतात.

सन २०१७-१८ च्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या कार्याची सुरुवात समन्वय समितीच्या बैठकीत होते. स्थानिक समन्वय समितीची बैठक दि.१०-०८-१७ रोजी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाली. या बैठकीत खालील ठरावावर विचार विनीमय करून ते ठराव मंजूर करण्यात आले.

- १) या वर्षीच्या प्रवेश प्रक्रियेस मंजूरी देण्यात आली.
- २) मागील वर्षाच्या कार्यक्रमाबद्दल आढावा घेण्यात आला.
- ३) या शैक्षणिक वर्षात कोण-कोणते उपक्रम प्रभावीपणे राबवावे याबद्दल ठराव घेण्यात आला.

विविध उपक्रम खालील प्रमाणे राबविण्यात आले.:

१) महात्मा जोतीबा फुले यांची जयंती साजरी :

दि.११ एप्रिल, २०१७ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयात प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके यांच्या अध्यक्षतेखाली व उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे यांच्या उपस्थितीत महात्मा जोतीबा फुले यांची जयंती साजरी करण्यात आली. प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे यांनी विद्यार्थी, स्वयंसेवक यांना बहुमोल मार्गदर्शन केले.

याप्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी. सावंत, प्रा.श्रीहरी एम. तलवारे, प्रा.डॉ.पी.जी. कावळे, प्रा.व्ही.ए. गवळी व विद्यार्थी उपस्थित होते.

२) भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती व रक्तदान शिबिर :

शुक्रवार दि. १४ एप्रिल २०१७ रोजी रासेयो विभागतर्फे राजर्षी शाहू महाविद्यालयात महामानव भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची १२७ वी जयंती मोठ्या उत्साहात साजरी करण्यात आली. तसेच या जयंतीनिमित्त महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व डॉ. भालचंद्र ब्लड बँक लातूर च्या वतीने महाविद्यालयात रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. या रक्तदान कार्यक्रमात प्राध्यापक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांसह ३१ विद्यार्थ्यांनी रक्तदान करून बाबासाहेब आंबेडकरांना अभिवादन केले.

३. राजर्षी शाहू महाराज जयंती :

दि.२६ जून, २०१७ रोजी छत्रपती शाहू महाराज यांची १४३ वी जयंती निमित्त महाविद्यालयामध्ये रा.से.यो. च्या वतीने कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. त्याप्रसंगी छत्रपती राजर्षी शाहू महाराजांच्या प्रतिमेस पुष्पमाळा अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. तर याप्रसंगी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळरावजी पाटील, उपाध्यक्ष डॉ. पी. आर. देशमुख, सचिव अॅड. श्री. नारायणराव पाटील, सहसचिव डॉ.दि.बा.गोरे, सहसचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांच्यासह महाविद्यालयातील प्राध्यापकवृंद व विद्यार्थी स्वयंसेवक मोठ्या प्रमाणात उपस्थित होते.

४) आढान शिबिर :

दि.०१ ते १० जून २०१७ पार पडलेल्या आढान शिबिरात शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर येथे महाविद्यालयात चार स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदवला. यामध्ये अजय कांबळे, श्री. शिवकांत डोणगावे, कु. रविना मोरे, व कु. अनिता फड या विद्यार्थ्यांनी शिबिरा दरम्यान सर्वच स्पर्धांमध्ये उत्कृष्ट असा सहभाग नोंदवला याबद्दल त्यांचे महाविद्यालयातर्फे अभिनंदन करण्यात आले.

५) मतदार नोंदणी उपक्रम :

तहसील कार्यालय लातूर व महाराष्ट्र शासन व राजर्षी शाहू महाविद्यालय लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि.१० जुन ते १५ जुलै २०१७ दरम्यान महाविद्यालयामध्ये नविन मतदार कार्यक्रम राबविण्यात आला या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयातून कार्यक्रम अधिकारी डॉ.के.डी.सावंत यांची नोडल ऑफिसर म्हणून नेमणूक करण्यात आली या कार्यक्रमांतर्गत राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी नविन मतदार नोंदणीसाठी परिश्रम घेऊन या मोहिमेत उत्स्फुर्त सहभाग नोंदवली.

६) लातूर वृक्ष लागवड उपक्रमाचे आयोजन :

दि.०१ ते १५ जुलै २०१७ रोजी लातूर वृक्ष समिती व राजर्षी शाहू महाविद्यालयाच्या रासेयो विभागातर्फे संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त वृक्ष लागवडीची मोहीम सदर वर्षात सुरू करण्यात आली. या मोहिमेचा भाग म्हणून शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये महाविद्यालयातील रासेयो समन्वय समितीने १००१ वृक्ष लागवडीचा संकल्प केला व लातूर मधील विविध परिसरात २५० ते ३०० वृक्षांची लागवड केली.

या प्रसंगी राजर्षी शाहू महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या २०० ते २५० स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदवलेला होता. या प्रसंगी लातूर वृक्ष समितीचे दक्ष नागरिक समन्वय श्री. सुपर्ण जगताप, नगरसेवक श्री. इमराण सय्यद, श्री. महेश बिडवे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, रासेयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, प्रा. श्रीहरी तलवारे, प्रा. विजय गवळी प्रा. सोमदेव शिंदे, प्रा. श्रीनिवास मोरे, प्रा. सुदर्शन पाटील व विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मलवाडे प्रिती इत्यादींनी परिश्रम घेतले.

७) राष्ट्रीय साक्षरता दिन :

दि.०८ जुलै, २०१७ रोजी रा.से.यो. विभागाच्या वतीने राजर्षी शाहू महाविद्यालयात राष्ट्रीय साक्षरता दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी रासेयोचे विद्यार्थी व कार्यक्रमाधिकारी यांनी संकल्प केला की, समाजातील शिक्षणापासून वंचित असलेल्या बालकांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी

सर्वजण विशेष प्रयत्न करतील. तसेच या कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.डॉ.एम.एच. गव्हाणे यांनी अध्यक्षस्थान भूषविले. तर कार्यक्रमाधिकारी म्हणून प्रा.डॉ.के.डी. सावंत, प्रा.डॉ.पी.जी. कावळे, प्रा.श्रीहरी तलवारे, प्रा.विजय गवळी यांनी हा कार्यक्रम यशस्वी पार पाडण्यासाठी सहकार्य केले.

८) सल्लागार समितीची बैठक :

दि.१० ऑगस्ट, २०१७ रोजी शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्यावतीने वर्षभर राबविण्यात येणाऱ्या विविध उपक्रम व कार्यक्रमाच्या नियोजनासंदर्भात सल्लागार समितीची बैठक आयोजित करण्यात आली. सदरील बैठकीस महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी.सावंत, प्रा.डॉ.पी.जी. कावळे, प्रा.श्रीहरी एम.तलवारे, प्रा.विजय ए. गवळी, रा.से.यो. विभागाचे सल्लागार समितीचे सर्व सदस्य उपस्थित होते.

०९) राज्यस्तरिय सर्वोत्कृष्ट स्वयंसेवक पुरस्कारासाठी

निवड :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थीनी स्वयंसेविका कु. माधुरी जगताप हिने महाविद्यालयात व स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ नांदेड येथे रासेयो अंतर्गत सन २०१६-१७ मध्ये निस्वार्थ भावनेने व निष्ठेने समाजाची सेवा करत उत्कृष्ट कामगिरी केली. म्हणून महाराष्ट्र शासनाने राज्यस्तरिय उत्कृष्ट स्वयंसेविका पुरस्कारासाठी तिची निवड केली. या निवडीबद्दल शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. गोपाळरावजी पाटील, सचिव अॅड. श्री. नारायणराव पाटील, उपाध्यक्ष डॉ. पी. आर. देशमुख, सहसचिव प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, सदस्य डॉ.दि.बा.गोरे, प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ. ए.जे. राजू, रासेयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, डॉ. पी. जी. कावळे प्रा. श्रीहरी तलवारे, प्रा. व्ही. ए. गवळी व महाविद्यालयातील इतर प्राध्यापकांनी तिचे कौतुक केले.

१०) लोकमान्य टिळक पुण्यतिथी व अण्णा भाऊ साठे

जयंती :

दि.०१ ऑगस्ट, २०१७ रोजी रा.से.यो. विभागाच्यावतीने

लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळक यांची पुण्यतिथी व साहित्यीक आण्णाभाऊ साठे यांची जयंती साजरी करण्यात आली. सदरील कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके होते. तर प्रमुख पाहुणे म्हणून उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांनी लोकमान्य टिळक व आण्णाभाऊ साठे यांच्या कार्यावरती विद्यार्थ्यांना बहुमोल मार्गदर्शन केले.

११) आपत्कालिन मदत :

दि. ०१ ऑगस्ट २०१७ रोजी लोकमान्य टिळक जयंती साजरा केल्यानंतर गैंगरीन आजाराने ग्रस्त रोगी श्री. शिवाजी पांडूरंग चव्हाण, या अपंग व्यक्तीच्या शस्त्रक्रियेसाठी महाविद्यालयातील रासेयो विभागातील स्वयंसेवक विद्यार्थ्यांनी व कार्यक्रमाधिकार्यांनी महाविद्यालयातील शिक्षक, प्राध्यापक, विद्यार्थी यांच्याकडून मदत निधी जमा करून त्यांना उपचारासाठी एकूण रू.१५०००/- (पंधरा हजार रू.) ची मदत करण्यात आली.

१२) तिरंगा रॅलीत सहभाग :

या दिवशी महाविद्यालयातील रासेयो स्वयंसेवक व कार्यक्रमाधिकारी प्रा. व्ही.ए.गवळी यांनी विद्यार्थी परिषद लातूर द्वारा आयोजित तिरंगा रॅलीत सहभाग नोंदवला. या रॅलीचे नेतृत्व रासेयोचे जिल्हा समन्वयक डॉ. संदीप जगदाळे यांनी केले. भारतीय एकात्मतेचा संदेश देणारी ही रॅली दयानंद महाविद्यालय ते टाऊन हॉल पर्यंत काढण्यात आली.

१३) एड्स जनजागृती रॅली :

दि.१२ ऑगस्ट या आंतरराष्ट्रीय युवा दिनाचे औचित्य साधून दि. १९ ऑगस्ट २०१७ रोजी जिल्हा आरोग्य केंद्र लातूर व राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील रासेयो विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने समाजात एड्स संदर्भात जाणिव जागृती करण्यासाठी पोस्टर दाखवून, घोषणांच्या आवाजात राजर्षी शाहू महाविद्यालयापासून लातूर मुख्य बस स्थानक, गंजगोलाई, सोनार गल्ली ते गुळ मार्केट मार्गे परत शाहू महाविद्यालयापर्यंत १५०० विद्यार्थ्यांची रॅली काढण्यात आली. व रांगेत उभे राहून एच.आय.व्ही. एड्स चे बोध चिन्ह (रेड रिबन) साकारून समाजाला जागृत राहण्याचा संदेश दिला.

या रॅलीचे उद्घाटन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके यांनी केले. या वेळी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य

डॉ. एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य ए.जे.राजू, पर्यवेक्षक, प्रा. विलास कांबळे, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के. डी. सावंत, डॉ. पी. जी. कावळे, प्रा. व्ही. ए. गवळी, प्रा. श्रीहरी तलवारे तसेच प्रा. ओमप्रकाश मदनसुरे जिल्हा आरोग्य केंद्राच्या (आय.सी.टी.सी) च्या समुपदेशक सौ. सिंधू सोमवंशी, प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ, सौ. सुनीता मिटकरी,इ. उपस्थित होते.

१४) आरोग्य तापासणी शिबिर व विविध स्पर्धेचे

आयोजन :

आंतरराष्ट्रीय युवा सप्ताह व शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त दि. २४ ऑगस्ट २०१७ रोजी सकाळी १०.०० ते संध्याकाळी ०४.३० या वेळेत राजर्षी शाहू महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना व जिल्हा आरोग्य केंद्र लातूरच्या संयुक्त विद्यमाने एड्स या विषयावर पोस्टर प्रदर्शन, रांगोळी स्पर्धा व मोफत एच.आय.व्ही. एड्स रोगाची तपासणी तसेच मोफत रक्तगट तपासणी शिबिराचे आयोजन करण्यात आले आहे. यामध्ये विद्यार्थी व नागरिकांनी मोठया संख्येने शिबिरात भाग घेऊन आपल्या आरोग्याची व रक्ताची तपासणी करून घ्यावी असे आवाहन दि.२३ ऑगस्ट रोजी करण्यात आले. व या निमित्त दि. २४ ऑगस्ट रोजी सदर उपक्रम घेण्यात आले. या वेळी पोस्टर प्रदर्शनाचे प्रदर्शन महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. एम. एच. गव्हाणे यांच्या हस्ते करण्यात आले. पोस्टर प्रदर्शन स्पर्धेत कु. धनगावे गौतमी, हिची प्रथम तर जाधव बालाजी व शेख रूखय्या यांची अनुक्रमे द्वितीय व तृतीय क्रमांकाने निवड झाली.

रांगोळी स्पर्धेत विशाल जाधव यांची प्रथम तर कु. प्रणिता मानतोलिया कु. अनुजा ननुरे, कु. पवार शितल यांची अनुक्रमे द्वितीय, तृतीय व उत्तेजनार्थ निवड झाली. या युवा सप्ताह निमित्त महाविद्यालयात १४९ विद्यार्थी व प्राध्यापकांची एच.आय.व्ही. एड्स ची तपासणी करण्यात आली. या तपासणीचे परिक्षण आय.सी.टी.सी. चे समुपदेशक व प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ श्री. जाधव एस. डी. यांनी केले. या प्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य एम.एच.गव्हाणे, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, रासेयो चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी.

सावंत, डॉ. पी. जी. कावळे, प्रा. श्रीहरी तलवारे, प्रा. विजय गवळी इ. उपस्थित होते. सदर उपक्रम यशस्वी करण्यासाठी रासयो चे विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, चौहाण विष्णू, महेश बिडवे व इतर विद्यार्थी उपस्थित होते.

१५) युवा सप्ताह व संस्था सुवर्ण महोत्सवी वर्षा निमित्त रक्तदान शिबिर :

दि. २४ ऑगस्ट २०१७ रोजी महाविद्यालयात युवा सप्ताह व शिव छत्रपती शिक्षण संस्था सुवर्ण महोत्सवी वर्षा निमित्त भव्य रक्तदान शिबिर घेण्यात आले.या रक्तदान शिबिरात महाविद्यालयातील प्रा.श्रीनिवास मोरे, प्रा. युवराज शिखरे, प्रा. योगेश राठोड, लिपीक श्री. महेश शिंदे यांच्यासह एकुण ७२ जणांनी रक्तदान केले. या प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य एम.एच.गव्हाणे, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, रासयो चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, डॉ. पी. जी. कावळे, प्रा. श्रीहरी तलवारे, प्रा. विजय गवळी, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, चौहाण विष्णू, महेश बिडवे, मोरे प्रतिक्षा, प्रगती लोखंडे, सोनाली बोयणे व इतर विद्यार्थ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

१६) दिशा निर्देशनपर कार्यक्रमाचे आयोजन :

दि.२८ ऑगस्ट, २०१७ रोजी महाविद्यालयामध्ये रा.से.यो. विभागात निवड झालेल्या स्वयंसेवकांसाठी दिशा निर्देशनपर कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी कनिष्ठ महाविद्यालय व वरिष्ठ महाविद्यालयातील २६० स्वयंसेवकांनी आपला सहभाग नोंदविला. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांनी भूषविले. या कार्यक्रमात रासयो चे विभागीय समन्वयक व उपप्राचार्य डॉ. एच.एच. गव्हाणे यांनी विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजना म्हणजे काय व या कोणकोणते उपक्रम चालतात, कोणत्या संधी आहेत. याबद्दल बहुमोल मार्गदर्शन केले.

हा कार्यक्रम यशस्वी पार पाडण्यासाठी रा.से.यो. चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी.सावंत, डॉ.पी.जी. कावळे, प्रा.श्रीहरी एम. तलवारे, प्रा.विजय ए. गवळी, प्रा. विजय दळवी, प्रा.राजेंद्रप्रसाद शास्त्री, प्रा.सुदर्शन पाटील, प्रा. सोमदेव

शिंदे, प्रा. श्रीनिवास मोरे व विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, विद्यार्थीनी प्रतिनिधी कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, दक्षनागरिक महेश बिडवे आदि विद्यार्थ्यांनी परिश्रम घेतले.

१७) विशेष योगदान दिल्याबद्दल संस्थेकडून सत्कार :

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ या वर्षी राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी.सावंत, डॉ. पी. जी. कावळे, प्रा. विजय गवळी, प्रा. श्रीहरी तलवारे, यांनी रासयो विभागात विशेष योगदान दिल्याबद्दल ०५ सप्टेंबर गुण गौरव सोहळ्याच्या कार्यक्रमात संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ. गोपाळरावजी पाटील, डॉ.पी.आर.देशमुख, प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, प्राचार्य डॉ.आर.एल. कावळे, यांच्या हस्ते सत्कार मूर्तीचा स्मृतिचिन्ह देऊन हृद्यसत्कार करण्यात आला. याप्रसंगी संस्था सदस्य प्रा.एम.एस.देशमुख, श्री गोपाळ शिंदे, श्री शिवाजी भोसले, डॉ.शेखर गरड, डॉ.सुहास गोरे, श्री मकरंद देशमुख, श्री आनंद माने, श्री धर्मराज हल्लाळे, श्री उद्धव पाटील, प्रा.प्रकाश देशमुख आदि मान्यवर व प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे व महाविद्यालयाचे प्राध्यापक वृंद उपस्थित होते.

१८) अपंग मुलांची आरोग्य विषयक कार्यशाळा :

दि.२२ व २३ सप्टेंबर २०१७ रोजी मा. आयुक्त अपंग कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे, समाजकल्याण विभाग, जिल्हा परिषद, लातूर आणि संवेदना सेरेब्रल पाल्सी विकसन केंद्र, लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने लातूर जिल्ह्यातील अपंग मुलांचे आरोग्य विषयक जनजागृती तसेच त्यांचे त्वरीत निदान व हस्तक्षेप (Early Detection & Intervention) बाबत जाग्रती करणे करिता रूक्मिणी मंगल कार्यालय, औसा-बार्शी रोड, पोतदार इंटरनॅशनल स्कुलच्या समोर लातूर येथे दोन दिवशीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. सदरच्या कार्यशाळेत दि.२३ सप्टेंबर २०१७ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर येथील रासयो विभागाचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी.सावंत, कार्यक्रमाधिकारी प्रा. विजय ए. गवळी, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, गोटके पवन, मस्के सागर, बने भीमा शंकर, सुरवसे स्वाती, गाडेकर आंबिका, घोबाळे नेहा, सुर्यवंशी केदारनाथ, रवी काळे, सगट अविनाश, चौहान विष्णू, खराडे मोहन, जाधव विशाल,

गिरी अभिषेक इ. उपस्थित होते.

१९) शैक्षणिक वनसहल :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील, राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाची दि.२४ सप्टेंबर २०१७ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर ते रामलिंग येडशी या ठिकाणी शैक्षणिक वनसहल काढण्यात आली. यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी उस्मानाबाद जिल्हा तेर येथील संत गोरोब काका व श्री. स्वंभू निलकंठेश्वर महादेव मंदिर पाहिले तसेच कै. रामलिंगाप्या लामतूरे शासकीय वास्तू संग्रहालय तेर, जि. उस्मानाबाद येथे शैक्षणिक सहलीच्या निमित्ताने सदिच्छा भेट दिली. व रामलिंग येथील वनसहलीचा आनंद घेतला. या वनसहलीत एकुण १७९ विद्यार्थ्यांनी सक्रीय सहभाग घेतला या शैक्षणिक वनसहलीची अनुभूती घेतली.

२०) राष्ट्रीय सेवा योजना दिन साजरा :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील, लातूर व राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने दि.२४ सप्टेंबर, राष्ट्रीय सेवा योजना दिना निमित्त दिनांक २६ सप्टेंबर रोजी मराठवाडा व हैद्राबाद मुक्तिसंग्राम दिन या विषयावर व्याख्यानाचा कार्यक्रम घेण्यात आला या कार्यक्रमात तुळजापूरच्या डॉ. सतिष कदम यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

२१) राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजी व लालबहादूर शास्त्री यांची जयंती (स्वच्छ भारत अभियान):

दि.०२ ऑक्टोबर, २०१७ रोजी रा.से.यो. विभागाच्यावतीने महाविद्यालयामध्ये राष्ट्रपिता महात्मा गांधी व थोर समाज सुधारक लालबहादूर शास्त्री यांचीजयंती साजरी करण्यात आली. याबरोबरच महाविद्यालयात प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके नेतृत्वाखाली स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले.

२२) अंध मुलांच्या स्वकौशल्याला प्रेरणा व प्रोत्साहन :

स्वाधार केंद्र बुधोडा जिल्हा लातूर येथील अंध मुलांनी स्व-कौशल्याचा वापर करत रसायनमुक्त उटणे निर्माण केले. या अंध मुलांना प्रोत्साहन व प्रेरणा देण्यासाठी दि. १८ ऑक्टोबर २०१७ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील स्वयंसेवकांनी अंध मुलांच्या स्वकौशल्यातून निर्मात उटण्याची विक्री करून त्यांना मदत केली.

२३) महाराष्ट्र ग्रीन आर्मी मध्ये विद्यार्थ्यांचा नोंदणीकृत सहभाग :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात महाराष्ट्र शासनाच्या वन विभागाच्या वतीने चित्र रथाच्या माध्यमातून वृक्षारोपण संदर्भात जनजाग्रती करण्यात आली. या वेळी महाविद्यालयातील प्राचार्य, उपप्राचार्य, रासेयो चे कार्यक्रमाधिकारी यांच्या सह २५० रासेयोच्या विद्यार्थ्यांनी महाराष्ट्र ग्रीन आर्मी मध्ये स्वयंसेवक बनण्यासाठी ऑनलाईन नोंदणी करून सहभाग नोंदवीला व नोंदणी प्रमाणपत्र देखील वितरीत करण्यात आले. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा.डॉ.के.डी. सावंत, प्रा.विजय ए. गवळी, वनविभाग, लातूर चे वनपाल श्री. पचकांडे श्री. चिल्ले, वनरक्षक व रासेयो चे विद्यार्थी प्रतिनिधी कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, विष्णू चव्हाण, अजय कांबळे, यांच्यासह मोठ्या संख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते.

२४) विभागीय निबंध स्पर्धा :

समाजात सामाजिक सलोखा कायम रहावा व एकात्मता वृद्धिंगत व्हावी यासाठी लातूर शहर पोलीस उपविभाग व राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील रासेयो विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने विविध विषयावर निबंध स्पर्धा घेण्यात आली या स्पर्धेत शहरातील विविध महाविद्यालयातील एकुण ४८ स्पर्धकांनी सहभाग नोंदवला निबंधाचे परीक्षण डॉ. विजयकुमार करजकर, डॉ. गोविंद उफाडे, प्रा. विजय गवळी यांनी केले. व सहाय्यक पोलीस उपनिरीक्षक श्री. सत्यवान हाके, श्री. योगेश पिस्तुरकर यांच्या हस्ते प्रमाण पत्र वितरीत करण्यात आले यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य एम.एच. गव्हाणे, डॉ. ए. जे. राजू, उपविभागीय पोलीस विभागीय अधिकारी श्री. शिलवंत ढवळे, पोलीस निरीक्षक सुनील नागरगोजे, पोलीस उपनिरीक्षक सौ. स्नेहा पिंपरखेडे इ. उपस्थित होते. स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी रासेयो चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.कल्याण सावंत, प्रा.विजय गवळी व विविध महाविद्यालयातील, प्राध्यापक आणि रासेयोच्या विद्यार्थ्यांनी विशेष प्रयत्न केले.

२५) पंडित नेहरू जयंती निमित्त बाल दिन साजरा :

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.१४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी या दिवशी भारताचे पहिले पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू यांची जयंती व बालदिन साजरा करण्यात आला. कार्यक्रमात उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. रासेयो चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, डॉ.पी.जी. कावळे, प्रा. व्ही.ए.गवळी, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, चव्हाण विष्णू व रासेयो चे विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

२६ महात्मा फुले स्मृतिदिन :

दि.२८ नोव्हेंबर २०१७ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयात महात्मा ज्योतिबा फुले यांचा स्मृतिदिवस त्यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून त्यांना अभिवादन करण्यात आले.

२७) संत गाडगेबाबा पुण्यतिथी स्मृतिदिन म्हणून साजरा :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात रा.से.यो. विभागाच्यावतीने २० डिसेंबर, २०१७ रोजी संत गाडगेबाबा पुण्यतिथी स्मृति दिवस म्हणून साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी प्रमुख वक्ते म्हणून देवगीरी महाविद्यालय, औरंगाबाद येथील सुप्रसिद्ध व्याख्याते प्रा. डॉ. बाळासाहेब शिंदे यांनी संत गाडगेबाबा यांच्या जीवनावर प्रकाश टाकत स्वयंसेवकांना श्रमप्रतिष्ठेचे महत्त्व पटवून दिले. यावेळी गाडगे बाबांच्या प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले.

महाविद्यालयातील रा.से.यो.च्या स्वयंसेवकांनी महाविद्यालयातील वर्ग खोल्यांची स्वच्छता करून गाडगेबाबांची पुण्यतिथी निमित्त स्मृतीदिन साजरा केला. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.कल्याण सावंत, प्रा.विजय गवळी, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ नांदेड चे सिनेट सदस्य डॉ. अशोक मोटे, प्रा. विजय दळवी व तर विद्यार्थी प्रतिनिधी विशाल जाधव, मोरे प्रतिक्षा, शेख सोनी, सुरवसे सोनाली, साळवे संगपाल, अजय कांबळे, तसेच इतर विद्यार्थी व प्राध्यापकांनी याकार्यक्रमाला पार

पाडण्यासाठी परिश्रम घेतले.

२८) विभागीय नेतृत्व गुण विकास शिबिर + २ :

राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तर विभाग, विभागीय शिक्षण उपसंचालक कार्यालय लातूर आणि ग्रामपंचायत कार्यालय, गऊळ ता. कंधार जि. नांदेड यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तरावर दि.२४ व २५ डिसेंबर २०१७ रोजी दोन दिवशीय नेतृत्व गुण विकास शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरात राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा. विजय गवळी यांच्या सह प्रत्येक रासेयो चे विद्यार्थी प्रतिनिधी कु. मोरे प्रतिक्षा, कु. सुरवसे सोनाली, विष्णू चव्हाण, बनसोडे कृष्णा या चार विद्यार्थी स्वयंसेवकांनी या शिबिरात सहभाग घेतला व त्या ठिकणी युवा क्रान्ती चा संदेश हे स्वच्छता पर पथनाट्य सांस्कृतीक कार्यक्रमात सादर केले.

२९) पोलीस रेडिंग डे :

दि.०२ जानेवारी, २०१८ रोजी जिल्हा अप्पर पोलीस अधिक्षक कार्यालय, लातूर साजरा करण्यात आला. दामीणी पथकाची मदत, सोशल मिडीया, दंगल नियंत्रक, बॉम्ब डिस्पोझल, डॉग स्कॉड अश्या विविध प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून जनजागृती करण्यात आली. यावेळी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी.सावंत, प्रा.विजय ए. गवळी यांच्यासह राष्ट्रीय सेवा योजन, एनसीसी, भारत स्काऊट गाईड चे विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. सदर कार्यक्रमात अप्पर पोलीस अधीक्षक डॉ. काकासाहेब डोळे व त्यांच्या सहकार्यांसोबत प्रात्यक्षीके पाहण्याची संधी विद्यार्थ्यांना प्राप्त झाली. या कार्यक्रमात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी. सावंत, विद्यार्थी प्रतिनिधी कल्पना फरकांडे, अजय कांबळे, प्रतिक्षा मोरे व इतर स्वयंसेवक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

३०) क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले यांची जयंती :

दि.०३ जानेवारी, २०१८ रोजी क्रांतीज्योती भारतातील आद्यशिक्षिका सावित्रीबाई जोतीबा फुले यांची १८७ जयंती राजर्षी शाहू महाविद्यालयात रा.से.यो. विभागाच्यावतीने

साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांच्या हस्ते सावित्रीबाई फुले यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करण्यात आले. या कार्यक्रमात उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी. सावंत, डॉ.पुष्पलता कावळे, प्रा.व्ही.ए. गवळी, प्रा.विजय दळवी, डॉ. शैलजा सोमदेव, डॉ. अनुजा जाधव, डॉ. संभाजी पाटील, डॉ. एस. डी. भंडारे, डॉ. पल्लवी पाटील, प्रा. आर. एम. आठवले, डॉ. एम. एस. वावरे, डॉ. एन. एस. पिंपळे, प्रा. सूर्यकांत चव्हाण, प्रा. संगीता तोडकर, प्रा. सुचिता वाघमारे, प्रा. अमोल लांडगे, प्रा. सुदर्शन पाटील, प्रा. वाय. बी. शिखरे, प्रा.ज्ञानेश्वर बनसोडे, पोलीस उपनिरीक्षक सौ. एस.एस. पिंपरखेडे, सौ. राधा एस. पवार, सौ. एम. एस.जाधव , विद्यार्थी प्रतिनिधी कल्पना फरकांडे, अजय कांबळे, प्रतिक्षा मोरे व इतर स्वयंसेवक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

३१) फिल्म अभिनेते मोहन जोशी यांचा मुक्त संवाद :

दि.०६ जानेवारी २०१८ रोजी चित्रपट सृष्टीतील प्रसिद्ध सिनेमा अभिनेते श्री. मोहन जोशी यांनी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांशी मुक्त संवाद साधले. व विद्यार्थ्यांना आपल्या कलेला विकसित करत या क्षेत्रात रोजगाराच्या अनेक संधी कशा निर्माण होत आहेत या बाबतीत सखोल मार्गदर्शन केले. यावेळी भाऊ कदम व ओढ चित्रपटातील कलाकारांनी देखील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे हे या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष होते. तर राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, प्रा. विजय गवळी, प्रा. सोमदेव शिंदे, श्री. महेश बिडवे इत्यादींनी कार्यक्रमाचे विशेष नियोजन केले होते. सदर कार्यक्रमात महाविद्यालयातील प्राध्यापक व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

३२) स्वामी विवेकानंद राजमाता जिजाऊ जयंती निमित्त व्याख्यान :

जागतिक युवा दिन :

दि. १२ जानेवारी २०१८ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व महाराष्ट्र स्टुडंट फेडरेशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने जागतिक युवा

दिनानिमित्त स्वामी विवेकानंद व राजमाता मॉ जिजाऊ यांची जयंती साजरी करण्यात आली. या निमित्ताने 'आजच्या युवकांची दिशा व दशा' या विषयावर प्रसिद्ध शिवव्याख्याते प्रा. गोविंद जाधव यांनी विद्यार्थ्यांना आपल्या व्याख्यानाच्या माध्यमातून मार्गदर्शन केले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, रासेयोचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, प्रा. व्ही.ए. गवळी तसेच डॉ. डी.जी. पालके, प्रा. सुधीर जाधव, महाराष्ट्र स्टुडंट फेडरेशनचे अध्यक्ष सुरेश जाधव व रासेयोचे प्रतिनिधी विद्यार्थी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, महाविद्यालयाची जी.एस. कु.सरिता पांचाळ, विक्रांत शंके व मोठ्या संख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते.

३३) अतिथी व्याख्यान :

दि. १२ जानेवारी २०१८ रोजीच जागतिक युवक दिनाच्या कार्यक्रमात महाविद्यालयात जमात-ए-इस्लामी हिंद संघटनेचे संयोजक सेवानिवृत्त पोलिस अधिक्षक श्री.एम.आय. शेख यांनी सांम्प्रदायिक सद्भावना या विषयावर अतिथी व्याख्यान देत इस्लाम व हिंदू धर्मातील लोकांनी प्रेमाने शांती व प्रगती स्थापित केली पाहिजे असे मत व्यक्त केले. यावेळी प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, रासेयोचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी.सावंत, प्रा.व्ही.ए. गवळी तसेच डॉ. डी.जी. पालके, प्रा. सुधीर जाधव, महाराष्ट्र स्टुडंट फेडरेशनचे अध्यक्ष सुरेश जाधव व रासेयोचे प्रतिनिधी विद्यार्थी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, महाविद्यालयाची जी.एस. कु.सरिता पांचाळ, विक्रांत शंके व मोठ्या संख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते.

३४) नेताजी सुभाषचंद्र बोस जयंती :

दि. २३ जानेवारी २०१८ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागात भारतीय स्वतंत्र लढ्यातील अग्रेसर नेते, आद्य क्रांतीकारक नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांची जयंती साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, प्रा. सुदर्शन पाटील, प्रा.विकास वाघमारे, प्रा. सोमदेव शिंदे, प्रा.एस.एन. मोरे, प्रा.नितीन चव्हाण, प्रा. योगेश राठोड, प्रा. रत्नरानी कोळी, रासेयोचे कार्यक्रमाधिकारी

प्रा. व्ही.ए. गवळी व विद्यार्थी प्रतिनिधी कल्पना फरकांडे, अजय कांबळे, चव्हाण विष्णू, विशाल जाधव तसेच विद्यार्थी व प्राध्यापक वर्ग उपस्थित होते.

३५) रस्ता सुरक्षा अभियान :

पोलीस वाहतूक नियंत्रण शाखा लातूरच्या वतीने दि.०९ जानेवारी,२०१८ ते दि.२३ जानेवारी, २०१८ या कालावधीमध्ये रस्ता सुरक्षा अभियान राबविण्यात आला. यामध्ये शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थी स्वयंसेवकांनी सक्रीय सहभाग नोंदवला व रस्ता सुरक्षेची जबाबदारी समजून घेतली. याप्रसंगी कार्यक्रमाधिकारी डॉ.के.डी. सावंत, प्रा.विजय गवळी, गांधी चौक पोलीस स्टेशनचे पोलीस निरीक्षक श्री.सत्यवान हाके यांची प्रमुख उपस्थिती होती. सदर उपक्रम विविध शाळा, महाविद्यालयामध्ये राबविण्याचे आवाहन स्वयंसेवकांना करण्यात आले. यावेळी पोलीस दल लातूर व विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, प्रतिक्षा मोरे, विष्णू चव्हाण इत्यादींनी सहकार्य केले.

३६) राष्ट्रीय एकता शिबिर :

दि.३० जानेवारी ते ०५ फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान कर्नाटक विद्यापीठ धारवाड येथे पार पडलेल्या राष्ट्रीय एकता शिबिरामध्ये रा.से.यो. ची विद्यार्थीनी कु. कल्पना फरकांडे यांनी स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड सहभाग नोंदवून समूहगीत गायन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकावला.

३७) प्रजासत्ताक दिन पथनाट्याचे सादरीकरण :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात व राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्यावतीने ६९ वा प्रजासत्ताक दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी महाविद्यालयात ध्वजारोहण करण्यात आले. ध्वजारोहणानंतर राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्यावतीने स्वच्छता अभियानावर आधारीत युवा क्रांतीचा संदेश या पथनाट्याचे सादरीकरण करण्यात आले.

३८) विशेष युवक शिबिर :

राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष युवक शिबिर दि. १० ते १६ फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान मौजे भोकरंबा ता. रेणापूर, जि. लातूर येथे आयोजित करण्यात आले.

३९) मोतीबिंदू मुक्त महाराष्ट्र अभियान :

गावातील प्रत्येक घरात जाऊन राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या शिबिरार्थी स्वयंसेवकांनी घरातील वयोवृद्धांना व ज्यांना मोती बिंदूचा आजार आहे. अशा लोकांना मौजे भोकरंबा गावात दि.१४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी मोफत नेत्ररोग व मोतीबिंदू तपासणी शिबिर घेतले गेले. हा संदेश ग्रामस्थांकडे पोहचवला व सदर दिवशी दुपारी ०३.०० वाजता मोफत बिंदू आणि नेत्ररोग तपासणी शिबिर घेण्यात आले. यावेळी मोठया प्रमाणात लोकांची नेत्रतपासणी करण्यात आली व मोतीबिंदू असणा-या लोकांना लातूरच्या शासकीय रुग्णालयात उपचारासाठी पाठविण्यात आले. याप्रसंगी डॉ. उदय मोहिते (विभागप्रमुख, नेत्रविभाग, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय, लातूर) यांनी व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी नेत्र तपासणीसाठी योगदान दिले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, रासयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के. डी. सावंत, प्रा. विजय गवळी, डॉ. पी.जी. कावळे व रासयोच्या स्वयंसेवकांनी विशेष परिश्रम घेतले.

४०) वृक्षारोपण व वृक्ष पूनर्जीवन उपक्रम :

विशेष शिबिर कालखंडात विशेष म्हणजे दि. १३ फेब्रुवारी २०१८ रोजी या दिवशी महाविद्यालयाच्या शिबिरार्थी स्वयंसेवकांनी ग्रामस्थांना सोबत घेत मौजे. भोकरंबा ता. रेणापूर या गावात प्रत्येक गल्लीमध्ये व गावाच्या मुख्य रस्त्याच्या दोन्ही बाजूला वृक्षांची लागवड केली. ही वृक्ष लागवड करण्यासाठी लातूरच्या वनविभाग कार्यालयाने वृक्षरोपांची पूर्तता करून मोलाचे सहकार्य केले. तसेच लातूर वृक्ष समितीने देखील वृक्षरोपांचा पुरवठा मोठया प्रमाणावर करत स्वतः उपस्थित राहून वृक्षलागवड करण्यास बहूमोल सहकार्य केले. शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष असल्यामुळे राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील रासेयोच्या विशेष युवक शिबिराच्या निमित्ताने या गावात व गाव परिसरात जवळपास १००१ वृक्ष रोपांची लागवड केली. तसेच गावात रस्त्याच्याकडेला लावलेल्या वृक्षांना पाणी टाकण्यासाठी सरपंच श्री. राम हरी गोरे, उपसरपंच श्री. सुदीप भिसे, डॉ. शिवाजी भिसे, सौ. आशाताई भिसे व ग्रामपंचायतीच्या इतर सदस्यांची

मदत घेत टँकर ने सिंचनासाठी विशेष व्यवस्था केली. ग्रामस्थांना वृक्षांचे महत्त्व पटवून देत घरातील प्रत्येक व्यक्तिला घरासमोरचे वृक्ष दत्तक घ्यायला लावले व त्यांच्यावर दररोज पाणी टाकून ते वृक्ष जोपासण्याची जबाबदारी ग्रामस्थांवर सोपवली. या वृक्षारोपण कार्यक्रमात लातूर वृक्ष समितीचे सदस्य दक्ष नागरिक समन्वयक श्री. सुपर्ण जगताप, लातूरचे नगरसेवक श्री. सय्यद इमरान, डॉ. पवन लड्डा, डॉ. बोरगावकर, श्री. महेश बिडवे, सौ. आशाताई भिसे, डॉ. शिवाजी भिसे, सरपंच रामहरी गोरे, उपसरपंच श्री. सुदिप भिसे, ग्रामसेवक डि.व्ही. गायकवाड, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, उपप्राचार्य एम. एच. गव्हाणे, रासेयोचे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के.डी. सावंत, प्रा. व्ही. ए. गवळी, डॉ. पी.जी. कावळे, प्रा. सुदर्शन पाटील, इतर प्राध्यापक, ग्रामस्थ, रासयोच्या शिबिरार्थी स्वयंसेवकांनी विशेष परिश्रम घेतले.

४१) वृक्ष दिंडीचे आयोजन :

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष युवक शिबिराच्या उद्घाटन कार्यक्रमापूर्वी दि.१० फेब्रुवारी २०१८ रोजी व समारोप कार्यक्रमाप्रसंगी दि. १६.०२.२०१८ रोजी वृक्ष दिंडीच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

४२) उत्कर्ष सांस्कृतिक कार्यक्रम :

दि. २४ ते २६ फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड येथे पार पडलेल्या उत्कर्ष सांस्कृतिक राज्यस्तरीय स्पर्धे मध्ये स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड या संघाचे प्रतिनिधीत्व करत महाविद्यालयातील स्वयंसेविका कु.मनिषा सोनकांबळे हिने सहभाग नोंदवत उत्कृष्ट कामगिरी बजावली.

४३) युवती कार्यशाळा :

दि.०५ ते ०७ फेब्रुवारी २०१८ दरम्यान पालम येथे पार पडलेल्या विद्यापीठ स्तरीय युवती कार्यशाळेमध्ये महाविद्यालयातील तीन स्वयंसेवीकांनी सहभाग नोंदवत त्यामध्ये झालेल्या विविध स्पर्धांमध्ये तीन पारितोषिके पटकाविली. त्यामध्ये कु. रूखैया शेख हिने पोस्टर प्रदर्शन या स्पर्धेमध्ये सहभाग नोंदवत प्रथम क्रमांक पटकावला तर मनिषा सोनकांबळे हिने एक पात्री अभिनय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळवला व मनिषा सोनकांबळे आणि शितल डोंगर यांनी लावणी कला

प्रकारात तृतीय क्रमांक पटकावला.

४४) लातूर जिल्हा सरपंच कार्यशाळा :

ग्रामीण भागातील वेगवेगळ्या गावातील ग्रामस्थांच्या व सरपंचांच्या समस्या सोडविण्यासाठी तसेच सरपंचांना राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या उपक्रमापासून प्रेरणा मिळावी म्हणून यासाठी मौजे. भोकरंबा ता. रेणापूर जि.लातूर या गावी रासेयो च्या विशेष शिबिरात लातूर जिल्ह्यातील सरपंच यांची कार्यशाळा दि. १५ फेब्रुवारी २०१८ रोजी आयोजित करण्यात आली. पाणी पुरवठा, सरपंचांना प्रशिक्षण, सरपंचांचेकर्तव्य, रोजगार हमी योजना, गावातील विजेच्या समस्या, स्मशान भूमि जागा समस्या, तलाठी व ग्रामसेवकांकडून कामाची अपूर्तता, सरपंच व ग्रामसेवकांचे मानधन, गावातील वाहतुकीची समस्या इ. विषयांवर या कार्यशाळेत तीन सत्रांमध्ये चर्चा करण्यात आली. या कार्यशाळेत वेगवेगळ्या गावातील सरपंच मोठ्या प्रमाणावर उपस्थित होते. या सरपंच कार्यशाळेचे उद्घाटन जिल्हाधिकारी यांच्या परवानगीने लातूर जिल्हा परिषदेचे अध्यक्ष श्री. रामचंद्र तिरूके यांनी केले. तर अध्यक्षस्थानी शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. श्री. डॉ. गोपाळरावजी पाटील उपस्थित होते. तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके विविध विभागाचे पदाधिकारी, राज्य महिला आयोगाच्या माजी सदस्या, सौ. आशाताई भिसे, डॉ. शिवाजी भिसे, उपप्राचार्य एम.एच. गव्हाणे, जनसंपर्क अधिकारी डॉ. उद्धव फड, यांनी सरपंचांना ग्रामविकासासाठी मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेत रासयो चे कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के. डी. सावंत, प्रा. व्ही. ए. गवळी, डॉ. पी. जी. कावळे, मौजे. भोकरंबाचे सरपंच श्री. रामहरी गोरे, उपसरपंच श्री. सुदिप भिसे व रासेयोने विशेष परिश्रम घेतले.

४५) जिल्हास्तरीय युवा नेतृत्व शिबिर :

दि.२८ फेब्रुवारी ते ०४ मार्च २०१८ दरम्यान शिवाजी महाविद्यालय, उदगीर येथे पार पडलेल्या जिल्हास्तरीय युवा नेतृत्व शिबिरामध्ये महाविद्यालयातील ०७ स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदवला यामध्ये मनिषा सोनकांबळे, मेकले मोहिनी, चलमल्ले निलेश, आकाश सोनकांबळे, जाधव विशाल, शंके विक्रांत व कल्पना फरकांडे यांनी उत्कृष्ट कामगिरी केली.

४६) जागतिक महिला दिन संपन्न :

दि.०८मार्च २०१८ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर व राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्यावतीने जागतिक महिला दिन महाविद्यालयाच्या प्रांगणात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी विक्रांत शंके दिग्दर्शित भविष्यातील भारत नावाचे हुंडाप्रथा या विषयावर आधारीत पथनाट्याचे सादरीकरण विक्रांत शंके, कु. रागिणी बनसोडे, श्रीनिवास शिंदे, धिरज पाटील, निलेश चलमले या विद्यार्थ्यांनी केले. हा कार्यक्रम यशस्वी पार पाडण्यासाठी रासेयोचे कार्यक्रमाधिकारी प्रा.डॉ.कल्याण सावंत, प्रा.विजय गवळी यांनी परिश्रम घेतले. तर राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, खापे दुर्गा, शेख सोनी, विष्णू चव्हाण, बनसोडे कृष्णा, विशाल जाधव इत्यादींनी विशेष नियोजन केले होते.

४७) पल्स पोलिओ लसीकरण मोहीम :

रविवार दि.११ मार्च, २०१८ आयुक्त, लातूर शहर महानगर पालिका, लातूर (आरोग्य विभाग) द्वारे दि.११ मार्च २०१८ रोजी लातूर शहरात पल्स पोलिओ लसीकरण मोहिम राबविण्यात आली होती. त्यांच्या पत्रानुसार राजर्षी शाहू कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजन विभागाचे एकूण २१ स्वयंसेवकांनी व रासेयो कार्यक्रमाधिकारी प्रा. स्वयंसेवकांनी व रासेयो प्रा.डॉ.कल्याण सावंत,कार्यक्रमाधिकारी प्रा. विजय ए. गवळी यांनी सक्रीय सहभाग नोंदवला व एकूण ०५ बुथ वर काम करून सहकार्य केले. यावेळी एकूण ५९७ लाभार्थी बाळांना पल्स पोलिओचे लसीकरण करण्यात आले.

४८) सायकल डे साजरा :

दि. १२ मार्च २०१८ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेकांनी महाविद्यालयात 'सायकल डे' साजरा केला. या दिवशी कोणत्याही प्राध्यापक, शिक्षक शिक्षकेत्तर कर्मचारी व विद्यार्थ्यांने आपल्या टू व्हिलर, फोर व्हिलर गाड्या महाविद्यालयात न आणल्यामुळे तसेच सायकल वर महाविद्यालयात आल्यामुळे पेट्रोल व डिजेल बचतीचा व पर्यावरणीय विकासाचा संदेश देण्यात आला.

४९) कॅन्सरग्रस्त रूग्णास मदत :

दि. १५ मार्च २०१५ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील माजी विद्यार्थी शेख मुस्ताक अब्दुलगामी यांची बहीण कॅन्सरग्रस्त आजाराने ग्रस्त होऊन स्वामी विवेकानंद हॉस्पिटल लातूर येथे उपचार सुरू असल्यामुळे व उपचारासाठी आर्थिक परिस्थिती कमकुवत असल्यामुळे राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी विद्यार्थी, प्राध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्याकडून रू.१२३००/- मदत निधी गोळा करून मदत कले. यामध्ये रासयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ. के. डी. सावंत, प्रा. व्ही. ए. गवळी, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे व इतर विद्यार्थ्यांनी परिश्रम घेतले.

५०) शाहू महाविद्यालयात वृक्षरोपांचे वितरण :

दि. १९ मार्च २०१८ या दिवशी राजर्षी शाहू महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व लातूर वृक्ष समिती याच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयातील विद्यार्थीनींना कडीपत्ता व नींबू या वृक्षरोपांचे वितरण कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले या कार्यक्रमात २५० विद्यार्थीनींना वृक्षरोपांचे वितरण करून द.ना. समन्वयक श्री. सुपर्ण जगताप, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, यांनी विद्यार्थीनींना मार्गदर्शन केले व प्रत्येकाला वृक्ष लागवड करून वाढदिवस साजरा करण्याचा संदेश दिला.

कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी रासेयो कार्यक्रमाधिकारी प्रा. विजय ए. गवळी, विद्यार्थी प्रतिनिधी अजय कांबळे, कल्पना फरकांडे, मोरे प्रतिक्षा, चव्हाण विष्णू, विशाल जाधव, निलेश चलमले, खापे दुर्गा, शेख सोनी, व इतर विद्यार्थ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

सांस्कृतिक मंडळ :

दि. १० जुलै ते १६ जुलै २०१७ दरम्यान सांस्कृतिक मंडळाच्या वतीने महाविद्यालयात नाट्य प्रशिक्षण शिबिराचे

आयोजन करण्यात आले होते. प्रसिद्ध रंगकर्मी आणि सिने कलाकार श्री. अनिल कांबळे यांनी या शिबिराचे संयोजक व मार्गदर्शक म्हणून भूमिका पार पाडली. या शिबिरात प्रसिद्ध मालिका अभिनेते मंदार कुलकर्णी, सिने दिग्दर्शक आणि अभिनेते श्री. अमर देवधर, ज्येष्ठ रंगकर्मी, अ.भा. केंद्रीय फिल्म सेंसॉर बोर्डाचे सदस्य आणि अ.भा. मराठी नाट्य परिषद केंद्रीय कार्यकारीणी सदस्य अॅड. शैलेश गोजमगुंडे, ज्येष्ठ वेशभूषाकार श्री. भारत थोरात गुरुजी, महाराष्ट्र शाहीर श्री. संतोष साळुंके, श्री. योगेश्वरी महाविद्यालय, अंबेजोगाईच्या नाट्य विभागप्रमुख आणि रंगकर्मी सौ. संपदा कुलकर्णी अशा नामवंत कलाकारांनी आणि तज्ज्ञांनी या शिबिरात प्रयोगांसहित सखोल मार्गदर्शन केले. सांस्कृतिक मंडळ विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री. सुरेश जाधव, सांस्कृतिक मित्र श्री. महेश बिडवे आणि इतर विद्यार्थ्यांनी शिबिराच्या यशस्वीतेकरीता परिश्रम घेतले. प्राचार्य डॉ. श्रीधर साळुंके यांच्या मार्गदर्शनाखाली संपन्न झालेल्या या शिबिराचा समारोप उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे यांच्या अध्यक्षतेखाली झाला.

स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड अंतर्गत नांदेड येथे आयोजित केलेल्या विद्यापीठीय युवक महोत्सवात महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी कलाकारांनी उल्लेखनीय यश संपादन केले. महाविद्यालयातर्फे सादर केलेल्या, अॅड. शैलेश गोजमगुंडे लिखित 'चिंगी' या एकांकिकेस सांघीक द्वितीय पारितोषिक, कु. रागिणी वल्लमपल्लेस दिग्दर्शनाचे सुवर्णपदक तर कु. ममता चव्हाण या विद्यार्थिनीस स्त्री अभिनयाचे सुवर्णपदक प्राप्त झाले. याच एकांकिकेतील पुरुष अभिनयाचे रौप्यपदक श्री. अनिल पवार या विद्यार्थ्यांस मिळाले. या एकांकिकेत श्री. ऋषीकेश पेटकर, आकाश सुरवसे, विक्रान्त शिंदे, वैभव कांबळे, संध्या नावाडे या विद्यार्थ्यांनी अभिनय सादर केला.

समूहगीत भारतीय आणि समुहगीत पाश्चात्य या कलाप्रकारांत महाविद्यालयाच्या संघाने तृतीय पारितोषिक प्राप्त केले. या कलाप्रकारांत कु. शिवनंदा खंदारे, कु. सरस्वती घोगरे, कु. रुपाली देशमुख, कु. वैशाली एंचेवाड, कु. भक्ती स्वामी आणि प्रीती संपत्ते या विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदवला. संगीत विभागप्रमुख प्रा. हरिसर्वोत्तम जोशी आणि प्रा. वैभव माने यांनी या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

कलात्मक जुळवणी या ललीत कला प्रकारात श्री.

निलेश चांदणे, श्री. अश्विन शिंदे आणि श्री. बालाजी जाधव यांनी सादर केलेल्या कलाकृतीस तृतीय पारितोषिक मिळाले.

महाविद्यालयाच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनात सांस्कृतिक विभागाने सादर केलेल्या विविध कलाप्रकारात विनोदी विडंबन, मुकअभिनय, महाराष्ट्राच्या लोककला, मिमिक्री या कलाप्रकारांचा समावेश होता. ६४ विद्यार्थ्यांनी या कार्यक्रमात लक्षवेधक सहभाग नोंदवला. विजेत्या आणि उपविजेत्या विद्यार्थी कलाकारांचा आणि संघांचा प्रमाणपत्र देऊन गौरव करण्यात आला.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ. ए.जे. राजू, सांस्कृतिक मंडळाचे प्रमुख डॉ. दीपक वेदपाठक, प्रा. काकासाहेब राऊत, प्रा. डॉ. कुंदन तायडे, प्रा. डॉ. कल्याण सावंत, सदस्य प्रा. आहाळे, प्रा. अमोल लांडगे यांचे सहकार्य आणि मार्गदर्शन लाभले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

क्रीडा विभाग वरिष्ठ महाविद्यालय

प्रतिवर्षाप्रमाणे २०१७-१८ या चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयाच्या क्रीडा समितीवर चेअरमन म्हणून प्रा. निशांक पिंपळे, सचिव म्हणून प्रा. अनिरुद्ध बिराजदार व सदस्य म्हणून प्रा. एन. जे. काळे, प्रा. आर. व्ही पाटील, प्रा. व्ही. ए. झरीटाकळीकर व प्रा. रत्नराणी कोळी यांची नियुक्ती करण्यात आली. तसेच क्रीडा प्रतिनिधी म्हणून कु. सोनी कसबे हिची निवड करण्यात आली.

♦ दयानंद वाणिज्य महाविद्यालय, लातूर येथे घेण्यात आलेल्या सेंटर झोन आंतरमहाविद्यालयीन बेसबॉल व सॉफ्टबॉल या दोन्ही स्पर्धेत मुलांच्या संघाने प्रथम क्रमांक मिळवून महाविद्यालयाला दुहेरी मुकुट मिळवून दिला. या संघातील खेळाडू खालीलप्रमाणे आहेत :

१. अजय भारती	९. रियाज पठाण
२. नारायण झिंपरे	१०. व्यंकटेश झिंपरे
३. प्रेमराज पौळ	११. सुरज साठे
४. गुणपाल शिंदे	१२. रिझवान सय्यद
५. शुभम आडे	१३. नंदकिशोर पाटील

६. विशाल पवार १४. शिवाजी पाटील
७. विजय राठोड १५. महेश माळेगावे
८. शुभम गोडगे

◆ किनगाव येथे घेण्यात आलेल्या सेंटर विभाग आंतरमहाविद्यालयीन नेटबॉल स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाचा मुलांचा संघ द्वितीय आला. या संघातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत:

१. संविधान शिंदे ६. बबन मुरकुटे
२. अल्ताफ शेख ७. दीपक केंद्रे
३. ऋषिकेश शेळके ८. कपील धानुरे
४. लहू भोसले ९. राजेंद्र साळेगावे
५. सुदर्शन माने १०. वैभव शेळके

◆ मुरुड येथे झालेल्या 'अ' विभागीय आंतरमहाविद्यालयीन क्रॉसकंट्री स्पर्धेत (०६ किमी. धावणे) मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकावला तर (१२ किमी.) मुले द्वितीय क्रमांक पटकावून उपविजेते राहिले (सेंटर झोन उदगीरसाठी ४ मुली, ३ मुलांची निवड):

मुली प्रथम	मुले द्वितीय
१. आरती नांगराळे	१. विजय राठोड
२. प्रियंका गडदे	२. माधव गुडले
३. शिवानी घाडगे	३. महेश माळेगावे
४. बनसोडे रागिणी	४. अशोक रसाळ
५. सोनी कसबे	५. आत्मलिंग कोरके
६. स्वाती पवार	६. महेश पंडित
	७. हरी जोंधळे
	८. शुभम गोडगे
	९. वैभव जाधव
	१०. अमोल शिंदे

◆ चन्नाबसवेश्वर कॉलेज लातूर येथे झालेल्या 'अ' विभागीय बुद्धिबळ स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकावला या संघातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत (सेंटर झोन नांदेडसाठी २ मुलांची निवड):

१. अनिल पवार ४. समाधान थोरात
२. सौरभ कदम ५. गोविंद गिरी

३. अभिजित जाधव ६. रोहीत चामे
शिरूर अनंतपाळ येथे झालेल्या 'अ' विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या मुलींच्या संघाने दरवर्षीची परंपरा कायम ठेवत प्रथम क्रमांक पटकावला या संघातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत: (सेंटर झोन निलंगासाठी ४ खेळाडूंची निवड):

१. हिनाज शेख ५. रुबिना शेख
२. श्रद्धा अंगरखे ६. रजाक रुकसानाबी
३. सरिता तांदळे ७. अंबिका भवानीपेठकर
४. सना सय्यद ८. धम्मप्रिया कांबळे

दयानंद विज्ञान महाविद्यालय, लातूर येथे झालेल्या 'अ' विभागीय आंतरमहाविद्यालयीन टेबल टेनिस स्पर्धेत मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकावला या संघातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत (सेंटर झोन लातूर साठी ३ मुलींची निवड लातूर):

१. सोनाली हांडे ४. क्षितिजा कदम
२. श्रद्धा वेरेकर ५. प्राची पाटील
३. संजिवनी पवार

आपल्याच महाविद्यालयात आयोजित केलेल्या 'अ' विभाग आंतरमहाविद्यालयीन बास्केटबॉल स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलींच्या संघाने प्रथम तर मुलांच्या संघाने द्वितीय क्रमांक पटकावला (सेंटर झोन नांदेड साठी ११ मुली, ६ मुले यांची निवड)

मुली प्रथम	मुले द्वितीय
१. सोनी कसबे	१. संविधान शिंदे
२. तेजाली कुलकर्णी	२. अल्ताफ शेख
३. सिमरन शेख	३. ऋषिकेश शेळके
४. दिक्षा राठौर	४. लहू भोसले
५. अंकिता पाटील	५. सुदर्शन माने
६. सुजाता पाटील	६. बबन मुरकुटे
७. शिखा दुबे	७. दीपक केंद्रे
८. वैष्णवी दुबे	८. कपील धानुरे
९. अंजली गाडे	
१०. प्रेरणा भोसले	
११. स्वाती दुनगावे	
१२. शिवानी काटकर	

- ◆ निलंगा येथे झालेल्या 'अ' विभाग आंतरमहाविद्यालयीन खो-खो स्पर्धेत मुलींचा संघ द्वितीय तर मुलांच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकावला (सेंटर झोन भोकर साठी ८ मुली, ४ मुले निवड)

मुली द्वितीय

मुले प्रथम

१. ऐश्वर्या जाधव	१. लक्ष्मण गायकवाड
२. स्वाती चौघुले	२. कपील धानुरे
३. प्रियंका गडदे	३. विजय राठोड
४. प्रियंका गायकवाड	४. रामदास नरवाडे
५. ज्योती चव्हाण	५. नागेश मिरकले
६. भाग्यश्री भिसे	६. सुरज गुंड
७. छाया घंटे	७. सतीश लाडे
८. निकिता जाधव	८. महेश लाडे
९. पूजा सोनकांबळे	९. शुभम जोंधळे
१०. राधा भुते	१०. अनुज अचवले
११. माया कांबळे	११. प्रितेश गुरमे
१२. स्वाती पवार	१२. महेश माळेगावे

- ◆ आपल्याच महाविद्यालयाच्या मैदानावर घेण्यात आलेल्या 'अ' विभाग आंतरमहाविद्यालयीन अॅथलेटिक्स (मैदानी) स्पर्धेत १० सुवर्ण, ५ रौप्य व ३ कांस्य पदक असे एकुण १८ पदके मिळवून सर्वसाधारण विजेतेपद मिळविले. मुली प्रथम ४१ गुण, विजेतेपद मुले प्रथम ४२ गुण व सर्वसाधारण विजेतेपद मुले-मुली ८३ इतके गुण मिळवून प्रथम क्रमांक पटकावला व महाविद्यालयाची परंपरा कायम ठेवली. यातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत (सेंटर झोन नांदेड साठी ५ मुली, ५ मुले निवड):

मुली

१. कसबे सोनी - १०० मी. प्रथम, २०० मी. प्रथम, १५०० मी. प्रथम ४X१०० रिले. प्रथम
२. स्वाती पवार - १५०० मी. द्वितीय, ५००० मी. धावणे प्रथम
३. स्वाती चौघुले - ४०० मी. द्वितीय, ४ X १०० रिले प्रथम
४. रागिणी बनसोडे - ५००० मी. चालणे, द्वितीय
५. ममता काळे - ५००० मी. चालणे, तृतीय, ४

X १०० रिले प्रथम

६. ज्योती चव्हाण - ४०० मी. तृतीय, ४ X १०० रिले प्रथम

७. मंजुश्री सोनवणे - ४ X १०० रिले प्रथम

मुले

१. विजय राठोड - ८०० मी. प्रथम, १५०० मी. प्रथम ४X१०० मी. प्रथम, ४X ४०० रिले प्रथम

२. माधव गुडले - ८०० मी. द्वितीय, ४ X १०० रिले प्रथम, ४ X ४०० रिले प्रथम

३. हरी जोंधळे - ४०० मी. प्रथम, ४ X १०० मी. प्रथम, ४ X ४०० रिले प्रथम

४. वैभव आदुडे - २० किमी. चालणे द्वितीय

५. वैभव शेळके - २० किमी. चालणे तृतीय

६. महेश माळेगावे - ४ X १०० रिले प्रथम, ४ X ४०० रिले प्रथम

७. विकास राठोड - ४ X १०० रिले प्रथम, ४ X ४०० रिले प्रथम

- ◆ दयानंद महाविद्यालय लातूर येथे घेण्यात आलेल्या बेस्टफिजिक स्पर्धेत किरण दरेकर याने द्वितीय क्रमांक पटकावला.

आंतरविद्यापीठ व क्रीडा महोत्सव (सहभागी खेळाडू)

१. विजय राठोड - १५०० मी., ४ X ४०० मी. रिले, क्रीडा महोत्सव, दापोली.

२. शिवाजी पाटील - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक.

३. नारायण झिपरे - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक.

४. व्यंकटेश झिपरे - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक, ज्यु.राष्ट्रीय सॉफ्टबॉल, जळगाव.

५. प्रेमराज पौळ - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक.

६. गुणपाल शिंदे - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक.

७. अजय भारती - बेसबॉल-आंतरविद्यापीठ, रोहतक.

८. सोनाली हांडे - टेबल टेनिस-आंतरविद्यापीठ,

- भोपाळ
९. शेळके ऋषिकेश - नेटबॉल-आंतरविद्यापीठ, मँगलोर.
१०. कपील धानुरे - नेटबॉल-आंतरविद्यापीठ, मँगलोर.
११. लहू भोसले - नेटबॉल-आंतरविद्यापीठ, मँगलोर.
१२. सोनी कसबे - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१३. तेजाली कुलकर्णी - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१४. दिक्षा राठोर - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१५. शिवानी काटकर - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१६. अंकिता पाटील - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१७. सुजाता पाटील - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१८. प्रेरणा भोसले - बास्केटबॉल-क्रीडामहोत्सव, दापोली.
१९. वैष्णवी दुबे - बास्केटबॉल-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२०. प्रियंका गायकवाड- खो-खो-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२१. राधा भुत्ते - खो-खो-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२२. रुबीना शेख - व्हॉलीबॉल-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२३. सना सय्यद - व्हॉलीबॉल-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२४. हिनाज शेख - व्हॉलीबॉल-क्रीडा महोत्सव आंतरविद्यापीठ, दापोली.
२५. शैलेशकुमार घोलप - बेस्ट फिजीक-आंतरविद्यापीठ स्पर्धा, चंदीगढ विद्यापीठ मोहाली.
२६. स्वप्नील मुळे - (मल्लखांब लाकडी)

आंतरविद्यापीठ कुरुक्षेत्र

नेटबॉल २०१६-१७

- ◆ अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ नेटबॉल या स्पर्धा २२ ते २६ मार्च २०१७ स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ व राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने आपल्या महाविद्यालयाच्या क्रीडा संकुलामध्ये घेण्यात आले. या स्पर्धेत विद्यापीठाचा संघ प्रथम क्रमांकाने विजयी झाला. या संघात आपल्या महाविद्यालयाचा दिपक केंद्रे व सुदर्शन माने या दोन खेळाडूंचा समावेश होता.

क्रीडा विभाग

कनिष्ठ महाविद्यालय

राष्ट्रीय खेळाडू

१. किशोर शिंदे - बेसबॉल - चंदीगढ, द्वितीय, संघटनेमार्फत गुजरात- द्वितीय
२. ज्योती पवार - बेसबॉल- चंदीगढ -सहभाग सॉफ्टबॉल - दिल्ली - सहभाग
३. स्नेहा दिवेकर -बेसबॉल- चंदीगढ- सहभाग
४. शेख सानिया -सॉफ्टबॉल- दिल्ली-सहभाग
५. सनाबी पठाण - बेसबॉल- चंदीगढ- सहभाग
६. प्रितेश अमृतराव -बेसबॉल-चंदीगढ-सहभाग

राज्यस्तरीय खेळाडू

- ◆ कन्नड औरंगाबाद येथे झालेल्या राज्यस्तरीय बेसबॉल स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या मुलीच्या संघाने प्रथम तर नागपूर येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल स्पर्धेत संघाने द्वितीय क्रमांक पटकावला या संघातील खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत:

१. ज्योती पवार ६. दिक्षा सुर्यवंशी
२. स्नेहा दिवेकर ७. वैष्णवी नागुरे
३. सानिया शेख ८. प्रज्ञा भंडे
४. सनाबी पठाण ९. अंजली आंबेकर
५. आयुषा होनाळीकर १०. दुर्गा खापे

- ◆ कन्नड औरंगाबाद येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय बेसबॉल स्पर्धेत मुलांच्या संघाने द्वितीय क्रमांक

मिळवला तर नागपूर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय सॉफ्टबॉल स्पर्धेत सहभागी झाले होते या संघातील खेळाडू खालीलप्रमाणे आहेत:

१. किशोर शिंदे
२. अभिषेक हिंगे
३. प्रितेश अमृतराव
४. बालाजी सुर्वे
५. ओमकार सुनापे
६. अक्षय शिंदे
७. प्रतिक वाघमारे
८. अमेय पोळ

◆ अभिषेक राठोड या खेळाडूने सांगली येथे झालेल्या राज्यस्तरीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत १०५ कि.ग्रॅ. वजन गटात तृतीय क्रमांक पटकावला, तर चंद्रपूर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय रस्सीखेच स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक पटकावला.

◆ सांगली येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत बळीराम वाघमारे (६२ कि.ग्रॅ.) व अनिमेश भोळे (९४ कि.ग्रॅ.) या खेळाडूंचा सहभाग होता.

◆ अकोला येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय बॉक्सिंग स्पर्धेत खालील खेळाडूंचा समावेश होता.

१. मुक्ता सोनी
२. सागर सूर्यवंशी

◆ धुळे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धेत गर्जे सोनल ही खेळाडू सहभागी झाली होती.

◆ अमरावती येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय मल्लखांब स्पर्धेत अभिषेक गोरे या खेळाडूचा सहभाग होता.

◆ सिंधुदुर्ग येथे झालेल्या बुद्धीबळ स्पर्धेसाठी आपल्या महाविद्यालयाच्या विवेक भोसले या खेळाडूची निवड झाली होती.

वार्षिक स्नेहसंमेलनानिमित्त घेण्यात आलेल्या विविध स्पर्धेचे निकाल खालीलप्रमाणे आहेत:

◆ मैदानी खेळ (अॅथलेटिक्स) :

मुली मुले

१०० मी. धावणे :

१. मंजुश्री सोनवणे-प्रथम
१. आकाश पवार -प्रथम

२. राजमाला माने-द्वितीय २. अशोक रसाळ-द्वितीय
२०० मी. धावणे :

१. अन्नपूर्णा मिटकरी-प्रथम
१. आकाश पवार-प्रथम
२. ज्योती सातपुते -द्वितीय
२. सतीश लाडे-द्वितीय
- ४०० मी. धावणे

१. सोनाली मदने -प्रथम १. आकाश पवार -प्रथम
२. पूजा नांगराळे -द्वितीय २. अशोक रसाळ-द्वितीय
गोळाफेक

१. पुजा नांगराळे -प्रथम १. दिपक घायाळ -प्रथम
२. ज्योती सातपुते -द्वितीय २. वैभव शेळके-द्वितीय
थाळी फेक

१. मंजुश्री सोनवणे -प्रथम १. शुभम जोंधळे -प्रथम
२. राजमाला माने-द्वितीय २. वैभव शेळके -द्वितीय
खो-खो स्पर्धा (मुली)

द्वितीय (जैवतंत्रज्ञान विभाग)

प्रथम (वाणिज्य विभाग) द्वितीय (जैवतंत्रज्ञान विभाग)

१. प्रियंका गायकवाड
१. माया कांबळे
२. शितल कदम
२. अर्चना बोकन
३. राधा भुत्ते
३. ऋतुजा गर्जेद्व
४. आश्विनी घुले
४. ज्ञानेश्वरी जाधव
५. पुजा सोनकांबळे
५. श्रद्धा जगताप
६. छाया घंटे
६. प्रियंका वाघमारे
७. अमृता सावळसुरे
७. अपेक्षा बडगिरे
८. पल्लवी मुनाळे
८. सुप्रिया मोरे
९. सुप्रिया जाधव
९. निकिता मुसळे
१०. प्रतिक्षा बट्टेवार
११. निकिता जाधव
१२. आशा शेळके

खो-खो स्पर्धा (मुले)

प्रथम (बी.एस्सी तृतीय) द्वितीय (एम.ए. भूगोल)

१. सतीश लाडे
१. विजय राठोड
२. शुभम जांधळे
२. निलेश पिटले
३. महेश लाडे
३. गणेश गिरी
४. सुरज गौंड
४. गौतम जाधव
५. प्रितेश गुरमे
५. राम नरवाडे
६. ओमकार पाटील
६. लक्ष्मण गायकवाड
७. केवळराम अक्षय
७. विशाल स्वामी

८. चेतन कांबळे	८. व्यंकटेश खंडागळे
९. अमोल गायकवाड	९. विलास थोरमोटे
१०. आकाश गुरमे	१०. संग्राम जवळगे
११. श्रीकृष्णा चापोलीकर	११. ज्ञानेश्वर जगताप
१२. कृष्णराव पाटील	१२. संदेश चामले

क्रिकेट

प्रथम एम.ए. (भूगोल) द्वितीय (बी.कॉम. तृतीय) ◆

१. विलास थोरमोटे (कप्तान)	१. गिरीश देशमुख (कप्तान)
२. गणेश गिरी (उपकप्तान)	२. विनोद रसाळ उपकप्तान)
३. संतोष राठोड	३. आसिफ सय्यद
४. विकास राठोड	४. बालाजी क्षिरसागर
५. करण इटकर	५. उत्कर्ष पवार
६. ज्ञानेश्वर जगताप	६. विश्वजीत शिंदे
७. अभंगे अंतेश्वर	७. नारायण झिपरे
८. विजय राठोड	८. आकाश मेढेकर
९. विजय कांबळे	९. गणेश चेडकाळे
१०. गोविंद जाधव	१०. अनिकेत गुळमिरे
११. गौतम जाधव	११. वैभव गर्जे
१२. सागर साळुंके	१२. जगदीप राठोड
१३. संदेश चामले	१३. सोमेश काळे
१४. निलेश पिटले	१४. अतिमकुमार गाडे
१५. सौरभ नागापूरे	१५. महेश पांचाळ
१६. दत्ता शिंदे	

◆ महाविद्यालयातील विजेता क्रिकेट संघ विद्यार्थी व प्राध्यापक संघ यांच्यात घेतल गेलेल्या सामन्यामध्ये विद्यार्थ्यांनी बाजी मारली व प्राध्यापक संघ द्वितीय आला. या संघातील प्राध्यापक खेळाडू पुढीलप्रमाणे आहेत:

१. प्रा. स्वप्नील उंडाळकर (कप्तान)
२. प्रा. निशांक पिंपळे (उपकप्तान)
३. डॉ. के.एस. राऊत
४. प्रा. एम.एस. सुदेवाड
५. प्रा. सूर्यकांत चव्हाण
६. प्रा. आर.एम. आठवले
७. प्रा. विजय गवळी
८. प्रा. एम.बी. कुंभार

९. प्रा. ए.ए. भंडारे
१०. प्रा. आर.एन. लांडगे
११. प्रा. आर.एन. हंगरगे
१२. प्रा. भैरवनाथ गोरडे
१३. प्रा. नितिन पांचाळ
१४. प्रा. एफ. ए. शेख

सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षातील विविध क्रीडा स्पर्धेसाठी क्रीडा विभागातील खेळाडूंना मार्गदर्शन व क्रीडा स्पर्धेसाठी पंच म्हणून सहकार्य केले याबद्दल क्रीडा विभाग व राजर्षी शाहू महाविद्यालयाच्या वतीने खालील मान्यवरांचा सत्कार करण्यात आला.

१. श्री. संतोष जाधव - व्हॉलीबॉल
२. श्री. योगेश राठोड - बुद्धिबळ
३. श्री. शिवराज बाजुलगे - मैदानी
४. श्री. आकाश कोळी - बुद्धिबळ
५. डॉ. दीपक राऊतराव - बुद्धिबळ
६. श्री. विशाल वेल्लुरे - सॉफ्टबॉल/बेसबॉल
७. रिजवान सय्यद - क्रिकेट
८. प्रशांत जाधव - क्रिकेट

DEPARTMENT OF NCC

Highlights of Department of NCC Studies:

1. **Establishment Year** : 2014-15
2. **Objectives** :

National Cadet Corps (NCC) provides a platform for individual upliftment through the process of channelizing the energy of the youth in constructive pursuits. It also helps the youth to realize the intimate relationship between man and the community. It is an important initiative taken by Ministry of HRD/Ministry of Defense and UGC to introduce NCC as an elective subject at UG level from the academic year

2014-15 in autonomous mode. This interdisciplinary Elective Course is introduced for B.A./B.Com/B.Sc. as a credit based semester pattern course namely : NCC Studies (theory and practical papers). The theory and practical papers both carry 50 marks and 03 credits each. It is implemented for three years degree course apart from the : "B" and "C" CERTIFICATE examination conducted by NCC Organisation. NCC students are attached with Army unit of Group HQ Aurangabad [53 boys and 7 girls Battalions] The NCC department provides several opportunities to the students:

- ☞ It encourages students to participate and organise in various activities throughout the year.
- ☞ Give leadership role in drill practice as parade commander.
- ☞ Gives chance to show demo in practical work like YOGA, P.T., MAP READING etc.
- ☞ Encourages students for attending various prestigious National and International camps and parades like Republic Day Parade, Thal Sainik Camp, All India trekking Camp, National Integration Camp, Combined Annual Training Camp/Annual training Camp, Advance Leadership Camp, Chief Minister Rally.
- ☞ Initiatives are also taken to assist in organizing Blood Donation Camp, disaster Relief Camp etc.
- ☞ Motivates to pursue for preparation of competitive examination and S.S.B. interview to enhance their employability.
- ☞ Provides practical knowledge of drill and Drill with Arms.
- ☞ Provides Practical knowledge about weapons
- ☞ Provides Practical knowledge in social activities
- ☞ The student gets practical knowledge about fire fighting measures, disaster management.

3. Advantages of the course :

- ☞ Enhancement of skill and patriotic values among youth.

☞ Empowerment of youth and overall personality development.

☞ Employability in defense, paramilitary forces and other services.

☞ Attainment of qualities of good citizenship and ideals of selfless services.

4. Activities and Achievements :

☞ Attainment of Qualities of Good Citizenship and Ideals of Selfless Services.

● S/VO RATHOD URMILA took participation in Disaster management Training programme conducted by LATUR DISTRICT DISASTER CELL, COLLECTOR OFFICE, LATUR.

● S/VO RATHOD URMILA took participation in PULSE POLIO ABHIYAN organised by CIVIL HOSPITAL at various booths at LATUR.

☞ EMPLOYABILITY IN DEFENSE, PARAMILITARY FORCES AND OTHER SERVICES.

● YOGESH BALAJI GITTE of B.A. - II YR NCC STUDIES has selected in ARMED FORCES.

☞ UPGRADATION IN 'B' & 'C' NCC CERTIFICATE EXAMINATION CONDUCTED BY NCC ORGANISATION.

☞ PARTICIPATION & PRIZE WINNER in National Integration Camp at Mumbai by J/VO Ghante Chhaya Rajpal
SGT SHELKE ASHA

HIGHLIGHTS OF DEPARTMENT OF NCC (Girls)

1. Establishment Year: 1972-73

2. Aims of NCC :

To develop the qualities of comradeship, courage, character, discipline, leadership, secular out-

look, spirit of adventure, sportsmanship and ideals of selfless service to the society and thus make them useful citizens.

To create a human resource of organized trained and motivated girls to provide leadership in all walks of the life including Armed forces which are always available for the service

3. Enrolment (Aurangabad Group) :

Enrolment of cadets is as per the directives at Head quarter working under Maharashtra Directorate of NCC organization.

4. Training:

Training Period : 3 years

Parade days of Timing : 2 days in week
(Total 120 days)

1. Friday - 4 pm to 6 am
2. Saturday - 4 pm to 6 am.

Training staff : ANO - Capt. Mrs. S.J. Kulkarni
Visiting PI staff (J CO and NCO)

(A) **Training Syllabus** : Training Programme and syllabi is framed by NCC organization at national level. NCC Syllabus covers entire aspects to achieve aims of NCC. It includes : Drill, Map Reading, Field Engineering, Obstacle; Weapon Training First and Health & Hygiene, Military Organization, National Integration Self Defense, Posture Training and Yoga, Disaster management etc.

(B) Nature of training :

1. On parade ground
2. In the class room
3. During various camps
(ATC/ALC/BLC/NIC/Pre. RD / RD Group Selection/TSC/Trekking / Parasailing/ Scuba diving.
4. Guest lectures
5. Firing Training in Training Camp
6. Participation in social services : our NCC cadets participate in social services like Tree Plantation, Blood Donation, Pulse Polio Drive, Anti-AIDS Rally and Disaster Management
7. Disaster Management Training

5. Incentives:

- ◆ NCC organization motivates cadets by offering scholarships and giving them washing and refreshment allowance as per NCC rules of DG, NCC to the eligible cadets.
- ◆ SRTM, University, Nanded gives benefit of additional five marks at final year degree examination of under graduate level eligible NCC Cadet every year.
- ◆ In Annual Gathering Programme, our college

offers prizes to cadets for their special achievement during various camp activities.

◆ In 'Gun Gourav Samaroh' every year our college offers 'Best Cadet' honour by felicitating with certificate to one cadet with her parents.

◆ ANO Capt S.J. Kulkarni and Ex ANO Capt Dr. Bharati Jadhav have been kept cash prize and Memento from college to the cadet attending State/National level Competition Camp and Best cadet for the year.

◆ In our Autonomous college (4 credits are allotted at UG level for NCC cadet.)

**Best Cadet and Special Achievement Award
for NCC Girls:**

YEAR 2017-18			
Sr. No.	Name of Activities	Achievements	Prize
1	B Certificate Examination 2017 Result	Out of - 17, pass-17	A Grade:08, B Grade :09
2	C Certificate Examination 2017 Result	Out of -13, pass 13	A Grade:10,B Grade :03
3	A.T.C. Comp 202 Aurangabad 10 June to 19 June 2017	10 Cadets participated	YOGA DEMO
4	YOGA DAY Celebration, RSML 6/12/2016	31 Cadets participated	YOGA DEMO
5	CATC Camp Aurangabad 7 Aug to 16 Aug 2017	10 Cadets participated	-
6	Cpl Kolse Ramkanya	Best Camp Senior	Gold Medal
7	L/CPL Bansode Ragini (B.Com II)	Dance Competition	first Prize
8	L/CPL Bansode Ragini (B.Com II)	Tug of war competition	First Prize
9	Cadet Ghangave Goutami	Eassay Competition	first Prize
10	Independence Day Celebration 15/8/2017	45 Cadets participated S/VO Rathod Urmila	Parade Commonder
11	CATC Camp Aurangabad 7 Aug to 16 Aug 2017	10 cadets participated	-
12	L/CPL Bansode Ragini (B.Com II)	Best Camp Senior	-
13	Cpl Swami Shradha	Best College Senior	-

14	NIC II Colaba, Mumbai Oct 2017 J/Uo Ghante & Chhaya Rajpal Sgt Kale Asha	02 Cadets participated	
15	CATC Aurangabad 27 Sep to 6 Oct 2017	06 Cadets participated	
16	CPL Pooja Kanjatikar (B.Com. III)	Volly Ball Competition	First
17	Cadet Dipti Apet (B.Com. III)	Cricket	First
18	Cadet Dipti Apet (B.Com. III)	Tug of War Competition	First
19	L/CPL Mayuri Pawar (B.Com III)	Quiz Competition Debate Competition	Gold Medal
20	NCC Day Celebration Poster Presentation	10 Cadets participated	
21	Police Raising Day Programme Babhalgaon Police Station, Latur	42 Cadets participated	
22	Republic Day Celebrated 26/01/2018	48 Cadetsparticipated S/Uo Urmila Rathod.	Parade Commander

NPTEL Courses

NPTEL is an acronym for National Programme on Technology Enabled Learning which is an initiative by seven Indian Institutes of Technology (IIT Bombay, Delhi, Guwahati, Kanpur, Kharagpur, Madras and Roorkee) and Indian Institute of Science (IISc) for creating course contents in engineering and science. Contents for the courses were based on the model curriculum suggested by All India Council for Technical Education (AICTE) and the syllabi of major affiliating Universities in India.

NPTEL courses are beneficial for large number of students who are unable to attend IITs and

IISc. Taking into account these benefits, our college participated in this program. Under the able guidance of Principal, Dr. S. D. Salunke, Vice- Principal, Dr. M. H. Gavhane and OSD Dr. E. U. Masumdar, Local Chapter is established in our college, so the students of our college enroll their names for NPTEL courses.

NPTEL runs the courses on many disciplines twice in a year i. e. in the month of July and January. We have selected some courses from disciplines for our students. These are Biological Science and Bioengineering, Computer Science and Engineering, Chemistry, Electrical, Electronics and Communication Engineering, Humanities, Business and Social Sciences, Management Studies, Mathematics and Basic Sciences.

In the academic year 2017-18 for winter-17 examination our 34 candidates successfully completed the courses namely Biomedical nanotechnology, Introduction to Operating System, Introduction to Programming in 'C', Introduction to R Software, Cell Culture Technology, Software Testing, Applied linguistics, Total Quality Management and Mathematical Methods in Physics.

Five teachers worked as mentor for these courses namely Prof. U. P. Sirdeshmukh, Prof. Mahesh Wavare, Dr. P. R. Rodiya, Dr. R. R. Londhe, and Prof. J. V. Mashalkar.

Prof. Mahesh Wavare and Prof. U. P. Sirdeshmukh got the gold medals and they are course toppers in India.

For summer-18, our 41 students appeared for different course examination. These Courses are Biochemistry, Management of New Products and Services, Data Base Management System, Bioenergetics of Life Processes, Atomic and Molecular Physics, Human Molecular Genetics, Problem solving through Programming in C and Numerical Linear Algebra.

E-Learning LAB of Department of Computer Science and IT is open for the registered students.

For more details interested Students can visit the website, www.nptel.ac.in and for any query, doubt, scholarship of the NPTEL courses, please Contact Dr. Renuka R. Londhe, Assistant Professor, Department of Computer Science and IT who is in-charge of Course and working as SPOC (Single Point of Contact) person.

बी.ए. (Competitive Examinations Programme - CEP)

सत्र पहिले :

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ चे पहिले सत्र दिनांक १९ जून २०१७ रोजी सुरु झाले ते दिनांक १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी समाप्त झाले. या पहिल्या सत्रात बी.ए. प्रथम वर्ष व द्वितीय वर्षासाठी (Competitive Examinations Programme - CEP) विभागाकडून विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिन विकासासाठी विविध शैक्षणिक तसेच अभ्यासेत्तर कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये विद्यार्थी सेमिनार, Introduction to MPSC / UPSC Workshop, Weekly Exam, Guest Lecture, DSP (Difficulty Solving Programme), निबंध स्पर्धा, गट चर्चा, ग्रामसर्व्हे, Language Lab, शैक्षणिक सहल (एक दिवसीय), PPT Presentation च्या माध्यमातून अध्यापन, विविध स्पर्धेत विद्यार्थ्यांचा सहभाग याशिवाय अनेक उपक्रमही राबविण्यात आले. सदरील उपक्रमांच्या यशस्वितेसाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, राजर्षी शाहू प्रबोधिनी स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्राचे संचालक व उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, डॉ.संभाजी पाटील, प्रा.माधव शेळके, प्रा.नितीन पांचाळ, प्रा.महेश कुंभार, प्रा.प्रमोद जैन, प्रा.महेश मोरे, श्री.बालाजी मसलगे, श्री.सत्यपाल येलगट्टे यांनी परिश्रम घेतले.

प्रवेश प्रक्रिया :

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ साठी बी.ए. प्रथम वर्षासाठी विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यासाठी नोंदणी करून घेऊन पहिली, दूसरी, गुणवत्ता यादी जाहीर करून दिनांक १५ जून २०१७

पर्यंत प्रवेश निश्चित करून घेण्यात आले. दिनांक १९ जून २०१७ रोजी तासिकेला सुरुवात झाली.

पालक मेळावा :

बी.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीमध्ये पालकांचा सक्रीय सहभाग रहावा तसेच पालक-शिक्षक यांच्यात योग्य तो संवाद असावा या उद्देशाने व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके यांच्या सुचनेनुसार विभागाच्या वतीने पालक मेळावा दि.१८-०७-२०१७ रोजी आयोजित करण्यात आला. कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून डॉ.महादेव गव्हाणे, प्रमुख उपस्थिती उप-प्राचार्य डॉ. ए.जे. राजू, पालक प्रतिनिधी व मोठ्या संख्येने पालक उपस्थित होते. यावेळी डॉ.महादेव गव्हाणे यांनी विद्यार्थी व पालकांना मार्गदर्शन केले. यावेळी पालकांनी आपआपली मते, सूचना मांडल्या.

दै.लोकमत : स्पर्धा परीक्षा लेखमाला प्रकाशन :

दि. २६-७-२०१७ दैनिक लोकमत लातूरच्या वतीने स्पर्धा परीक्षेची तयारी करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त ठरणार्या स्पर्धा परीक्षा लेखमाला प्रकाशन सोहळा बी.ए. (CEP) व दैनिक लोकमत च्या वतीने आयोजित करण्यात आला. स्पर्धा परीक्षा लेखमालेचे प्रकाशन डॉ.शिवाजी राठोड,पोलीस अधीक्षक, लातूर, मा.धर्मराज हल्लाळे, संस्था सदस्य व पत्रकार दै.लोकमत, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे व इतर मान्यवर यांच्या हस्ते करण्यात आले. याप्रसंगी डॉ.शिवाजी राठोड यांनी विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेची तयार कशी करावी याविषयी मार्गदर्शन केले. तसेच दै.लोकमत स्पर्धा परीक्षा लेखमाला या नावीण्यपूर्ण उपक्रमाचे कौतूक केले. या प्रकाशन सोहळ्यास मोठ्या संख्येने प्राध्यापक, विद्यार्थी व इतर मान्यवर उपस्थित होते.

शैक्षणिक सहल :

विद्यार्थ्यांना वर्गाध्यापनाबरोबरच त्यांना प्रत्यक्षात सभोवतालच्या नैसर्गिक, धार्मिक व सामाजिक पर्यावरणात नेहून त्यांना स्थळानुसार निसर्गामध्ये व समाजामध्ये असणारे बदल प्रत्यक्ष पहाता यावेत व अनुभवता यावेत या उद्देशाने दिनांक १५/०८/२०१७ रोजी एकदिवसीय शैक्षणिक सहल , कपिलधारा, चाकरवाडी, मुकुंदराज येथे आयोजित करण्यात आली. यामधून विद्यार्थ्यांना सामाजिक, धार्मिक, ऐतिहासिक

व भौगोलिक माहिती मिळण्यास मदत झाली.

विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभ :

महाविद्यालयाच्या राज्यास्त्र विभाग व बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागाच्या वतीने प्रतिकाल्मक विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभ दि. १९-०९-२०१७ रोजी आयोजित करण्यात आला. यापूर्वी विभागातील विद्यार्थ्यांनी स्वतः प्रतिकाल्मक पक्ष स्थापन केले, त्यांची नावे ठरविली, प्रचार प्रक्रिया राबविली व संसदीय लोकाही पध्दतीने प्रत्यक्ष निवडणूका घेतल्या गेल्या. निवडणुकीचा निकाल लावला गेला. बहुमत प्राप्त पक्षातील सदस्यांना विविध खाते वाटप केले गेले. एकास पंतप्रधान निवडले गेले. विरोधी पक्षातील सदस्यांमधून एकास विरोधी पक्षनेता निवडला गेला. यानंतर विद्यार्थ्यांकडून संसदेच्या सभागृहाच्या कामकाजाची माहिती देऊन त्यांना सभागृहाचे कामकाज चालविण्याचे प्रत्यक्षिक करून घेऊन सराव करून घेतला. दिनांक १९-०९-२०१७ रोजी विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभाचे आयोजन केले. यामध्ये उद्घाटक म्हणून मा.ना.धनंजय मुंडे, विरोधी पक्ष नेते, विधान परिषद, महाराष्ट्र राज्य हे उपस्थित होते. तसेच कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्रमुख अतिथी डॉ.नरेंद्र काळे (अध्यक्ष, डॉक्टर सेल, रा.काँ.पा.), प्रमुख उपस्थिती प्राचार्य अनिरुद्ध जाधव, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू हे उपस्थित होते. यावेळी विद्यार्थ्यांनी संसदेच्या सभागृहाचे कामकाज मान्यवरांच्या उपस्थितीत चालवून दाखविले.

ग्राम सर्वेक्षण (Activity Based Test) :

Activity Based Test Program अंतर्गत ग्राम सर्वेक्षण करण्याचे चर्चेअंती ठरले. ग्राम सर्वेक्षण करण्यासाठी मौजे निवळी ता. जि.लातूर या गावाची निवड करण्यात आली. ग्राम सर्वेक्षण करण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी गावाची माहिती गोळा करण्यासाठी १२२ पानांची प्रश्नावली तयार करण्यात आली. बी.ए. (सी.ई.पी.) प्रथम वर्षाचे विद्यार्थ्यांनी दिनांक २२-०९-२०१७ रोजी मौजे निवळी येथे प्रत्यक्ष जाऊन प्रश्नावली आधारे प्रत्येक कुटुंबाची माहिती गोळा केली तसेच विविध विषयांवर नागरिकाशी चर्चा केली. विद्यार्थ्यांनी ग्रामपंचायत कार्यालय, जि.प. प्राथमिक शाळा, अंगणवाडी, सहकारी संस्था,

सामाजिक सभागृह या ठिकाणी भेटी दिल्या. या भेटीदरम्यान गावामध्ये असलेल्या सोयी-सुविधांची माहिती घेण्यात आली तसेच नागरिकांना आवश्यक असलेल्या सोयी-सुविधांची माहिती नोंद करून घेण्यात आली. वरील माहितीच्या आधारे ग्राम सर्व्हेक्षण अहवाल तयार करण्यात आला.

शैक्षणिक वर्ष :

सत्र दूसरे

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ चे पहिले सत्र दिनांक ०५ डिसेंबर, २०१७ रोजी सुरु झाले. या सत्रामध्ये, Competitive Examinations Programme - CEP विभागाकडून विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगण विकासासाठी विविध शैक्षणिक तसेच अभ्यासेतर कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

Guest Lecture :

दि. ०५-१२-२०१७ रोजी बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांसाठी UPSC ची तयारी या विषयावर Guest Lecture आयोजित केले होते. यामध्ये नवनियुक्त IPS मा.विशाल नरवाडे यांनी विद्यार्थ्यांना UPSC परीक्षेची तयारी व अभ्यासाचे नियोजन याविषयी मार्गदर्शन केले. यावेळी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, इतर मान्यवर व विद्यार्थी उपस्थित होते.

शैक्षणिक सहल :

विद्यार्थ्यांना वर्गाध्यापनाबरोबरच त्यांना प्रत्यक्षात सभोवतालच्या नैसर्गिक, धार्मिक व सामाजिक पर्यावरणात नेहून त्यांना स्थळानुसार निसर्गामध्ये व समाजामध्ये असणारे बदल प्रत्यक्ष पहाता यावेत व अनुभवता यावेत या उद्देशाने शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ ची शैक्षणिक सहल दि. १६ फेब्रुवारी, २०१८ ते १९ फेब्रुवारी, २०१८ या कालावधीमध्ये पाचगणी - महाबलेश्वर - प्रतापगड - रायगड - श्रीवर्धन - मुरुड जंजिरा येथे दिनांक आयोजित करण्यात आली. यामधून विद्यार्थ्यांना सामाजिक, धार्मिक, ऐतिहासिक व भौगोलिक माहिती मिळण्यास मदत झाली.

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षेचे आयोजन :

दि.२१.०१.२०१८ रोजी राजर्षी शाहू महाविद्यालय (स्वायत्त), लातूर च्या राजर्षी शाहू प्रबोधिनी स्पर्धा परीक्षा

मार्गदर्शन केंद्र विभागाच्या वतीने लातूर जिल्ह्यात स्पर्धा परीक्षेविषयी जागरूकता निर्माण होऊन आवड निर्माण व्हावी यासाठी कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थ्यांसाठी दिनांक २१ जानेवारी, २०१८ रोजी लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये एकूण ४४२ विद्यार्थ्यांनी यामध्ये सहभाग नोंदविला होता. यामधून प्रथम (१०००० रु.), द्वितीय (७००० रु.), तृतीय (५००० रु.) तसेच उत्तेजनार्थ (१००० रु.) १० गुणानुक्रमे गुणवंत विद्यार्थ्यांची निवड केली गेली.

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षा पारितोषिक वितरण समारंभ :

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षेमध्ये निवड झालेल्या गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार व पारितोषिक वितरण समारंभ दिनांक ०९-०३-२०१८ रोजी घेण्यात आला. या कार्यक्रमास संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील हे कार्यक्रमाचे अध्यक्ष, मा.डॉ. अनंत गव्हाणे, निवासी उपजिल्हाधिकारी, लातूर हे कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे तसेच कार्यक्रमास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे व उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू यांची कार्यक्रमास प्रमुख उपस्थिती होती. उपस्थित मान्यवरांच्या हस्ते गुणानुक्रमे प्रथम पारितोषिक १०,०००/- रु.(श्री.विजयकुमार हरिदास गंगणे), द्वितीय पारितोषिक ७,०००/- (कु. स्नेहा जयसिंग रजपुत) आणि तृतीय पारितोषिक ५,०००/- रु. विभागुण २,५००/- रु. (श्री. जयदिप जयसिंग दोमुख व श्री.गजानन गोविंद जाधव) तसेच उत्तेजनार्थ १० पारितोषिके १,०००/- रु. प्रत्येकी (१) श्री.राजकुमार बालाजी तेलंगे (२) श्री.धनंजय प्रकाश सावंत (३) श्री.अजय संजीव शिंगाडे (४) कु.दिपाली दिनकरराव चव्हाण (५) श्री.अक्षयकुमार धोंडीराम पताळे (६) श्री.भगवंता अनिल स्वामी (७) श्री.करिमखान बिस्मिल्लाखान पठाण (८) कु.दिपाली माधवराव शिंदे (९) श्री.वेदांत बब्रुवान सोनटक्के (१०) कु. तेजल बप्पाजी पवार यांना देण्यात आले.

पोस्टर प्रझेंटेशन (भूगोल विषय):

बी.ए. प्रथम वर्ष (सी.ई.पी.) वर्गासाठी भूगोल या ऐच्छिक विषयासाठी Activity Based Test अंतर्गत विद्यार्थ्यांचे गट करून त्यांना विविध विषय दिले. त्यानुसार विद्यार्थ्यांनी स्वतः त्या विषयावर पोस्टर तयार केले व त्याची माहिती संकलित केली. दि. ०७-०२-२०१८ रोजी पोस्टर प्रझेंटेशनाचे

आयोजन करण्यात आले. या प्रदर्शनाची पाहणी करण्यासाठी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे यांनी भेट दिली. तसेच प्रदर्शनाचे निरीक्षक म्हणून भूगोल विषयाचे प्रा.नानासाहेब काळे, प्रा.के.बी. शिंदे लाभले व विभागातील प्राध्यापक उपस्थित होते.

मूल्यशिक्षण :-

विद्यार्थ्यांना समाजातील मूल्य व्यवस्थेचा अभ्यास व्हावा यासाठी व त्यांच्यामध्ये सामाजिक मूल्य निर्माण व्हावेत यासाठी लातूर येथील मातोश्री वृद्धाश्रमास एकूण ११८ विद्यार्थ्यांनी भेट दिली व वृद्धांचे प्रश्न जाणून घेतले त्याआधारे अहवाल तयार केला.

विद्यार्थ्यांसाठी नियमित चालविले जाणारे उपक्रम :

नियमित सराव परीक्षा (प्रत्येक रविवारी) :

बी.ए. (सी.ई.पी.) या वर्गाचे सत्र नियोजनानुसार प्रत्येक रविवारी शिकवलेल्या घटकावर MCQ परीक्षा घेण्यात येते. त्याप्रमाणे प्रत्येक रविवारी आठवड्यामध्ये झालेल्या घटकावर १०० गुणाची परीक्षा घेतली जाते. ही परीक्षा बहुपर्यायी असते, OMR Sheet Scan करून निकाल जाहिर केला जातो व Question Analysis केले जाते. याआधारे विद्यार्थ्यांना अवघड वाटणाऱ्या घटकाचे पुनर्अध्यापन केले जाते.

रसायनशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ या वर्षात रसायनशास्त्र विभागाच्या वतीने विविध उपक्रम आयोजित करण्यात आले. दि. २९.०८.२०१७ रोजी एम.एस्सी.रसायनशास्त्र, भौतिकशास्त्र व गणित संयुक्त विद्यार्थी-पालक-शिक्षक यांची कार्यशाळा संपन्न झाली.

कार्यशाळेचे प्रास्ताविक डॉ.ए.ए. यादव यांनी केले. कार्यशाळेमध्ये परीक्षा नियंत्रक डॉ.ओ.व्ही.शहापूरकर यांनी अंतर्गत व बहिस्त परीक्षेबद्दल व क्रेडिट बद्दल सविस्तर माहिती दिली. विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यु. मासूमदार यांनी स्वायत्तता व नव्याने स्वीकारलेली सी.बी.सी.एस. प्रणाली या विषयी सखोल मार्गादर्शन केले. प्लेसमेंट ऑफिसर डॉ.राहुल

आठवले यांनी पदवी व पदव्युत्तर नंतर भविष्यातील रोजगाराच्या संधी यांची विस्तृत माहिती दिली.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके यांनी महाविद्यालयातील विविध उपक्रम, शिस्त व सी.बी.सी.एस. प्रणाली या विषयी सखोल मार्गादर्शन केले. या कार्यशाळेस पालकांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद मिळाला. डॉ.मुल्ला यांनी पालकांच्या वतीने आपल्या मनोगतामध्ये महाविद्यालयाच्या उपक्रमांची व शिस्तीची प्रशंसा केली. कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन प्रा.एम.एस. वावरे यांनी केले तर सूत्रसंचालन प्रा.एम.एस.सुदेवाड व प्रा.कु.एस.टी.भांगे यांनी केले.

दि. ०९.०९.२०१७ रोजी डाल्टन असोसिएशनच्या विद्यार्थी प्रतिनिधींची निवड करण्यात आली. यामध्ये सुरज मस्के Analytical Chemistry मधून केरबा सोनटक्के केमिस्ट्री मधून तर कैलास कल्लूरकर याची एम.एस्सी. मधून अध्यक्षपदी कु.सिमा गोरे व कु.पल्लवी पाटील यांची उपाध्यक्षपदी तर शैलेश घोलप याची सचिवपदी निवड करण्यात आली.

दि. ०५.०१.२०१८ रोजी डाल्टन असोसिएशनच्या वतीने M.Sc. I, II Chem. व M.Sc. I Botany च्या विद्यार्थ्यांसाठी गेस्ट लेक्चर आयोजित करण्यात आले. यामध्ये डॉ.शिवराज निळे, कॉनकुक् विद्यापीठ दक्षिण कोरिया हे आपल्या महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी यांनी "Opportunities for science student in Research in abroad" यावर सखोल मार्गादर्शन केले.

दि. ०५.०१.२०१८ रोजी दुपारी २.०० वाजता रसायनशास्त्र विभागाचे 'Students Association Dalton Association' चा उद्घाटन समारंभ संपन्न झाला. उद्घाटन प्रसंगी डॉ. शिवराज निळे कॉनकुक् विद्यापीठ दक्षिण कोरिया हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. कार्यक्रमात विद्यार्थी प्रतिनिधींनी आपले मनोगत व्यक्त केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांनी अध्यक्षीय समारोप केला. नंतर बी.एस्सी. प्रथम वर्गाच्या विद्यार्थ्यांचे द्वितीय व तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी खेळीमेळीच्या वातावरणामध्ये स्वागत केले.

दि. २८.०१.२०१८ रोजी महाराष्ट्र महाविद्यालय निलंगा येथे विद्यापीठ स्तरीय "Quiz Competition" साठी कु. योगिता सूर्यवंशी व श्री राम सोनटक्के यांची निवड करून पाठविले.

दि. १५.०२.२०१८ एम.एस्सी. द्वितीय वर्गाच्या

विद्यार्थ्यांची एक दिवसीय शैक्षणिक सहल आयआयसीटी हैद्राबाद येथे आयोजित करण्यात आली. सहलीमध्ये प्रा.के.आय. मोमीन, प्रा.आर.व्ही. हंगरे, प्रा.कु.एस.टी. भांगे, प्रा.कु.एस.एम. तौर व २६ विद्यार्थी (१४ मुली व १२ मुले) यांनी सहभाग घेतला. आयआयसीटी हैद्राबाद येथे Pilot plant, NMR Division, Polymer and Functional material Division इ. विभागांना भेट दिली.

दि. १२.०३.२०१८ रोजी प्रा.विशाल इंग्र शास्त्री नगर, पुणे यांचे "Physical Chemistry" चे गेस्ट लेक्चर आयोजित करण्यात आले. याचा M.Sc. I वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना लाभ झाला.

दि. २०.०३.२०१८ रोजी डॉ. भास्कर साठे रसायनशास्त्र विभाग, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद यांच्या गेस्ट लेक्चरचे आयोजन करण्यात आले. डॉ. भास्कर साठे यांनी M.Sc. I व II रसायनशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांना NET, SET व CSIR च्या स्पर्धा परीक्षा तयारी याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले.

Department of Biotechnology

Departmental Achievements:

- ◆ **In the Campus Selection Programmes conducted by TCS, our Five Students Got Selected:** (Miss Mahima Sonkamble, Miss Apurva Bhatlawande, Miss Ashwini Kadam, Miss Tejasvini Kokate and Miss Krutika Banshetti)
- ◆ **Poster presentation Competition:** On the occasion of National Science Day " BIOINSIGHT" the 4th State level Poster Presentation Competition was Organized by the department on the theme "Science and Technology for sustainable future" on 08/03/16
- ◆ Organization of Open Day on the occasion of celebration of Golden Jublie Year of Santha's establishment for the students of Latur city on 03/10/17
- ◆ Our student Miss Tejasvini Kokate qualified National level M.Sc. Entrance Examination -

IIT-JAM and JNU with AIR 155

◆ Mr. Dheeraj Panhale qualified JNU examination and Selected at Hissar University, Haryana for Higher Education.

◆ Under the COC - PTC program we have sold 40000 plantlets of different vegetables to the farmers.

◆ **Tree Plantation Programme:** On the occasion of Gandhi Jayanti and Swach Bharat Abhiyan Tree Plantation Programme was organised with the help of Excellence Pvt. Ltd., Pune during 25 to 29 Sept. 2017.

Collaborations:

Our Students successfully completed Project based Training Programme in different Institutes:

- ◆ Miss Prajakta Kurkut and Miss Supriya Ghonse- NIO, Goa.
- ◆ Mr. Samir Shaikh, Mr. Ganesh Mittkari, Miss Snehal Randive, Miss Sonika Mundhe, Mr. Vaibhav Suryawanshi and Mr. Laxmikant Netake- VSI, Pune.
- ◆ Mr. Pravin Kasar, Mr. Pravin Kurund, Mr. Shubham Hasnabade - Natural Sugar, Ranjani.
- ◆ Miss. Mahima Sonkamble - NCCS, Pune.

Awards Received:

Our students qualified in different competitive exams:

- ◆ CSIR UGC: Miss. Apeksha Patil
- ◆ 15th Microbiological state level contest- 40 Students qualified
- ◆ Secured First Prize for Poster Presentation in 4th State level Poster Presentation " Bioinsight" 2018 : Miss Vaishnavi Gahvane and Miss. Rutuja Kulkarni.
- ◆ Secured Second Prize for Poster Presentation in Science Exhibition held at Balbhim College Beed: Miss. Vaishnavi Dhore
- ◆ Secured Third Prize for Poster Presentation in Science Exhibition held at Balbhim College Beed : Miss Arti Patel and Miss Tejaswini Kokate
- ◆ Mr. Ragvendra Sandikar participated in Avishkar Competition held at District level.
- ◆ Miss. Shradha Deshmukh, Miss. Vaishnavi

Gavhane, Mr. Bhagyashri Adsul, Mr. Mandar Niturkar, Miss. Bembade Sujata, Miss Rutuja Kulkarni and Miss. Kulkarni Dhanashri participated in Poster Presentation at Balbhim College, Beed (2017-18)

Department of Mathematics

On the occasion of golden jubilee year of our sanstha, the Department of Mathematics has successfully initiated Post Graduate program in Mathematics under autonomy. Total 32 students registered for the course.

Student association of mathematics (S.A.M 2017-18) has been inaugurated on 25/09/2017. For this inaugural program's chief guest was Shree. R. P. Pujari, A.T.S. Latur and he guided about the role of common man against terrorism. He also focussed on career in the field of MPSC/UPSC. Whereas president of this program Dr. S. D. Salunke, Principal motivated students by his presidential talk. Miss. Saloni Chinchansure B.Sc-III year acted as president for SAM 2017-18, Mr. Rushikesh Nathbone was Vice-President for the same and Mr Tate Kiran, M.Sc-I who was secretary of SAM -2017-18.

Department has celebrated National Mathematics day on 22/12/2017 for this function Dr. K. D. Savant delivered talk on the great mathematician Shrinivas Ramanujan's life. Department also has celebrated pi-day on 14/03/2018.

Department has successfully organized Ramanujan Competition for Mathematics Knowledge (RCMK) on 14/01/2018. Prof. M. S. Wavare, HoD of this department acted as coordinator for this competition. In this competition Maniyar Shireen Sadeque ranked first in merit for BSc -II, Miss. Shivkanya Dinkar Shinde ranked first in merit for BSc -III and Miss. Kasse Pratiksha Pradeep ranked third in merit for BSc -III. The RCMK -2017 was jointly organized by MMS. Aurangabad and Yeshwant Mahavidyalaya, Nanded.

This year Miss. Shweta Lakal has been selected to participate in Training Program in Mathematics 2018 at NISER Bhubaneswar during 15/05/2018 to 21/07/2018.

Department has organized lecture series for M.Sc-I students on **Structure of Group and Sylow**

theorem by **Dr. J. N. Salunke**, retired professor School of mathematical Sciences S.R.T.M.U. Nanded

Prof S.D. Malegaonkar has attended I.S.T on complex analysis and analytic number theory during 29/01/2018 to 10/02/2018 at S.R.T.M.U Nanded.

Department of Microbiology

The Department of Microbiology, formed student's association 'MICROBIOL' (Microbiology Student's Association) in the academic year 2017-2018. Every year Department of Microbiology arranges Co-curricular and extracurricular activities through 'MICROBIOL' students association.

This year through motivation of our principal Dr. S.D. Salunke, inauguration programme of MICROBIOL organized on December 26, 2017. Industrialist, Smt. Mamata Bharadwaj was special invitee of the function and Vice Principal Dr. M. H. Gavhane, Rajarshi Shahu Mahavidyalaya Latur, presided over the function. Guest lecture on 'Wine fermentation technology' for students of microbiology given by Smt. Bharadwaj and discussed on role of microbiologists in fermentation technology. MICROBIOL published wall magazine MICROVIEWER throughout the year. Welcome function for B.Sc. Students was arranged and in this programme following office bearers of MICROBIOL association were felicitated by Chief Guest and President of the function.

Secretary	: Mr. Khandade Pravin (B.Sc.III)
Joint secretary	: Miss. Deshpande Shruti (B.Sc.II)
Organizing secretary:	Miss. Chole Pranjali (B.Sc.II)
Joint organizing secretary	: Mr. Kale Prasad (B.Sc.II)
Editor -Microviewer	: Miss. Shaikh Nujhat (B.Sc.I)
Member	: Mr. Kanwate Rohit (B.Sc.II) Miss. Lokhande Pragati (B.Sc.III) Miss. Kanchan Pathrudkar (B.Sc.II)

During this academic year, Department had organized competition on -Microbial techniques and seminar for students. Guest lecture on "Molecular biology techniques" by Dr. S.V Kshirsagar, A.C.S. College

Gangakhed was arranged on April 2, 2018, for Microbiology students. Guest Lecture on 'Career opportunities in Biopharma industries' by Prof. A. G. Siddique, Prof. M.D.Lokare, D.S. C. Latur was arranged on April 5, 2018.

भौतिकशास्त्र व इलेक्ट्रॉनिक्स

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकासासाठी विभागामार्फत दरवर्षी APPECSS (Association of Physics, Photonics, Electronics & Computer Science Students) चे गठण करण्यात येते. या शैक्षणिक वर्षात दि.१४ सप्टेंबर २०१७ रोजी APPECSS मंडळ तयार करण्यात आले. मंडळातील प्रतीनिधींची निवड ही विद्यार्थ्यांकडून केली गेली व लगेचच दि. २० सप्टेंबर २०१७ रोजी मा. प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके यांच्या हस्ते या मंडळाचे उद्घाटन महाविद्यालयाच्या व्ही.एल.सी. हॉल मध्ये करण्यात आले. त्याचप्रमाणे विभागातील पदवी व पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांनी प्रथम वर्षाच्या नवीन येणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी Wel Come Function चे आयोजन दि.१६ ऑगस्ट २०१७ रोजी केले.

विभागातील प्रयोगाळा सहाय्यक श्री.जी.डी. मोरे हे ४० वर्षांच्या प्रदीर्घ सेवेनंतर दि.३० जून २०१७ रोजी सेवानिवृत्त झाले, त्याचप्रमाणे विभागप्रमुख प्रा.आर.एन. केंद्रे हे ३६ वर्षांच्या प्रदीर्घ सेवेनंतर दि.२८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी सेवानिवृत्त झाले त्याबद्दल विभागातील शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी दि.३० जून २०१७ व २६.०२.२०१८ रोजी दोघांचा निरोप समारंभ आयोजित करून त्यांचा भावी आयुष्यास शुभेच्छा प्रदान केल्या.

CBCS वर अधारित अभ्यासक्रम बनवण्यासाठी एप्रिल २०१७ मध्ये विभागामध्ये BoS (अभ्यासमंडळ) च्या बैठका घेण्यात आल्या व त्यामधून योग्य व दर्जेदार अभ्यासक्रम बनविण्यात आला. विभागातील सर्व शिक्षकांनी NIRF साठी आवश्यक माहिती संबंधीत समितीकडे दिली. या वर्षामध्ये ४४१०००/- रु. चे प्रयोगाळा साहित्य CPE (Phase III) योजनेतून खरेदी करण्यात आले. NAAC Accrediation च्या SSR साठी आवश्यक ती माहिती सादर करण्यात आली.

या प्रक्रियेमध्ये विभागप्रमुख व विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यु.मासूमदार यांनी NAAC Steering Committee Co-ordinator म्हणून तर डॉ.ए.ए.यादव यांनी Cr. - I Chairman व Steering Committee member म्हणून अत्यंत चोखपणे काम बजावले. Activity Based Test अंतर्गत विभागातर्फे Poster Presentation, Research Paper Analysis आशा प्रकारच्या Activities घेण्यात आल्या.

फेब्रुवारी २०१८ मध्ये डॉ.ई.यु.मासूमदार यांची स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेड मार्फत इलेक्ट्रॉनिक्स या विषयाच्या अभ्यास मंडळावर चेअरमनपदी निवड जाहिर करण्यात आली. तसेच त्यांनी NAAC 'A' & 'A' Process (New Methodology) वर भगतसिंग महाविद्यालय किल्लारी, योगेश्वरी महाविद्यालय, अंबेजोगाई, दयानंद विज्ञान महाविद्यालय लातूर, संगमेश्वर कॉलेज, सोलापूर, सिंदगी कॉलेज, सिंदगी जि. विजापूर येथे Resource Person म्हणून मार्गदर्शन केले. विभागातील प्रा.जी.जी.मुसमाडे हे शेतकऱ्यांना Under Ground Water Detection ची Consultancy देतात. त्यांनी यावर्षी जवळपास २० शेतकऱ्यांना बोरसाठीचे लोकेशन काढून दिले. त्याचप्रमाणे प्रा.डॉ.दयानंद राजे हे Central Fabrication Facility (CFF) चे Incharge म्हणून कार्य करत आहेत. यावर्षी त्यांनी दि.१८ ते २० जानेवारी २०१८ या कालावधीत लातूर येथे आयोजित ४३ वे जिल्हास्तरीय विज्ञान प्रदर्शनात परिक्षक म्हणून त्यांनी कार्य केले. विभागातील प्रा.डॉ.ए.ए.यादव यांनी राणी दुर्गावती विश्व विद्यालय, जबलपूर येथे आयोजित Refresher Course मध्ये सहभाग नोंदवला.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये भौतिकशास्त्र पदवी अभ्यासक्रमासाठी ७४, इलेक्ट्रॉनिक्स पदवी अभ्यासक्रमासाठी ०८, तर पदव्युत्तर भौतिकशास्त्र अभ्यासक्रमासाठी २६ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश नोंदवला. त्याचप्रमाणे विभागामध्ये पीएच.डी. साठी ०७ संशोधनार्थी कार्यरत आहेत. विभागातील पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थी कु. सरिता पांचाळ हिची महाविद्यालयातील विद्यार्थी परिषदेच्या सचिव पदी निवड झाली व त्याचप्रमाणे कु. प्रतिभा बिरादार व कु. अंकिता गुलबिले यांची State Level Aavishkar Competition साठी निवड झाली. ही अभिमानास्पद बाब होय.

Department Of Computer Science & Information Technology

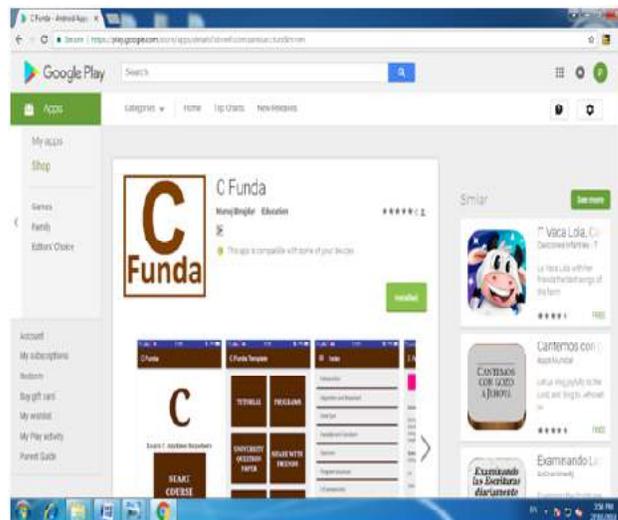
In the academic year 2017-18, the department organized different activities for the student's overall development with the help of student association of computer science and IT. On the occasion of birthday of Dr. Gopalraoji Patil, President of Shiv Chatrapati Shikshan Sanstha, Latur, the department organized District level Programming Competition named as {Logic C}. In this competition 160 students participated from different institutes of Latur District.

Our department has organized an interaction of Mr. Sacchidanand Patil, Member of Shiv Chatrapati Shikshan Sanstha with students and faculty members about current issues in computer science and IT and job opportunities in foreign countries on 05/1/2018. Department has organized a Parent-Teacher Meet on 13/09/2017 where the discussion has been made on autonomous status of the college and examination system to the newly admitted students of B. Sc. CS FY, BCA FY and M.Sc. CS FY.

Department has reconstructed the syllabus of Post Graduate course and included the subjects like Internet of Things, Object Oriented Programming through Python and adapted the CBCS pattern for UG as well as PG Courses. We encourage our staff to deliver the lectures on current topics for the faculty development and as a result, our young faculty member **Mr. Manoj P. Birjadar** has developed **Educational Android Application named as "C Funda"** which has got hundreds of downloads and reviews with **5 star** rating on Google Play Store. This Application is downloadable in **India, Saudi Arabia & United States** by the Google users.

'C Funda' application which enables the user to carry basic C programming notes in their android Mobile phones. This application contains important C Programs, and many FAQ's. This app has a very simple user interface and the contents can be easily understood by the user and they can familiar with C language.

Screenshot of live '**C Funda App**' on Google Play Store :

Our BCA TY students Manoj Jadhav and Manisha Jadhav got first prize in district level Avishkar Competition and second prize at university level Avishkar Competition held at Shivaji College, Parbhani for participation and representing their research project at state level Avishkar Competition and the project entitled as "**Mobile Controlled Live Video Surveillance Robot**".

For the topic "Mobile Controlled Live Video Surveillance Robot", both the participants of our department got first prize in state level science exhibition held at Balbheem college, Beed.

We are very proud to say that our three students of B.Sc. CS T.Y. Miss. Shraddha Chavan, Miss Payal Kabra and Miss. Shaikh Ansarbi are selected in campus interview conducted by Wipro multinational company and were offered good package along with PG course from Birla Institute of Technology and Science, Pilani (BITS Pilani) institute.

Commerce Association 2017-18 Faculty of Commerce

Faculty of Commerce is a recognized star faculty under the UGC CPE scheme also recognized Research Centre. It is one of the premier and noted faculties in the college. commerce and Research Scholars are pursuing their research leading to Ph.D. Degree and also for various examinations.

Faculty consists two recognized research guides. The faculty of commerce invites experts and experienced persons to guide, to motivate and inspire our students. It also provides platform for guidance on CA, CS, ICWA, MBA, Insurance & Banking, finance and other competitive exams. Commerce Association an active association of commerce students conducts various skill base competitions, Guest lectures, Career guidance programme for inspiring students. The 'Commerce faculty day' programme is conducted for developing their organizing skill. The entire programmes were planned and conducted by the student themselves under the guidance of the faculty members.

The faculty of commerce, every year forms commerce association. The office bearers of the said association, are selected through an elocution competition, following students are selected :

President : Shelke Sushen Hanmant
(B.Com-III yr.)

Vice President : Pathan Sarfaraj Sikandarkhan
(B.Com.-IIIyr.)

Secretary : Sayyed Noorjahan Qayyum Fulari
(B.Com-II yr)

Joint Secretary: Admane Rohini Raju
(B.Com. -II yr.)

Treasurer : Kamble Pritam Achutrao
(B.Com-III yr.)

Joint Treasurer: Telange Amol Pandurang
(B.Com-IIIyr.)

1. Group Reading Programme on the occasion of memory of former President of India, Dr. APJ Abdul Kalam was held on 27.07.2017 under the chairmanship of Dr. S.D. Salunke, Principal Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur and Prof. Sachin Jagtap was the chief guest of the function.
2. On 10th August 2017 Prof. Bagwan Samreen Nizam qualified SET exam.
3. The inaugural ceremony of Commerce Association 2017-18 was held on 13th September 2017 under the chairmanship of Hon. Dr. Gopalraoji Patil, President Shiv Chhatrapati

Shikshan Sanstha, Latur and Mr. G. Shrikant, District Collector Latur District was the chief guest of the function.

4. On 16th December 2017 Avishkar Poster Presentation Competition was held at COCSIT College Latur. 10 students were participated in said competition. Miss. Sarda Namrata Nandkishor got first prize at district level and selected for Avishkar Poster Presentation at University level.
5. On 19th Dec. 2017, guest lecture was conducted for students on the topic 'Goods and Service Tax (GST)'. The chief guest was Mr. G.S. Gavandi Dy. Commissioner of Sales tax Latur.
6. On 30th January 2018, Mehendi and Rangoli Competition conducted to enhance skill of the commerce students.
7. On 30th January 2018 Art Gallery, Greeting paintings and Display of Handicraft Articles was organized for the students. The commerce faculty students took initiative and participated with their own work. This helps to promote their hidden talent and take future opportunities in various fields.
8. On 16th February 2018 Career Guidance Programme was conducted and chief guest Mr. G.S. Mehtre delivered the speech on Career in Banking Sector.
9. On 15th March 2018, Flower decoration competition, Salad decoration competition and Hair style competition was conducted to enhance skill of commerce students.
10. On 3rd January 2018 Prof. Bagwan Samreen Nizam qualified NET exam and prof. Someshwar Rajkumar Panchakshari qualified NET exam.
11. On 19th March 2018 one day workshop was conducted on "Entrepreneurship and Skill Development" Principal Dr. S.D. Salunke, Vice principal Dr. M.H. Gavhane and Dr. A.J. Raju were present on the occasion.

Chief Guests and Resource persons :

- 1) Shri Agarkar- Principal, Mahila Govt. Plytechnic Institution, Latur.
- 2) Shri Pavan Survase - Director, Skill Development Foundation Latur.
- 3) Shri Shyam Sundar - Project Consultant
12. Every year in Annual Social Gathering faculty of commerce celebrates commerce faculty day. This year also on 22th February 2018 it was celebrated by the faculty. Antakshari, Skitplay, Admaking, Monoaction, one minute show, fish pond etc. programme were conducted by students under guidance of staff and also celebrated welfare programmes.
13. In march 2018 Minor Research Project sanctioned to Dr. P.R. Rodiya of Rs. 1,00,000/- by SRTMU, Nanded entitled "Skill India needs, reforms, challenges and imperatives with special reference to Marathwada Region of Maharashtra State". For the successful competition of the various programmes of commerce association, there was immense co-operation from Principal Dr. S.D. Salunke, vice principal and HoD Prof. Dr. A.J. Raju Chairman Commerce Association Dr. S.J. Kulkarni, Dr. P.G. Kawale, Dr. P.R. Rodiya, Dr. V.D. Dhumal, Prof. J.M. Shaikh, Prof. S.A. Dadge, Prof. R.M. Shaikh, Prof. S.N. Bagwan, Prof. A.K. Balsaraf, Prof. P.M. Dane, Prof. V.N. Wange. The department makes constant efforts for the overall development of the students. Faculty of commerce constantly inspires students to make themselves self dependent to accept future challenges by developing their entrepreneurial skills and abilities.

Avishkar Activities

Following are the activities of our Avishkar Unit:

1. District Level Avishkar :

Organized by College of Computer Science and Information Technology, Latur.

Sr. No.	Name of the Participant	Category	Discipline	Title of Innovation	Prize
1	Miss. Patel Ishrat Fatima Yousuf	PG	Humanities, Languages, Fine Arts	Medium of Primary Education mother tongue or other tongue	I

2	Miss. Namrata Nandkishor Sarda	UG	Commerce Management, Law	CSR Can Play Pivotal Role in 'Go Back to Villages'	I
3	Miss. Anem Patel, Mr. Ujwal Badwane	UG	Pure Science	Laser security	II
4	Mr. Jadhav Manoj S, Miss. Jadhav Manisha S.	UG	Engineering and Technology	Mobile Controlled live video surveillance Robot	I
5	Miss. Pratibha Vaijinathrao Biradar, Miss. Ankita Kalyanrao Gulbile	PG	Engineering and Technology	Laser based system for Toll Gate	I

2. University level Avishkar-17
Organized by Shri Shivaji Mahavidyalaya,
Udgir, Dist. Latur

Sr. No.	Name of the Participant	Category	Discipline	Title of Innovation	Prize
1	Miss. Patel Ishrat Fatima Yousuf	PG	Humanities, Languages, Fine Arts	Medium of Primary Education mother tongue or other tongue	I
3	Mr. Jadhav Manoj S, Miss. Jadhav Manisha S.	UG	Engineering and Technology	Mobile Controlled live video surveillance Robot	II
4	Miss. Pratibha Vajinathrao Biradar, Miss. Ankita Kalyanrao Gulbile	PG	Engineering and Technology	Laser based system for Toll Gate	II

3. University Level Avishkar-17

Sr. No.	Name of the Participant	Category	Discipline	Title of Innovation	Prize
1	Miss. Patel Ishrat Fatima Yousuf	PG	Humanities, Languages, Fine Arts	Medium of Primary Education mother tongue or other tongue	Participation
8	Mr. Jadhav Manoj S, Miss. Jadhav Manisha S.	UG	Engineering and Technology	Mobile Controlled live video surveillance Robot	Participation
9	Miss. Pratibha Vajinathrao Biradar, Miss. Ankita Kalyanrao Gulbile	PG	Engineering and Technology	Laser based system for Toll Gate	Participation

4. State Level Science Exhibition
Organized by Balbhim Arts, Science and
Commerce College, Beed.

On 01/09/2017

Sr. No.	Title of Project	Name of the Participant	Prize
1	Mobile calling globally Accessible Robot	1. Mr. Manoj Shripati Jadhav	-
		2. Miss. Manisha Shripati Jadhav	I st (Model) Rs.3000 & Trophy
2	A Novel method of Jaggery Production	1. Miss. Tejashwini Dhananjay Kokate	III rd (Model) Rs.1500 & Trophy
		2. Arti Govindbhai Patel	
3	Solar water pump	1. Miss. Sujata D. Bembade	Participation
		2. Mr. Mandar M. Niturkar.	
4	A Novel pot for milk Boiling	1. Miss. Vaishnavi Ghavane	Participation
		2. Miss. Shradha Deshmukh	

5	Autoimmune disorder in Women	1. Miss. Vaishnavi Dhore	II nd (Poster) Rs.1500 & Trophy
		2. Miss. Vaishnavi Ghavane	
6	Micro Array	1. Miss. Bhagyshri Adsul	Participation
7	Protect and Save baby from HIV in the womb of positive HIV Pregnant Women	1. Miss. Rutuja Kulkarni	Participation

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

Placement Cell :

This 2017-18 year considered as the cultivating year in the context of Placement cell, because we need to focus on our strength & our strength is our students. We require to focus on the communication skill, development of interview techniques & resume writing etc. Ultimately it will increase the student's employability ratio.

Once we started for working on these strengths regarding the enhancement of Students employability, we will definitely gain some scintillating outputs in the vision of Shiv Chatrapati Shikshan Sanstha. This year we also need to work on Entrepreneurship Development program, because not only we are trying to produce employees but also employer. We are dam sure in the upcoming years that our college will be grown as a fruitful tree in the context of Placement cell to everyone in the Latur City.

It gives us an immense pleasure to note that, this year alone 198 of our students got placements through campus interview organised by national & multinational companies at our college.

DEPARTMENT OF BOTANY

- ◆ The Department of Botany has arranged parents students meet, Inaugural Function of M.Sc Botany and Welcome Function of M.Sc. I & B. Sc I.
- ◆ Organized Guest Lecture of Dr. B. S. Nagoba, Deputy Dean MIMSR medical college Latur. Inauguration of students Seminar activity.
- ◆ Celebration of Teacher day Programme by Students association.

- ◆ One day visit of B.Sc. III Students to national oil seed research centre, Latur and Department of Botany, Govt agricultural college, Latur.
- ◆ Organized Guest Lecture of Dr. Shivraj Nile Associate professor, Konkuk University Seoul, South Korea. Scientist on Soyabean Waste Processing & Management.
- ◆ Organized board of studies meeting for syllabus framing of M.Sc Botany.
- ◆ Organized Quiz Competition activity for B.Sc. and M.Sc. Botany Students.
- ◆ Organized Farewell Function of B.sc III .
- ◆ Participation of students of M.sc and B. Sc III in international conference at COCSIT College, Latur.

संस्था अध्यक्ष मा.श्री.डॉ.गोपाळराव पाटील यांच्या ८७ व्या वाढदिवसानिमित्त

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष तथा माजी खासदार व माजी प्रांतपाल मा.डॉ.गोपाळराव पाटील यांच्या ८७ व्या वाढदिवसानिमित्त राजर्षी शाहू महाविद्यालय लातूर, विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय लातूर, संत तुकाराम नॅशनल मॉडेल स्कूल, जिजामाता कन्या प्रशाला लातूर यांच्यासह लायन्स क्लब ऑफ लातूरच्या सहकार्याने विविध विद्यार्थ्यांसाठी आवश्यक तरणारे उपक्रम आणि विद्यार्थ्यांना वही, गणवेश आणि ग्रामीण भागातील विद्यार्थिनींना हवाबंद टिफीन बॉक्स वितरीत करण्यात आले. या अंतर्गत दि. ०३ ऑक्टोबर २०१७ रोजी झालेल्या मुख्य कार्यक्रमात मा.डॉ.गोपाळराव पाटील यांचा माजी खासदार व माजी कुलगुरु डॉ.जनार्दन वाघमारे यांच्या हस्ते सन्मानीत करण्यात आले.

वाढदिवसानिमित्त महाविद्यालयात विविध चार जिल्हास्तरीय स्पर्धा घेण्यात आल्या. १) सायन्स क्विज २) कॉमर्स आयडॉल ३) सी प्रोग्रामींग ४) उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा या स्पर्धेतील प्रत्येक प्रथम, द्वितीय, तृतीय विद्यार्थ्यांना

रु.५०००/-, रु. ३०००/-, रु.२०००/- प्रमाणे रु.४००००/-
 - रुपयांची पारितोषिक देण्यात आली. सर्वच स्पर्धेत एकूण
 ३०० पेक्षा अधिक विद्यार्थ्यांनी जिल्हाभरातून सहभाग घेतला
 होता. या निमित्तानेच महाविद्यालयात आयटी विभागाच्या
 वतीने रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते.
 त्याचबरोबर अवयवदानाचे महत्त्व विद्यार्थ्यांमध्ये रुजवण्यासाठी
 शासकिय वैद्यकिय महाविद्यालयाचे प्र.अधिष्ठाता डॉ.श्रीकांत
 गोरे यांचे व्याख्यानही आयोजित करण्यात आले होते. त्यांच्या
 सोबत सर्वोपचार रुग्णालयाचे अधिक्षक डॉ.शैलेंद्र चव्हाण
 यांचीही उपस्थिती होती. त्यानंतर उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धेच्या
 उद्घाटनासाठी लातूर शहराचे उपअधिक्षक मा.श्री.शीलवंत
 ढवळे हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. वाढदिवसानिमित्त
 घेण्यात आलेल्या मानवी शरीर, अवयव प्रदर्शन विज्ञान कनिष्ठ
 महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आले होते. सदर प्रदर्शन
 आयोजित करण्यासाठी एमआयएमएसआर वैद्यकीय
 महाविद्यालय लातूरची मदत घेण्यात आली होती. सदर प्रदर्शन
 अकरावी व बारावीमध्ये जीवशास्त्राचे शिक्षण घेणाऱ्या
 विद्यार्थ्यांसाठी अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरले. तर दि. ०२ ऑक्टोबर
 रोजी जिजामाता कन्या प्रशाला येथे विशेष सत्काराच्या
 कार्यक्रमानंतर पालकांसाठी (महिला) विशेष व्याख्यान आयोजित
 करण्यात आले होते. या अंतर्गत डॉ. अजय पुनपाळे यांनी
 महिलांना होणाऱ्या विविध कर्करोगाबद्दलची सविस्तर माहिती
 देऊन कर्करोग पहिल्या अवस्थेत कशा पध्दतीने ओळखायचा
 या विषयी पोष्टर प्रदर्शनाद्वारे समजावून सांगितले. राजर्षी
 शाहू महाविद्यालयातील १६१ विद्यार्थ्यांना १२६० (१०५ डझन)
 रजिस्टर, ४० विद्यार्थ्यांना गणवेश व ८० विद्यार्थिनींना
 टिफिनबॉक्स वितरीत करण्यात आले. यासाठी करण्यात आलेला
 खर्च हा लॉयन्स क्लब ऑफ लातूरच्या वतीने आयोजित
 केलेल्या मोबाईल लक्की ड्रॉच्या माध्यमातून जमा करण्यात
 आलेल्या निधीतून करण्यात आला. लक्की ड्रॉमधील विजेत्यांना
 प्रमुख पाहुण्याच्या हस्ते मोबाईल देण्यात आले. १) प्रथम
 विजेता मा.श्री. एस.पी. चव्हाण (प्रबंधक २) - ३) - ४) प्रा.
 डी.जी. पालके ५) श्री. व्ही.आर. माळी हे विजेते ठरले होते.
 आयटी विभागाच्या वतीने आयोजित केलेल्या रक्तगट तपासणी
 व रक्तदान शिबिरात ३० रक्तदात्याने रक्तदान केले. प्रा.डॉ.
 के.डी. सावंत, डॉ.आर.आर. लोंढे, प्रा.एम.ए. शिंदे, प्रा.व्ही.डी.

पांचाळ यांनी यास्वी केले.

प्रोग्रामिंग सी स्पर्धेसाठी समन्वयक म्हणून डॉ.आर.आर.
 लोंढे, कॉमर्स आयडॉल स्पर्धेसाठी प्रा.डॉ.पी.आर. रोडीया,
 सायन्स क्विजसाठी प्रा.एम.एस. वावरे, प्रा.बी.बी. पाटील
 यांनी उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धेसाठी समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
 कार्यक्रमास लॉयन्सचे माजी प्रांतपाल डॉ. मन्मथ भातांब्रे,
 सतीश नरहरे, सुनील लोहिया, भुतडा, रामपाल सोमाणी,
 भरतजी माळवदकर इतर लॉयन उपस्थित होते. या सर्व
 कार्यक्रमाचे आयोजन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी.
 साळुंके यांनी केले तर मुख्य समन्वयक म्हणून प्रा.लॉयन
 शिवशंकर पटवारी यांनी काम पाहिले.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

सचित्र वार्षिक अहवाल

मराठी भाषा व वाङ्मय मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन करत असताना कवयित्री प्रज्ञा आपेगावकर, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, मराठी विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील, डॉ. विजयकुमार करजकर, करण बनसोडे आदी.

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा निमित्ताने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना साहित्य अकादेमी पुरस्कार प्राप्त कवी श्रीकांत देशमुख, व्यासपीठावर संस्थाध्यक्ष डॉ. गोपाळराव पाटील, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, ग्रामीण साहित्यिक भास्कर चंदनशिव, डॉ. शेषराव मोहिते व मराठी विभागाचे प्रमुख डॉ. संभाजी पाटील.

मराठी भाषा गौरव दिन निमित्ताने बोलताना प्रमुख पाहुणे डॉ. गणेश मोहिते, व्यासपीठावर प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, मराठी विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील, करण बनसोडे आदी.

राज्यस्तरीय मराठी विकिपीडिया कार्यशाळा उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मुंबई येथील साधन व्यक्ती श्री. सुरेश खोले, श्री. विकास कांबळे, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, मराठी विभागप्रमुख डॉ. संभाजी पाटील, इतर प्राध्यापक आणि विद्यार्थी.

हिंदी दिवस समारोह के उपलक्ष्य में स्वच्छता संकल्प के सिद्धि तक विषय पर निबंध प्रतियोगिता में तृतीय क्रमांक लेने पर कु.शेख तैयबा मुसा ग्यारहवीं कला इनको प्रमाणपत्र, पुष्प और कुडापेटी पुरस्कार देते हुए प्रमुख अतिथि डॉ. सुनिलकुमार लवटे, शि.छ.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपालरावजी पाटील, प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, भूतपूर्व विभागाध्यक्ष डॉ.मधुकरराव देशमुख, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.संगिता तोडकर आदि.

महाविद्यालय का वार्षिक शब्दगंध पर अपने विचार प्रकट करते हुए हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.पल्लवी पाटील तथा मंचपर उपस्थित मान्यवर शि.छ.शि.संस्था के उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर.देशमुख, सचिव अॅड.एस.टी.मनाळे, श्री विक्रान्त गोजमगुंडे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, डॉ.एस.जे. कुलकर्णी, पर्यवेक्षक प्रा. विलास कांबळे, डॉ.के.डी. सावंत, प्रा.विजय गवळी, प्रा.अनिरुद्ध बिराजदार, प्रा. मनिषा शिंदे, प्रा. रोडिया एवं अन्य.

हिंदी दिवस समारोह के अवसर पर भित्रीपत्रिका का विमोचन कर के हिंदी अभ्यास मंडल का उद्घाटन करते हुए प्रमुख अतिथि डॉ.सुनिलकुमार लवटे, उपस्थित शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्रा. मधुकरराव देशमुख (भूतपूर्व विभागाध्यक्ष), प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.विजय गवळी, प्रा. संगीता तोडकर, प्रा.अमोल लांडगे एवं विद्यार्थी सदस्य आदि.

महाविद्यालय का वार्षिकांक शब्दगंध में उत्कृष्ट लेखक पुरस्कार स्वीकारने पर अजहर शेख एवं शि.छ.शि.संस्था के उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर.देशमुख, सचिव अॅड.एस.टी. मनाळे, श्री विक्रान्त गोजमगुंडे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यू. मासुमदार, हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.पल्लवी पाटील, डॉ.व्ही.डी. धुमाळ, प्रा.अमोल लांडगे, प्रा.संगीता तोडकर, प्रा.सूर्यकांत चव्हाण, प्रा.सयली समुद्रे आदि उपस्थित.

हिंदी दिवस समारोह में आयोजित फ्लॉवर डेकोरेशन प्रतियोगिता का निरीक्षण करते हुए शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्रमुख अतिथि डॉ.सुनिलकुमार लवटे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील आदि.

हिंदी दिवस समारोह के अवसर पर प्रमुख अतिथि डॉ. सुनिलकुमार लवटे स्वागत करते हुए शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, उपस्थित प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, भूतपूर्व विभागाध्यक्ष डॉ.मधुकरराव देशमुख, हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.संगीता तोडकर आदि.

हिंदी दिवस समारोह के अवसर पर निकाली गई रंगोली का निरीक्षण करते समय शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्रमुख अतिथि डॉ. सुनिलकुमार लवटे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा. अमोल लांडगे एवं विद्यार्थी सदस्य शेख अजहर आदि.

हिंदी दिवस समारोह के उपलक्ष्य में स्वच्छता संकल्प से सिद्धि तक विषय पर निबंध प्रतियोगिता में प्रथम क्रमांक प्राप्त करने पर कु.पठाण फिजा साजिद (ग्यारहवीं कला) इनका स्वागत प्रमाणपत्र, पुष्प एवं कुडादान पुरस्कार के रूपमें भेंट देकर करते हुए डॉ. सुनिलकुमार लवटे, शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, भूतपूर्व विभागाध्यक्ष डॉ.मधुकरराव देशमुख, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.संगीता तोडकर आदि.

हिंदी दिवस समारोह के अवसर पर विभिन्न प्रतियोगिताओं में पुरस्कार प्राप्त विद्यार्थियों के साथ उपस्थित शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष एवं कार्यक्रम के अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्रमुख अतिथि डॉ.सूनिलकुमार लवटे, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, भुतपूर्व विभागाध्यक्ष डॉ.एम.एस. देशमुख, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.सूर्यकांत चव्हाण, प्रा.संगीता तोडकर, प्रा.विजय गवळी, प्रा.अमोल लांडगे, डॉ.नितीन माने आदि.

हिंदी दिवस समारोह के अवसर पर स्वच्छता संकल्प से सिद्धि तक विषय पर निबंध प्रतियोगिता में द्वितीय क्रमांक प्राप्त करने पर सुरवसे प्रविण प्रदीप (बारहवीं वाणिज्य) को प्रमाणपत्र, पुष्प एवं कुडादान पेटी पुरस्कार स्वरूप देते हुए डॉ.सूनिलकुमार लवटे, शि.छ.शि.संस्था के अध्यक्ष डॉ.गोपाळरावजी पाटील, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, भुतपूर्व विभागाध्यक्ष प्रा.मधुकरराव देशमुख, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, डॉ.पल्लवी पाटील, प्रा.संगीता तोडकर आदि.

शब्दगंध २०१६-१७ या वार्षिकांकामध्ये उत्कृष्ट लेखक म्हणून बी.ए. तृतीय वर्षाच्या शेख अजहर गफार या विद्यार्थ्यांच्या स्व.भुदेवजी व्यंकटराव पाटील पुरस्काराने पुरस्कृत व अभिनंदन करताना महाराष्ट्राचे कामगार व कौशल्य विकास मंत्री व लातूरचे पालकमंत्री मा.संभाजीराव पाटील निलंगेकर मंचावर उपस्थित हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील व इतर मान्यवर.

शब्दगंध २०१६-१७ या वार्षिकांकामध्ये उत्कृष्ट लेखक म्हणून बी.ए. तृतीय वर्षाच्या शेख अजहर गफार या विद्यार्थ्यांच्या स्व.भुदेवजी व्यंकटराव पाटील पुरस्काराने पुरस्कृत व अभिनंदन करताना महाराष्ट्राचे कामगार व कौशल्य विकास मंत्री व लातूरचे पालकमंत्री मा.संभाजीराव पाटील निलंगेकर मंचावर उपस्थित लातूरचे महापौर मा. सुरेश पवार, संस्थेचे उपाध्यक्ष अॅड. पी.आर. देशमुख, सहसचिव अॅड. एस.टी. मनाळे, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ.पल्लवी पाटील व इतर मान्यवर.

Department of English

English Club Office Bearers with The Principal, Vice Principal, Chief Guest, HoD English and the faculty member of English department. Throughout the year, the club has organized activities like poster presentation, elocution competition, debate, spell-test and word champ competition.

Vice Principal Dr.Mahadev Gavhane, Dr.Sudhir Mathpati Chief Guest, Prof.G.Shaileja Somdev, HoD English and Miss.Chetana Khatke, President English Club having a glance at the posters.

PG students listening audio text of Kosla(Cocoon) by Bhalchandra Nemade The PG students of English have also made use of audio visual aids for their academic progress. Novels and Dramas based on the literary texts were seen by the PG students.

संस्कृत विभाग

व्यक्तिमत्त्व विकास कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना संस्थेचे सचिव प्राचार्य अनिरुध्द जाधव, मंचावर डावीकडून डॉ.शेषेराव मोहिते, प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, प्रा. नागनाथ कनामे, श्री सतीश देशमुख, अॅड.बाळासाहेब दाताळ, प्रा.डॉ.भरतराव देशमुख.

संस्कृत दिन समारोहात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ. दिगंबरराव मुडेगावकर, मंचावर डावीकडून प्रा.सोमदेव शिंदे, प्रा. ओमप्रकाश मदनसुरे, प्रा.राजेंद्र शास्त्री, प्रा. मुरलीधरराव जाधव, प्रा.कारंजे सुवर्णा.

विज्ञान मंडळ

विज्ञान मंडळ : उद्घाटन प्रसंगी प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके दीपप्रज्वलन करताना सोबत प्रमुख पाहुणे, स्टाफ व विद्यार्थी. (दि. २०.०३.२०१८).

विज्ञान मंडळ : प्रमुख पाहुणे डॉ. भास्कर साठे पोस्टर प्रेजेंटेशनचे उद्घाटन करताना सोबत प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, स्टाफ व विद्यार्थी. (दि. २०.०३.२०१८).

विज्ञान मंडळ : प्रमुख पाहुणे डॉ. भास्कर साठे रांगोळी पाहतांना सोबत प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके , स्टाफ व विद्यार्थी (दि. २०.०३.२०१८).

विज्ञान मंडळ : उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे डॉ. भास्कर साठे विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना तसेच व्यापिठावर प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, रसायनशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. बी.बी. सानप, विज्ञान मंडळ प्रभारी प्रा. डी.जी. पालके, विद्यार्थी सचिव कु. सरिता पांचाळ, विद्यार्थी अध्यक्ष चेतन कांबळे (दि. २०.०३.२०१८).

विज्ञान मंडळ : प्रमुख पाहुणे डॉ. भास्कर साठे, प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, स्टाफ व विद्यार्थी पोस्टर प्रेजेंटेशन प्रसंगी. (दि. २०.०३.२०१८)

पाली विभाग

मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डी.ए. कांबळे बाजूला बसलेले दिपक सातपुते, प्रा.भीमराव पाटील, राहूल आठवले, विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.एस.एम. सोनोने आणि गुणवंत विद्यार्थी तसेच धम्मगुरु भन्ते काश्यपायन महाथेरो.

कार्य - ३ विद्यार्थी समुह

पाली अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करताना प्रा.डॉ.एस.एम. सोनोने व मंचावर इतर मान्यवर.

पाली दिनी गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार गुणवंत विद्यार्थिनी स्नेहा सोनोने, वैशाली औसरमल आणि धम्मगुरु भन्ते कायश्यपायन महाथेरो.

गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार प्रसंगी विषयाचे महत्व आणि माहिती देताना विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.एस.एम. सोनोने.

सत्कार स्विकारताना कु.स्नेहा सोनोने (मौलाना आझाद राष्ट्रीय फोलोशिप प्राप्त एम.फील अणि पीएच्.डी. साठी).

पाली भाषा आणि व्याकरण व संवाद कार्यशाळेस लाभलेले प्रा.डॉ.व्ही.एच. चौर पगार आणि इतर मान्यवर.

पाली भाषा आणि व्याकरण व संवाद शाळेत विद्यार्थ्यांना पाली भाषा शिकवताना प्रा.डॉ.व्ही.एच. चौरपगार.

पाली भाषा व्याकरण व संवाद कार्यशाळेत विद्यार्थ्यांना पाली भाषा शिकवताना प्रा.डॉ. धम्मदिप वानखेडे.

पाली भाषा व्याकरण व संवाद कार्यशाळेत उपस्थित विद्यार्थी.

पाली व्याख्यानमालेस पहिले पुष्प गुंफताना प्रा.डॉ.व्ही.एच. चौरपगार.

पाली व्याख्यानमालेत उपस्थित विद्यार्थी.

पाली व्याख्यानमालेस दूसरे पुष्प गुंफताना प्रा.डॉ.धम्मदीप वानखेडे.

पाली व्याख्यानमालेत उपस्थित विद्यार्थी.

पाली व्याख्यानमालेत उपस्थित कवियत्री कालिंदा वाघमारे.

पाली व्याख्यानमालेत कवियत्री कालिंदा वाघमारे, पाली विभागप्रमुख प्रा.डॉ.एस.एम. सोनोने आणि उत्साही विद्यार्थी.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संगीत विभागाच्या वतीने आयोजित शाहू संगीत समारोहामध्ये आपले स्वतंत्र तबला वादन करताना औरंगाबाद येथील उदयोन्मुख तबला वादीका कु. सई बाराबोटे, संवादीनीवर लहरा संगती करीत आहेत श्री हरिश कुलकर्णी.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संगीत विभागाच्या वतीने आयोजित शाहू संगीत समारोहामध्ये परंपरा हा गुरु-शिष्य परंपरेवर आधारीत कार्यक्रम सादर करताना मुंबई येथील गायक पं.आशिष मिश्रा सोबत सहभागी विद्यार्थी कलावंत. तबला संगती प्रा.हरिसर्वोत्तम जोशी व जीवन पांचाळ.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संगीत विभागाच्या वतीने आयोजित शाहू संगीत समारोहामध्ये आपले शास्त्रीय गायन सादर करताना रायपूर (छत्तीसगड) येथील उदयोन्मुख कलावंत श्री.किशन देवांगण. तबला संगती प्रा.हरिसर्वोत्तम जोशी, संवादीनी प्रा.शशिकांत देशमुख, तानपूरा-महेश काकनाळे.

महाराष्ट्र कामगार कल्याण मंडळ, लातूरच्या वतीने घेतलेल्या गटस्तरीय समसंगीत स्पर्धेमध्ये शाहू महाविद्यालयाचा यशस्वी संघ. सोबत डावीकडून प्रा.वैभव माने, संगीत विभागप्रमुख प्रा. हरिसर्वोत्तम जोशी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, प्रा. सोमनाथ पवार इ.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संगीत विभागाच्या वतीने आयोजित रियाज संगीत प्रशिक्षण कार्यशाळेच्या उद्घाटन कार्यक्रमात उपस्थित डावीकडून प्रा.वैभव माने, संगीत विभागप्रमुख प्रा.हरिसर्वोत्तम जोशी, पर्यवेक्षक प्रा विलास कांबळे, मुंबई येथील धृपद गायक पं. आशिष मिश्रा, महाविद्यालयाचे प्राचार्य एस.डी. साळुंके, प्रा. सोमनाथ पवार, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, प्रा.डॉ.विलास शेंबेकर इत्यादी.

शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त संगीत विभागाच्या वतीने आयोजित शाहू संगीत समारोहामध्ये आपले सादरीकरण करताना बेल्जियम येथील सितार वादक श्री. बर्ट कॉर्नेलिस. पखवाज संगती पं. उद्धवबापू आपेगावकर, तानपूरा कु.प्रज्ञा आपेगावकर.

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर यांच्या वतीने देण्यात येणारा २०१८ याषीचा 'दयानंद श्री' पुरस्कार प्रा.वैभव माने यांना प्राप्त झाला.

ग्रंथालय विभाग

१२ ऑगस्ट २०१७ रोजी ग्रंथालयशास्त्राचे जनक पद्मश्री डॉ.एस.आर.रंगनाथन यांची १२६ वी जयंती या राष्ट्रीय ग्रंथपाल दिनानिमित्त ग्रंथ प्रदर्शनाचे उद्घाटन मा. आनंदरावजी माने सदस्य शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, लातूर सोबत महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके व इतर.

१२ ऑगस्ट २०१७ रोजी १२६ वी जयंती निमित्त ग्रंथप्रदर्शनाचे उद्घाटन करीत असतांना संस्थेचे सदस्य श्री.आनंद माने, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, संस्थेचे सदस्य श्री.महादेव मुळे, उप-प्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, प्रा.शिवशंकर पटवारी, ओ.एस.डी. डॉ.ई.यु. मासुमदार व ग्रंथपाल प्रा.एस.बी. मस्के.

बेस्ट रिडर अवॉर्ड चेपट अभिमन्यू अशोक व वाचन प्रेरणा दिनामध्ये उत्कृष्ट बातमी कात्रणावर लिखाण स्पर्धा प्रथम पारितोषिक साठे प्रतिक्षा अनिल या विद्यार्थीनिस देताना डॉ. सर्जेराव शिंदे, सोबत महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके व ग्रंथपाल प्रा. एस.बी. मस्के.

दि.२८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी डॉ.सी.व्ही.रमन यांचा जन्मदिवस राष्ट्रीय विज्ञान दिन साजरा ग्रीन स्टोन ओपनसोर्स सॉफ्टवेअर डिजिटल लायब्ररीचे उद्घाटन संस्थेचे सदस्य श्री. आनंदरावजी माने व उपप्राचार्य डॉ. ए.जे.राजु यांच्या हस्ते. उपस्थित महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, संस्थेचे सदस्य महादेव मुळे, उप-प्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, ओ.एस.डी. डॉ.ई.यु. मासुमदार, व अन्य प्राध्यापक.

राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळ उद्घाटन प्रसंगी अध्यक्षीय समारोप करत असताना शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. गोपाळराव पाटील, विचारपीठावर प्रा.जयदेव डोळे, उपप्राचार्य महादेव गव्हाणे व प्रा.एस.टी. पटवारी.

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळाचे उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख उद्घाटक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा. जयदेव डोळे, विचारपीठावर शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य तथा विभागप्रमुख डॉ. महादेव गव्हाणे, प्रा.एस.टी पटवारी.

राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळ तर्फे महात्मा गांधी जयंती निमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा.अतुल देऊळगांवकर, व्यासपीठावर महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य तथा विभागप्रमुख डॉ.महादेव गव्हाणे, प्रा.विकास वाघमारे, प्रा.सुदर्शन पाटील, प्रा.ज्ञानोर बनसोडे, विद्यार्थी प्रतिनीधी शिवानंद कोकणे.

इतिहास अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करताना डॉ.सदाशिव दंदे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके आदि. (दि. १२.०९.२०१७).

इतिहास विभागातील विद्यार्थ्यांनी जमविलेल्या जुन्या वस्तूंची पाहणी करताना डॉ.सदाशिव दंदे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे आदि. (दि. १२.०९.२०१७).

इतिहास विभागातील विद्यार्थ्यांनी केलेले नाण्यांचे संकलन पाहताना डॉ.सदाशिव दंडे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे आदि (दि. १२.०९.२०१७).

इतिहास अभ्यास मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी उपस्थित विद्यार्थी-विद्यार्थिनी (दि. १२.०९.२०१७).

समाजशास्त्र विभाग

दि. ०१.०३.२०१८ रोजी समाजशास्त्र महोत्सवाच्या समारोप प्रसंगी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करत असताना महाविद्यालयाचे प्लेसमेंट ऑफिसर श्री राहूल आठवले या प्रसंगी व्यासपीठावर उपस्थित महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, समाजशास्त्र विभागाच्या प्रभारी विभागप्रमुख प्रा.सायली समुद्रे.

दि. २६.०२.२०१८ रोजी समाजशास्त्र महोत्सव उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा. सागर कोंडेकर (स्वा.रा.तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ उपकेंद्र लातूर) व्यासपीठावर उपस्थित समाजशास्त्र विभागाच्या प्रभारी विभागप्रमुख प्रा.सायली समुद्रे महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे.

ICT Based Teaching भाग म्हणून **PPT** च्या सहाय्याने विद्यार्थ्यांना व्याख्यान देताना समाजशास्त्र विभागातील प्रभारी विभाग प्रमुख प्रा.सायली समुद्रे.

समाजशास्त्र महोत्सवात सूत्रसंचालन करत असताना प्रा.एन.डी. धंदाडे आणि विद्यार्थी प्रतिनिधी.

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने संपूर्ण महाविद्यालयासाठी आयोजित करण्यात आलेल्या पोस्टर प्रदर्शनात प्रा.डी.पी. गुडदे यांचे वृक्षभेट देवून स्वागत करताना विद्यार्थी प्रतिनिधी.

समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने संपूर्ण महाविद्यालयासाठी आयोजित करण्यात आलेल्या पोस्टर प्रदर्शनात प्रसंगी उपस्थित महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे तसेच समाजशास्त्र विभागातील प्राध्यापक, हिंदी विभागात विभागात कार्यरत असलेले प्रा.गवळी तसेच विद्यार्थी.

प्रतिबिंब समाजशास्त्र अभ्यासमंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी समाजशास्त्र विभाग आणि प्रतिबिंब समाजशास्त्र अभ्यासमंडळाच्या वतीने महाविद्यालयास इस्टबीन भेट देण्यात आले. या प्रसंगी प्रमुख पाहुणे डॉ. श्रीकांत गायकवाड, प्राचार्य महात्मा बसवोर लातूर व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके.

समाजशास्त्र विभागामध्ये बी.ए. तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी विभागीय समुपदेशनाचे आयोजन करण्यात आले होते. त्याप्रसंगी प्रा.सायली समुदे, प्रा.डी.पी. गुडदे व प्रा.एन.डी. धंदाडे.

भूगोल विभाग

भूगोल मंडळाचे उद्घाटनपर मार्गदर्शन करताना सहाय्यक पोलिस निरीक्षक सत्यवान हाके मंचावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, डॉ.ओ.व्ही. शहापूरकर व प्रा. विजय दळवी इतर मान्यवर.

भूगोल मंडळाचे उद्घाटन प्रसंगी सहाय्यक पोलिस निरीक्षक सत्यवान हाके मंचावर उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, डॉ.ओ.व्ही. शहापूरकर व विद्यार्थी प्रतिनिधी समवेत इतर.

अर्थशास्त्र विभाग

अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळ उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा.डॉ. ए.एच. सौदागर व मंचावर उपस्थित महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, प्रा.डॉ. बी.पी. गाडेकर, प्रा. एस.व्ही. टेळे व इतर.

दि. २९.०८.२०१७ रोजी अर्थशास्त्र अभ्यासमंडळ उद्घाटनप्रसंगी मार्गदर्शन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके आणि मंचावर उपस्थित ए.एच. सौदागर , अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाचा एम.ए. द्वितीयचा विद्यार्थी प्रशांत साबणे व अर्थशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. डॉ. गाडेकर व इतर.

जिल्हा मध्यवर्ती बँकेविषयी माहिती देताना मार्गदर्शक सुनिल पाटील, प्रा. एल.आर. माने व डॉ. बि.पी. गाडेकर इ. उपस्थित होते.

अर्थशास्त्र अभ्यासमंडळद्वारे आयोजित भित्तिपत्रक स्पर्धेचे उद्घाटन करताना मान्यवर प्रा. डॉ. ए.एच. सौदागर, महाविद्यालयाचे प्रचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. एम.एच. गव्हाणे, प्रा. एस.व्ही. टेळे, प्रा.डॉ. बी.पी. गाडेकर व उपस्थित विद्यार्थी स्पर्धक.

जिल्हा मध्यवर्ती बँक लातूरला भेट दिल्यानंतर बी. ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसोबतचे समूहचित्र.

दि. २९.०९.२०१८ रोजी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेला भेट दिल्यानंतर बँकेचे मार्गदर्शक सुनिल पाटील व प्रा.डॉ.बी.पी. गाडेकर, प्रा.एल.आर.माने व एम. ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचे समूहचित्र.

अतिथि व्याख्यान प्रसंगी मार्गदर्शन करताना डॉ. शाहुराज मुळे मंचावर उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, प्रा. एस.व्ही. टेळे व प्रा.डॉ.बी.पी. गाडेकर.

कृषी महाविद्यालय कोळपा येथील मार्गदर्शक व अर्थशास्त्र विभागातील संशोधक पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष गळीत धान्यासंबंधी प्रात्यक्षिक माहिती करून देताना.

लोकप्रशासन विभाग

लोकप्रशासन विभागाच्या वतीने १५ सप्टेंबर २०१७रोजी महिती अधिकार दिन साजरा करण्यात आला. त्यानिमित्ताने अनेक स्पर्धा घेण्यात आल्या यात भितीपत्रक, वक्तृत्व, निबंध लेखन या स्पर्धा घेण्यात आल्या. स्पर्धेमधील विजेत्यांना बक्षीस वितरीत करत असताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, पर्यवेक्षक विलास कांबळे, मराठी विभागाचे प्रा. जी.डी. उफाडे, लोकप्रशासन विभागाच्या विभाग प्रमुख डॉ. प्रीती पोहेकर, प्रा. सी.डी. बनसोडे व महाविद्यालयाचे विद्यार्थी हाके अजय, जावेद, महेश, सौरभ व इतर.

दि. १२ मार्च २०१७ रोजी आपत्ती प्रशासन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमा अंतर्गत अत्यावश्यक वैद्यकीय सेवा या विषयावर प्रात्यक्षिक आयोजित करण्यात आले. यावेळी डॉ.संदिप राजहंस यांचे महाविद्यालयाचे विद्यार्थी सौरभ चामे, जावेद, कोतवल, धुमाळ, युसूफ पठाण, सुमित्रा, राठोड उर्मिला, किशोर हाळे, दिपाली जानकर, कांबळे स्वप्नील, ओमकार महाभुते व इतर यांना मार्गदर्शन केले.

अतिथी व्याख्यान वाहतुक व्यवस्था व समस्या या विषयावर मार्गदर्शन करताना श्री राख, वाहतुक पोलिस निरीक्षक, मंचावर बसलेले डावीकडून श्री उदयसिंह पाटील, उप-निरीक्षक, डॉ. प्रीती पोहेकर व प्रा.सी.डी. बनसोडे.

कोटिल्य सप्ताहाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन व बक्षिस वितरण करताना श्री राजेंद्र मोराळे, तुरुंग अधिकारी, लातूर. मंचावर डावीकडून बसलेले प्रा.सी.डी. बनसोडे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, विभागप्रमुख डॉ. प्रीती पोहेकर.

ग्रामसभा जागृकता अभियान : लोकप्रशासन विभागाचे विद्यार्थी कु.भोकरे निकिता, जानकर दिपाली व बालणे विक्रम हे गावातील नागरिकांचे सर्वेक्षण करत असताना नांदगाव गावातील महिला व नागरिक.

योगादिवस / डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती

आंतरराष्ट्रीय योगादिवस साजरा करताना महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १२७ व्या जयंती निमित्त महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी.साळुंके यांच्या हस्ते पुष्प अर्पण करताना महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी.

शाहू व्याख्यानमाला

शाहू व्याख्यानमालेअंतर्गत आयोजित व्याख्यान कार्यक्रमाचे उद्घाटन करताना प्रमुख वक्ते मा.डॉ. जयसिंगराव पवार, शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ.गोपाळराव पाटील, सहसचिव अॅड.एस.टी. मनाळे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, प्रा.डॉ.भरत देशमुख व उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे.

विवेकवाहिनी

विवेकवाहिनी उद्घाटनानिमित्त मार्गदर्शन करताना विवेक वाहिनीचे कार्याध्यक्ष डॉ. हमीद दाभोळकर, मंचावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. डी. साळुंके, अनिसचे राज्य प्रधान सचिव माधव बावगे, डॉ. संभाजी पाटील, युवती संघटक कल्पना फरकांडे, युवक संघटक शिवानंद कोकणे आदी.

एम.सी.जे. विभाग

एम.सी.जे.अभ्यास मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी बोलताना प्रा.जयदेव डोळे, संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे व विभाग प्रमुख प्रा.शिवशंकर पटवारी.

एम.सी.जे. अभ्यास मंडळाच्या वतीने आयोजित विविध स्पर्धांच्या पारितोषिक वितरण कार्यक्रमाप्रसंगी अप्पर जिल्हा पोलीस अधीक्षक मा.श्री.डॉ.काकासाहेब डोळे, संस्था अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके.

एम.सी.जे.अभ्यास मंडळाच्या उद्घाटन करताना संस्था चालक श्री महादेव मुळें, श्री आनंदराव माने, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, ओ.एस.डी. डॉ. ई.यू. मासूमदार विभाग प्रमुख प्रा.शिवशंकर पटवारी व इतर.

एम.सी.जे. विभागातील नूतन व्हीडीओ कॅमेऱ्याची विधिवत पूजा करताना संस्था संचालक मा.श्री. आनंदराव माने व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके.

गंमत जंमत

'गंमत-जंमत आनंद' नगरी या कार्यक्रमाचे उद्घाटन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ. ई.यू. मासूमदार, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया, विद्यार्थी प्रतिनिधी श्वेता पांचाळ व इतर.

'गंमत-जंमत आनंद' नगरी या कार्यक्रम प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके यांचे स्वागत करताना विद्यार्थी प्रतिनिधी श्वेता पांचाळ, सोबत उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यू.मासूमदार, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, यांचे स्वागत करताना बी.कॉम.तृतीय वर्षाची विद्यार्थिनी सोबत प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यू.मासूमदार, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे यांचे स्वागत करताना समिती अध्यक्ष डॉ.पी.आर.रोडीया.

तोता पांचाळ या विद्यार्थिनिने लावलेल्या पुणेरी भेळ स्टॉलचा आनंद घेताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, डॉ.एम.एच.गव्हाणे व इतर.

म्हस्के पूजा संचलित फ्रुट स्लादचा आस्वाद घेताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, डॉ.एम.एच.गव्हाणे, विशेष कार्यासन अधिकारी डॉ.ई.यू.मासूमदार, परीक्षक डॉ.एस.एन.शिंदे, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

शुभांगी लाड व अंकिता कुलकर्णी संचलित पुणेरी चिवडा स्टॉलचा आस्वाद घेताना उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, डॉ.एम.एच.गव्हाणे, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

अमोल मेजगे संचलित जळगावची केळी पाहतांना उपप्राचार्य डॉ.एम.एच.गव्हाणे समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

निलंगा राईसचा आस्वाद घेतांना उपप्राचार्य डॉ.ए.जे.राजू, डॉ.एम.एच.गव्हाणे परीक्षक डॉ.एस.एन.शिंदे, समन्वयक डॉ.पी.आर.रोडीया.

गंमत-जंमत - आनंद नगरी अंतर्गत फ्रुट स्लादसाठी प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके यांच्या हस्ते स्वीकारतांना कु.पूजा म्हस्के.

वक्तृत्व व वादविवाद मंडळ

मराठवाड्याचा युवावक्ता स्पर्धेच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे मंचावर कॉकसीट महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एम.आर. पाटील, उपप्राचार्य प्रा. विलास कांबळे, प्रा. मोठे व इतर मान्यवर.

विजेते स्पर्धक कु.कल्पना फरकांडे व विक्रांत शंके यांचे अभिनंदन करत असताना शिव छत्रपती शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, उपप्राचार्य प्रा.विलास कांबळे, प्रा.भीमराव पाटील, प्रा.सायली समुद्रे व डॉ.के.एस. राऊत.

मराठवाड्याचा युवावक्ता लातूर जिल्हानिहाय फेरी विजेत्या स्पर्धकांना मार्गदर्शन करताना कॉकसीट महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एम.आर. पाटील, मंचावर उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य प्रा.विलास कांबळे, प्रा. मोठे व इतर मान्यवर.

लायन्स क्लब, लातूर आणि राजर्षी शाहू महाविद्यालय (स्वायत्त), लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने संस्थाध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील यांच्या ८७ व्या वाढदिवसानिमित्त उत्स्फूर्त वक्तृत्व वादविवाद स्पर्धेच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना लातूर शहराचे उपविभागीय पोलीस अधिकारी मा.शिलवंत ढवळे, मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, प्रा. भीमराव पाटील, प्रा.शिवशंकर पटवारी आणि इतर मान्यवर.

लायन्स क्लब, लातूर आणि राजर्षी शाहू महाविद्यालय (स्वायत्त), लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने संस्थाध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील यांच्या ८७ व्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित उत्स्फूर्त भित्तिपत्रकाचे विमोचन करताना लातूर शहराचे उपविभागीय पोलीस अधिकारी मा.शिलवंत ढवळे, मा. डॉ.गोपाळरावजी पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, प्रा. शिवशंकर पटवारी, प्रा. भीमराव पाटील आणि इतर मान्यवर.

उत्स्फूर्त वक्तृत्व वादविवाद मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी दीपप्रज्वलन करताना लातूर शहराचे उपविभागीय पोलीस अधिकारी मा.शिलवंत ढवळे, मा डॉ.गोपाळरावजी पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, प्रा.भीमराव पाटील आणि इतर मान्यवर.

विजेते स्पर्धकांच्या समवेत संस्थेचे सदस्य मा.श्री सच्चिदानंद गोपाळरावजी पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू, उपप्राचार्य डॉ.एम.एच. गव्हाणे, उपप्राचार्य प्रा.विलास कांबळे, प्रा.भीमराव पाटील, प्रा.पालके, प्रा.आठवले, प्रा.सूर्यकांत चव्हाण, प्रा.व्ही.जे.दळवी व इतर.

Department of NSS

150 NSS Volunteers Participated in Raising Day Rally organized by Police Department, Latur.

125 NSS Volunteers involved in Plantation Programme in coordination with 'Latur Vruksha' Team.

NSS Volunteers Participated in Swachha Mohim at Ward no. 5, Latur.

On The Occasion of International Youth Day NSS Volunteers participated in Janjagaran Rally.

Celebration of Birth Anniversary of Chhatrapati Shivaji Maharaj.
 On this occasion Principal Dr. S.D.Salunke, Vice Principal Dr. M.H.Gavhane, PO Dr. K.D.Sawant, Prof V.J.Gavali, Prof. Nanasaheb Kale, Dr. Raje, Dr. Sachin Bhandare, Dr. P.R.Rodiya, Office Superintendent S.P. Chavan, Representative Ajay Kamble, Kalpana Farkande and Students were present.

Organized Blood Donation Camp on 24 Aug 2017, 72 units of blood was donated by our NSS Volunteers.

Felicitation of Mr.Rohan Jaiswal for getting state level Award.
 On this occasion Principal Dr. S.D.Salunke, Vice-principal Dr. M.H.Gavhane, PO Dr. K.D.Sawant were present.

Celebrating birth anniversary of 'Rashtrasant Gadge Maharaj' on this occasion Vice-principal Dr. M.H. Gavhane, Chief Guest Dr. Ashok Mote, PO Dr. K.D.Sawant, Prof. V.A.Gavali, prof. Vijay Dalvi & others were Present.

Inauguration of Poster Presentation on AIDS Awareness on this occasion vice-principal Dr. M.H.Gavhane, supervisor prof. Vilas Kamble, PO Dr. K.D.Sawant, Prof S.M.Talware, Prof V.A.Gavali & participating students were present.

On the occasion of 'National Youth Day' NSS Department organized Blood Group Checking Camp. Vice-principal Dr. M.H.Gavhane, PO Dr. K.D.Sawant, Prof S.M.Talware, Prof V.A.Gavali & participating volunteers were present.

During NSS Camp 'VRIKSHA DINDI' was organised on this occasion Hon'ble. President of Shiv Chatrapati Shikshan Santha Dr. Gopalrao Patil, Shri. Tryambak Bhise, Smt. Ashatai Bhise, Principal Dr. S.D. Salunke, Vice-Principal Dr. M.H. Gavhane, Supervisor Prof. Vilas Kamble, PO Dr. K.D. Sawant, Dr. P.G. Kawle, Prof. V.A. Gavali, representative Ajay Kamble, Kalpana Farkande & students were present.

During NSS Camp 'Workshop for Sarpanch in Latur District' was arranged. On this occasion Hon. President of Shiv Chatrapati Shikshan Santha Dr. Gopalrao Patil Guided them: On the stage are principal Dr.S.D. Salunke, Smt. Ashatai Bhise, Shri. Ramhari Gore & other Guests.

During NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur. Students Participating in "Shramadan".

Tree plantation during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur in coordination with 'Latur Vruksha' Mitra.

Yoga & Pranayama practices during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

Vice-Principal Dr. M.H. Gavhane felicitating Dr. Datta Rankhamb with bouquet during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

Eye checkup camp During NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

“Shamrang” cultural program During NSS Camp 2017-18 at Bhokramba, Tq. Renapur Dist. Latur.

‘Kavisammelan’ During NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

Dr. K. D. Sawant gave Introductory Speech during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

Vice Principal Dr. M.H.Gavhane addressing students during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

Honb. Dr. P.R. Deshmukh, Vice President of Shiv Chatrapati Shikshan Santha addressing students during NSS Camp 2017-18 at Bhokramba Tq. Renapur Dist. Latur.

क्रीडा विभाग

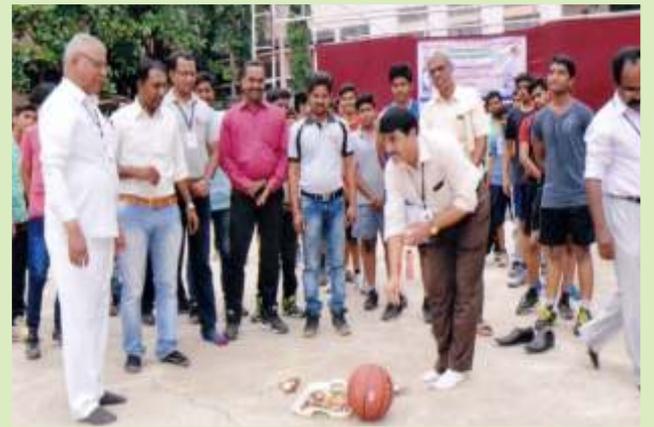
अ विभाग विजेता बुद्धिबल संघ मुले.

राज्यस्तरीय बेसबॉल मुले प्रथम व मुली द्वितीय औरंगाबाद.

राज्यस्तरीय सॉफ्टबॉल मुली द्वितीय व मुले सहभागी, नागपूर.

महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या अ विभाग बास्केटबॉल स्पर्धेचा उद्घाटन प्रसंग.

अ विभाग बास्केटबॉल मुली विजेता संघ, नांदेड.

राज्यस्तरीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत तृतीय (सांगली) व रस्सीखेच स्पर्धेत द्वितीय.

क्रीडा विभाग

आंतरमहाविद्यालयीन बेसबॉल व सॉफ्टबॉल (लातूर) विजेता संघ.

अ विभाग क्रॉसकंट्री स्पर्धा (मुरुड) मुली प्रथम व मुले द्वितीय.

आपल्या महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या अ विभाग अॅथलेटिक्स (लातूर) सर्वसाधारण विजेतेपद मुली प्रथम व मुले प्रथम.

अ विभाग खो-खो स्पर्धा (निलंगा) मुले प्रथम व मुली द्वितीय.

अ विभाग व्हॉलीबॉल स्पर्धा (शिरूर अनंतपाल) विजेता संघ मुली.

NCC Girls Unit (2017-18)

CPL Pooja Kanjatikar awarded by Capt. Nilima Gaur
for Volly Ball Competition (First).

Cpl Kolse Ramkanya awarded by Col. Randhawa
for Best Camp Senior Gold Medal.

(Competitive Examinations Programme - CEP)

बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या वतिने आयोजित पालक मेळावा प्रसंगी मार्गदर्शन करताना उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे तसेच मंचावर उपस्थित उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजु, प्रा.माधव शेळके व पालक प्रतिनिधी, सोबत उपस्थित विद्यार्थी व पालक.

दैनिक लोकमत व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित दैनिक लोकमत : स्पर्धा परीक्षा लेखमाला प्रकाशन समारंभात लेखमालेचे प्रकाशन करताना डॉ.शिवाजी राठोड (पोलीस अधीक्षक,लातूर), मा.धर्मराज हल्लाळे (संस्था सदस्य), महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे तसेच इतर मान्यवर.

दै.लोकमत व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित दै.लोकमत : स्पर्धा परीक्षा लेखमाला प्रकाशन समारंभात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ.शिवाजी राठोड पोलीस अधिक्षक,लातूर. यावेळी उपस्थित मा.धर्मराज हल्लाळे (संस्था सदस्य), महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके, उपप्राचार्य डॉ. महादेव गव्हाणे, इतर मान्यवर व विद्यार्थी.

शैक्षणिक सहलीस उपस्थित विद्यार्थी व प्राध्यापक.

(१)

(२)

(३)

बी.ए.(सी.ई.पी.) बॅचच्या विद्यार्थ्यांनी शिक्षक दिन कार्यक्रमाचे आयोजन केले. यावेळी (१) विद्यार्थ्यांनी विभागास महापुरुषांच्य प्रतिमा भेट दिल्या. (२) डॉ.विश्वास शेंबेकर, डॉ.आर.एन.केंद्रे, प्रा.नानासाहेब काळे यांनी मार्गदर्शन केले यावेळी मंचावर उपस्थित मान्यवर. (३) कार्यक्रमास उपस्थित विद्यार्थी, मान्यवर.

राज्यशास्त्र विभाग व बी.ए. (सी.ई.पी.) च्या वतीने विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभाचे आयोजन केले यावेळी उद्घाटक म्हणून मा.धनंजयजी मुंडे विरोधी पक्षनेते, विधान परिषद, महाराष्ट्र राज्य, कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, संस्थाध्यक्ष, प्रमुख अतिथी डॉ.नरेंद्र काळे, अध्यक्ष, डॉक्टर सेल, रा.काँ.पा., प्रमुख उपस्थिती प्राचार्य अनिरुध्दजी जाधव, डॉ.एस.डी.साळुंके, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य इ. उपस्थित होते.

राज्यशास्त्र विभाग व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या वतीने विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभाचे आयोजन केले यावेळी बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या विद्यार्थ्यांनी संसदेतील कामकाज कशा पध्दतीने चालते याचे सादरीकरण केले यावेळी उपस्थित विद्यार्थी, प्राध्यापक व इतर मान्यवर.

राज्यशास्त्र विभाग व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या वतीने विद्यार्थी प्रतिसंसद उद्घाटन समारंभाचे आयोजन केले यावेळी उद्घाटक म्हणून मा.धनंजयजी मुंडे, विरोधी पक्षनेते, विधान परीषद, महाराष्ट्र राज्य, कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, संस्थाध्यक्ष, प्रमुख अतिथी डॉ.नरेंद्र काळे, अध्यक्ष, डॉक्टर सेल, रा.काँ.पा., प्रमुख उपस्थिती प्राचार्य अनिरुध्दजी जाधव, डॉ.एस.डी.साळुंके, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य, राज्यशास्त्र व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचचे प्राध्यापक व विद्यार्थी प्रतिसंसदेतील विद्यार्थी इ. उपस्थित होते.

लातूर लोकसभा मतदार संघाचे खासदार मा.डॉ.सुनीलजी गायकवाड यांनी बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅच विभागाला भेट दिली स्पर्धा परीक्षा याविषयी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले यावेळी मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, अध्यक्ष, शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, डॉ.एस.डी.साळुंके, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य, प्रा.माधव शेळके, मुख्य समन्वयक, बी.ए. सी.ई.पी. बॅच तसेच प्राध्यापक व विद्यार्थी उपस्थित होते.

लातूर लोकसभा मतदार संघाचे खासदार मा.डॉ.सुनीलजी गायकवाड यांनी बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅच विभागाला भेट दिली यावेळी बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचमध्ये राबविल्या जाणाऱ्या उपक्रमांची माहिती देताना उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे तसेच **Language Lab** विषयी माहिती देताना डॉ.अनुजा जाधव यावेळी मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, अध्यक्ष, शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके इ. मान्यवर उपस्थित होते.

विद्यार्थ्यांकडून ग्रामसमस्यांचे सर्वेक्षण

लातूर - राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर येथील बी.ए.एम. पी.एस.चे विद्यार्थी (५०) मराठवाडा मुक्ती दिनी ग्रामीण प्रश्न या विषयावरील क्षेत्र भेटीसाठी निवळी ता. जि. लातूर येथे आले होते. गावातील प्रश्नांचे प्रश्नावलीतून सर्वेक्षण केले. त्यांनी विकास सहाकारी साखर कारखाना परिसराची पाहणी केली. तत्पूर्वी जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा, निवळी शाळेस भेट दिली. त्याठिकाणी संबंधित केलेली उंच उंच झाडे पाहून, शाळा सजावट, प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र अंतर्गत गुणवत्तेस पूरक चांगली सजावट आनंदीत झाली. त्यांना सेल्फीचा मोह आबरला नाही. सोबत उपसरपंच विशाल पाटील, प्रा. ज्ञानेश्वर बनसोडे, प्रा. माधव शेळके, प्रा. प्रमोद जैन, प्रा. नितीन पांचाळ, प्रा. महेश मोरे, प्रा. महेश कुमार आदी होते.

**Placement Cell व बी.ए. (सी.ई.पी.) बॅचच्या संयुक्त विद्यमाने
'De-Mystifying Indian Civil Service Examination : Possibilities and Opportunities'**

या विषयावर कार्यशाळेचे आयोजन केले मार्गदर्शक

चाणक्य आय.ए.एस. अॅकॅडमी, पुणे येथील सेंट्रल हेड श्री. अजीत मेढेकर यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

यावेळी प्लेसमेंट अधिकारी प्रा.राहुल आठवले, प्रा.माधव शेळके, प्रा.नितीन पांचाळ तसेच विद्यार्थी उपस्थित होते.

महाविद्यालयामध्ये '**Competitive Examination & Career Counseling**' या विषयावर **Guest Lecture** चे आयोजन केले.
यावेळी मार्गदर्शक मा.यजुर्वेद्र महाजन, संस्थापक, दिपस्तंभ करिअर अॅकॅडमी, जळगाव यांना स्वागत करित असताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके.
कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य अनिरुध्द जाधव, सचिव, शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे तसेच विद्यार्थी उपस्थित होते.

महाविद्यालयामध्ये 'Competitive Examination & Career Counseling' या विषयावर **Guest Lecture** चे आयोजन केले यावेळी मार्गदर्शक मा.यजुर्वेद्र महाजन, संस्थापक, दिपस्तंभ करिअर अॅकॅडमी, जळगाव यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य अनिरुध्द जाधव, प्र. सचिव, शिव छत्रपती शिक्षण संस्था, प्रमुख उपस्थितीत महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, व उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे तसेच विद्यार्थी उपस्थित होते (दि.०४-१०-२०१७).

महाविद्यालयामध्ये आयोजित व्याख्यानास उपस्थित मा.अतुल देऊळगांवकर (पर्यावरण तज्ज्ञ) यांनी बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागास भेट दिली यावेळी उपस्थित विभागाचे संचालक डॉ.महादेव गव्हाणे व मुख्य समन्वयक प्रा.माधव शेळके.

महाविद्यालयामध्ये आयोजित गणित विषयक एक दिवशीय कार्यशाळेमध्ये बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागाच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा.वट्टमवार.

बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांसाठी **UPSC** ची तयारी या विषयावर **Guest Lecture** मध्ये मार्गदर्शन करताना नवनियुक्त **IPS** मा.विशाल नरवाडे यावेळी उपस्थित महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, इतर मान्यवर.

बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांसाठी **UPSC** ची तयारी या विषयावर **Guest Lecture** मध्ये मार्गदर्शन करताना महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, यावेळी उपस्थित नवनियुक्त **IPS** मा.विशाल नरवाडे, इतर मान्यवर.

बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागास संस्थेचे सदस्य मा.श्री.सच्चिदानंद गोपाळरावजी पाटील यांनी भेट देऊन पाहाणी केली यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, विभागाचे संचालक डॉ.महादेव गव्हाणे, प्लेसमेंट अधिकारी प्रा.राहुल आठवले, मुख्य समन्वयक प्रा.माधव शेळके उपस्थित होते.

बी.ए. (सी.ई.पी.) विभागास संस्थेचे उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर. देशमुख यांनी भेट देऊन पाहाणी केली यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी.साळुंके, उपप्राचार्य तसेच इतर पदाधिकारी उपस्थित होते.

शैक्षणिक सहल (दि. १६ फेब्रु., २०१८ ते १९ फेब्रु., २०१८):

विद्यार्थ्यांना वर्गाध्यापनाबरोबरच त्यांना प्रत्यक्षात सभोवतालच्या नैसर्गिक, धार्मिक व सामाजिक पर्यावरणात नेहून त्यांना स्थळानुसार निसर्गामध्ये व समाजामध्ये असणारे बदल प्रत्यक्ष पहाता यावेत व अनुभवता यावेत या उद्देशाने शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ ची शैक्षणिक सहल दि. १६ फेब्रुवारी, २०१८ ते १९ फेब्रुवारी, २०१८ या कालावधीमध्ये पाचगणी - महाबळेश्वर - प्रतापगड - रायगड - श्रीवर्धन - मुरुड जंजीरा येथे आयोजित करण्यात आली. यामधून विद्यार्थ्यांना सामाजिक, धार्मिक, ऐतिहासिक व भौगोलिक माहिती मिळण्यास मदत झाली.

दि. २१-०१-२०१८ रोजी आयोजित लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षा देताना विद्यार्थी.

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षा पारितोषिक वितरण समारंभास अध्यक्ष म्हणून लाभलेले संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील यांचा सत्कार करताना उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे तसेच मंचावर मा.डॉ. अनंत गव्हाणे, निवासी उपजिल्हाधिकारी, लातूर प्राचार्य डॉ.एस.डी. सालुंके व उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू यांची कार्यक्रमास प्रमुख उपस्थिती होती.

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षा पारितोषिक वितरण समारंभावेळी प्रथम क्रमांक आलेला श्री.विजयकुमार हरिदास गंगणे याचा सत्कार व पारितोषिक देताना संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, मा.डॉ. अनंत गव्हाणे, निवासी उपजिल्हाधिकारी, लातूर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू व प्रा.माधव शेळके .

लातूर टॅलेंट स्पर्धा परीक्षा पारितोषिक वितरण समारंभावेळी गुणवंत विद्यार्थी व संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळरावजी पाटील, मा.डॉ. अनंत गव्हाणे, निवासी उपजिल्हाधिकारी, लातूर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके, उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, उपप्राचार्य डॉ.ए.जे. राजू व प्राध्यापक उपस्थित होते.

पोस्टर प्रझेंटेशनवेळी पाहाणी करताना महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे,
प्रदर्शनाचे निरीक्षक भूगोल विषयाचे प्रा.नानासाहेब काळे, प्रा.के.बी. शिंदे व विभागातील प्राध्यापक
व विद्यार्थी उपस्थित होते.

विद्यार्थ्यांना समाजातील मूल्य व्यवस्थेचा अभ्यास व्हावा यासाठी व त्यांच्यामध्ये सामाजिक मूल्य निर्माण व्हावेत
यासाठी लातूर येथील मातोश्री वृद्धाश्रमास एकूण ११८ विद्यार्थ्यांनी भेट दिली व वृद्धांचे प्रश्न जाणुन घेतले
त्याआधारे अहवाल तयार केला.

नियमित सराव परीक्षा:

बी.ए. (सी.ई.पी.) या वर्गाचे सत्र नियोजनानुसार प्रत्येक रविवारी शिकवलेल्या घटकावर सराव **MCQ** परीक्षा घेण्यात येते. त्याप्रमाणे प्रत्येक रविवारी आठवड्यामध्ये झालेल्या घटकावर १०० गुणाची परीक्षा घेतली जाते. ही परीक्षा बहूपर्यायी असते, **OMR Sheet Scan** करून निकाल जाहिर केला जातो व **Question Analysis** केले जाते. याआधारे विद्यार्थ्यांना अवघड वाटणाऱ्या घटकाचे पुर्नअध्यापन केले जाते.

गट चर्चेमध्ये सहभागी विद्यार्थी :

विद्यार्थ्यांचे संभाषण कौशल्य वाढावे, चर्चेतून अभ्यासातील समस्या सोडविण्यासाठी सत्र नियोजनानुसार विद्यार्थ्यांचे स्वतंत्र गट तयार करून त्यांना विषय दिले जातात व प्रत्येक शुक्रवारी व शनिवारी गट चर्चा घेतली जाते. या गट चर्चेवर नियंत्रण प्राध्यापकांचे असते ते विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतात.

विद्यार्थी सेमिनार :

विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढावा व आपला विषय कशा पध्दतीने मांडावा याची माहिती विद्यार्थ्यांना होण्यासाठी सत्र नियोजनाप्रमाणे प्रत्येक विद्यार्थ्यांना वेगळा विषय दिला जातो त्याप्रमाणे विद्यार्थी आपल्या विषयाची तयारी करतात, विषयानुसार **PPT Presentation** तयार करून विद्यार्थी सेमिनार सादर करतात. याप्रमाणे भूगोल, इंग्रजी, अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र या विषयाचे सेमिनार होतात. प्रत्येक महिन्यास सेमिनार घेतला जातो.

दृष्ट पदासाठी मुलाखतीस पात्र असलेल्या विद्यार्थीनिची मुलाखत घेताना उपप्राचार्य डॉ.महादेव गव्हाणे, प्रा.राहुल आठवले, प्रा.माधव शेंबळे व प्रा.प्रमोद जैन.

विद्यार्थ्यांना प्रोजेक्टरवर एकूण ३४ व्हिडीओ दाखविण्यात आले. या व्हिडीओच्या माध्यमातून भारताच्या संविधान निर्मितीची प्रक्रिया व स्वातंत्र्योत्तर कालखंडाची माहिती विद्यार्थ्यांनी समजून घेतली.

Language Laboratory

विद्यार्थ्यांचे इंग्रजी भाषेचे ज्ञान वाढविण्यासाठी व इंग्रजीचे उच्चार, इंग्रजी शुध्द संभाषण याचा अभ्यास होण्यासाठी **Language Lab** नियोजित वेळेत उपलब्ध करून दिली जाते. याचा विद्यार्थ्यांना इंग्रजी भाषेचे उच्चार, संभाषण करण्यासाठी उपयोग होतो.

Language Lab मध्ये उपस्थित बी.ए. (सी.ई.पी.) च्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ.अनुजा जाधव.

Language Lab मध्ये उपस्थित बी.ए. (सी.ई.पी.) चे विद्यार्थी.

रसायनशास्त्र विभाग

केमिस्ट्री व अॅनालिटीकल केमिस्ट्री : डाल्टन असोसिएशन उद्घाटन प्रसंगी डॉ. के.सी. तायडे व डॉ. आर.व्ही. हंगरगे यांचा सत्कार करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.शिवराज निळे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, स्टाफ व विद्यार्थी प्रतिनिधी. (दि. ०५.०१.२०१८)

केमिस्ट्री व अॅनालिटीकल केमिस्ट्री : डाल्टन असोसिएशन उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे डॉ. शिवराज निळे दीपप्रज्वलन करताना, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, स्टाफ व विद्यार्थी. (दि. ०५.०१.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटीकल केमिस्ट्री : डाल्टन असोसिएशन उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे डॉ. शिवराज निळे, कॉन कुक विद्यापीठ, द.कोरिया विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना व्यासपीठावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.डी. साळुंके, विभागप्रमुख प्रा. बी.बी. सानप, प्रा. डी.जी. पालके व विद्यार्थी प्रतिनिधी (दि. ०५.०१.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटीकल केमिस्ट्री : शैक्षणिक सहल आय.आय.सी.टी. हैदराबाद येथे सेंटर फॉर न्युक्लिअर मॅग्नेटिक रेसोनन्स विभागाला एम.एस्सी. विद्यार्थ्यांची भेट (दि. १५.०२.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : शैक्षणिक सहल
 आय.आय.सी.टी. हैदराबाद येथे सेंटर फॉर मास स्पेक्ट्रोमेट्री
 विभागाला एम.एस्सी. विद्यार्थ्यांची भेट (दि. १५.०२.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : शैक्षणिक सहल
 आय.आय.सी.टी. हैदराबाद येथे सेंटर फॉर सेमिओ केमिकल्स
 विभागाला एम.एस्सी. विद्यार्थ्यांची भेट (दि. १५.०२.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : डॉ. शिवराज निळे,
 कॉन कुक विद्यापीठ, द.कोरीया यांचे स्वागत करताना
 विभागप्रमुख प्रा. बी.बी. सानप, प्रा. डी.जी. पालके
 व वनस्पतीशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. एस.एन. शिंदे (दि. ०५.०१.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : डॉ. शिवराज निळे,
 कॉन कुक विद्यापीठ, द.कोरीया गेस्ट लेक्चर देतांना
 (दि. ०५.०१.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : प्रा. विशाल झंवर, शास्त्री नगर पुणे,
 एम.एस्सी. प्रथम वर्ष विद्यार्थ्यांना गेस्ट लेक्चर देतांना (दि. १२.०३.२०१८).

केमिस्ट्री व अॅनालिटिकल केमिस्ट्री : डॉ. भास्कर साठे, रसायनशास्त्र विभाग,
 डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ औरंगाबाद,
 एम.एस्सी प्रथम व द्वितीय विद्यार्थ्यांना गेस्ट लेक्चर देतांना (दि. २०.०३.२०१८).

Department of Botany

Guest Lecture of Dr. B. S. Nagoba, Deputy Dean MIMSR Medical College Latur. (From Left to Right) S.N. Shinde, Principal Dr. S. D. Salunke , Dr. B. S. Nagoba, and Dr.M.H.Ghavane

Celebration of Teacher day (From Left to Right) U.A.Gaikwad , S.S.Sarkale,Dr K.D.Sawant. Principal Dr. S. D. Salunke S.N. Shinde , Dr. B. S. Nagoba, and Dr.M.H.Ghavane

Inaugural and Welcome Function of M.Sc Botany (From Left to Right) S.N. Shinde, Principal Dr. S. D. Salunke, President of Santhas Dr. Gopalrao patil, Dr. M. S. Ghavane , Secretary of Santhas A.S.Jadhav, and Mane Dilip.

One day visit of B.Sc. III Students to National Oil Seed Research Centre, Latur (From Left to Right) S.N. Shinde and B.Sc III students.

Ceremony of farewell function of B.sc III : Principal Dr. S. D. Salunke, Prof. S.N. Shinde, Dr. M. H. Ghavane and student representative

Quiz Competition activity of B.Sc. and M.Sc. Botany Students (From Left to Right) .B.Sc Students, Gawale G.S, S.N. Shinde,Gaikwad .U.A. and Sarkale.S.S

Department of Mathematics

Award winners in RCMK-2018, First prize B. Sc. III, Miss Shinde Shivkanya, Third Prize, B. Sc. III Miss. Kasle Pratiksha, First prize, B. Sc. II Miss Shirin Maniyar. Also seen in the photo are Prof. M S Wavare, Dr. V. C. Borkar, Principal Dr. S. D. Salunke, and Prof. B. B. Kulkarni

Shri. R. P. Pujari ,ATS,Latur delivering his talk during SAM Inauguration on 25/9/2018

Dr. S. D. Salunke, Principal observing Sketches done by Rushikesh Nathbone, B.SC-II during the Inaguration of SAM 2017-18

Dr. K. D. Sawant, Assistant Professor guiding students during National Mathematics Day on 22/12/2017.

Celebration of National Mathematics Day on 22/12/2017.

Dr. J. N. Salunke , Retired Professor delivering his lecture on 'Structure of Groups' during guest lecture programme.

Department of Microbiology

Inauguration of students association MICROBIOL and Welcome programme for B.Sc. I (Microbiology) Students.

Guest lecture on wine fermentation technology by Mrs. Mamata Bharadwaj (Industrialist).

Department of Physics

दि. २० सप्टेंबर २०१७ रोजी मा. प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके यांच्या हस्ते APPECSS (Association of Physics, Photonics, Electronics & Computer Science Students) मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले.

विभागप्रमुख प्रा.आर.एन. केंद्रे हे ३६ वर्षांच्या प्रदीर्घ सेवेनंतर दि.२८ फेब्रुवारी २०१८ रोजी सेवानिवृत्त झाले त्याबद्दल विभागातील शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांनी दि. २६.०२.२०१८ रोजी निरोप समारंभ आयोजित करून त्यांचा भावी आयुष्यास शुभेच्छा प्रदान केल्या.

Department of Computer Science

Interaction of Sansthas Member Mr. Sacchidanand G. Patil with students

Principal Dr.S.D. Salunke interacting in Parent –Teacher & Student’s Meet

Department of Commerce

Inauguration function of commerce association (2017-18) :
 Mr. G.S.Shrikant, District Collector,
 Dr. Gopalraoji Patil President, Shiv Chhatrapati Shikshan Santha,
 Principal Dr. S.D. Salunke, Vice-Principal Dr.A.J. Raju,
 Dr.S.J. Kulkarni and Mr. Sushant Shelke on the stage.

Workshop on Entrepreneurship and Skill Development :
 Address to Student by Principal Dr. S.D. Salunke. On the stage are
 Shri. Pavan Survase, MCED, Co-ordinator, Dr. P.R.Rodiya, Dr. A.J.Raju
 Shri. Agarkar, Principal, Govt. Girls Polytechnic, Latur.

Placement Cell

Event 1: This Year we have started with the campus interview for Chemistry PG Students by Vikalp Chemicals Pvt.Ltd. on 21st June 2017. Mr. Chouthaiwale P. and Mr. Namdev of Vikalp Chemicals conducting campus interview.

Event 2: On 14th July 2017 we have conducted a campus interview of B.Sc. Students for Corning Technologies India Pvt.Ltd. Mr. Raviraj Bhosale from Talent Acquisition Team, Principal Dr. S.D. Salunke & Mr. Rahul M. Athawale, Placement Officer were present.

Event 3: On 22nd July 2017 our traditional partner from banking industry Fino Pay tech Bank visited our campus. In its Open campus interview 33 students selected out of which 18 students were from our college. On the stage are Dr.S.D.Salunke, Principal, Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal, Mr.Siddappa Karade, HR Manager, Mr. Shivshankar Mote, Associate VP & Regional Head (Maharashtra) & Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer.

Event 4: Mr. Altaf Shaikh of Global Talent Track delivering guest Lecture on 26th July 2017 for the development of Soft skill among the students.

Event 5: We are keen to focus not only MNC's for providing workforce but also we are ready to meet local employment needs as far as Latur District is concerned. My Green Holidays Tourists Pvt.Ltd at our campus conducting campus interview on 28th July 2017 : Mr.Kale Y.R. was present to conduct campus interview.10 Students shortlisted in this said campus interview.

Event 6: Shinde Chavan Gandhi & Company conducted Campus Drive on 1stAugust 2017: Mr.Chavhan & Mr.Prajapati of the company are welcomed by Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal & Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer.

Event 7: ICICI Bank Campus Drive Phase-VI, 22nd August 2017: Nilesh Kale ITM official addressing to job aspirants. Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer seen on the stage.

Event 8: Web Development with PHP Workshop was organised on 09,10 & 11th September 2017: Felicitation of Winners by Dr.P.R.Deshmukh,Vice-President Shiv Chatrapati shikshan Sanstha, Dr.S.D.Salunke, Princiapl, Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal, Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer, Prof. M. A. Shinde, Prof.C.V. Kulkarni.

Event 9: Placement Cell in association with B.A.CEP batch has arranged seminar on De-mystifying Indian Civil Services Examination-Possibilities & Opportunities on 22nd September 2017. On the stage are Mr.Amit Medhekar from Chanakya IAS Academy, Dr.M.H Gavhane, Vice-Principal, Mr.Rahul Athawale, Placement Officer & Prof.M.V. Shelke Co-ordinator B.A CEP Batch.

Event 10: TCS 100 Hrs Employability Workshop was arranged on 13th November 2017: Mr.Rushikesh Bhagwatkar, Trainer giving training to Job aspirants under affirmative action CSR Project by TCS.

Event 11: TCS Campus Interview Drive organised on 22nd December 2017: On the Stage are Mr.Saurabh Jain, HR Manager, and Mr.Rahul M. Athawale, Placement Officer.

Event 12: Barclays Training on 'Campus to Corporate F2F' organised on 18th December 2017 : On the stage are Mr.Mark Martin, Trainer addressing to the students.

Event 13: Workshop on 'Challenges of Selecting Career' by SBS Ahemdabad, Gujrat was organised on 29th December 2017. On the stage are Mr.Avinash Kumar, Career Advancement Head, Ms Chetana Bulbule Executive Career Advt., Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal, Prof.D.V. Raje & Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer.

Event 14: MKCL Campus Interview organised on 30th January 2018 : on this occasion, Mr.Mahesh Patrike, Co-ordinator, MKCL, & Mr. Rahul M.Athawale, Placement Officer were present.

Event 15: Axis Bank Campus Interview organised on 06th February 2018 : On the stage are Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal, Mr. Ankit Gupta, TVS Officer, Prof.V.K. Kamble & Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer.

Event 16: Kotak Mahindra and ICICI Bank Campus Interview organised on 08th February 2018 :
Mr.Vivek Ajmane, Sr.Officer & Mr.Piyush Mornale ITM Officer and Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer were involved.

Event 17: Investment Awareness Program by NSE was organised on 15th February, 2018 :
Mr.Prtiyush Bhaskar, Business Journalist and Mr.Abhay Navghare Adminrator
& Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer took initiative.

Event 18: GTT Campus Interview for Infosys, Gallagher & Aegis organised on 15th February, 2018:
Mr.Pritesh Kothawade, Recruiter GTT and Mr.Rahul M.Athawale, Placement Officer took initiative.

Event 19: An workshop on 'The Future –Innovation and You Futuristic IT Verticals' was organised by ABC Group on 14th March, 2018: Dr.S.D.Salunke Principal, Dr.M.H.Gavhane, Vice-Principal, Mr.Avinash Chate, Motivational Speaker, ABC Group, Prof.V.D.Panchal, Cooridnator, C.S & I.T Dept. & Mr Rahul M.Athawale, Placement Officer were present.

Event 20: Youth Employability Initiative by Barclays Group was organised on 16th March 2018: Mr.Pankaj Mittal, Trainer, Prof.V.D.Panchal, Coordinator C.S & I.T Dept. & Mr Rahul M.Athawale, Placement Officer took initiative.

Event 21: Felicitation of Students Selected in TCS by Hon. Mr. Sachin Patil, Sanstha Member, Dr.S.D.Salunke Principal, Dr.M.H.Gavhane Vice-Principal, Dr.A.J.Raju Vice-Principal, Prof.V.Kamble, Supervisor & Mr.R.M.Athawale, Placement Officer.

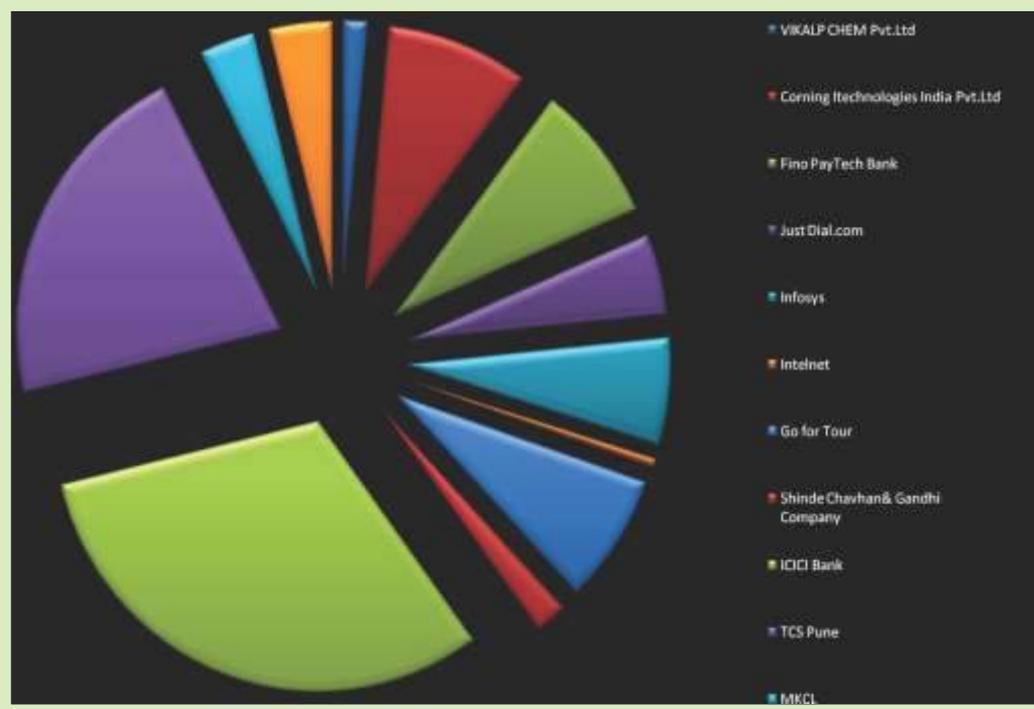

Event 22: Exchange of MoU With officials of SBS, Ahmedabad, Gujarat by placement officer.

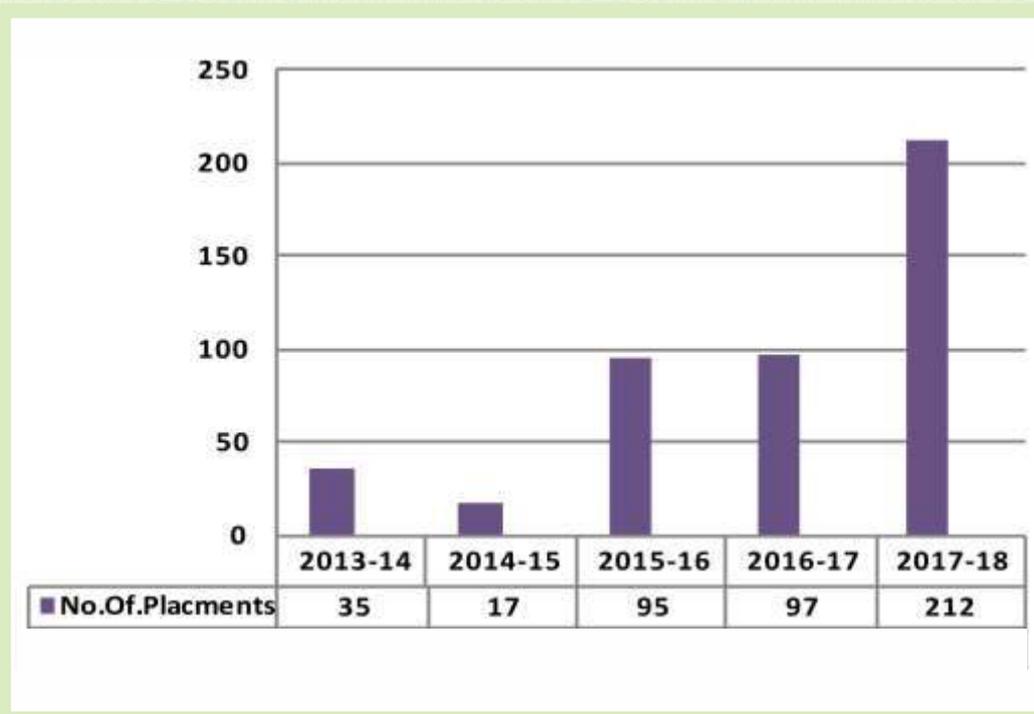

Event 23: Letter of Appreciation to our of Placement Cell from Barclays for successful coordination.

Pi – Chart of Students Selected in 2017-18 in Various Companies

Selected Students in 2017-18 in Various Companies

Histogram of Students placed year wise during last five year

We Deal With...

Guest Lecture Conducted by Dr. Snehal Deshmukh
on the topic "Role of science and Technology in medical field."

"BIOINSIGHT" 4th State level Poster Competition
on the occasion of National Science Day.

Open Day Celebration on the occasion of
Golden Jubilee Year.

Tree Plantation Programme and Swachha Bharat Abhiyan.

Blood Donation Camp.

Extension activity Programme in Biotechnology -2017-18.

Cultural event : Students Secured First Prize.

Dr. Shyam Kulkarni Member of Indian Society of Anaesthesiologists on the Topic
“Hands on CPR- Cardio-Pulmonary Resuscitation”

विद्यार्थी मनोगत

अनोखा तारा

आप के चरणों से महाविद्यालय ने खुद को सँवारा
आप तो हमारे लिए हो जैसे आसमान में रहता कोई तारा

शाहू महाविद्यालय है हम सबको प्यारा
अपने ज्ञान से आप ने छात्रों को सँवारा

जिनकी नींव है सिर्फ अनुशासन
महाविद्यालय में प्रसिद्ध आपका प्यारा सुशासन

काम करने में नहीं हैं आपको उम्र की परवाह
इसलिए कार्य की निरंतरता से थक जाती है राह

आपके पास ज्ञान की कोई कमी नहीं
आप जैसी हरती इस विश्व में कहीं नहीं

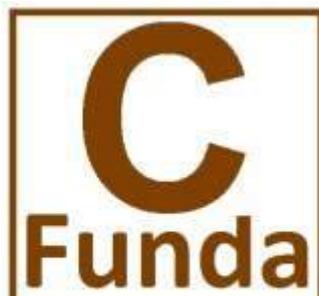
आप के चेहरे की एक मुस्कान
हर तरफ है आप ही का गुणगान

सभी ओर मिलता है हमें मान-सम्मान
क्योंकि हमारे महाविद्यालय के प्रधानाचार्य हैं महान

कवि - अजहर गफ्फार शेख
बी.ए. तृतीय वर्ष
९९७५०२७४२४

प्रधान्य डॉ.एस.डी. साठुके

Android App to Learn C Programming

Computer Funda

App Developed By: Prof. Manoj P. Birajdar,
Dept. of Comp. Sci.

"C Funda" is Android App Developed by Prof. Manoj Pandurang Birajdar with his student Ashish Daks, Dept. of Computer Science and I.T., RSMIL. C Funda is Educational App which is available on Play Store also. C Funda helps student to learn all the concept of C programming subject with theory, syntax, examples and many more. Everyone must download and share this educational app, Go to the given link to download C Funda:-

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sansar.ctuts>

Features of C Funda:-

- Complete Tutorial For C Programming
- Full Offline Guide
- Simple User Interface
- One click Share
- University Question Paper of C Programming
- Interview Questions

राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर (स्वायत्त) पहिला पदवी प्रमाणपत्र वितरण सोहळ्यामध्ये सुवर्णपदक विजेत्या विद्यार्थिनीचा पदवी प्रमाणपत्रसहित गौरव करताना गडचिरोली येथील गोडवाना विद्यापीठाचे कुलगुरु मा.डॉ. एन.व्ही. कल्याणकर संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.गोपाळराव पाटील, उपाध्यक्ष डॉ.पी.आर.देशमुख, प्रमुख पाहुणे स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे प्र.कुलगुरु मा.डॉ.जी.एन.शिंदे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.डी. साळुंके व इतर.

